

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:

**«Κοινωνιολογία και σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία:
Ειδικά θέματα παιδικής ηλικίας, κοινωνικών μειονοτήτων,
εργασίας και εκπαίδευσης»**

Διπλωματική εργασία με τίτλο:

**«Σύγχρονες ροές ανηλίκων αλλοδαπών στην Ελλάδα.
Μελέτη περίπτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοδαπών
στην ασφαλή ζώνη του Ε.Ε.Σ στο Κέντρο Φιλοξενίας
Προσφύγων Ριτσώνας»**

Ναταλία Πετράκη

(Α.Μ. 216619)

Τριμελής Επιτροπή:

Καθηγητής Δημοσθένης Δασκαλάκης, Επιβλέπων

Καθηγητής Θωμάς Μπαμπάλης, Συνεπιβλέπων

Καθηγητής Χαράλαμπος Μπαμπούνης, Συνεπιβλέπων

ΑΘΗΝΑ, Φλεβάρης, 2019

*Αφιερωμένη στον δεκαεφτάχρονο αντάρτη και πρόσφυγα,
στον παππού μου Κωνσταντίνο Χαρατσή...*

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5	
Abstract.....	6	
Πρόλογος.....	7	
Εισαγωγή.....	8	
A Μέρος		
Μεθοδολογικά ζητήματα και σκοπός της έρευνας.....	11	
1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης		
1.1. Οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης.....	15	
1.1.1. Οι απόψεις των κλασικών για τη μετανάστευση.....	15	
1.1.2. Μαρξιστική-Λενινιστική οικονομική προσέγγιση.....	16	
1.1.3. Νεοκλασική προσέγγιση.....	19	
1.2. Κοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης.....	22	
B Μέρος		
1. Η μετανάστευση		
1.1.Το φαινόμενο της μετανάστευσης.....	23	
1.2. Ορισμός και διακρίσεις της μετανάστευσης.....	25	
2. Παιδική μετανάστευση		
2.1. Μεθοδολογικά προβλήματα στην ανάλυση της παιδικής μετανάστευσης...	27	
2.2. Οι κατηγορίες των παιδιών μεταναστών.....	29	
2.2.1. Παιδιά ως «κοινωνικοί μετανάστες».....	30	
2.2.2. Παιδιά ως «πολιτικοί μετανάστες».....	31	
2.2.3. Παιδιά ως «οικονομικοί μετανάστες».....	33	
3. Το σημερινό παγκόσμιο και ευρωπαϊκό πλαίσιο.....		35
3.1. Η περίπτωση των παιδιών.....	37	
4. Η μετανάστευση στην Ελλάδα.....		39
4.1. Σύγχρονη μετακίνηση πληθυσμών στην Ελλάδα.....	41	
4.2. Το προφίλ του πληθυσμού των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα...	45	
4.3. Η μετανάστευση ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα.....	46	
5. Κίνδυνοι και ειδικά προβλήματα των παιδιών που μεταναστεύουν....		47
5.1. Η εμπορία παιδιών.....	49	
5.2. Παράγοντες επικινδυνότητας που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι αλλοδαποί στην Ελλάδα.....	51	

6. Η προστασία των παιδιών μεταναστών-προσφύγων.....	54
6.1. Η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών στην Ευρώπη.....	57
6.2. Πρόσβαση των παιδιών σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα...	60
6.3 Ζητήματα προστασίας ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα.....	63
7. Παροχές και συνθήκες διαβίωσης των παιδιών προσφύγων-μεταναστών....	66
7.1. Χώροι υποδοχής και φιλοξενίας.....	66
7.1.1. Χώροι υποδοχής και φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων.....	68
7.2. Πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.....	70
8. Διασφάλιση ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών προσφύγων-μεταναστών	
8.1. Το ζήτημα της κράτησης.....	71
8.2. Διαδικασίες ασύλου για τα ασυνόδευτα παιδιά.....	73
9. Πρόσβαση των αλλοδαπών ανηλίκων στην εκπαίδευση.....	76
9.1. Η νέα διαμορφούμενη κατάσταση	78
Γ΄Μέρος	
1. Η ποιοτική μέθοδος.....	81
2. Στάδιο σχεδιασμού	
2.1. Πλαίσιο έρευνας.....	82
2.2. Κατάρτιση σχεδίου έρευνας.....	83
3. Στάδιο εκτέλεσης της έρευνας	
3.1. Η μέθοδος συλλογής δεδομένων/πληροφοριών.....	84
3.1.1. Η μέθοδος της συνέντευξης.....	84
3.1.1.1. Η ημι-δομημένη συνέντευξη.....	87
3.2.Ερευνητικά ερωτήματα.....	88
3.3. Ο πληθυσμός της έρευνας.....	89
3.4. Επεξεργασία δεδομένων.....	90
4. Αποτελέσματα της έρευνας.....	90
Συμπεράσματα και συζήτηση.....	101
Παράρτημα.....	115
Βιβλιογραφία.....	189

Περίληψη

Η προσφυγιά και η μετανάστευση δεν είναι νέα φαινόμενα για την Ελλάδα. Όμως, η πρόσφατη προσφυγική κρίση οδήγησε ένα τεράστιο κύμα μεταναστών-προσφύγων σε αυτή, με κορυφαίες τις χρονιές, 2015 και 2016. Έτσι από χώρα εξόδου εξελίχθηκε σε χώρα εισόδου μεταναστών. Μάλιστα, πλέον αποτελεί βασικό κράτος διέλευσης προς άλλα κράτη της Ε.Ε. αλλά και τόπος μόνιμης εγκατάστασης.

Στην εργασία μας προσπαθούμε να αναλύσουμε το ζήτημα της μετανάστευσης στην Ελλάδα, με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις και σε συνάρτηση με το παγκόσμιο πλαίσιο. Άλλωστε, είναι αποκαλυπτικό το μέγεθος του προβλήματος που συζητάμε. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, το 2014 καταγράφηκαν 60 εκατομμύρια πρόσφυγες και εσωτερικά εκτοπισμένοι, παγκοσμίως.

Όπως η μετανάστευση δεν είναι νέο φαινόμενο, έτσι και τα παιδιά μετανάστες-πρόσφυγες δεν είναι χαρακτηριστικό του σύγχρονου κόσμου. Ανέκαθεν τα παιδιά ήταν τμήμα των μεταναστευτικών-προσφυγικών ροών, όμως μόνο πρόσφατα άρχισαν να λαμβάνουν μεγαλύτερη και ειδικότερη προσοχή.

Η έρευνα των παιδιών μεταναστών-προσφύγων, αντιμετωπίζει κάποια μεθοδολογικά προβλήματα. Ωστόσο, γίνεται μια ανάλυση του φαινομένου και μια κατηγοριοποίηση αυτών των παιδιών, ώστε να γίνει ευκολότερη η μελέτη τους. Η μετανάστευση ανηλίκων στην Ελλάδα γίνεται πιο φανερά τα τελευταία χρόνια της προσφυγικής κρίσης, με σημαντικό ποσοστό να είναι ασυνόδευτα.

Τίθενται στην εργασία οι κίνδυνοι και τα ειδικά προβλήματα των παιδιών, που μεταναστεύουν τόσο γενικά όσο και συγκεκριμένα στη χώρα μας. Παράλληλα μελετούμε την προβλεπόμενη προστασία για τα παιδιά μετανάστες-πρόσφυγες και εξετάζουμε την εφαρμογή της στην Ελλάδα. Παρατίθενται ακόμη στοιχεία για την προστασία και την αντιμετώπιση που λαμβάνουν οι ανήλικοι αλλοδαποί στη χώρα μας. Ειδική μνεία γίνεται στον τρόπο υποδοχής και προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, που αποτελούν την πιο κρίσιμη ομάδα παιδιών μεταναστών-προσφύγων.

Για τον παραπάνω λόγο, επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε μια ποιοτική έρευνα στην ασφαλή ζώνη του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, που στεγάζεται στο Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων Ριτσώνας. Στην ασφαλή ζώνη στεγάζονται ανήλικοι ασυνόδευτοι πρόσφυγες, συγκεκριμένα αγόρια ηλικίας 14-17 ετών. Η έρευνά μας αποτελείται από δεκαέξι ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Επομένως, ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από δεκαέξι αγόρια ηλικίας 14 έως 17 χρονών. Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούν, την απόφαση για φυγή, τη βοήθεια που/αν δέχθηκαν, το ταξίδι και τί συνάντησαν εκεί, τις δυσκολίες που βίωσαν και την κατάσταση που γνώρισαν, όταν έφθασαν στην Ελλάδα.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες, ανήλικοι ασυνόδευτοι

Abstract:

Greece has often been faced with refugee and immigration issues. However, the recent refugee crisis has led to a huge migrant/refugee wave to the country itself, especially in two consecutive years, 2015 and 2016. Thus, Greece has turned into an entrance immigrant country and nowadays consists a dominant transit country to other E.U. members or a permanent settlement.

In the current paper we will be attempting to analyse the immigrant issue in Greece, based on certain theoretical approaches and within the global context. It is worth mentioning that the intensity of the phenomenon under question is quite revealing as, according to the U.N. 60 million refugees and internally displaced people were recorded worldwide in 2014.

Refugee/immigrant children have always been part of refugee/immigrant flows, so they cannot be disregarded. Yet only recently they have begun to receive more specialized attention.

Immigrant/refugee children research is faced with certain methodological problems. That is why an analysis of the phenomenon and a categorization of such children is being attempted in the current paper in order to facilitate their study. Immigration of minors in Greece has become more and more evident during the recent years of the refugee crisis. It is noteworthy that a significant percentage of them are unaccompanied minors.

In our paper, the dangers and the special problems of immigrant/refugee children are being discussed, both in general and specifically in our country. At the same time, the anticipated protection of such children and its implementation by the Greek State will be studied.

Also, information on the protection and treatment of minors in our country will be provided, while we will be trying to highlight the accommodation and protection of unaccompanied minors, being the most crucial group of immigrant/refugee children.

For the above reason, a qualitative research has been conducted, in the safe zone of the Hellenic Red Cross, housed at the Ritsonas Refugee Hosting Center. In this zone unaccompanied boys aged 14-17 are accommodated. Our research consists of sixteen semi-structured interviews, by these children. The research questions relate to the decision to flee, the help they received, the journey and what they met there, the difficulties they experienced and the situation they faced when they arrived in Greece.

Key words: immigration, migrant/refugee children, unaccompanied minors

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία ασχολείται με το ζήτημα της μετανάστευσης ανηλίκων αλλοδαπών στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, και δίνει ιδιαίτερη βάση στην περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών μεταναστών-προσφύγων.

Το θέμα επιλέχθηκε, διότι είναι ένα ζήτημα τόσο επίκαιρο όσο και διαχρονικό, με τα τελευταία χρόνια να έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Συγκεκριμένα αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με τα παιδιά που είναι πρόσφυγες-μετανάστες, γιατί πολλές φορές δεν λαμβάνουν το απαιτούμενο ενδιαφέρον της κοινωνίας. Αν και είναι ιδιαίτερο κομμάτι των μεταναστών και των προσφύγων, αντιμετωπίζονται το ίδιο με τους ενήλικες χωρίς να δίνεται η κατάλληλη φροντίδα, που έχουν ανάγκη τα παιδιά, το μέλλον αυτού του κόσμου. Η περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών, είναι η πιο ευάλωτη κατηγορία παιδιών και για το λόγο αυτό δώσαμε ιδιαίτερη σημασία, τόσο στο θεωρητικό όσο και στο ερευνητικό κομμάτι.

Η μοναδική δυσκολία που συναντήσαμε, ήταν να καταφέρουμε να πάρουμε την έγκριση των υπευθύνων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, για να πραγματοποιήσουμε τις συνεντεύξεις. Παρά τα όποια εμπόδια εμφανίστηκαν, καταφέραμε να πάρουμε τις συνεντεύξεις.

Ευχαριστώ πολύ για την βοήθειά τους, τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ.Δημοσθένη Δασκαλάκη, τον καθηγητή μου, κ.Χαράλαμπο Μπαμπούνη και τον διδάκτορα, κ.Βασίλη Φασουλή, που με βοήθησε στην εύρεση κατάλληλης βιβλιογραφίας.

Ακόμα, ευχαριστώ θερμά την κα. Βασιλάκη Χριστίνα-Σάμια, που έκανε την διερμηνεία στις συνεντεύξεις. Τέλος, ευχαριστώ όλα τα παιδιά του safe zone, που συνεργάστηκαν μαζί μου και με βοήθησαν στην έρευνα.

Εισαγωγή

Η εργασία, όπως φαίνεται και στον τίτλο, ασχολείται με το ζήτημα της προσφυγιάς και της μετανάστευσης παιδιών στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια. Γίνεται μια προσπάθεια συνολικής μελέτης του φαινομένου της μετανάστευσης από τη θεωρητική σκοπιά, αναλύοντας θεωρητικές προσεγγίσεις, ορισμούς κ.λπ. Δίνεται όμως βάρος, στην προσφυγική κρίση των τελευταίων περίπου έξι χρόνων, που επηρέασε σημαντικά την Ελλάδα.

Η εργασία πέραν του θεωρητικού πλαισίου περιλαμβάνει και έρευνα. Είναι μια μελέτη περίπτωσης δεκαέξι ανήλικων ασυνόδευτων προσφύγων, που τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ζούσαν στην ασφαλή ζώνη του Ερυθρού Σταυρού Ελλάδας, στο χώρο φιλοξενίας προφύγων στη Ριτσώνα. Πάρθηκαν συνεντεύξεις από τα παιδιά αυτά με τη βοήθεια διερμηνέα. Οι συνεντεύξεις αυτές καταγράφηκαν, απομαγνητοφωνήθηκαν και μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία, σε συνάρτηση με το θεωρητικό πλαίσιο. Έτσι, μετά από ανάλυση και σύγκριση των λεγομένων των παιδιών με το υπάρχον θεωρητικό υπόβαθρο, καταλήξαμε σε κάποιες σκέψεις, προτάσεις και συμπεράσματα.

Η εργασία λοιπόν, αποτελείται από τρία μέρη.

Πριν από αυτά όμως, αναλύουμε τα μεθοδολογικά ζητήματα της παρούσας εργασίας, καθώς και τον σκοπό της.

Το πρώτο μέρος, λοιπόν, το αποτελούν οι θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης. Αποφασίσαμε να παραθέσουμε κάποιες κυρίαρχες προσεγγίσεις, που έχουν συμβάλει η κάθε μία με τον τρόπο της στη μελέτη της μετανάστευσης. Ξεκινήσαμε λοιπόν, με την οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης, που περιλαμβάνει τις απόψεις των κλασικών για τη μετανάστευση, τη μαρξιστική-λενινιστική και τη νεοκλασική. Ακόμα, γίνεται μια σύντομη αναφορά και στην Κοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης, της οποίας οι μελετητές επηρεάζονται κάποιοι από τη μαρξιστική και άλλοι από τη νεοκλασική προσέγγιση.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας γίνεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης με όλες σχεδόν τις παραμέτρους της. Στο πρώτο κεφάλαιο αυτής της ενότητας, μελετήσαμε το φαινόμενο της μετανάστευσης ως ένα διαχρονικό στοιχείο της ανθρώπινης κοινωνίας, που τα τελευταία χρόνια έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως. Συνεχίσαμε με τον ορισμό και της διακρίσεις της μετανάστευσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ασχολούμαστε συγκεκριμένα με την παιδική μετανάστευση, που είναι και το στοιχείο της εργασίας. Αρχίζουμε λοιπόν με τα μεθοδολογικά προβλήματα στην ανάλυση της παιδικής μετανάστευσης και στη συνέχεια παρουσιάζουμε και αναλύουμε κάποιες κατηγορίες παιδιών μεταναστών. Οι κατηγορίες με τις οποίες ασχολούμαστε είναι οι κοινωνικοί, οι πολιτικοί και οι οικονομικοί μετανάστες.

Στο τρίτο κεφάλαιο μελετάμε αναγκαία το σύγχρονο παγκόσμιο και ευρωπαϊκό πλαίσιο. Για να μπορέσει να μελετηθεί ένα ζήτημα πρέπει πάντοτε να το τοποθετούμε στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή που εξελίσσεται. Υστερα προχωρούμε με την περίπτωση των παιδιών, δηλαδή την γενική εικόνα που

παρουσιάζουν τα παιδιά τα τελευταία χρόνια, μέσα στο συγκεκριμένο παγκόσμιο και ευρωπαϊκό πλαίσιο, παραθέτοντας στοιχεία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο περνάμε στο εθνικό επίπεδο της Ελλάδας, παρουσιάζοντας συνοπτικά τη μετανάστευση από και προς σε αυτή, κατά τη διάρκεια της σύγχρονης ιστορίας. Προχωρούμε στη σύγχρονη μετακίνηση πληθυσμών στην Ελλάδα, από το 2011 και ύστερα. Επόμενο κομμάτι αυτού του κεφαλαίου αποτελούν τα παιδιά που μετακινούνται στην Ελλάδα. Έτσι μελετάμε το προφίλ του πληθυσμού των παιδιών που έρχονται σε αυτή, καθώς και την περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τους κινδύνους και τα ειδικά προβλήματα των παιδιών που μεταναστεύουν, δίνοντας ιδιαίτερο βάρος στην εμπορία των παιδιών. Στη συνέχεια, μελετούμε συγκεκριμένα τους παράγοντες επικινδυνότητας που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι αλλοδαποί στη χώρα μας.

Ως φυσικό επακόλουθο των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, ασχολούμαστε με την προστασία τους από όλους αυτούς τους κινδύνους. Με αυτό λοιπόν καταπιάνεται το έκτο στη σειρά κεφάλαιο. Υπάρχει βέβαια ξεχωριστό υποκεφάλαιο για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών στην Ευρώπη, την πρόσβαση των παιδιών προσφύγων-μεταναστών στις διαδικασίες της διεθνούς προστασίας στη χώρα μας αλλά και τα ειδικά ζητήματα προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων-μεταναστών σε αυτή.

Στο έβδομο κεφάλαιο μελετάμε τις παροχές και τις συνθήκες διαβίωσης των παιδιών προσφύγων-μεταναστών. Έτσι παρουσιάζουμε αναλυτικά τί συμβαίνει αυτή την περίοδο στην Ελλάδα. Παραθέτουμε στοιχεία για τους χώρους υποδοχής και φιλοξενίας των προσφύγων-μεταναστών και συγκεκριμένα για τους ίδιους χώρους που προβλέπονται για τη στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων. Προχωρούμε με την μελέτη αναφορικά με την πρόσβαση των ανθρώπων αυτών στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Στο όγδοο κεφάλαιο ασχολούμαστε με τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών προσφύγων-μεταναστών. Ειδικά μελετούμε το φλέγον ζήτημα της κράτησης των ανηλίκων και τις διαδικασίες ασύλου για τα ασυνόδευτα παιδιά.

Στο ένατο και τελευταίο κεφάλαιο του Β' μέρους, ασχολούμαστε με το βασικό θέμα, της πρόσβασης των αλλοδαπών ανηλίκων στην εκπαίδευση από το 1990 και μετά στην Ελλάδα. Βέβαια, μελετάμε και τη νέα κατάσταση σε αυτόν τον τομέα τα τελευταία περίπου δύο χρόνια, που διαμορφώθηκε ως αποτέλεσμα της μαζικής έλευσης προσφύγων και μεταναστών στη χώρα μας.

Το τρίτο μέρος της εργασίας αφορά την έρευνα, που πραγματοποιήσαμε όπως αναφέραμε και παραπάνω στην ασφαλή ζώνη του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού στη Ριτσώνα.

Στο πρώτο κεφάλαιο κάνουμε μια ανάλυση της μεθόδου που χρησιμοποιήσαμε στην εργασία, δηλαδή την ποιοτική μέθοδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παραθέτουμε το στάδιο του σχεδιασμού της έρευνας. Αναλύουμε λοιπόν, το πλαίσιο και την κατάρτιση του σχεδίου της έρευνας.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε το στάδιο εκτέλεσης της έρευνας. Αναλύουμε τη μέθοδο συλλογής των δεδομένων, εξετάζουμε τη μέθοδο της συνέντευξης και συγκεκριμένα της ημι-δομημένης συνέντευξης, η οποία και αξιοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα. Προχωρούμε με τα ερευνητικά ερωτήματα, παρουσιάζουμε τον πληθυσμό της έρευνας, τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων και καταλήγουμε στην ανάλυση των συνεντεύξεων.

Στη συνέχεια έχουμε προσθέσει ένα παράρτημα, στο οποίο υπάρχουν οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις.

Τέλος, έχοντας κάνει αυτό το ταξίδι της θεωρητικής μελέτης και της έρευνας, κάνουμε μια προσπάθεια για εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων. Στο πλαίσιο των συμπερασμάτων, παραθέτουμε κάποια ερωτήματα που μας γεννήθηκαν αλλά και κάποιες προτάσεις.

Μεθοδολογικά ζητήματα και σκοπός της έρευνας

Η παρούσα ερευνητική εργασία πραγματεύεται το θέμα της σύγχρονης μετανάστευσης και της προσφυγιάς ανήλικων αλλοδαπών στην Ελλάδα. Αναπτύσσονται λοιπόν κάποιες θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης. Επιλέξαμε να αναπτύξουμε τις πρώτες ιστορικά θεωρητικές προσεγγίσεις, αυτές των κλασικών. Προχωρήσαμε στην μαρξιστική-λενινιστική προσέγγιση και ύστερα στην νεοκλασική προσέγγιση, η οποία εκφράζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, το πώς αντιμετωπίζει και προβάλλει τη μετανάστευση και την προσφυγιά, ο σύγχρονος καπιταλισμός. Τέλος, γίνεται μια σύντομη αναφορά στην κοινωνιολογική προσέγγιση.

Στην εργασία αναλύουμε συγκεκριμένα τις ροές αλλοδαπών ανηλίκων στην Ελλάδα τα τελευταία περίπου 8 χρόνια. Η χρονική επιλογή οφείλεται στην έκρηξη των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών που δέχθηκε η χώρα μας από το 2011 περίπου και μετά, και του ερευνητικού ενδιαφέροντος που προκύπτει από αυτή την κατάσταση.

Βέβαια, για να μπορέσουμε να αναλύσουμε τις σύγχρονες ροές αλλοδαπών ανηλίκων, έπρεπε να ξεκινήσουμε αποσαφηνίζοντας όλους τους εμπλεκόμενους όρους, οι οποίοι μάλιστα έχουν διαχρονικό χαρακτήρα. Τέτοιοι όροι ήταν η μετανάστευση ως φαινόμενο αλλά και οι διακρίσεις της. Η μετανάστευση είναι ένας πολυακουσμένος και πολυ-μελετημένος όρος, που σήμερα όμως έχει αρχίσει να παίρνει κάποια διαφορετικά χαρακτηριστικά, άξια προς μελέτη.

Ένας ακόμη βασικός ορισμός που έπρεπε να μελετηθεί, είναι αυτός της παιδικής μετανάστευσης αλλά και οι δικές της υποκατηγορίες. Μπορεί τα παιδιά να ήταν πάντοτε μέρος του μεταναστευτικού-προσφυγικού πληθυσμού, παρόλα αυτά δεν είχαν πάντοτε την προσοχή που τους όφειλε. Μέχρι πρόσφατα οι μεταναστευτικές πολιτικές στρέφονταν σχεδόν αποκλειστικά προς τις ανάγκες και την πραγματικότητα του «άνδρα ενήλικου μετανάστη», δίχως να ασχολούνται με τα ιδιαίτερα ζητήματα των παιδιών μεταναστών. Αναφερόμαστε λοιπόν και στα μεθοδολογικά ζητήματα που προκύπτουν από την ανάλυση της παιδικής μετανάστευσης και στις δυσκολίες που συναντά ο ερευνητής λόγω της φυσικής πολυπλοκότητας και των «υπογείων» διαστάσεων του θέματος.

Στη συνέχεια αναλύσαμε τις τρεις βασικές κατηγορίες των παιδιών μεταναστών. Η κατηγοριοποίηση τους έγινε ανάλογα με τα βασικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσής τους. Στην μετανάστευση των παιδιών παίζει βασικό ρόλο το αν

το παιδί που μετακινείται συνοδεύεται, αν ναι από ποιον και αν όχι, τότε τα ζητήματα που γεννιούνται αποτελούν ένα μεγάλο και δύσκολο κομμάτι που πρέπει να μελετηθεί.

Τη μελέτη ενός ζητήματος είναι αναγκαίο να την τοποθετούμε και να την εξετάζουμε σε συγκεκριμένο ιστορικό και χρονικό πλαίσιο. Έτσι, στη δική μας περίπτωση, από τη στιγμή που μελετάμε τις σύγχρονες προσφυγικές ροές στην Ελλάδα, θεωρήθηκε απαραίτητο να αναλύσουμε το σημερινό παγκόσμιο και ευρωπαϊκό πλαίσιο (όπου εντάσσεται και η Ελλάδα). Μελετήθηκε η κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα παιδιά, με βάση το κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικό πλαίσιο του κράτους που κατοικούν και της δικής τους ιδιαίτερης κατάστασης (πρόσφυγες, εσωτερικά εκτοπισμένα κλπ).

Όπως προείπαμε, η εργασία μας περιορίζεται στις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές ανηλίκων της χώρας μας. Επομένως, πρώτον κάναμε μια σύντομη ιστορική ανάλυση της μετανάστευσης στην Ελλάδα ήδη από τον 20^ο αιώνα και προχωρήσαμε στη σύγχρονη μετακίνηση πληθυσμών σε αυτή. Δεύτερον, ασχοληθήκαμε με το προφίλ του πληθυσμού των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα, καθώς και με τις δυσκολίες που συναντούμε στην ακριβή ποσοτική και ποιοτική καταγραφή τους.

Ένα κεντρικής φύσεως ζήτημα είναι οι ιδιαίτεροι κίνδυνοι και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που μετακινούνται. Ασχοληθήκαμε λοιπόν, με τους παράγοντες επικινδυνότητας αυτού του πληθυσμού, τόσο σε διεθνές όσο και στο κρατικό επίπεδο της χώρας μας. Αναπτύξαμε ξεχωριστά το πρόβλημα της εμπορίας των παιδιών, διότι θεωρήσαμε πως αποτελεί ένα ζήτημα σύνθετο, με πολλές παραμέτρους και τεράστιο βάθος, που αξίζει κάποιος να ασχοληθεί με αυτό. Βέβαια δεν μπορούσαμε να το εμβαθύνουμε, όσο θα μπορούσαμε, στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

Σαν απάντηση στους κινδύνους που βιώνουν αυτά τα παιδιά, προχωρήσαμε στην ανάλυση της προστασίας που υπάρχει σήμερα, και στο πώς αυτή λειτουργεί ή δεν λειτουργεί όπως θα έπρεπε. Μιλήσαμε λοιπόν, για τα δικαιώματα των παιδιών, τις ιδιαίτερες ρυθμίσεις που υπάρχουν για τα παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες, τόσο παγκόσμια όσο και στην Ευρώπη. Ως επακόλουθο προσπαθήσαμε να δούμε συγκεκριμένα στη χώρα μας τί συμβαίνει.

Αναλύσαμε την πρόσβαση που έχουν τα παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας στη χώρα μας, τις παροχές και τις συνθήκες

διαβίωσή τους από την πρώτη στιγμή που φθάνουν. Συνεχίσαμε με τη μελέτη της διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών αυτών και θίξαμε κάποια «έντονα» ζητήματα, για τα οποία μάλιστα η χώρα μας έχει δεχθεί κριτική. Τέτοια ζητήματα είναι της κράτησης ανηλίκων και οι διαδικασίες ασύλου των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων-μεταναστών.

Ξεχωριστή ανάλυση, καθώς θεωρήθηκε από τα κύρια και βασικότερα θέματα που θα έπρεπε να μας απασχολήσει, κάναμε στην πρόσβαση των ανηλίκων μεταναστών-προσγύγων στην εκπαίδευση.

Η ποιοτική έρευνα που κάναμε με τις συνεντεύξεις, αφορά ανήλικους ασυνόδευτους πρόσφυγες. Για το λόγο αυτό αλλά και λόγω σημαντικότητας προσπαθήσαμε στο θεωρητικό μέρος να αναλύσουμε συγκεκριμένα αυτό τον πληθυσμό (ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες). Μελετήσαμε λοιπόν τη μετανάστευση αυτών των παιδιών στην Ελλάδα, αλλά και την ιδιαίτερη προστασία που δέχονται (ή τουλάχιστον θα έπρεπε) τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, τους ιδιαίτερους χώρους υποδοχής και φιλοξενίας που τους προσφέρονται και οι ειδικές διαδικασίες ασύλου που έχουν ανάγκη.

Σκοπός της έρευνας, η προβληματική της δηλαδή, είναι η ανάδειξη του κρίσιμου και επίκαιρου προβλήματος της μαζικής μετανάστευσης προς την Ελλάδα και συγκεκριμένα η περίπτωση των αλλοδαπών ανηλίκων μεταναστών και προσφύγων.

Επίσης, μέσα από την έρευνα επιμείναμε στο πώς βίωσαν οι ανήλικοι τη διαδικασία της απομάκρυνσής τους από την πατρίδα τους, τους λόγους για τους οποίους κατέληξαν, οι ίδιοι ή/και οι γονείς τους, στην απόφαση να φύγουν, τί κινδύνους αντιμετώπισαν κατά τη μετακίνησή τους, τί αντιμετώπιση είχαν από τις ελληνικές αρχές και τις διάφορες οργανώσεις που εμπλέκονται και τί καταστάσεις, κινδύνους, προβλήματα αντιμετώπισαν στην Ελλάδα.

Ο λόγος που αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με τους ανήλικους αλλοδαπούς συγκεκριμένα, είναι η διαφορετική φύση των ζητημάτων, που προκύπτουν με τη μετακίνηση αυτών των παιδιών. Η διαδικασία της απόφασης της εγκατάλειψης της εστίας τους, η μετακίνησή τους, ο τρόπος που αντιμετωπίζονται από τις χώρες αποστολής και υποδοχής, η προστασία που λαμβάνουν κ.λπ. δεν ταυτίζονται με τα αντίστοιχα των ενηλίκων.

Τα παιδιά, αν και πάντοτε ήταν κομμάτι των μεταναστεύσεων, δεν δέχθηκαν την προσοχή που όφειλαν να έχουν. Τις περισσότερες φορές, αντιμετωπίζονται σαν

μια προέκταση της οικογένειάς τους με την οποία μεταναστεύουν. Φαίνεται πως το ζήτημα των παιδιών μεταναστών-προσφύγων, έχει λάβει μεγαλύτερη προσοχή τα τελευταία χρόνια, ειδικά όταν μιλάμε για μετανάστευση για εργασία και trafficking (Huijsmans, 2006:5).

Αν και υπάρχουν διεθνή πρότυπα και θεσμοθετήσεις για την προστασία των παιδιών μεταναστών/προσφύγων, στην πράξη υπάρχει διαφορά στην ουσιαστική προστασία που δέχονται και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στις χώρες όπου μετακινούνται. Ένα βασικό πρόβλημα των παιδιών μεταναστών/προσφύγων, είναι ότι αντιμετωπίζονται πρώτα σαν πρόσφυγες/μετανάστες και μετά σαν παιδιά. Αυτό αυτόματα μειώνει τη νομική τους προστασία (Hernandez & Touzenis, 2009:13).

Όλα τα παραπάνω αποτέλεσαν πηγή έντονου προβληματισμού και σκέψης πάνω στο ζήτημα της μετανάστευσης και της προσφυγιάς των παιδιών. Έτσι αποφασίστηκε το θέμα της παρούσας εργασίας να είναι οι σύγχρονες ροές αλλοδαπών στη χώρα μας.

Α΄ Μέρος

1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

1.1. Οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης

Ο όρος «σύγχρονη μετανάστευση» αναφέρεται στη μετακίνηση πληθυσμών από ένα τόπο σε ένα άλλο, κατά τη σύγχρονη βιομηχανική εποχή. Γενικότερα ο όρος «σύγχρονη» έχει χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει την μεταπολεμική ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση, σε αντίθεση με την «παραδοσιακή» υπερπόντια (Μουσουρού, 1991:16).

Τόσο τα αίτια όσο και οι επιπτώσεις της σύγχρονης μετανάστευσης, σχετίζονται άμεσα με την οικονομία. Για το λόγο αυτό οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της μετανάστευσης ήταν οι οικονομολόγοι. Έτσι οι οικονομικές θεωρητικές προσεγγίσεις διακρίνονται σε δύο βασικές: τη μαρξιστική-λενινιστική και τη νεοκλασική (Μουσουρού, 1991:16).

1.1.1. Οι απόψεις των κλασικών για τη μετανάστευση

Η μετανάστευση αποτέλεσε θέμα συζήτησης και μελέτης ήδη 40 χρόνια μετά τους Ναπολεόντιους πολέμους. Ο Τόμας (1973:1 στο Συκάς, 2004:4) θεωρούσε πως τα έθνη με τη μετανάστευση εξυπηρετούν καλύτερα τα συμφέροντά τους, και έτσι ενθαρρύνουν την αύξηση του πληθυσμού.

Στα τέλη όμως του 18^{ου} αιώνα έρχεται ο Μάλθους με το έργο του “Essay on Population”, και διατυπώνει την άποψη, ότι ο πληθυσμός αυξάνει με γεωμετρική πρόοδο, ενώ ταυτόχρονα τα μέσα συντήρησής του αυξάνονται με αριθμητική πρόοδο. Άρα, ο πληθυσμός αυξάνεται ταχύτερα των μέσων που χρειάζεται για να συντηρηθεί. Προτείνει λοιπόν μια δημογραφική λύση, να υπάρχει δηλαδή έλεγχος του πληθυσμού. Ο έλεγχος χωρίζεται στον αποτρεπτικό έλεγχο, αυτός που αποβλέπει στον περιορισμό της αύξησης του πληθυσμού, και στο θετικό έλεγχο, αυτός που αποσκοπεί στην αύξηση της πιθανότητας θανάτων (Συκάς, 2004:4,5,10).

Από την άλλη πλευρά, ο Ρικάρντο διαφοροποιεί την παραπάνω άποψη του Μάλθους, λέγοντας ότι σε χώρες με εξελιγμένες μεθόδους παραγωγής το κεφάλαιο έχει την τάση να αυξάνεται ταχύτερα από τον υπάρχοντα πληθυσμό. Έτσι, δημιουργείται έλλειψη εργατικής δύναμης, που όμως καλύπτεται από εργάτες χωρών που έχουν μεγαλύτερο πληθυσμό. Αν δεν γινόταν αυτό, τότε οι μισθοί θα αυξάνονταν (Simon, 1998:65,66 στο Συκάς, 2004:6).

Γενικότερα η θεωρητική σκέψη των κλασικών διέπεται από έναν δυϊσμό. Όταν μιλούν για το διεθνές εμπόριο, δεν κάνουν λόγο για μετανάστευση. Οι χώρες

στις οποίες αναφέρονταν, ήταν αυτές όπου στηριζόταν η εξαγωγή βρετανικών προϊόντων, και ήταν οι τότε ισχυρές, Πορτογαλία, Σουηδία, Πολωνία κ.α., όπου λόγω γλωσσικής ετερότητας η μετακίνηση εργατικού δυναμικού καθίσταται αδύνατη. Στη βάση όμως, μιας μεγαλύτερης κοινότητας χωρών (“larger community”), όπως αναφέρει ο Μίλλ, η μετανάστευση παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο (Συκάς, 2004: 7).

Το ίδιο συμβαίνει και με τον αποικισμό, που εκείνη την εποχή θεωρούταν απαραίτητος. Θεωρούταν αδήριτη ανάγκη το κράτος να διαθέσει κεφάλαιο, για να προωθήσει τη μετανάστευση εργασίας και κεφαλαίου από τη μητρόπολη στις υπερπόντιες κτήσεις. Να σημειωθεί, ότι στις αποικίες υπήρχε έλλειψη ανταγωνισμού και φθηνή εργασία, δύο στοιχεία που βοήθησαν τη συσσώρευση κεφαλαίου. Ο Σέρμαν (1972:154 στο Συκάς 2004: 8) γράφει, ότι ο αποικισμός αποτέλεσε το βασικό στοιχείο στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού κεφαλαίου, καθώς έθεσε τις βάσεις για να αναπτυχθεί τόσο το ευρωπαϊκό εμπόριο όσο και η εκβιομηχάνιση.

Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, η θεωρία της μετανάστευσης που είχε πλατιά αποδοχή, ήταν αυτή που διατυπώνεται στο έργο του J.S. Mill, “Principles of Political Economy”. Ο Μίλλ πρότεινε τρόπους που μπορεί ένα έθνος να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των φθινουσών αποδόσεων της γης. Η πρότασή του λοιπόν ήταν, να σταλούν εργάτες γης στα υπερπόντια παρθένα εδάφη για να τα καλλιεργήσουν, αλλά φυσικά οι εργάτες να παραμείνουν ακτήμονες, για να μην υπάρξει ο επακόλουθος ανταγωνισμός. Θέση του ήταν, ότι η μετανάστευση ενός μέρους του ντόπιου εργατικού δυναμικού και κεφαλαίου, επιδρά θετικά τόσο στους μισθούς όσο και στα κέρδη, διότι παύει η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου και εργασίας να απειλεί την ευφορία της γης. Βασικό στοιχείο της πρότασής του ήταν, τον αποικισμό να τον αναλάβει εξ ολοκλήρου η κυβέρνηση.

Έτσι, με αφετηρία το έργο του Μάλθους οι θεωρητικοί των αρχών του 19^{ου} αιώνα ανέπτυξαν μια νέα μέθοδο σκέψης για τα οικονομικά θέματα και κατέληξαν σε αντίθετα συμπεράσματα από τους θεωρητικούς τους προγόνους. Μόνο σε ένα συμφώνησαν με τους εμποροκράτες, ότι η μετανάστευση θα πρέπει να ρυθμίζεται κάθε φορά από το εκάστοτε κράτος, από την Πολιτεία (Thomas, 1973:1,2 στο Συκάς, 2004:7).

1.1.2. Μαρξιστική-Λενινιστική οικονομική προσέγγιση

Ο Μαρξ προσπάθησε να προσδιορίσει τα αίτια της εξαθλίωσης της εργατικής τάξης στην Αγγλία κατά τον 19^ο αιώνα, και να προτείνει λύσεις για την εξάλειψή της. Την εποχή όμως, των Μαρξ και Ένγκελς, η μετανάστευση δεν είχε ούτε τη μορφή

ούτε και την έκταση του σήμερα, δηλαδή του ιμπεριαλισμού. Ήταν εκείνη η εποχή που κυριαρχούσε η λεγόμενη «παλαιά μετανάστευση», γι' αυτό και δεν απασχόλησε ιδιαίτερα τους Μαρξ και Ένγκελς (Κροκίδη, 2009).

Στις 4 Μάη του 1866, ο Μαρξ ενεργώντας εκ μέρους της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών, δημοσίευσε μια επιστολή προς τους Γερμανούς εργάτες, για να τους αποτρέψει να δεχθούν να χρησιμοποιηθούν από τους μεγαλοκαπιταλιστές της Σκωτίας, ως απεργοσπαστικός μηχανισμός, εναντίον των ραφτεργατών του Εδιμβούργου που βρίσκονταν σε συνεχή αγώνα για αύξηση μισθών και ανθρώπινες συνθήκες εργασίας: *«Είναι ζήτημα τιμής για τους Γερμανούς εργάτες ν' αποδείξουν στους εργάτες των υπόλοιπων χωρών ότι κι αυτοί, όπως οι αδελφοί τους στη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ελβετία, γνωρίζουν πώς να υπερασπιστούν τα κοινά συμφέροντα της τάξης τους και δεν θα γίνουν υποτακτικά όργανα του κεφαλαίου στον αγώνα του ενάντια στην εργατική τάξη»*. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ο Μαρξ υποστηρίζει την εννοούμενη για τους κομμουνιστές θέση να αποτρέπουν τη χρησιμοποίηση ενός μέρους των εργατών, ασχέτως εάν προέρχεται από άλλο ή το ίδιο κράτος, ως απεργοσπαστικό μηχανισμό ενάντια σε έναν εργατικό κλάδο που βρίσκεται σε αγώνα (Κροκίδη, 2009).

Ο Μαρξ με τα χαρακτηριστικά της *«αντικειμενικής καθαρότητας της σκέψης και του ανελέητου της ανάλυσης»*, έδειξε για ποιό λόγο το άρχαιο πρότυπο του πολιτισμού έπρεπε να καταρρεύσει. Εξετάζοντας και αυτός το ζήτημα του πληθυσμού, σημείωνε ότι στην αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη, κύριο στοιχείο του κοινωνικού συστήματος ήταν ο περιορισμός του πληθυσμού και η επακόλουθη διατήρησή του, εντός ορισμένων ορίων. Ο περιορισμός αυτός επέφερε μια ατελείωτη μετανάστευση, συνεχή κύματα αποικιστών. Το έρωτημα είναι, τότε γιατί ήταν έτσι η κατάσταση; Η απάντηση είναι ότι, αν οι πολίτες ήθελαν να διατηρήσουν τον πολιτισμό τους, ως είχε, θα έπρεπε να μείνουν ολιγάριθμοι, καθώς σε αντίθετη περίπτωση θα απειλούνταν από την υποταγή στο ζυγό της εξαντλητικής φυσικής εργασίας, η οποία μετέτρεπε τον ελεύθερο πολίτη σε δούλο (Ζντάνοφ, 2000).

Κατά τη διάρκεια χιλιάδων χρόνων η κοινωνική παραγωγή βασιζόταν στη συνεχώς αυξανόμενη μάζα εμπειρικών πληροφοριών, παρατηρήσεων, γεγονότων στους τρόπους εργασιακής δραστηριότητας, οι οποίοι διαμορφώνονταν με τη μέθοδο της δοκιμής και του λάθους. Όμως, δεν υπήρχε η αναγκαία τεχνολογική και κοινωνική βάση, μέχρι που η διαδικασία του καταμερισμού της εργασίας διέσπασε την ίδια την παραγωγή σε απλές, στοιχειώδεις ενέργειες, που θα μπορούσαν να

ανατεθούν σε μηχανές. Σε αυτή τη βάση εμφανίστηκε η πραγματική δυνατότητα συνένωσης της επιστημονικής γνώσης με τη μαζική παραγωγή, το οποίο πραγματοποιήθηκε στην καπιταλιστική κοινωνία (Ζντάνοφ, 2000).

Έτσι ο Μαρξ συμπεραίνει: *«Μόνο η καπιταλιστική παραγωγή μετατρέπει για πρώτη φορά την υλική διαδικασία παραγωγής σε εφαρμογή της επιστήμης στην παραγωγή - σε επιστήμη, εφαρμοσμένη στην πρακτική - όμως μόνο δια της οδού της υποταγής του εργάτη στο κεφάλαιο και της καταπίεσης της ίδιας του της πνευματικής και επαγγελματικής ανάπτυξης».*

Βέβαια, ο Μαρξ σημειώνει ότι το κεφάλαιο δεν δημιουργεί επιστήμη, αλλά την εκμεταλλεύεται, την ιδιοποιείται για τις ανάγκες της παραγωγής. Θεωρεί, ότι η αστική τάξη είναι εσωτερικά εχθρική προς την επιστήμη και γενικότερα προς τη γνώση. Η αστική τάξη εκμεταλεύεται τις θεωρητικές ιδέες της ανθρωπότητας, όμως αρνείται θρασύτητα τα συμπεράσματα της επιστήμης, όταν αυτά αρχίζουν να αντιφάσκουν με τα ταξικά της συμφέροντα (Ζντάνοφ, 2000).

Στην «Ιδρυτική Διακήρυξη της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών» ο Μαρξ υπογράμμισε τη ριζική διαφορά των αρχών της αστικής κοινωνίας από την επερχόμενη σοσιαλιστική: *«... (η υπόθεση εδώ) εκδήλωνε τη μεγάλη έριδα ανάμεσα στην τυφλή κυριαρχία των νόμων της προσφοράς και της ζήτησης, που αποτελούν την πολιτική οικονομία της αστικής τάξης και την κοινωνική παραγωγή, που διευθύνεται από την κοινωνική πρόβλεψη, που αποτελεί την πολιτική οικονομία της εργατικής τάξης».*

Ο Λένιν, στηριζόμενος πάντα στον Μαρξ, στο έργο του ανέδειξε τα χαρακτηριστικά και τις νομοτέλειες του ιμπεριαλιστικού σταδίου του καπιταλισμού, γεγονός που οδήγησε και στην ανάδειξη των νέων χαρακτηριστικών της μετανάστευσης. Ο ίδιος αναφέρει στο άρθρο «Ο καπιταλισμός και η μετανάστευση των εργατών», ότι ο καπιταλισμός δημιούργησε μια ιδιαίτερη κατηγορία μετανάστευσης των λαών. Οι χώρες που αναπτύσσονται γοργά στο βιομηχανικό τομέα, χρησιμοποιώντας περισσότερες μηχανές, εκτοπίζουν τις καθυστερημένες χώρες από την παγκόσμια αγορά, ανεβάζουν το μισθό εργασίας πάνω από το μέσο επίπεδο και έτσι προσελκύουν μισθωτούς εγάτες από τις καθυστερημένες χώρες. Ο ανεπτυγμένος πλέον καπιταλισμός τους παρασύρει βίαια και τους υποχρεώνει να συμμετέχουν *«σε ένα κοσμοϊστορικό κίνημα, τους φέρνει αντιμέτωπους με την ισχυρή, διεθνή τάξη των βιομηχάνων. {...} Έτσι, οι πιο καθυστερημένες χώρες του παλιού κόσμου, που διατήρησαν τα περισσότερα υπολείμματα της δουλοπαροικίας σε όλες τις*

εκδηλώσεις της ζωής, υποβάλλονται σε έναν, ας πούμε εκπολιτισμό. {...}. Όσο πιο καθυστερημένη είναι μια χώρα, τόσο περισσότερους ανεκπαίδευτους, ανειδίκευτους, εργάτες γης δίνει. Τα προηγμένα κράτη κρατούν, ας πούμε, τις καλύτερες δουλειές, αφήνοντας στις μισοβάρβαρες χώρες τις χειρότερες δουλειές» (Λένιν, 1913:90-93).

Ως κύρια αιτία της μετανάστευσης ο Λένιν κατονομάζει την εξαιρετική φτώχεια. Όμως, βρίσκει στη μετανάστευση την προοδευτική της σημασία, καθώς για να λυτρωθεί ο λαός από το ζυγό του κεφαλαίου, πρέπει να αναπτυχθεί ο καπιταλισμός παραπέρα και να υπάρξει η ταξική πάλη στη βάση του καπιταλισμού. Σε αυτήν ακριβώς την πάλη τραβάει ο καπιταλισμός τις εργαζόμενες μάζες διεθνώς, αναταράζοντας *«τη μουχλιασμένη κι 'απονεκρωμένη τοπική ζωή, εξαλείφοντας τους εθνικούς φραγμούς και τις προλήψεις, συνενώνοντας τους εργάτες όλων των χωρών σε τεράστιες φάμπρικες και μεταλλεία της Αμερικής, της Γερμανίας κτλ.»* (Λένιν, 1913:90).

Στο Διεθνές Σοσιαλιστικό Συνέδριο της Στουτγκάρδης (7^ο Συνέδριο της Β' Διεθνούς) ο Λένιν και οι Ρώσοι σοσιαλδημοκράτες (μετέπειτα μπολσεβίκοι) είχαν ταχθεί ενάντια στους εκφραστές της εργατικής αριστοκρατίας των αναπτυγμένων καπιταλιστικών κρατών που ζητούσαν την απαγόρευση της μετανάστευσης προλεταρίων από την Κίνα και την Ιαπωνία προς τις χώρες τους (κυρίως ΗΠΑ, Αυστραλία), διότι θεωρούσαν ότι είναι ανίκανοι για οργάνωση. Ανάμεσα σε άλλα ο Λένιν σημείωνε, ότι είναι καθήκον των πρωτοπόρων εργατών να *«δουλέψουν για να διαφωτίσουν και να οργανώσουν τα στρώματα του προλεταριάτου που δεν έχουν τραβηχτεί ακόμα στο εργατικό κίνημα»* (Κροκίδη, 2009).

Τέλος, χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος που ολοκληρώνει ο Λένιν το άρθρο του για τη μετανάστευση των εργατών, όπου αναφέρει ότι η αστική τάξη κάθε χώρας προσπαθεί να στρέψει τους εργάτες του ενός έθνους ενάντια στους εργάτες του άλλου έθνους, με σκοπό να τους διαιρέσει. Έτσι, *«οι συνειδητοί εργάτες, κατανοώντας ότι είναι αναπόφευκτο και προοδευτικό το σπάσιμο όλων των εθνικών φραγμών που βάζει ο καπιταλισμός, προσπαθούν να βοηθήσουν τη διαφώτιση και την οργάνωση των συντρόφων τους, που προέρχονται από τις καθυστερημένες χώρες»* (Λένιν, 1913:93).

1.1.3. Νεοκλασική προσέγγιση

Η νεοκλασική προσέγγιση βασίζεται στη θεωρία της προσφοράς και της ζήτησης, δηλαδή στην κύρια λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η θεωρία αυτή θεωρεί, ότι ο εργαζόμενος εκούσια μεταναστεύει σε μια περιοχή, όπου η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη από τη δική του περιοχή, με σκοπό να βελτιώσει την οικονομική

του κατάσταση. Μάλιστα, αυτή η επιθυμία, για βελτίωση της οικονομικής κατάστασης του ανθρώπου, θεωρείται έμφυτη στη νεοκλασική προσέγγιση (Μουσούρου, 1991:67,69).

Ο Κένυς ασχολείται και αυτός με το ζήτημα του πληθυσμού, όμως όπως συνυφαίνεται με το επίπεδο της ανεργίας, χωρίς να τη σχετίζει απαραίτητα με τον πληθυσμό. Ο Κένυς, λοιπόν, δέχεται κάποια από τα δεινά που προκαλεί ο υπερπληθυσμός, όπως τα διατύπωσε ο Μάλθους, όμως δεν δέχεται ως λύση την μείωση του πληθυσμού. Αντίθετα, θεωρεί ότι η μείωση του πληθυσμού θα δυσχαιράνει τη διατήρηση της υπάρχουσας ευημερίας (π.χ. μείωση ζήτησης σε ένα κράτος που χαρακτηρίζεται από υπερπροσφορά αγαθών). Έτσι, περιγράφει τη μετανάστευση ως ολέθρια διέξοδο για μια παλαιά χώρα (όπως η Αγγλία), διότι πέρα των ανδρών που μεταναστεύουν, μεταναστεύει και ένας αντίστοιχος γυναικείος πληθυσμός και το κόστος ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών είναι βαρύτατο για μια χώρα, ειδικά τη στιγμή που με τη φυγή του θα αποστερήσει τη χώρα αυτή από την παραγωγικότητά του (Συκάς, 2004: 59).

Σύμφωνα με τη μακροοικονομική σκοπιά της νεοκλασικής θεωρίας τα αίτια της διεθνούς μετανάστευσης αποτελούν γεωγραφικές διαφορές, σχετικά με την προσφορά και τη ζήτηση εργασίας. Η μετακίνηση πληθυσμών, λοιπόν, πραγματοποιείται από μια περιοχή, όπου η προσφορά εργασίας είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση της εργασίας, προς μια περιοχή, όπου η ζήτηση εργασίας είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Η θεωρία αυτή θεωρεί δεδομένη τη μεγαλύτερη αμοιβή εργασίας στη χώρα με την αυξημένη ζήτηση εργασίας, καθώς και το ότι με τη μετανάστευση θα επέλθει ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, όπως και μεταξύ αμοιβών (Jackson, 1986:17 στο Μουσούρου, 1991:68).

Το παραπάνω σκεπτικό βέβαια δεν επιβεβαιώθηκε στην πράξη, ειδικά με την οικονομική κρίση των βιομηχανικών περιοχών της Αγγλίας. Για την αντιμετώπιση της ανισορροπίας, που παρατηρείται σε συνάρτηση με την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, θεωρείται απαραίτητη η προσθήκη της κινητικότητας του κεφαλαίου. Έτσι, στη νεοκλασική προσέγγιση η μετανάστευση συνδέεται με τη μετακίνηση κεφαλαίου στα πλαίσια του διεθνούς εμπορίου και αντιμετωπίζεται ως παράγοντας αύξησης της παγκόσμιας παραγωγής τόσο για τις χώρες αποστολής όσο και αυτές της υποδοχής (Εμκε-Πουλοπούλου, 1986:240 στο Μουσούρου, 1991:68,69).

Η μετανάστευση στη νεοκλασική προσέγγιση προσεγγίζεται και μέσω μικροοικονομικής σκοπιάς. Σύμφωνα με αυτή, τα ορθολογικά άτομα μεταναστεύουν, εφόσον μια ανάλυση κόστους-οφέλους δείξει πως οι καθαρές αποδόσεις από τη μετανάστευση είναι θετικές. Θεωρητικά, το άτομο θα μεταναστεύσει στην περιοχή όπου τα αναμενόμενα καθαρά οφέλη είναι τα υψηλότερα δυνατά, δηλαδή εκεί όπου με βάση τις ικανότητές του θα είναι και πιο παραγωγικό το άτομο. Επομένως, οι νεοκλασικοί αντιμετωπίζουν το μεταναστευτικό φαινόμενο ως μια επενδυτική μορφή στο ανθρώπινο κεφάλαιο (Καραμανλή, 2008:29).

Σύμφωνα με τη νεοκλασική προσέγγιση δηλαδή, ο φορέας λήψης αποφάσεων σχετικά με τη πιθανότητα μετανάστευσης είναι το άτομο. Η απόφαση του ατόμου, με δεδομένα τα ατομικά του χαρακτηριστικά, βασίζεται σε τρία στοιχεία: α) την αναμενόμενη ροή εισοδημάτων στον τόπο προορισμού (V_1), β) την αντίστοιχη ροή εισοδημάτων στον τόπο προέλευσης (V_2) και γ) το κόστος μετανάστευσης (C). Επί τη βάση αυτών των τριών στοιχείων το άτομο σχηματίζει έναν δείκτη I , που ορίζεται ως εξής:

$$I=V_1-V_2-C$$

Αν ο δείκτης I έχει θετική τιμή, τότε το άτομο αποφασίζει να μεταναστεύσει (Λιανός & Καβουνίδη, 2012:158,159).

Η Μουσούρου (1991:69) παρατηρεί πως η θεωρία της αγοράς εργασίας στηρίζεται στην παραδοχή της ελευθερίας της ατομικής προσφοράς και της ατομικής ζήτησης της εργασίας. Όμως, έτσι παραβλέπεται το γεγονός, ότι ο εργαζόμενος ενδεχομένως να μην γνωρίζει τις δυνατότητες της αγοράς εργασίας και σίγουρα δεν ελέγχει τις διαδικασίες της. Επομένως, οι επιλογές είναι τόσο περιορισμένες, που δεν μπορούμε να μιλάμε για ελευθερία.

Η νεοκλασική θεωρία στηρίζει, ότι από τη μετανάστευση υπάρχουν τα εξής κέρδη στη χώρα αποστολής: μείωση ανεργίας και των πιέσεων που αυτή δημιουργεί, αποτροπή των κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων, εισροή κεφαλαίου μέσω εμβασμάτων, περιορισμός της κατανάλωσης, η μετατροπή των εργατών αγροτιάς σε βιομηχανικούς εργάτες κ.λπ. Στις ζημιές συμπεριλαμβάνονται: μεταβολές στη δημογραφική πυραμίδα και τη δυναμικότητα του πληθυσμού με τη φυγή ανθρώπων παραγωγικής ηλικίας, γήρανση κ.λπ. Πολλά από τα παραπάνω προβλεπόμενα κέρδη δεν πραγματοποιήθηκαν στην πράξη ή εξελίχθηκαν σε ζημιές. Όμως, σύμφωνα με πολλούς οικονομολόγους, οι περισσότεροι μετανάστες βελτίωσαν την κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση (Μουσούρου, 1991: 72-74).

Σχετικά με τη χώρα υποδοχής, αυτή έχει τα εξής κέρδη: αύξηση πληθυσμού, ενίσχυση των παραγωγικών της ηλικιών, και κυρίως οικονομικό κέρδος. Τα παραπάνω είναι αποτέλεσμα και της μεταναστευτικής πολιτικής των (Ευρωπαϊκών) χωρών υποδοχής. Η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθούν στηρίζεται στο σκοπό του κέρδους, έτσι αποθαρρύνουν την είσοδο στη χώρα των μελών της οικογένειας του μετανάστη (συνήθως άνδρας), ειδικά εκείνων των μελών που δεν είναι παραγωγικοί (παιδιά και υπερήλικες) (Μουσούρου, 1991:75).

Η ξένη εργατική δύναμη καλύπτει τα κενά της εγχώριας αγοράς εργασίας και συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγής με ταυτόχρονη σταθερότητα των τιμών. Αυτό συμβαίνει, γιατί η εργατική ξένη δύναμη είναι φθηνή και διατηρεί το κόστος της παραγωγής σε χαμηλά επίπεδα. Το κόστος παραγωγής δεν είναι χαμηλό μόνο επειδή ο μισθός των ξένων εργατών είναι χαμηλός, αλλά και λόγω των ιδιαίτερων οικογενειακών συνθηκών των μεταναστών. Έτσι το κράτος απαλλάσσεται από τα οικογενειακά επιδόματα, εξοικονομεί από τις μειωμένες δαπάνες υγείας και εκπαίδευσης κ.λπ. Όμως, μακροπρόθεσμα η παραπάνω «εξοικονόμηση» συμβάλλει στη διόγκωση του κοινωνικού κόστους της μετανάστευσης (Μουσούρου, 1991:75, 76).

1.2. Κοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης

Τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνιολογική προσέγγιση, γίνεται προσπάθεια προσέγγισης των αιτιών και των αποτελεσμάτων της μετανάστευσης στη χώρα υποδοχής και στη χώρα αποστολής. Αυτό που διακρίνει την κοινωνιολογική προσέγγιση, είναι, ότι αντιμετωπίζει τη μετανάστευση ως κυκλικό φαινόμενο, του οποίου οι επιπτώσεις πρέπει να μελετηθούν σε συνάρτηση με συγκεκριμένες φάσεις της ίδιας της μετανάστευσης. Τέτοιες φάσεις είναι για παράδειγμα, η αναχώρηση από τη χώρα καταγωγής, η εγκατάσταση στη χώρα προορισμού κ.λπ. Η ενότητα του κύκλου και της διαδικασίας της μετανάστευσης, έχουν νόημα μόνο αν επίκεντρο της προσοχής είναι το άτομο, δηλαδή ο μετανάστης. Η Μουσούρη καταλήγει πως αυτή η δυναμικότητα του φαινομένου της μετανάστευσης, το καθιστά δύσκολο προς μελέτη και σπάνια τα αποτελέσματά της είναι ικανοποιητικά (Μουσούρη, 1991:81,82).

Η μακροκοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης στηρίζεται στη θεωρία της έλξης-απόθησης. Στόχος αυτής είναι να εξηγήσει όχι μόνο τις αιτίες της μετανάστευσης αλλά και τα κίνητρα αυτής. Κάποιοι από τους μελετητές επηρεάζονται από τη μαρξιστική και άλλοι από τη νεοκλασική προσέγγιση.

Οι Κασλς και Κόζακ (1985) επηρεάστηκαν από τη μαρξιστική προσέγγιση. Στην προσέγγισή τους οι παράγοντες έλξης συνοψίζονται στα κενά που δημιουργούνται στην αγορά εργασίας, ως αποτέλεσμα των δημογραφικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων. Παραδείγματα παραγόντων έλξης είναι: ο βραδύτερος ρυθμός δημογραφικής αύξησης από τον ρυθμό αύξησης των θέσεων εργασίας, η απροθυμία των ντόπιων εργατών να εμπλακούν με κάποιες εργασίες κ.λπ. Από την άλλη πλευρά, οι παράγοντες απώθησης συνοψίζονται στην υπανάπτυξη κάποιων κρατών ή περιοχών. Η μετανάστευση σε αυτή όμως την προσέγγιση, δεν είναι αποτέλεσμα των παραγόντων απώθησης, αλλά της δυναμικής της ταυτόχρονης ύπαρξης των παραγόντων αυτών σαν αποτέλεσμα της ανισόμερης ανάπτυξης της καπιταλιστικής οικονομίας (Μουσούρη, 1991:83).

Στην κοινωνιολογική προσέγγιση που είναι επηρεασμένη από τη νεοκλασική θεωρία, οι παράγοντες έλξης και απώθησης μεταφράζονται σε συμφέροντα. Συγκεκριμένα μελετώνται, το συμφέρον του ατόμου που μεταναστεύει, της χώρας αποστολής και της χώρας υποδοχής. Τα συμφέροντα άλλοτε συμπίπτουν άλλοτε συγκρούονται, που είναι και το πιο σύνηθες. Έτσι κεντρική θέση αυτής της προσέγγισης είναι η μελέτη των κερδών και των ζημιών της μετανάστευσης, για κάθε ένα μέρος (Μουσούρη, 1991:84-85).

Σχετικά με την μικροκοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης, παρατηρούμε, ότι αυτή ασχολείται με την οικογενειακή στρατηγική ως παράγοντα προσδιοριστικού των αποφάσεων και των συμπεριφορών του μετανάστη (Lauby & Stark, 1989:15 στο Μουσούρη, 1991:85). Με βάση αυτό ερμηνεύονται και αξιολογούνται οι επιπτώσεις της μετανάστευσης, η δυναμική και οι προοπτικές της.

Β' Μέρος

1. Η μετανάστευση

1.1. Το φαινόμενο της μετανάστευσης

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο τόσο επίκαιρο όσο και διαχρονικό. Στην ελληνική μυθολογία η πρώτη μετανάστρια ήταν η Ευρώπη. Ο Ησίοδος μας αφηγείται πως ο ερωτευμένος μαζί της Δίας, μεταμορφώθηκε σε έναν λευκό ταύρο και τη μετέφερε, κολυμπώντας, από τη Φοινίκη (σημερινή Παλαιστίνη) στην Κρήτη.

Η διεθνής μετανάστευση, με την οποία και θα ασχοληθούμε, είναι η είσοδος σε μία χώρα ενός υπηκόου άλλης χώρας, με σκοπό τη μόνιμη ή προσωρινή μετανάστευση. Οι αιτίες της διεθνής μετανάστευσης μπορεί να είναι οικονομικές, πολιτικές και πολεμικές.

Το τελευταίο διάστημα τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα έχει προσλάβει εκρηκτικές διαστάσεις. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις σε χώρες όπως η Συρία αλλά και συνολικότερα στην κλιμάκωση της ιμπεριαλιστικής επιθετικότητας στη γεωπολιτικά κρίσιμη περιοχή που εκτείνεται από την Ουκρανία και τα Βαλκάνια μέχρι τη Μέση Ανατολή, την Ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική. Βέβαια η μετανάστευση πρόκειται για ένα σοβαρό και σύνθετο πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα με διεθνείς και εσωτερικές, οικονομικές, και ιδεολογικές πλευρές, με διάρκεια και πολλούς αστάθμητους παράγοντες.

Όπως είπαμε όμως το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι καινούριο. Στο ιμπεριαλιστικό στάδιο του καπιταλισμού, δηλαδή όπως είναι σήμερα, το κύριο χαρακτηριστικό της «νέας μετανάστευσης», σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσε ο Λένιν, είναι *«η μείωση της μετανάστευσης από τις ιμπεριαλιστικές χώρες και η αύξηση εγκατάστασης (του ερχομού εργατών και της μετοίκησης) σε αυτές τις χώρες από τις πιο καθυστερημένες χώρες, όπου ο μισθός εργασίας είναι κατώτερος»* (Λένιν, 2009: 123). Όμως, κατά τη μετανάστευση δεν έχουμε μόνο μετακίνηση εργατικής δύναμης, αφού μεταναστεύουν παιδιά, ηλικιωμένοι και γυναίκες που συνήθως δεν μεταβαίνουν στο εξωτερικό για αναζήτηση εργασίας (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007:49).

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως με το πέρασμα των χρόνων έχει αλλάξει και το προφίλ των μεταναστών. Παλαιότερα έφευγαν κυρίως οι άνδρες μετανάστες από φτωχές χώρες και περιοχές για οικονομικούς λόγους. Σήμερα μεταναστεύουν πολλές γυναίκες ακόμα και μοναχές τους. Ακόμα, κάποτε οι μετανάστες ήταν κατά πλειονότητα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Αντίθετα, σήμερα μετανάστες γίνονται ακόμα και υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, εξειδικευμένοι που συχνά απασχολούνται σε θέσεις για ανειδίκευτους. Τέλος, παλαιότερα οι περισσότερες μεταναστεύσεις γίνονταν με νόμιμες διαδικασίες, ενώ τα τελευταία χρόνια οι μετανάστες είναι χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007:64).

Η μετανάστευση πέρα από την αλλαγή του προφίλ των ατόμων και την αλλαγή στον τρόπο που γίνεται, επιπλέον φαίνεται να έχει αυξηθεί ποσοτικά κατά πολύ. Αυτό μπορεί να είναι αποτέλεσμα απλά της αύξησης του γενικού πληθυσμού του κόσμου. Προφανώς όμως δεν είναι μονάχα αυτό. Όπως είπαμε και παραπάνω, σήμερα έχει πάρει εκρηκτικές διαστάσεις κυρίως λόγω των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων. Γενικότερα αυξάνονται οι ανισότητες μεταξύ των χωρών αλλά έχει

αυξηθεί και η πρόσβαση στα μέσα μαζικής μεταφοράς και στα σύγχρονα δίκτυα επικοινωνίας (Huijsmans, 2006:1).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των γενικότερων αλλαγών στη μετανάστευση, είναι αυτό της Συρίας. Όσον αφορά την ραγδαία αύξησή της, βλέπουμε πως σύμφωνα με τα στατιστικά του UNHCR, από τις αρχές του 2016 μετανάστευσαν 11.6 εκατομμύρια Σύριοι, περίπου το μισό του πληθυσμού της χώρας. Επίσης, είναι μια μετανάστευση που φαίνεται να εισαγάγει νέα χαρακτηριστικά στον τρόπο που είχαμε συνηθίσει να βλέπουμε τη μετακίνηση των ανθρώπων. Οι πρόσφυγες αυτοί ήρθαν με τα smartphones τους ψάχνοντας για ασφαλείς προορισμούς, κυκλοφορούν με αδιάβροχα καλύμματα για τα κινητά τους τηλέφωνα κλπ. Είναι δηλαδή τεχνολογικά εξοπλισμένοι και ενημερωμένοι και φαίνεται να βοηθούνται από τη σύγχρονη τεχνολογία. Για αυτό το λόγο αυτή η μετανάστευση ονομάστηκε «μοντέρνα μετανάστευση» (“modern migration”) (Inghilleri, 2017:14).

Τα τελευταία χρόνια καταγράφεται πως πάνω από 51 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν αναγκαστεί να εκτοπιστούν σε ολόκληρο τον κόσμο. Είναι ένας αριθμός που δεν έχει ξανακαταγραφεί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ο μισός πληθυσμός αυτών είναι παιδιά (UNHCR, 2016)

1.2. Ορισμός και διακρίσεις της μετανάστευσης

Σύμφωνα με το Δημογραφικό Λεξικό που εκδόθηκε από τη Διεθνή Ένωση για την Επιστημονική Μελέτη του Πληθυσμού η εξωτερική/διεθνή μετανάστευση διακρίνεται σε: αποδημία ή εκροή μεταναστών ή μετανάστευση από τη χώρα προέλευσης (emigration) δηλαδή μετακίνηση ατόμων ή ομάδων προς την αλλοδαπή και μετανάστευση προς τη χώρα υποδοχής ή εισροή ή είσοδο μεταναστών (immigration), δηλαδή άφιξη ατόμων ή ομάδων από την αλλοδαπή για εγκατάσταση στη χώρα, η οποία αποκαλείται εισροή ή είσοδος όταν αφορά αλλοδαπούς, παλλινόστηση όταν είναι υπήκοοι της χώρας ή ομογενείς οι οποίοι με τη θέλησή τους επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής και επαναπατρισμός όταν τη μετακίνηση πραγματοποιεί η δημόσια εξουσία (Έμκε-Πουλοπούλου, 2007:50).

Πριν το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι πρόσφυγες ορίζονταν ανάλογα με την εθνική τους καταγωγή. Όμως, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αποφάσισε να δημιουργήσει την Ύπατη Αρμοστεία (ΥΑ) για τους πρόσφυγες και υιοθέτησε έναν «γενικό» ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα, που διατυπώθηκε στη Συνθήκη της Γενεύης. Στην αρχή αφορούσε μόνο τους πρόσφυγες που δημιουργήθηκαν εξαιτίας του Β΄ Παγκοσμίου

Πολέμου μεταξύ των χωρών της ευρωπαϊκής ηπείρου αλλά επεκτάθηκε το 1967 για όλη την υφήλιο. Σύμφωνα λοιπόν με τη Συνθήκη της Γενεύης (1951) και το άρθρο 1 της Σύμβασης, πρόσφυγας είναι *«ένα άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του, έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτής της χώρας ή την επιστροφή του σε αυτή»*.

Γενικά η διαφορά στον πρόσφυγα και τον οικονομικό μετανάστη είναι, ότι ο πρώτος αναγκάζεται να φύγει από τη χώρα του, γιατί κινδυνεύει η ζωή, η ελευθερία και η σωματική του ακεραιότητα, ενώ ο δεύτερος εγκαταλείπει με στόχο να βρει καλύτερες συνθήκες εργασίας, διαβίωσης ή επιβίωσης, συνεχίζοντας να απολαμβάνει την προστασία της χώρας του/της (Κροκίδη, 2016: 15 και Σύμβαση της Γενεύης, 1951).

Από τη μία πλευρά οι οικονομικοί μετανάστες εγκαταλείπουν την εστία τους λόγω του οικονομικού-κοινωνικού-πολιτικού «πολέμου» που δέχονται από το κεφάλαιο, και από την άλλη πλευρά οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν λόγω εκδήλωσης συνήθως αυτού του «πολέμου» και των ενδοϊμπεριαλιστικών αντιθέσεων με στρατιωτικά μέσα. Σε κάθε περίπτωση, είναι η ιμπεριαλιστική βαρβαρότητα και το απάνθρωπο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα που βιώνουμε, η αιτία του φαινομένου της μαζικής προσφυγιάς και μετανάστευσης στην εποχή μας. Οι διαφορές λοιπόν μεταξύ των προσφύγων και των μεταναστών αξιοποιούνται από το κεφάλαιο, τις ιμπεριαλιστικές ενώσεις και τα καπιταλιστικά κράτη, για να χτυπήσουν τα δικαιώματα και των δύο περιπτώσεων (Κροκίδη, 2016). Στην Ελλάδα, οι οικονομικοί μετανάστες υπάγονται σε διατάξεις έκδοσης άδειας παραμονής και εργασίας. Από την άλλη, οι πρόσφυγες υπάγονται σε διατάξεις αίτησης παροχής ασύλου.

Αιτούντες για διεθνή προστασία (άσυλο), σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951), είναι ένα άτομο που κάνει αίτηση για διεθνή προστασία (άσυλο) σε μια χώρα, που δεν είναι η χώρα της ιθαγένειάς του, λόγω δίωξης ή φόβου δίωξης και που αναμένει την έκδοση απόφασης σχετικά με την αίτησή του. Ένα τέτοιο άτομο δεν θα πρέπει να υποχρεώνεται να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του.

Εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα ή ομάδες ανθρώπων, είναι αυτοί που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την κατοικία τους ή τον τόπο της συνήθους διαμονής τους. Αυτό αποτελεί αποτέλεσμα ένοπλων συγκρούσεων, καταστάσεων γενικευμένης βίας, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή φυσικών ή

ανθρωπογενών καταστροφών. Τα άτομα αυτά δεν έχουν περάσει τα διεθνή σύνορα (UNHCR, 2017:56)

2. Παιδική μετανάστευση

2.1. Μεθοδολογικά προβλήματα στην ανάλυση της παιδικής μετανάστευσης

Όπως η μετανάστευση ως φαινόμενο δεν είναι κάτι νέο, έτσι και τα παιδιά μετανάστες δεν είναι χαρακτηριστικό μονάχα του σύγχρονου κόσμου. Τα παιδιά όπως και οι γυναίκες ανέκαθεν ήταν τμήμα της μεταναστευτικής ροής αλλά σχετικά πρόσφατα άρχισαν να λαμβάνουν μεγαλύτερη και πιο ειδική προσοχή. Μέχρι πρόσφατα ακολουθούταν η «τυφλή ως προς το φύλο» (“blind gender”) θεωρητική σκέψη για τη μετανάστευση. Αυτή η «τυφλή» αντιμετώπιση οδήγησε τις μεταναστευτικές πολιτικές να στρέφονται σχεδόν κατ’αποκλειστικότητα προς τις ανάγκες και την πραγματικότητα του «άνδρα μετανάστη», αφήνοντας στο πλάι τα ειδικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν τόσο οι γυναίκες όσο και τα παιδιά μετανάστες, που κατά κάποιον τρόπο έχουν μια αναλογία (Huijsmans, 2006:2).

Ένα στοιχείο που δείχνει την αλλαγή στην κατανομή των μεταναστών ανά φύλο, είναι τα στοιχεία της Eurostat, για το 2015. Σύμφωνα με αυτά, η κατά φύλο κατανομή των μεταναστών στα κράτη μέλη της Ε.Ε. το 2015, διαμορφώνεται έτσι ώστε οι άνδρες να αποτελούν ελαφρώς μεγαλύτερο αριθμό από τις γυναίκες (56% έναντι 44%).

Σχετικά με την έρευνα για τα παιδιά μετανάστες υπάρχουν κάποια μεθοδολογικά ζητήματα που δυσκολεύουν τη διαδικασία. Είναι χαρακτηριστικό το ζήτημα για το ποιον τελικά θεωρούμε μετανάστη. Η λέξη από μόνη της είναι «φορτωμένη» με μια εικόνα θα λέγαμε κάπως «σκοτεινή». Έτσι για παράδειγμα, ένα παιδί από την Γαλλία που πηγαίνει στην Αγγλία για σχολικές σπουδές, μάλλον οι περισσότεροι δεν θα το χαρακτήριζαν μετανάστη. Αντίθετα ένα παιδί από τη Δυτική Αφρική που θα πήγαινε και θα μεταφερόταν μαζί με την οικογένειά του στην Αγγλία να ζήσει με συγγενείς, η πλειοψηφία του κόσμου θα το χαρακτήριζε μετανάστη (Farrow, 2007:6).

Ακόμα, όπως αναφέραμε και παραπάνω, τις περισσότερες φορές τα παιδιά μετανάστες, όπως και οι γυναίκες, τα αντιμετωπίζουμε ως εξαρτημένα ή άτομα που απλώς ακολουθούν τα αρσενικά μέλη της οικογένειας. Γενικά τα βλέπουμε ως ευάλωτα, παθητικά και απαραίτητα εκμεταλλευόμενα άτομα από τρίτους. Κάτι τέτοιο όμως, δυσκολεύει την έρευνα, διότι παραμελείται ένα κομμάτι παιδιών και γυναικών που έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ως μετανάστες. Υπάρχουν παιδιά που

πιθανόν να έχουν πάρει τα ίδια την απόφαση, ως να ήταν ενήλικες, να μεταναστεύσουν (Farrow, 2007:6). Από κάποιους υποστηρίζεται ακόμα, ότι τα παιδιά μπορεί να έχουν τους δικούς τους λόγους, που μπορεί να είναι και νόμιμοι, για να μεταναστεύσουν. Συνεχίζουν λέγοντας, ότι τα παιδιά αυτά μπορεί ενεργά να αμβλύνουν με κάποιους τρόπους τους κινδύνους που συνεπάγεται η μετανάστευση και η εργασία των μεταναστών (Huijsmans, 2006:2-3).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μελέτη του Mincer, για την οικογενειακή μετανάστευση στα πλαίσια της νεοκλασικής θεωρίας. Σε αυτή τη μελέτη θεωρείται, πως *«φορέας των αποφάσεων δεν είναι το άτομο, αλλά η οικογένεια, δηλαδή οι δύο εργαζόμενοι σύζυγοι»* (Λιανός & Καβουνίδη, 2012:161). Παρόμοια, στις μελέτες για την μετανάστευση Ελλήνων προς τις ΗΠΑ, παρατηρούμε, ότι η μετανάστευση γυναικών και παιδιών θεωρείται, κυρίως, εξαρτημένη μετανάστευση. Εξαρτάται δηλαδή, από την προηγούμενη μετανάστευση του αρχηγού της οικογένειας. Το ίδιο συμβαίνει και με την παλλινόστηση, η οποία ήταν εξαρτημένη παλλινόστηση γυναικών και παιδιών, καθώς οι άνδρες παλλινοστούν πρώτοι για να προετοιμάσουν την παραμονή στην Ελλάδα, για το σχολείο των παιδιών, κ.λπ. (Εμκε-Πουλοπούλου, 1986:62-64).

Πρόσφατες έρευνες δείχνουν, πως τα παιδιά, όπως οι γονείς τους και άλλοι ενήλικες, εμπλέκονται περισσότερο ή λιγότερο στη διαδικασία της μετανάστευσης. Μάλιστα παίζουν ενεργό ρόλο πολλές φορές, όπως για παράδειγμα στη διαδικασία να παρθούν αποφάσεις. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών, που ταξιδεύουν ανεξάρτητα ή αυτόνομα (Hunner-Kreisel & Bohne, 2016:4).

Στη διεθνή βιβλιογραφία τίθεται το ζήτημα του καθορισμού της παιδικής ηλικίας. Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UN-CRC), η παιδική ηλικία ορίζεται μέχρι τα δεκαοχτώ (18) χρόνια, *«εκτός και αν το εφαρμοστέο δίκαιο για το παιδί, η ενηλικίωση επιτυγχάνεται νωρίτερα»* (CRC, 2005:5). Παρόλ'αυτά κάποιες δεκαετίες νωρίτερα μάλλον θα δυσκολευόμασταν να αντιμετωπίσουμε ως παιδιά κάποιους μετανάστες/πρόσφυγες, που σήμερα η διεθνής κοινότητα τους αναγνωρίζει ως ανήλικους. Μάλιστα, υπάρχουν κράτη με διαφορετικά κοινωνικά δεδομένα, που καθορίζουν διαφορετικά αυτό που εμείς αποκαλούμε παιδική ηλικία.

Γενικά το ζήτημα της παιδικής μετανάστευσης είναι ένα δύσκολο θέμα προς έρευνα λόγω τόσο της φυσικής του πολυπλοκότητας όσο και του ότι είναι ένα φαινόμενο με «υπόγειες» διαστάσεις. Έτσι, υπάρχει η δυσκολία να έχουμε αξιόπιστα

αποτελέσματα στις έρευνες. Παρ'όλα αυτά γίνονται αρκετές προσπάθειες να ερευνηθεί βαθύτερα το ζήτημα της παιδικής μετανάστευσης, ειδικά σήμερα που το ζήτημα έχει πάρει πρωτόγνωρα μεγάλες διαστάσεις (Farrow, 2007:6).

2.2. Οι κατηγορίες των παιδιών μεταναστών

Κάθε παιδί μπορεί να μεταναστεύσει για διαφορετικούς προσωπικούς, κοινωνικο-οικονομικούς ή και άλλους λόγους. Κάποια παιδιά μεταναστεύουν μαζί με τους γονείς τους, άλλα πάλι μόνα τους ή με συγγενείς ή φίλους (Shuteriqi,2007:17).

Έτσι, μπορούμε να παρατηρήσουμε διάφορες κατηγορίες παιδιών μεταναστών: Είναι, για παράδειγμα, τα παιδιά που μεταναστεύουν μαζί με τις οικογένειές τους στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης. Αυτή η κατηγορία αποτελούσε, πριν την προσφυγική κρίση, το 50% των νόμιμων αφίξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπάρχουν παιδιά που μεταναστεύουν μόνα τους, φεύγοντας από την οικογένειά τους ή έχοντας σταλθεί από αυτή με σκοπό να ξεκινήσουν νέα δίκτυα για νέες αφίξεις. Υπάρχουν ακόμα, νέα κορίτσια που στέλνονται να εργαστούν σε κάτεργα, σε δουλειές κάτω από άθλιες συνθήκες, στις οποίες πληρώνουν με τις ώρες και τα χρόνια τους, το ταξίδι που έκαναν και τα πλαστά τους έγγραφα. Κάτι τέτοιο για παράδειγμα, συμβαίνει με τη μετανάστευση κυρίως κοριτσιών από την Κίνα που με αυτόν τον τρόπο νομιμοποιούν την υπόσταση του αρσενικού αδελφού τους, λόγω του νόμου να υπάρχει ένα παιδί ανά οικογένεια, και κατά προτίμηση αγόρι. Τέλος, πολλές περιπτώσεις είναι και έφηβα κορίτσια που εισάγονται στο σύστημα της πορνείας (Wenden,2007:16).

Όλες αυτές οι διαφορετικές κατηγορίες παιδικής μετανάστευσης οφείλονται στις διαφορετικές καταστάσεις που επικρατούν στις διάφορες περιοχές του κόσμου, το φύλο και το πολιτιστικό υπόβαθρο. Είναι επομένως, ένα ζήτημα που δημιουργεί έδαφος να συζητηθούν πολλές προβληματικές, όπως είναι η ποινικοποίηση της παράνομης μετανάστευσης, η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα κλπ.

Οι λόγοι για τους οποίους μεταναστεύουν τα παιδιά είναι πολυποίκιλοι, λόγω των διαφορετικών καταστάσεων που επικρατούν στις διάφορες περιοχές του κόσμου, το φύλο και πολιτιστικό υπόβαθρο. Μια σχετικά ευρεία κατηγοριοποίηση των παιδιών μεταναστών μπορεί να γίνει με τη διαφοροποίησή τους ανάλογα με τα βασικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσής τους. Έτσι, τα χωρίζουμε σε «παιδιά ως κοινωνικοί μετανάστες», σε «παιδιά ως πολιτικοί μετανάστες» και σε «παιδιά ως οικονομικοί μετανάστες».

2.2.1. Παιδιά ως «κοινωνικοί μετανάστες»

Τα παιδιά που μεταναστεύουν λόγω κοινωνικών αιτιών, συνήθως δεν λαμβάνονται αρκετά υπόψη. Αυτή η αμέλεια ή αδιαφορία δεν είναι βέβαια κάτι το οποίο δεν εξηγείται.

Τα παιδιά «κοινωνικοί μετανάστες», είναι παιδιά που κατά κύριο λόγο εγκαταλείπουν την πατρίδα τους μαζί με την οικογένειά τους ή μόνα τους με στόχο την οικογενειακή επανένωση. Η οικογενειακή λοιπόν ενότητα θεωρείται στη συντριπτική πλειοψηφία του κόσμου ως το καλύτερο δυνατό για το παιδί. Γενικά η οικογένεια θεωρείται ως το πλέον ασφαλές πλαίσιο για το παιδί, για την προστασία των δικαιωμάτων του και την προετοιμασία για την ενηλικίωσή του. Αυτή η άποψη συμπλέκεται εννοιολογικά και με την ιδέα του παιδιού ως ένα άτομο εξαρτημένο, που ακολουθεί παθητικά τους γονείς του, που δεν είναι ολοκληρωμένο, ένα άτομο εύθραυστο και ανίκανο (Huijsmans, 2006:4).

Εγείρονται λοιπόν, αρκετά ζητήματα εξαιτίας της παραπάνω επικρατούσας λογικής. Αρχικά, με το να αντιμετωπίζεται η οικογένεια ως το πιο ασφαλές πλαίσιο για το παιδί ουσιαστικά παραβλέπονται περιπτώσεις, οι οποίες κάθε άλλο παρά λίγες είναι, όπου η οικογένεια σίγουρα δεν είναι ο «παράδεισος» του παιδιού. Τέτοιες είναι για παράδειγμα περιπτώσεις κακομεταχείρισης ή/και εκμετάλλευσης μέσα στην οικιακή σφαίρα. Επίσης, μιλώντας για την οικογένεια φαίνεται να αναφέρονται συνήθως στο σύγχρονο δυτικό μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας. Αν λοιπόν, πέραν αυτού υπόψη και άλλες μορφές οικογένειας πχ. εκτεταμένη οικογένεια, πιθανόν να περιπλεκόταν το θέμα (Edwards 1996:816 στο Huijsmans, 2006:4).

Η παραπάνω άποψη πρέπει βέβαια να ελέγχεται προσεκτικά και κατά περίπτωση. Να μην καταλήξουμε στην παράλογη θέση, πως τα παιδιά δεν τη χρειάζονται την οικογένειά τους, και την επανένωση με αυτή. Άλλωστε, το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση είναι βασικό και τα Κράτη οφείλουν να βοηθήσουν σε αυτή την κατεύθυνση, ελέγχοντας πάντα αν αυτό συμφωνεί με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Ένα άλλο ζήτημα είναι, τα παιδιά «κοινωνικοί μετανάστες», τα οποία μεταναστεύουν στα πλαίσια της «διεθνούς παιδικής υιοθεσίας» (international child adoption). Εδώ βλέπουμε πως τα παιδιά δεν μεταναστεύουν με στόχο την οικογενειακή επανένωση αλλά την οικογενειακή συγκρότηση (family formation). Και σε αυτή την περίπτωση μπαίνει μπροστά ως βασικό επιχείρημα το μέγιστο συμφέρον του παιδιού, δικαιώνοντας και αθωώνοντας την παιδική μετανάστευση. Όμως, είναι

φανερό πως συγκαλύπτεται πως το συμφέρον που υπηρετείται είναι αυτό του ενήλικα και όχι τόσο του παιδιού (Huijsmans, 2006:5).

2.2.2. Παιδιά ως «πολιτικοί μετανάστες»

Σύμφωνα με την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού ο όρος «πρόσφυγας» δεν έχει ηλικιακό όριο και παρ'όλα αυτά παγκοσμίως καταγράφεται πως οι μισοί από όλους τους πρόσφυγες είναι παιδιά ή έφηβοι (Cardol 2005: 10 στο Huijsmans, 2006:5).

Υπάρχουν πολλά παιδιά πρόσφυγες, τα οποία έρχονται μαζί με την οικογένειά τους ή κάποιον συνοδό και κάνουν αίτηση για άσυλο. Υπάρχει όμως και μια αξιοσημείωτη ομάδα παιδιών πρόσφυγες που θεωρούνται «ασυνόδευτα» (Huijsmans,2006:5). Βέβαια πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ των παιδιών που ταξιδεύουν εντελώς μόνα τους, ή συνοδεύονται από ενήλικες που όμως δεν έχουν άδεια κηδεμονίας πάνω τους, από αυτά που συνοδεύονται από ένα μέλος της οικογένειας άλλο από τους γονείς τους ή κηδεμόνες. Για αυτό η Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και ο διεθνής οργανισμός Save the Children υποστηρίζουν την έννοια «χωρισμένα παιδιά» (“separated children”), επειδή πιστεύουν ότι δίνει μια πιο ακριβή και πλατιά εικόνα της κατάστασης αυτών των παιδιών, τα οποία υποφέρουν κοινωνικά και ψυχολογικά εξαιτίας του χωρισμού τους από τους γονείς ή κηδεμόνες τους (Robin & Hernández, 2010:149-150).

Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού «ασυνόδευτα παιδιά» ή «ασυνόδευτοι ανήλικοι» (unaccompanied children or unaccompanied minors), είναι τα παιδιά που έχουν χωριστεί και από τους δύο γονείς τους ή άλλους συγγενείς και δεν είναι υπό την προστασία κάποιου ενήλικα, που από το νόμο, είναι υπεύθυνος να το κάνει αυτό. Από την άλλη ως «χωρισμένα παιδιά» (separated children) ορίζονται τα παιδιά που έχουν χωριστεί και από τους δύο γονείς τους, ή από κάποιον προηγούμενο νόμιμο κηδεμόνα, αλλά όχι απαραίτητα από τους συγγενείς τους. Επομένως, σε αυτή την κατηγορία μπορεί να περιλαμβάνονται και παιδιά που συνοδεύονται από κάποιο ενήλικο οικογενειακό μέλος (Committee on the Rights of the Child, 2005:5).

Στην ελληνική νομοθεσία δεν υφίσταται ο παραπάνω διαχωρισμός μεταξύ των ασυνόδευτων και των χωρισμένων παιδιών. Αυτό βέβαια αποτελεί εμπόδιο στο να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες και η πραγματική κατάσταση των παιδιών (Σουλελέ, 2017:32).

Ακόμα, υπάρχει ορισμός και για τα «παιδιά που μετακινούνται». Σύμφωνα λοιπόν, με τον ορισμό που διατυπώθηκε στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Κίνησης για τα Παιδιά που Μετακινούνται/Global Movement for Children, τα παιδιά που μετακινούνται είναι «τα παιδιά που έχουν εγκαταλείψει τον τόπο της συνήθους κατοικίας τους και βρίσκονται στο δρόμο προς ένα νέο προορισμό, ή έχουν ήδη φτάσει σε έναν τέτοιο προορισμό». Τα παιδιά αυτά μπορεί να είναι συνοδευόμενα ή ασυνόδευτα ή χωρισμένα, να έχουν μετακινηθεί ή να μετακινούνται (συνεχώς ή εποχιακά), κατά τρόπο εξαναγκαστικό ή εκούσια και μπορεί να είναι πρόσφυγες, μετανάστες, αιτούντες άσυλο, θύματα εμπορίας ανθρώπων, θύματα παράνομης διακίνησης ή παιδιά στρατιώτες (Σουλελέ, 2017:6).

Η ομάδα λοιπόν των «ασυνόδευτων» παιδιών είναι το επίκεντρο αυτής της κατηγορίας, παιδιά πρόσφυγες ως «πολιτικοί μετανάστες». Αυτό συμβαίνει, διότι εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο το πώς τα δικαιώματα των παιδιών σχετίζονται με το πολιτικό άσυλο, το οποίο υπόκειται συνεχούς επαναπροσδιορισμού, και πώς τα δικαιώματα των παιδιών επηρεάζονται από παράγοντες που έχουν πολύ λίγο να κάνουν με το συμφέρον τους (Huijsmans, 2006:5).

Στην Ευρώπη χιλιάδες παιδιά μετανάστες/πρόσφυγες ζουν ανεξάρτητα από γονείς ή κάποιον ενήλικα προστάτη. Σχεδόν όλα προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες ή πρώην σοσιαλιστικά κράτη (Yaqub, 2010:156).

Στη χώρα μας τα τελευταία στοιχεία του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, δείχνουν πως οι αιτήσεις για άσυλο έχουν αυξηθεί, χαρακτηριστική χρονιά είναι το 2016, όπου ο αριθμός αυτός αυξήθηκε κατά 510.5% στο σύνολο ανδρών και γυναικών. Ενώ, το σύνολο των ασυνόδευτων ανηλίκων έφτανε τους 35 ως μηνιαίο μέσο όρο, δηλαδή αύξηση κατά 725.7% (Υπηρεσία Ασύλου, 2016:1).

Διεθνώς οι αιτήσεις για άσυλο από ασυνόδευτα παιδιά αυξάνονται σταθερά και τα τελευταία χρόνια, με τις παγκόσμιες εξελίξεις, έχουν πάρει εκρηκτικές διαστάσεις. Γίνονται επομένως κάποιες προσπάθειες από την Υπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες να παρθούν κάποια νομικά μέτρα, ώστε να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα των παιδιών. Φαίνεται όμως πως από χώρα σε χώρα, ακόμα και σε γειτονικές χώρες, οι διαφορές στη νομοθεσία είναι μεγάλες.

Ένα παράδειγμα είναι η Ολλανδία. Οι παλαιότερες νομοθεσίες του ολλανδικού κράτους για τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες, ήταν περισσότερο προστατευτικές προς αυτά. Θεωρούσαν δηλαδή, πως το να σταλθεί το παιδί πίσω από εκεί που ήρθε είναι ενάντια στο συμφέρον του. Αυτό οδήγησε σε νομοθεσίες που

επέτρεπαν την προσωρινή διαμονή στη χώρα, εκτός και αν υπήρχε απόδειξη πως το να επιστρέψει το παιδί στην πατρίδα του είναι ασφαλές. Τέτοιες πολιτικές εξυπηρέτησαν στην αρχή, που ήθελε όλοι οι νέοι που ζητούν άσυλο να ενσωματωθούν στην κοινωνία. Πλέον αυτή η προστατευτική πολιτική άλλαξε σε μια πιο αυστηρή προσέγγιση. Παρά τη δραστική αυτή αλλαγή, το μέγιστο συμφέρον των παιδιών μπαίνει ως βασικό επιχείρημα, μόνο που ερμηνεύεται διαφορετικά. Οι νέες δηλαδή πολιτικές θεωρούν πως είναι σχεδόν απίθανο να έχει χάσει κάποιο παιδί όλους τους συγγενείς του, άρα είναι πολύ καλύτερο για το ίδιο, να σταλθεί πίσω και να επανενωθεί με την οικογένεια και την κοινότητά του (Huijsmans, 2006:5). Μάλιστα, οι πιο νέες πολιτικές δουλεύουν πάνω στην αρχή, ότι όλα τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα πρέπει να επιστρέψουν, εκτός και αν θεωρηθεί πολύ επικίνδυνο (Cardol 2005, 233 & 318 στο Huijsmans, 2006:5).

2.2.3. Παιδιά ως «οικονομικοί μετανάστες»

Αυτή η κατηγορία διαφέρει σημαντικά από τις δύο προηγούμενες, καθώς ανατρέπει το συμβατικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τα παιδιά. Όπως είδαμε και παραπάνω, τα παιδιά κατά κύριο λόγο αντιμετωπίζονται ως παθητικά όντα που είτε ακολουθούν τους γονείς τους είτε αναγκάζονται να μεταναστεύσουν ως πολιτικοί πρόσφυγες κλπ. Τα παιδιά μετανάστες ως κομμάτι της οικογένειας και τα παιδιά ως πολιτικοί μετανάστες δημιουργούν την ανάγκη και το συναίσθημα να τα προστατεύσουμε δρώντας κατάλληλα. Τί συμβαίνει όμως, όταν το παιδί μεταναστεύει για οικονομικούς κυρίως λόγους;

Τα παιδιά λοιπόν που μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους, και ειδικά για εργασία, δύσκολα θα αντιμετωπιστούν ως παιδιά με τη συμβατική έννοια. Φαίνεται να έχουν φύγει από την προστασία της οικογένειας και να μπαίνουν πρόωρα στον κόσμο των ενηλίκων, της δουλειάς και του αποχωρισμού της παιδικότητας. Έτσι τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζονται και στοχοποιούνται ως «αθώα θύματα ή ως παθολογική απειλή», και σε κάθε περίπτωση, ως «παιδιά έξω από το πλαίσιο» που έχουν ανάγκη από «διάσωση, αναμόρφωση και έλεγχο» (White 2003:14 στο Huijsmans, 2006:8).

Συνήθως, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα για αυτό και εγκαταλείπουν την πατρίδα τους, με στόχο να κατακτήσουν ένα καλύτερο μέλλον, μια αξιοπρεπή ζωή. Πολλές φορές η ίδια η οικογένεια παρωθεί το παιδί στην εγκατάλειψη της εκπαίδευσης για την έναρξη εργασίας σε μια ξένη χώρα. Η παιδική εργασία όμως, δεν θα αποφέρει ένα λαμπρό μέλλον στο παιδί, αλλά αντίθετα το

καταδικάζει να μην αποκτήσει δυνατότητες και δεξιότητες ικανές για να προετοιμαστεί για την ενήλικη ζωή (Παπανικολάου, 2014:167).

Η UNICEF περιγράφει ως παιδική ηλικία, την περίοδο εκείνη που ο άνθρωπος *«μεγαλώνει, μαθαίνει, παίζει και αισθάνεται ασφαλής»* με πρόσβαση *«σε απαραίτητες υπηρεσίες, όπως νοσοκομεία και σχολεία»* και βρίσκεται υπό την προστασία της οικογένειας και της κοινωνίας (UNICEF 2005:1 στο Huijsmans, 2006:8). Όπως λοιπόν αντιλαμβανόμαστε, η πραγματικότητα των παιδιών μεταναστών και ειδικά των οικονομικών μεταναστών δεν πλησιάζει αυτό που περιγράφεται από τη UNICEF ως παιδική ηλικία. Αλλά, ακόμα και αν κάναμε μια ανασκόπηση στην ποιότητα ζωής των παιδιών, που δεν είναι μετανάστες, ακόμα και στο σύγχρονο δυτικό κόσμο, δεν θα βλέπαμε να ισχύει η περιγραφή της UNICEF στην πλειοψηφία των παιδιών.

Γενικά η «καλή παιδική ηλικία» είναι ένας όρος που έχει αλλάξει σημαντικά με το πέρασμα του χρόνου και δεν είναι συνεπής σε μια δεδομένη στιγμή ή και κοινωνία. Αυτό συμβαίνει καθώς η παιδική ηλικία είναι περισσότερο μια κοινωνική κατασκευή, που βέβαια παίρνει υπόψη την αναπτυξιακή ψυχολογία και τα δεδομένα της βιολογίας (O'Neill 2000:6 στο Huijsmans,2006:8). Αυτή λοιπόν η κατασκευή της παιδικής ηλικίας διαμορφώνεται από διάφορα πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά συμφέροντα χωρίς απαραίτητα αυτά να έρχονται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα του παιδιού (Huijsmans,2006:8).

Έτσι, ακόμα και ζητήματα όπως η παιδική εργασία λαμβάνει διαφορετικό πρόσημο ανάλογα με την περίσταση, το χρόνο και τον τόπο. Υπάρχουν λοιπόν ιστορικά παραδείγματα που φαίνεται, ότι η εργασία θεωρήθηκε κατά περίπτωση απόλυτα κατάλληλη ακόμα και ευεργετική κατά την περίοδο της παιδικής ηλικίας. Για παράδειγμα η τακτική του “au pair” είναι μια μορφή απασχόλησης, όπου ένα νέο άτομο ακόμα και παιδί πηγαίνει στο σπίτι μιας οικογένειας στο εξωτερικό, εργάζεται ως βοηθός στο σπίτι και σε αντάλλαγμα ζει σε αυτό. Άλλο παράδειγμα είναι τα παιδιά που στρατολογούνται σε ομάδες ποδοσφαίρου και εργάζονται καθημερινά και σκληρά. Σε τέτοιες λοιπόν περιπτώσεις παρατηρούμε, ότι οι κυβερνήσεις αντί να μιλούν για εργασία ή δουλειά, μιλούν με φράσεις όπως «βοήθεια», «ευκαιρία για κοινωνικοποίηση, εκπαίδευση και μαθητεία» ή απλά θεωρείται μια ευκαιρία για ένα καλύτερο μέλλον για τα εξαθλιωμένα παιδιά. Όμως, όλες αυτές οι πρακτικές οδηγούν στον αποχωρισμό των παιδιών από την οικογένειά τους και τα εντάσσουν στην αγορά εργασίας από πολύ μικρή ηλικία (Huijsmans, 2006:9).

Από την άλλη πλευρά τα παιδιά, τα οποία μεταναστεύουν για εκπαιδευτικούς σκοπούς, δύσκολα θα θεωρηθούν οικονομικοί μετανάστες. Όμως, και σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά αφιερώνουν τις περισσότερες ώρες της μέρας τους σε *«δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για την οικονομική (ανά) παραγωγή, αν και απλήρωτη»*. Από τη στιγμή που η εκπαίδευση στο σχολείο αλλά και άλλες οικονομικές δραστηριότητες εντάσσονται στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης και της μάθησης, θεωρούνται κατάλληλες δραστηριότητες και μάλιστα ευνοϊκές για τα παιδιά και για την διαδικασία της ενηλικίωσής τους. Με αυτόν τον τρόπο οικονομικές δραστηριότητες που γίνονται από τα παιδιά, εύκολα αποκλείονται από τον κόσμο της επί πληρωμής εργασίας των ενηλίκων (Huijsmans, 2006:9).

Παρά την όποια ασάφεια μεταξύ της εργασίας και της παιδικής ηλικίας υπάρχουν κάποιες παρεμβάσεις σχετικά με τα παιδιά μετανάστες που εργάζονται, οι οποίες στηρίζονται στην ιδέα της «αποκατάστασης της παιδικής ηλικίας» (“restoring childhood”). Με βάση αυτή την αντίληψη απομακρύνουν τα παιδιά από την εργασία και τα στέλνουν πίσω στην πατρίδα τους (Huijsmans, 2006:9). Οι πρακτικές αυτές βασίζονται σε αυτό που συμβατικά ονομάζουμε «καλή παιδική ηλικία», όπως προηγουμένως αναφέραμε τον ορισμό της UNICEF. Σίγουρα οι δουλειές με τις οποίες καταπιάνονται τα παιδιά ενέχουν κινδύνους και κατά πάσα πιθανότητα είναι μια στείρα εκμετάλλευση. Όμως, το να απομακρύνεις απλώς τα παιδιά από την εργασία χωρίς να καταπολεμάς τις βαθύτερες αιτίες που αναγκάζουν τα παιδιά να στραφούν στην αγορά εργασίας, δεν λύνεις το πρόβλημα. Συνήθως αυτά τα παιδιά αν και στέλνονται στον τόπο καταγωγής τους, μετά από κάποιο διάστημα ξαναμεταναστεύουν.

3. Το σημερινό παγκόσμιο και ευρωπαϊκό πλαίσιο

Στις μέρες μας έχουν ενταθεί οι σχέσεις εξάρτησης και αλληλεξάρτησης, ανάμεσα στα κράτη στην ιμπεριαλιστική τους πυραμίδα, στη βάση της ανισόμερης οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης. Αυτό έχει φέρει σαν αποτέλεσμα τάσεις μετακίνησης πληθυσμών από τις σχετικά καθυστερημένες καπιταλιστικές χώρες προς τις πιο προηγμένες. Σε αυτό έχει συντελέσει και η απελευθέρωση των αγορών, κίνησης κεφαλαίων και εργαζομένων, ειδικά ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. Ακόμα, η διεύρυνση της διεθνούς καπιταλιστικής αγοράς, με την ανατροπή της ΕΣΣΔ, και οι βαθύτερες κρίσεις υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου οδήγησαν σε όξυνση των ανταγωνισμών, ιδιαίτερα για το μοίρασμα των νέων πλουτοπαραγωγικών πηγών (κυρίως ενεργειακών), γεγονός που οδήγησε σε ένα νέο

οδυνηρό ξαναμοίρασμα της γης και σε αλματώδη αύξηση των μεταναστών/προσφύγων από την Ασία, τη Μ.Ανατολή και την Αφρική. Είναι νωπές ακόμα οι μνήμες από την επέμβαση του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. στα Βαλκάνια και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, την επέμβαση στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, το Πακιστάν, τη Λιβύη και τελευταία στη Συρία. Ταυτόχρονα στην Αφρική οι ανταγωνισμοί για το πλούσιο υπέδαφος, την έχουν μετατρέψει σε πεδίο μαχών μέσω υποκινούμενων εμφυλίων πολέμων, τοποθέτηση κυβερνητικών υποχείριων του ενός ή του άλλου ιμπεριαλιστικού πόλου κ.λπ. Ενώ, σε χώρες όπως το Σουδάν και η Σομαλία οι αιματηροί εμφύλιοι συνεχίζουν εδώ και χρόνια (Κροκίδη, 2009). Η μεγάλη πλειοψηφία των προσφυγικών-μεταναστευτικών ρευμάτων καταφεύγει σε γειτονικές χώρες, ενώ ένα μικρότερο πηγαίνει προς τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες.

Στην Ε.Ε. οι πολίτες έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης και κυκλοφορίας εντός των συνόρων της Ε.Ε. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται, ότι οι πολιτικές μετανάστευσης στην Ε.Ε. σχετικά με τους πολίτες τρίτων χωρών ασχολούνται όλο και περισσότερο με την προσέλκυση ενός συγκεκριμένου προφίλ μεταναστών. Το προφίλ αυτό υπαγορεύεται από την ανάγκη να καλυφθούν κάποιες ελλείψεις σε συγκεκριμένες δεξιότητες. Έτσι, η επιλογή των μεταναστών μπορεί να γίνεται με βάση την άριστη γνώση της γλώσσας, την επαγγελματική πείρα, την εκπαίδευση και την ηλικία. Ακόμα, η επιλογή μπορεί να γίνεται από τους ίδιους τους εργοδότες (Eurostat, 2018).

Παγκοσμίως υπάρχει μεγάλη αύξηση των ανθρώπων που έχουν εκτοπισθεί από την εστία τους. Είναι χαρακτηριστικά τα στοιχεία της Υπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για το 2016. Το 2016 λοιπόν, καταγράφηκαν 65.6 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπισμένοι, ενώ το 1997 ο αριθμός αυτός έφτανε τους 33.9 εκατομμύρια. Αυτοί οι 65.6 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εκτοπισθεί εξαιτίας διωγμών, συγκρούσεων, βίας ή/και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (2017:5).

Από τους παραπάνω οι 22.5 εκατομμύρια αποτελούν προσφυγικό πληθυσμό, εκ των οποίων οι 5.3 εκατομμύρια είναι παλαιστίνιοι πρόσφυγες. Οι 40.3 εκατομμύρια είναι εσωτερικά εκτοπισμένοι και 2.8 εκατομμύρια είναι αιτούντες άσυλο. Το 51% το αποτελούν παιδιά (κάτω των 18 ετών), τη στιγμή που παγκοσμίως τα παιδιά εκπροσωπούν το 31% του συνολικού ανθρώπινου πληθυσμού (UNHCR, 2017:2).

Από το σύνολο των προσφύγων φαίνεται να επιστράφηκαν στην πατρίδα τους, όχι υπό τις καλύτερες συνθήκες, οι 552.000, από τους οποίους οι περισσότεροι

επιστράφηκαν στο Αφγανιστάν (384.000). Στο σύνολο των χωρών που δέχθηκαν κύματα προσφύγων, ο Λίβανος είχε το 2016 τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων σε σχέση με τον ντόπιο πληθυσμό (1 προς 6), ακολουθεί η Ιορδανία (1 προς 11) και μετά η Τουρκία (1 προς 28) (UNHCR, 2017:2).

Αναφορικά με τα αιτήματα ασύλου, υπήρχαν 2 εκατομμύρια νέα αιτήματα το 2016. Τα περισσότερα τα δέχθηκε η Γερμανία (722.000), μετά οι Η.Π.Α. (262.000), η Ιταλία (123.000) και η Τουρκία (78.6000). Όμως, το μεγαλύτερο πληθυσμό προσφύγων τον φιλοξενούσε η Τουρκία με 2.9 εκατομμύρια πρόσφυγες, έπειτα το Πακιστάν (1.4 εκ.), ο Λίβανος (1 εκ.), το Ιράν (979.400), η Ουγκάντα (940.000) και η Αιθιοπία (791.600) (UNHCR, 2017:3).

Τέλος, παρατηρούμε ότι πάνω από το μισό του προσφυγικού πληθυσμού (55%) παγκοσμίως, προέρχεται από 3 κράτη: τη Συρία (5.5 εκ.), το Αφγανιστάν (2.5 εκ.) και το Νότιο Σουδάν (1.4 εκ.) (UNHCR, 2017:3).

3.1. Η περίπτωση των παιδιών

Ανάμεσα στα θύματα της σημερινής παγκόσμιας κατάστασης, είναι τα παιδιά. Μια κατηγορία ιδιαίτερα ευάλωτη, που φαίνεται να βρίσκεται στο έλεος των καταστάσεων.

Σύμφωνα με στοιχεία της Unicef, το 2016, 28 εκατομμύρια ή 1 στα 80 παιδιά στον κόσμο ζούσαν υπό καθεστώς καταναγκαστικής μετακίνησης-εδώ περιλαμβάνονται 12 εκατομμύρια παιδιά πρόσφυγες και παιδιά που αναζητούν άσυλο, και 16 εκατομμύρια παιδιά που ζουν υπό καθεστώς εσωτερικού εκτοπισμού, εξαιτίας συγκρούσεων και βίας. Μέσα σε μία δεκαετία (2005-2015), ο αριθμός των παιδιών προσφύγων παγκόσμια, έχει υπερδιπλασιαστεί, από 4 εκατομμύρια σε 9 εκατομμύρια. Το 2014, 28% των καταγεγραμμένων θυμάτων trafficking, ήταν παιδιά (20% κορίτσια και 8% αγόρια). Τουλάχιστον 300.000 ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά που πέρασαν τα σύνορα της πατρίδας τους, έχουν καταγραφεί σε 80 χώρες το 2015 και 2016. Παγκοσμίως, από το 2014, έχουν καταγραφεί πάνω από 260.000 θάνατοι μεταναστών-προσφύγων. Μέσα στο 2016, μόνο στα νερά της Μεσογείου, έχουν καταγραφεί περίπου 700 θάνατοι παιδιών.

Συνταρακτικά είναι και άλλα στοιχεία που έφερε στο φως η UNICEF, για την κατάσταση των παιδιών, που βρίσκονται σε εμπόλεμες ζώνες, μέσα στο 2017. Οι βιασμοί, οι εξαναγκαστικοί γάμοι και οι υποδουλώσεις παιδιών έγιναν συχνά φαινόμενα στις πολεμικές συγκρούσεις, από το Ιράκ, τη Συρία και την Υεμένη ως τη Νιγηρία, το Νότιο Σουδάν και το Μιανμάρ. Ακόμα περισσότερα παιδιά πληρώνουν

εμμέσως το τίμημα, καθώς πλήττονται από την πείνα, τις ασθένειες, δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό νερό ή/και περίθαλψη (Euronews, 2017 & UNICEF, 2017).

Η UNICEF καταγράφει τα εξής για την περίοδο του 2017: Στο Αφγανιστάν, περίπου 700 παιδιά σκοτώθηκαν τους πρώτους 9 μήνες του χρόνου, στην Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, μετά από μήνες μαχών, υπήρξε δραματική αύξηση της βίας, με αποτέλεσμα πολλά παιδιά να βρεθούν σκοτωμένα, βιασμένα, να έχουν απαχθεί ή στρατολογηθεί από ένοπλες ομάδες. Στο Κασάι (Κονγκό), η βία οδήγησε 850.000 παιδιά μακριά από τα σπίτια τους, ενώ πάνω από 200 κέντρα υγείας και 400 σχολεία δέχθηκαν επίθεση. Περίπου 350.000 παιδιά υποφέρουν από οξύ υποσιτισμό. Στην βορειοανατολική Νιγηρία και το Καμερούν, η Boko Haram ανάγκασε τουλάχιστον 135 παιδιά να δράσουν ως βομβιστές αυτοκτονίας. Στο Νότιο Σουδάν περισσότερα από 19.000 παιδιά έχουν στρατολογηθεί, ενώ 2.300 έχουν σκοτωθεί ή τραυματιστεί από την έναρξη της κρίσης το Δεκέμβριο του 2013. Ενώ, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, περισσότερα από 2 εκατομμύρια παιδιά έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους εξαιτίας του πολέμου και του λιμού (naftemporiki.gr, 2017). Τραγικές συνθήκες αντιμετώπισαν και οι Ρονχίνγκια της Μιανμάρ. Εκεί τα παιδιά τους έγιναν μάρτυρες πρωτοφανούς βιαιότητας και στη συνέχεια χρειάστηκε να υποφέρουν επιχειρώντας να περάσουν τα σύνορα με το Μπαγκλαντές. Στην Υεμένη μετά από τρία χρόνια πολέμου, πάνω από 5.000 παιδιά σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν, ενώ υπολογίζεται ότι ο αριθμός είναι πολύ μικρότερος από αυτόν της πραγματικότητας. Συνολικά 11 εκατομμύρια παιδιά χρειάζονται άμεση ανθρωπιστική βοήθεια, 1,8 εκατομμύρια παιδιά υποφέρουν από υποσιτισμό, και 385.000 βρίσκονται υπό τον κίνδυνο του θανάτου αν δεν βοηθηθούν άμεσα. Στη Σομαλία, έχουν καταγραφεί 1.740 περιπτώσεις παιδιών που έχουν στρατολογηθεί, τους πρώτους 10 μήνες του 2017. Στην ανατολική Ουκρανία, 220.000 παιδιά ζουν υπό τη μόνιμη απειλή ναρκών και άλλων εκρηκτικών υπολειμμάτων του πολέμου. Τέλος, στο Ιράκ και τη Συρία, τα παιδιά χρησιμοποιούνται ως ανθρώπινες ασπίδες, βρίσκονται παγιδευμένα σε περιοχές πολιορκίας, με ελεύθερους σκοπευτές και ζουν καθημερινά έντονη βία και βομβαρδισμούς.

Τέλος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω με στοιχεία του 2016, τα παιδιά αποτελούν το 51% του προσφυγικού πληθυσμού. Από αυτά πάνω από 75.000 έχουν καταγραφεί ως ασυνόδευτα/χωρισμένα σε 70 χώρες. Στην πραγματικότητα ο αριθμός είναι πολύ μεγαλύτερος, όμως υπήρχαν σημαντικές ελλείψεις στην καταγραφή και

ταυτοποίησή τους. Η Γερμανία, ήταν η χώρα που δέχθηκε το μεγαλύτερο αριθμό αιτήσεων από αυτά τα παιδιά (35.900) (UNHCR, 2017:3).

4. Η μετανάστευση στην Ελλάδα

Η Ελλάδα ιστορικά ήταν μια χώρα που κυρίως έστελνε παρά δεχόταν μεταναστευτικές ροές. Η χώρα μας κατά τον 20^ο αιώνα γνώρισε τρία μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα. Το πρώτο ήταν στην αρχή του αιώνα, κυρίως προς τις Η.Π.Α. Το δεύτερο ήταν στο μέσο περίπου του αιώνα, στις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, προς τη Δυτική Ευρώπη (κυρίως Γερμανία), τις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Αυστραλία. Το τρίτο ήταν την τελευταία δεκαετία του αιώνα και ήταν ένα ρεύμα αντίθετο, από γειτονικές και άλλες χώρες προς την Ελλάδα, κυρίως μετά την ανατροπή της Σοβιετικής Ένωσης. Γενικά τη δεκαετία του 90΄η Ελλάδα γνώρισε τη μαζικότερη εισροή οικονομικών μεταναστών και προσφύγων στην μεταπολεμική της ιστορία.

Προπολεμικά, από τη δεκαετία του 1880, το κύριο σώμα των μεταναστών από την Ελλάδα μετακινήθηκε προς τις ΗΠΑ. Μεταξύ του 1906 και 1915 μετανάστευσαν προς τις υπερπόντιες χώρες 250.000-236.00 Έλληνες προς τις ΗΠΑ. Μεταπολεμικά αναφέρεται, ότι μεταξύ του 1955 και 1977 μετανάστευσαν από την Ελλάδα 1.236.280 άτομα. Βέβαια σχεδόν σε όλον τον 20^ο αιώνα η Ελλάδα δέχθηκε εισροή χιλιάδων προσφύγων ελληνικής καταγωγής, κυρίως από την Τουρκία, με αποκορύφωμα τους 1.200.000 περίπου πρόσφυγες το 1922 (Μουσούρου, 1991:32).

Έως το 1990 οι καταγεγραμμένοι μετανάστες στην Ελλάδα ήταν περίπου 30.000. Όμως, από τις αρχές του 1990 και μετά οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα είναι συνεχείς. Αρχές του 90΄εκτιμάται, ότι εισήλθαν παράνομα 500.000 μετανάστες εκ των οποίων οι 300.000 εντάχθηκαν στο εργατικό δυναμικό της χώρας (Καραμανλή, 2008:20).

Προχωρώντας στον 21^ο αιώνα το τοπίο των μεταναστευτικών ρευμάτων στην Ελλάδα αλλάζει. Το 2001, στην απογραφή που έγινε, καταγράφηκαν 762.191 αλλοδαποί χωρίς ελληνική υπηκοότητα. Από αυτούς το 54,5% (425.552) ήταν άνδρες και το 57,7% προερχόταν από την Αλβανία. Να σημειωθεί, ότι η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα της Ε.Ε., όπου μια εθνικότητα έχει ποσοστό που να ξεπερνά το 50% στο σύνολο των αλλοδαπών. Σημαντικές ακόμη μεταναστευτικές μειονότητες στην Ελλάδα, ήταν οι Βούλγαροι (4,6%), οι Γεωργιανοί (3%), οι Ρουμάνοι (2,9%). Συνολικά το 80% περίπου προερχόταν από την Ευρώπη, ειδικότερα το 75% προερχόταν από χώρες των Βαλκανίων και την Ανατολικής Ευρώπης, 14% από την

Ασία, 3,2% από τη Βόρεια Αμερική, 1% από την Αφρική. Πληροφοριακά για χώρες που σήμερα μας απασχολούν, με τις μεγάλες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές τους, παραθέτουμε το ποσοστό που είχαν στο σύνολο των αλλοδαπών στην Ελλάδα: Αίγυπτος 1%, Πακιστάν 1,5%, Ιράκ 0,9% και Συρία 0,7% (Ζωγραφάκης κ.α., 2009:43,47).

Εδώ να σημειώσουμε πως οι μεταναστευτικές ροές δεν έρχονται σαν κεραυνός εν αιθρία, αλλά πάντοτε υπάρχουν λόγοι και συγκεκριμένα πολιτικά-οικονομικά-κοινωνικά αίτια, όπως αναλύσαμε και προηγουμένως. Έτσι βλέπουμε, για παράδειγμα, στην Ελλάδα του 2000, όπου υπήρχε ο σχεδιασμός των Ολυμπιακών Αγώνων, και ό,τι οικονομικό όφελος επακολουθεί για κάποιους επιχειρηματίες, να εμφανίζονται διάφοροι μεγαλοεργολάβοι κατασκευαστές και να ζητούν τη μαζική εισαγωγή ξένων εργατών, με εβδομαδιαία εργασία 53-60 ώρες και καθηλωμένα μεροκάματα. Όπως αποτυπώθηκε και στον τύπο, το 80% των εργαζομένων στα Ολυμπιακά έργα, δηλαδή 150.000 εργάτες, ήταν αλλοδαποί (Κροκίδη, 2012).

Παρόμοια, το 2005 ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βόρειας Ελλάδας (ΣΒΒΕ) ζητούσε από την ελληνική κυβέρνηση να φροντίσει για την εισαγωγή εργατών από την Αλβανία, την ΠΓΔΜ και τη Βουλγαρία, που θα πηγαينوέρχονταν καθημερινά στις χώρες τους και θα αμείβονταν με τους εκεί μισθούς. Ακόμα, κάθε χρόνο έρχονται στην Ελλάδα χιλιάδες εποχικοί εργάτες μέσω διμερών συμφωνιών (π.χ. Αιγύπτιοι αλλιεργάτες στη Θεσσαλονίκη). Ενώ, χιλιάδες γυναίκες μετανάστριες από χώρες κυρίως της πρώην ΕΣΣΔ, απασχολούνται στη φροντίδα αρρώστων, ηλικιωμένων, παιδιών κ.λπ. (Κροκίδη, 2012).

Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία των συλλήψεων για παράνομη είσοδο αυτά τα χρόνια: το 2001, πριν την επέμβαση στο Αφγανιστάν, στην Ελλάδα συλλήφθηκαν 2.358 Αφγανοί, ενώ το 2008 25.577 και το 2011 28.528. Αντίστοιχες αυξήσεις στις συλλήψεις καταγράφονται στους Ιρακινούς, μετά την επέμβαση στο Ιράκ, στους Σομαλούς, με την επιδείνωση του εμφυλίου, στους Τυνήσιους, τους Αλγερινούς και τους Μαροκινούς (Κροκίδη, 2012).

Προς το τέλος της δεκαετίας του 00', οι εκτιμήσεις για τους αλλοδαπούς στη χώρα μας ήταν περίπου 1,1 με 1,2 εκατομμύρια μαζί με τους παράνομους. Αυτό σημαίνει, ότι αντιπροσώπευαν το 10% του πληθυσμού της χώρας και το 12% του εργατικού δυναμικού της. Τα νοικοκυριά των οικονομικών μεταναστών αντιπροσώπευαν το 4,7% του συνολικού αριθμού των νοικοκυριών στην Ελλάδα (ο διαχωρισμός έγινε με βάση τον υπεύθυνο του νοικοκυριού). Σύμφωνα με τα στοιχεία,

το 31,1% των νοικοκυριών των μεταναστών αποτελούταν από 4 άτομα, 11,5% από 5 άτομα, το 4% από 6 άτομα ενώ το 26,6% από 2 άτομα και το 10,6% από 1 άτομο. Επομένως, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των νοικοκυριών αποτελούταν από οικογένειες με 2 ή και περισσότερα παιδιά (Ζωγραφάκης, κ.α., 2009:43,59).

Σχετικά με το λόγο της μετανάστευσης και εγκατάστασης στην Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνα του 2003/2004, το 85% είχε δηλώσει την εργασία ως λόγο, συγκεκριμένα το 68,1% δήλωσε εργασία, το 2,3% εποχιακή εργασία και το 12,1% ανεξάρτητες υπηρεσίες. Ακόμα το 11,8% δήλωσε ως λόγο την οικογενειακή επανένωση, το 2,7% δήλωσε τη συζυγική σχέση με πολίτη της Ε.Ε. και μόνο το 0,6% δήλωσε ως λόγο τις σπουδές (Ζωγραφάκης, κ.α., 2009:43,57).

Υπάρχουν ακόμα στοιχεία για την εκπαιδευτική βαθμίδα που παρακολουθούσαν τα παιδιά των οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα κατά τα μέσα της δεκατίας του 00'. Έτσι βλέπουμε, ότι την περίοδο 2004/05 το 16% βρίσκεται στην προσχολική εκπαίδευση, το 42% φοιτά στο Δημοτικό, το 23% φοιτά στο Γυμνάσιο, το 11% φοιτά στη Λύκειο, ενώ μόνο 6,5% φοιτά στην ανώτατη εκπαίδευση (Ζωγραφάκης, κ.α., 2009:51).

4.1. Σύγχρονη μετακίνηση πληθυσμών στην Ελλάδα

Η αλλαγή στην ποσότητα και τη σύσταση του μετακινούμενου πληθυσμού προς την Ελλάδα, έχει αλλάξει άρδην τα τελευταία χρόνια. Βασικές αιτίες είναι η οικονομική κατάσταση της χώρας, με πολλούς νέους να εγκαταλείπουν την πατρίδα τους για ένα καλύτερο αύριο, αλλά και η προσφυγική κρίση που έχει ξεκινήσει από το 2011 με κορυφαίες χρονιές, το 2015 και το 2016.

Από το 2011 περίπου η κατάσταση του προσφυγικού-μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα άλλαξε. Γενικά υπάρχει δυσκολία στο να υπολογιστεί με ακρίβεια ο αριθμός των μεταναστών, που έφθασαν στην Ελλάδα εκείνη τη χρονιά δεδομένων των προβλημάτων καταγραφής τους. Το Σεπτέμβριο του 2011 ο αριθμός των μεταναστών με άδειες παραμονής ήταν 621.178, από τις οποίες οι 143.012 βρίσκονταν σε διαδικασίες ανανέωσης. Παρατηρούμε, ότι αυξήθηκε κατακόρυφα ο αριθμός των μεταναστών, που δεν μπορούν να ανανεώσουν τις άδειες παραμονής τους, γιατί αυτό εξαρτάται από προϋποθέσεις, όπως ο αριθμός ενσήμων, η ύπαρξη σύμβασης με εργοδότη κ.λπ. Όπως είναι κατανοητό, σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και υψηλής ανεργίας, αυτές οι προϋποθέσεις γίνονται δύσκολα πραγματικότητα. Αυτό οδήγησε σε αύξηση των κυκλωμάτων που πουλούν ένσημα, συμβάσεις και πλαστά χαρτιά, και είναι πολύ πιθανότερο ολόκληρες οικογένειες μεταναστών να

βρεθούν σε κατάσταση «παρανομίας» και από εκεί στα κέντρα κράτησης (Κροκίδη, 2012).

Ακόμα, το 2011 μετράμε 162.587 Βορειοηπειρώτες και 12.812 ομογενείς (οι 4.312 από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ). Έστερα, υπάρχουν 7.000 πρόσφυγες και 40.000-50.000 αιτούντες διεθνή προστασία, κάτοχοι ροζ ή κόκκινης κάρτας. Διεθνώς το 2011, παρατηρήθηκε αύξηση κατά 20% των αιτήσεων ασύλου στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, και 16% αύξηση στις χώρες της Ε.Ε. (301.000 αιτήσεις). Την ίδια περίοδο στην Ελλάδα, κατατέθηκαν 9.300 αιτήσεις, αριθμός αισθητά μειωμένος από τα προηγούμενα χρόνια, ενώ οι εγκρίσεις παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα. Φαίνεται πως οι πρόσφυγες στην Ελλάδα, μάλλον προτιμούν να κρύβονται, με σκοπό να φτάσουν με όποιο τρόπο σε άλλο κράτος-μέλος της Ε.Ε., και να κάνουν εκεί την αίτηση ασύλου. Σύνολο λοιπόν, ομογενείς-πρόσφυγες-μετανάστες με χαρτιά ήταν 796.577, τη στιγμή που υπολογίζεται ότι στη χώρα μας ζουν περίπου 600.000-700.000 μετανάστες και πρόσφυγες άτυπα (Κροκίδη, 2012).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελ.Στατ. για την Ελλάδα, το 2011 οι άνθρωποι από χώρες του εξωτερικού, αντιπροσωπεύουν μόλις το 0,7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (79.554 στους 10.712.409). Κύριες χώρες προέλευσής τους ήταν οι χώρες της Ε.Ε. (42.992), ακολουθούσε η λοιπή Ευρώπη (13.780), η Ασία (12.017), η Βόρεια Αμερική (4.926), η Αφρική (4.159), η Ωκεανία (1.315) και τέλος η Καραϊβική, Νότια ή Κεντρική Αμερική (365) (Ελ.Στατ., 2014:1,4).

Την τριετία 2009-2011, σύμφωνα με στοιχεία της Αστυνομίας, έγιναν 236.722 συλλήψεις μεταναστών στα σύνορα, από αυτές οι 150.000 περίπου έγιναν στα ελληνοτουρκικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα και 83.889 στα ελληνοαλβανικά. Στα τελευταία σύνορα οι συλλήψεις έχουν μειωθεί κατά πολύ, ήδη από το 2011, καθώς πλέον οι Αλβανοί υπήκοοι μπορούν ελεύθερα να μπαίνουν και να κυκλοφορούν στη ζώνη των χωρών Σένγκεν, μετά και την κατάργηση της βίζας. Την ίδια περίοδο, σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στον τύπο, έγιναν 137.000 «έξοδοι» από τη χώρα. Από αυτές οι 83.951 ήταν επαναπροωθήσεις (απελάσεις με συνοπτικές διαδικασίες που απαγορεύονται από το διεθνές δίκαιο), 49.039 απελάσεις και 4.241 εθελοντικές επιστροφές. Ο αριθμός των «εξόδων» προς άλλες χώρες της Ε.Ε., δεν είναι γνωστός, καθώς σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνο II και τη Συνθήκη Σένγκεν της Ε.Ε. απαγορεύεται. Έτσι οι συνεχείς μετακινήσεις κάποιων ανθρώπων δεν έχουν τέλος. Χαρακτηριστικό είναι, ότι από το 2003 ως το 2010, έγιναν 30.208 αιτήσεις από διάφορα κράτη της Ε.Ε. προς τις ελληνικές αρχές για να δεχθούν

ισάριθμους αιτούντες άσυλο, που βρέθηκαν στο έδαφός τους παραβιάζοντας το Δουβλίνο II (επιστράφηκαν μόνο 4.794). Αντίστοιχα εφαρμόζοντας το Δουβλίνο II και η Ελλάδα, ζήτησε από άλλα κράτη να επιστραφούν 198 αιτούντες άσυλο (επιστράφηκαν μόνο 40). Να σημειώσουμε εδώ, ότι η Ελλάδα έχει κάνει με την Ιταλία διμερή συμφωνία, με την οποία δεν καταγράφεται ο αριθμός των επιστροφών, ενώ δεν καταγράφεται και ο αριθμός των πνιγμένων στα νερά του Ιονίου ή αυτών που σκοτώνονται στις νταλίκες με τις οποίες προσπαθούν να εισέλθουν στην Ιταλία (Κροκίδη, 2012).

Τα τελευταία χρόνια το προσφυγικό-μεταναστευτικό έχει προσλάβει εκρηκτικές διαστάσεις, γεγονός που οφείλεται στον πόλεμο που μαίνεται στη Συρία, αλλά και στις συνθήκες ζωής που επικρατούν γενικότερα σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Κύριο χαρακτηριστικό των μεταναστευτικών ρευμάτων που εκδηλώνονται μετά τις ανατροπές των σοσιαλιστικών καθεστώτων, είναι ότι πρόκειται για προσφυγικούς κυρίως πληθυσμούς. Έτσι, το 2015 και αρχές του 2016 στην Ελλάδα, από το περίπου 1 εκατ. αφίξεων των αλλοδαπών, το 90% ανήκε σε εθνικότητες που έχουν το λεγόμενο προσφυγικό προφίλ.

Η Διεθνής Αμνηστία σε έρευνα που έκανε το 2016, χαρακτηρίζει τη σημερινή προσφυγική κρίση, ως μια κρίση που θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί και χαρακτηρίζει τους σημερινούς μετανάστες-πρόσφυγες, ως παγιδευμένους στην Ελλάδα.

Μέχρι το κλείσιμο της «Βαλκανικής Οδού», των συνόρων της Π.Γ.Δ.Μ., η μεγάλη πλειονότητα των προσφύγων-μεταναστών, που έφταναν στην Ελλάδα μπορούσαν και συνέχιζαν το ταξίδι τους προς άλλες χώρες της Ε.Ε. Αυτό συνέβαινε με σκοπό την οικογενειακή επανένωση ή την υποστήριξη από κοινότητες που έχουν εγκατασταθεί σε κάποιο άλλο κράτος μέλος. Ακόμα, πολλοί απέφυγαν την παραμονή τους στην Ελλάδα λόγω της έλλειψης κατάλληλων υπηρεσιών υποδοχής, των εμποδίων στην πρόσβαση σε αποτελεσματικό άσυλο, και της περιορισμένης προοπτικής ένταξης σε αυτή (Διεθνής Αμνηστία, 2017:6).

Η παραπάνω κατάσταση οδήγησε τα κράτη από τα οποία διέρχονταν οι μετανάστες-πρόσφυγες, να εστιάζουν στο να κλείνουν κάποια σύνορα, ή να κατευθύνουν τους πρόσφυγες-μετανάστες στα επόμενα σύνορα. Η Ουγγαρία έκανε την αρχή και έχτισε φράχτη στα σύνορα της χώρας της με τη Σερβία, τον Ιούνιο του 2015. Αυτό το παράδειγμα ακολούθησαν πολλές ακόμα χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας στα σύνορά της με την Π.Γ.Δ.Μ. Το

κλείσιμο, είχε σαν αποτέλεσμα, χιλιάδες πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ, να παγιδευτούν στην Ελλάδα, έχοντας απελπιστική ανάγκη από τρόφιμα, ιατρική βοήθεια και καταφύγιο. Όταν η κατάσταση αυτή πήρε τραγικές διαστάσεις πλέον, οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. αποφάσισαν να αφήσουν τον κόσμο να περάσει. Σε αυτό βοήθησε και η αναστολή του Δουβλίνου III για τους Σύρους, από πλευρά Γερμανίας, δηλαδή σταμάτησε να τους στέλνει πίσω στο κράτος μέλος της Ε.Ε. από όπου ήρθαν (Διεθνής Αμνηστία, 2017:6,7).

Η Π.Γ.Δ.Μ., μαζί και με άλλα κράτη, στις 18 Νοεμβρίου του 2015, άλλαξε απροειδοποίητα τις πρακτικές διαχείρισης των συνόρων της, εγκαινιάζοντας μια σειρά μέτρων ελέγχου. Αυτό οδήγησε σε νέα «οδύσσεια» τους μετανάστες-πρόσφυγες. Εμποδίστηκε η πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου, χιλιάδες άτομα αποκλείστηκαν σε άθλιες συνθήκες στο συνοριακό πέρασμα της Ελλάδα με την Π.Γ.Δ.Μ. Έτσι έχουμε, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ομαδικές απελάσεις και διακρίσεις εναντίον ατόμων που εκλαμβάνονται ως οικονομικοί μετανάστες ή πρόσφυγες με βάση την εθνικότητά τους. Το Φλεβάρη του ίδιου έτους, η Π.Γ.Δ.Μ. έκλεισε τα σύνορά της με την Ελλάδα στην Ειδομένη, για τους Αφγανούς, καθώς και τους Σύρους και τους Ιρακινούς, που δεν είχαν διαβατήρια ή ταυτότητες. Τις επόμενες μέρες θεσπίστηκαν ημερήσια όρια για τον αριθμό των ατόμων που θα εισέρχονταν στο διάδρομο διέλευσης (500 με 1500 την ημέρα). Δημιουργήθηκαν λοιπόν, ανεπίσημες περιοχές «αναμονής» στα σύνορα της Ελλάδας, στην Π.Γ.Δ.Μ. και στη Σερβία (Διεθνής Αμνηστία, 2017: 7,8).

Τέλος, στις 7 Μαρτίου του 2016 ανακοινώθηκε από τους επικεφαλής των Κρατών της Ε.Ε. ότι *«οι (π)αράτυπες ροές μεταναστών/τριων κατά μήκος του διαδρόμου των Δυτικών Βαλκανίων έχουν πλέον τερματιστεί»*. Τα πρώτα θύματα αυτής της εξέλιξης φάνηκαν ήδη στα μέσα του Μαρτίου, με σωρές μεταναστών-προσφύγων να ανασύρονται από το ποταμό Σούβα Ρέκα (14/3/2016). Την ίδια στιγμή, περίπου 1.500 μετανάστες-πρόσφυγες που πέρασαν τα σύνορα της Π.Γ.Δ.Μ., μεταφέρονταν με στρατιωτικά καμιόνια πίσω μερικά χιλιόμετρα από την Ειδομένη και απωθήθηκαν πίσω στην Ελλάδα, ενώ άλλοι παρέμειναν υπό κράτηση και χρειάστηκε να επιστρέψουν περπατώντας από τα σύνορα, ενώ καταγράφηκαν περιστατικά βίας από την αστυνομία της Π.Γ.Δ.Μ. Κατά τη διάρκεια 7-9 Μαρτίου καταγράφηκαν περίπου 11.000 έως 13.000 άτομα αποκλεισμένα στην Ειδομένη σε άθλιες συνθήκες. Η όποια βοήθεια δόθηκε, ήταν αποκλειστικά από ανθρωπιστικές οργανώσεις, Μ.Κ.Ο. και ομάδες εθελοντών. Χαρακτηριστικά είναι κάποια στοιχεία,

όπως π.χ. υπήρχαν μόνο 180 τουαλέτες και ντους, ενώ πολλά παιδιά ήταν άρρωστα και έκαναν εμετό εξαιτίας του κρύου και της έλλειψης υγιεινής (Διεθνής Αμνηστία, 2017: 9).

Εδώ να σημειωθεί πως, αν και η κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να ελέγχει τα σύνορά της, κατά το διεθνές δίκαιο είναι παράνομο να απωθούνται από τα σύνορα και να απορρίπτονται πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με βάση την εθνικότητά τους και χωρίς καμία δυνατότητα να διεκδικήσουν άσυλο ή να ληφθούν με άλλο τρόπο υπόψη οι ατομικές τους περιστάσεις.

4.2. Το προφίλ του πληθυσμού των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα

Η Ελλάδα αποτέλεσε και αποτελεί, τα τελευταία χρόνια, κύριο σημείο εισόδου για εκατομμύρια μετανάστες. Κύριο κομμάτι των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, αποτέλεσαν τα παιδιά και ανάμεσα σε αυτά πολλά ήταν τα ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά (UASC). Κάποια παιδιά ξεκίνησαν συνοδευόμενα από κάποιον ή κάποιους συγγενείς και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού εξελίχθηκαν σε ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά.

Από την αρχή της προσφυγικής κρίσης, περίπου 480.000 παιδιά πέρασαν στην Ελλάδα. Βέβαια μετά τη συμφωνία μεταξύ Ε.Ε.-Τουρκίας (3/2016), ο αριθμός των παιδιών που περνούν στην Ελλάδα, έπεσε σχεδόν 85% συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά. Παρόλ' αυτά τα παιδιά αποτελούν ακόμα ένα σημαντικό κομμάτι των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών. Σύμφωνα με στοιχεία του 2016, τα παιδιά αποτελούσαν το 37% (πάνω από 60.000) του συνολικού πληθυσμού που κατέφθασε από άλλες χώρες, το οποίο ήταν 173.00, και το 17% ήταν ασυνόδευτα. Στις αρχές του 2017 πέρασαν στην Ελλάδα 21.300 παιδιά περίπου, εκ των οποίων τα 2.300 ήταν ασυνόδευτα (Digidiki & Bhadha, 2017:13).

Σύμφωνα με τον Μηχανισμό Παρακολούθησης της Κατάστασης των Παιδιών που Μετακινούνται, οι αφίξεις μέσω των χερσαίων συνόρων κατά το 2016 ήταν άνω των 3.093, και άνω των 174.127 μέσω θαλάσσης (Σουλελέ, 2017:22).

Δεν μπορούμε να προβούμε σε ακριβείς εκτιμήσεις σχετικά με τον αριθμό των παραμενόντων παιδιών, καθώς ούτε στα επίσημα δημοσιευμένα στοιχεία υπάρχουν ξεχωριστά στοιχεία για τα παιδιά. Για το 2016 εκτιμάται, ότι ο συνολικός αριθμός των παραμενόντων παιδιών ήταν 21.000, εκ των οποίων οι 2.300 ήταν ασυνόδευτοι (11% του συνόλου των παιδιών). Δεν μπορεί να γίνει εκτίμηση ούτε και για το πόσα παιδιά είναι ασυνόδευτα και πόσα χωρισμένα από αυτά, διότι δεν υπήρχε μέχρι τότε αυτή η διάκριση από την ελληνική νομοθεσία.

Τον αριθμό των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών δεν μπορούμε να τον ξέρουμε με ακρίβεια, όμως μπορεί να υπάρχει ένας τυπικός υπολογισμός, σύμφωνα με όσα έχουν καταγράψει οι αρμόδιες υπηρεσίες προστασίας των παιδιών. Για το 2016 οι ασυνόδευτοι ανήλικοι (Α.Α.) υπολογίζονται στους 5.174, όπου το 91% είναι αγόρια, και από αυτά το 93% είναι άνω των 14 ετών. Αντίθετα, τα κορίτσια τείνουν να είναι νεώτερα ηλικιακά, καθώς το 76% έχουν καταχωρηθεί ως άνω των 14 ετών (Digidiki & Bhadha, 2017:13). Αντίστοιχα από τον Αύγουστο του 2017 έως και τον Απρίλιο του 2018, ο εκτιμώμενος αριθμός των Α.Α. στην Ελλάδα είναι 3.150, εκ των οποίων το 96% είναι αγόρια, 4% είναι τα κορίτσια και στο σύνολο μόνο το 5,3% είναι κάτω των 14 ετών. Από τον υπολογισμό του πληθυσμού των Α.Α. εξαιρούνται 205 παιδιά που συνοδεύονται από ενήλικο που δεν είναι κατά το νόμο ο κύριος κηδεμόνας τους, χωρισμένα παιδιά δηλαδή (separated) (Ε.Κ.Κ.Α., 2018:1).

Οι χώρες προέλευσης των ασυνόδευτων παιδιών, για το 2016, που κυριαρχούν είναι τρεις, Συρία (27%), Αφγανιστάν (27%) και Πακιστάν (24%). Τα ποσοστά δεν έχουν υφίστανται μεγάλη αλλαγή στα επόμενα δύο χρόνια, από 1η Μάη του 2017 ως και 30 Απρίλη του 2018, από τα 3.150 ασυνόδευτα ανήλικα: 40,91% από Πακιστάν, 26,17% από Αφγανιστάν, 13,61% από Συρία και 19,31 από άλλο κράτος.

4.3. Η μετανάστευση ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα

Στα κύματα των μεταναστών-προσφύγων που καταφθάνουν στην Ελλάδα, ένα ποσοστό αποτελείται από ασυνόδευτους ανήλικους. Από το 2000 ο αριθμός αυτών των παιδιών αυξάνεται σταθερά. Από το 2008 έως το 2013, κατά μέσο όρο, 11.908 αιτούντες άσυλο στην Ε.Ε. θεωρήθηκαν ασυνόδευτοι ανήλικοι (Eurostat, 2017). Τα επόμενα χρόνια, από το 2014 έως το 2016, ο αριθμός εκτοξεύθηκε στους 23.150 το 2014, 95.205 το 2015, 63.245 το 2016 και 31.395 το 2017 (Eurostat, 2017). Η πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων που κατέφθασαν στην Ευρώπη τις χρονιές 2015-2016, πέρασαν πρώτα από την Ελλάδα. Δύο σημαντικά γεγονότα όμως συνέβαλαν στην αλλαγή του έως τότε σκηνικού. Τον Μάρτιο του 2016, τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε συνάντησή τους με την Τουρκία, συνομολόγησαν την επονομαζόμενη «Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας», η οποία μείωσε αισθητά τις ροές στα ελληνικά νησιά. Παράλληλα, έκλεισαν τα σύνορα της «Βαλκανικής οδού», αφήνοντας πάνω από 60.000 πρόσφυγες αποκλεισμένους στην Ελλάδα, εκ των οποίων οι περίπου 2.350 ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι, από τον Ιούλιο του 2015 (Γκιόκα & Biswas, 2017:9).

Η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας εισήγαγε πληθώρα αποκλίσεων από το ενωσιακό κανονιστικό πλαίσιο. Όμως, από νομικής απόψεως δεν αποτελεί σύμβαση της Ενωσης με τρίτη χώρα. Έτσι, οι δεσμεύσεις της δεν μπορούν να αποδοθούν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ή σε άλλο ενωσιακό όργανο, αλλά στους αρχηγούς των κρατών μελών (Συνήγορος του Πολίτη, 2017).

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη Eurostat (2017) συγκεκριμένα οι αριθμοί των αιτούντων άσυλο που θεωρήθηκαν ασυνόδευτοι από το 2008 ως το 2017 διαμορφώθηκαν ως εξής: 2008:295, 2009:40, 2010:145, 2011:60, 2012:75, 2013:325, 2014:440, 2015:420, 2016:2.350 και 2017:2.455. Παρατηρούμε, επομένως, μια συνεχή αύξηση του αριθμού των ασυνόδευτων που κάνουν αίτηση για άσυλο στην Ελλάδα. Βέβαια, ο πραγματικός αριθμός των ασυνόδευτων που βρίσκονταν στη χώρα μας, ήταν κατά πολύ μεγαλύτερος, αλλά μη καταγεγραμμένος.

5. Κίνδυνοι και ειδικά προβλήματα των παιδιών που μεταναστεύουν

Τα παιδιά που μεταναστεύουν αντιμετωπίζουν πολλούς κινδύνους, ήδη από το ίδιο το ταξίδι που κάνουν. Δεν είναι δύσκολο να το καταλάβουμε, αν για λίγο σκεφτούμε τη μετατροπή της Μεσογείου σε υγρό τάφο για χιλιάδες μετανάστες τα τελευταία χρόνια. Ειδικά τα παιδιά που ταξιδεύουν μόνα τους και δεν έχουν κάποια υποστήριξη στον τόπο προορισμού τους, είναι πιθανό να καταλήξουν να δουλεύουν ή/και να ζουν στους δρόμους. Είναι τα παιδιά αυτά που κινδυνεύουν περισσότερο από τη βία και την εκμετάλλευση, και πολλές φορές δεν απολαμβάνουν βασικές υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση, η υγεία κλπ. (Touzenis, 2007:55).

Ιδιαίτερα τα παιδιά που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες ήδη αντιμετωπίζουν διάφορους κινδύνους στον τόπο καταγωγής τους σε πολλούς τομείς της ζωής τους. Αντιμετωπίζουν κινδύνους εξαιτίας της μαζικής και ακραίας φτώχειας, την περιοδική πείνα, την έλλειψη υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, και το αδύναμο σύστημα παιδικής προστασίας. Επομένως, η μετανάστευση είναι τόσο μια απάντηση σε όλα αυτά όσο και μια πιθανή αιτία νέων κινδύνων (Yaqub, 2010:156).

Θα μπορούσε λοιπόν να τεθεί το ζήτημα των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που μεταναστεύουν από την ανάποδη. Δηλαδή να εκτιμήσουμε τους κινδύνους που θα αντιμετωπίσουν τα παιδιά αν δεν μεταναστεύσουν. Ένα ακραίο παράδειγμα, είναι η περίπτωση κάποιο παιδί να προέρχεται από μια περιοχή, η οποία είναι εμπόλεμη ζώνη. Βέβαια σε τέτοιες περιπτώσεις η απάντηση είναι πιο εύκολη από την περίπτωση, όπου οι κίνδυνοι δεν είναι τόσο εμφανείς όσο μια βόμβα.

Ένας ακόμη παράγοντας που παίζει βασικό ρόλο στους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα παιδί που μεταναστεύει μοναχό του, δηλαδή χωρίς κάποιο μέλος της οικογένειάς του, είναι οι αρχικοί κίνδυνοι που υπάρχουν στον τόπο καταγωγής του. Βέβαια όσο καλά και αν έχει οργανωθεί το σχέδιο για τη μετανάστευση του παιδιού, πάντα κάτι μπορεί να πάει στραβά. Για παράδειγμα, κάποια παιδιά να αποκλειστούν σε κάποια χώρα χωρίς να είναι αυτή ο τόπος προορισμού τους. Επίσης, οι καταστάσεις που θα βιώσουν τα παιδιά στον τόπο προορισμού τους μπορεί να είναι επικίνδυνες, ακόμα και αν έχουν προνοήσει τα παιδιά και οι γονείς και έχουν πάρει μέτρα προστασίας (πχ. κάποιον συγγενή συνοδό για το παιδί). Μπορεί λοιπόν αυτοί οι κίνδυνοι να είναι παρόμοιοι για όλα τα παιδιά που μεταναστεύουν. Όμως, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες, οι οποίες έχουν υποστεί κάποιο σοβαρό σοκ ή βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση, το πιο πιθανό είναι να είναι πιο επικίνδυνη η μετάβασή τους σε άλλη χώρα, σε σύγκριση με τη μετάβαση μέσω ενός οργανωμένου πλάνου. Η πίεση κάτω από την οποία μπορεί να βρίσκεται μια οικογένεια και τα σοκ που μπορεί να έχει υποστεί επηρεάζουν κατά πολύ το βαθμό και τη φύση της βοήθειας που θα δεχτεί το παιδί από τους ενήλικες, καθώς επίσης και οι πόροι που θα διατεθούν για την μετακίνησή του σε μια ξένη χώρα (Yaqub, 2010:157).

Ακόμα, οι ανισότητες μεταξύ των παιδιών θα πρέπει να μελετηθούν και να αναγνωριστούν, καθώς φαίνεται πως δεν βρίσκονται όλα τα παιδιά αντιμέτωπα με τους ίδιους κινδύνους. Τα πιο φτωχά και περιθωριοποιημένα παιδιά έχουν λιγότερους κοινωνικούς και υλικούς πόρους για τη μετανάστευσή τους. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει επιπλοκές στα ταξιδιωτικά σχέδια, στη διαμονή και τη φροντίδα, όταν φτάσει στον τόπο προορισμού. Επίσης, μπορεί να υπάρξει δυσκολία να επικοινωνήσει το παιδί με την οικογένειά του που βρίσκεται πίσω στο σπίτι, να μην έχει ένα δίκτυο προστασίας αλλά και την ευκαιρία να επιστρέψει στην πατρίδα του σε περίπτωση προβλήματος. Τέλος, τα παιδιά αυτά έχουν έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου, με αποτέλεσμα να μην έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και έχουν βιοποριστικό πρόβλημα. Άρα, η ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία φαίνεται να δυσκολεύει ακόμα περισσότερο εξαιτίας όλων αυτών των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Δηλαδή, παρατηρούμε πως τα πιο φτωχά παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με πολλούς περισσότερους κινδύνους (Yaqub, 2010:157).

Χαρακτηριστικά είναι και τα στοιχεία που έχουμε από τις γραμμές βοήθειας (helpline) για παιδιά και νέους. Το 2004 οι γραμμές βοήθειας παγκοσμίως έλαβαν

πάνω από 11 εκατομμύρια κλήσεις. Ένας σημαντικός αριθμός αυτών των κλήσεων ήταν από παιδιά μετανάστες. Κάποιους από τους λόγους για τους οποίους κάλεσαν περιελάμβαναν την παιδική πορνεία, παιδιά που τα χρησιμοποιούν για ζητιανιά, παιδική εμπορία και παιδιά παρατημένα από τους γονείς τους (Vasquez, 2007:15).

5.1. Η εμπορία παιδιών

Η εμπορία ανθρώπων είναι γνωστή διεθνώς με την ορολογία “human trafficking” και ορίζεται ως εξής:

«Εμπορία ανθρώπων είναι η στρατολόγηση, μετακίνηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή παραλαβή προσώπων, μέσω απειλής ή χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, απαγωγής δόλου, εξαπάτησης, κατάχρησης εξουσίας ή εκμετάλλευσης μιας ευάλωτης θέσης ή προσφοράς/αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την απόσπαση της συναίνεσης ενός προσώπου, το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία πάνω σε ένα άλλο πρόσωπο, με σκοπό την εκμετάλλευση»¹.

Υπάρχει και η υποπαράγραφος (γ) που αναφέρεται στην περίπτωση των παιδιών: *«Η στρατολόγηση, μετακίνηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή παραλαβή παιδιού με σκοπό την εκμετάλλευση θα πρέπει να θεωρηθεί «εμπορία ανθρώπων» ακόμα και αν δεν περιλαμβάνει κανένα από τα μέσα που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη υποπαράγραφο (α) αυτού του άρθρου»¹.*

Αυτή λοιπόν η υποπαράγραφος καθιστά την επισήμανση «συναίνεση» μη σχετική με την περίπτωση των παιδιών. Αυτή η θέση στηρίζεται στην θεώρηση, ότι τα παιδιά δεν έχουν ακόμα αναπτύξει την ικανότητα της λογικής. Επομένως, δεν μπορούν να θεωρηθούν ακόμα άτομα ικανά να πάρουν τέτοιου είδους αποφάσεις για τον εαυτό τους.

Στην ουσία όταν μιλάμε για εργασία είτε είναι εξ αναγκασμού από κάποιον άλλο, είτε όχι έχουμε πάλι εκμετάλλευση. Το κοινωνικοοικονομικό σύστημα που ζούμε, ο καπιταλισμός, στηρίζεται στο κέρδος που αποκτάται μέσω της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο. Σε κάθε δουλειά, επομένως, υπάρχει η εκμεταλλευτική σχέση μεταξύ εργάτη και εργοδότη. Αυτή βέβαια η σχέση τείνει να είναι ακόμα πιο άνιση, όταν ο εργάτης τυχαίνει να είναι παιδί-παράνομος μετανάστης. Η κατάσταση αυτή μπορεί να επιδεινωθεί και από φυλετικές ή εθνικές ανισότητες. Με άλλα λόγια κάποια μορφή εκμετάλλευσης θα υφίσταται ένα παιδί-μετανάστης που εργάζεται, άρα τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά μπορεί να θεωρηθούν θύματα της εμπορίας ανθρώπων (Huijsmans, 2006:12).

Ακόμα και αν θεωρήσουμε, ότι κάποια παιδιά επιθυμούν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, αλλά έχουν πολύ λίγες ευκαιρίες να το κάνουν αυτό νόμιμα, τότε είναι πολύ πιθανό να ακολουθήσουν μη ασφαλείς δρόμους και μέσα για να πετύχουν το σκοπό τους. Επομένως, αυτές οι μορφές μετανάστευσης δύσκολα διαχωρίζονται από την εμπορία ανθρώπων, αν σκεφτούμε πώς θα ζήσουν τα παιδιά όταν φτάσουν στον προορισμό τους (Yaqub, 2010:156).

Κάθε μορφή παιδικής εργασίας δεν μπορεί να θεωρηθεί παρά προβληματική, όμως δεν είναι όλες το ίδιο. Χρειάζεται να ελέγχονται κάποιοι παράγοντες. Για παράδειγμα ένα παιδί δεκαεπτά ετών αποφασίζει να περάσει τα σύνορα, πιθανώς νόμιμα και εντελώς αυτόνομα, για να πιάσει δουλειά υπό «εκμεταλλευτικές συνθήκες» ως οικιακός εργάτης ή σε κάποια φάρμα ή σε κάποια βιομηχανία ρουχισμού. Από τη στιγμή που είναι ανήλικος, θα μιλήσουμε για εκμετάλλευση του παιδιού και εμπορεία, καθώς το παιδί δεν μπορεί να συναινέσει στην εκμετάλλευση στον τόπο δουλειάς, όπως κάνει ένας ενήλικος. Έτσι, η έννοια «εμπορία ανθρώπων» είναι δύσκολο να διακρίνει περιπτώσεις όπως αυτή, με άλλες περιπτώσεις όπου για παράδειγμα κάποιος μεσάζων πουλά δεκάχρονα παιδιά για οικιακούς βοηθούς ή στα κυκλώματα της πορνείας (Huijsmans, 2006:13).

Τις περισσότερες φορές, όταν αναφερόμαστε στην εμπορία ανθρώπων ο νους μας πάει στη βιομηχανία του σεξ. Όμως, σχετικές έρευνες δείχνουν πως τα περισσότερα θύματα δεν καταλήγουν εκεί. Στην έρευνα της UNICEF φαίνεται ένα 35% των κοριτσιών ηλικίας 12-18 να καταλήγουν σε αυτές τις δουλειές. Όμως, δεν είναι αυτές οι περιπτώσεις οι χειρότερες μορφές εργασίας παιδιών μεταναστών. Έρευνα ξανά της UNICEF δείχνει πως παιδιά που εργάστηκαν σε σπίτια, δέχθηκαν τις πιο ακραίες μορφές κακομεταχείρισης (UNICEF and MoLSW, 2004:8 στο Huijsmans, 2006:23). Επίσης, αυτή η μορφή εργασίας φαίνεται να είναι η πιο συνήθης σε έρευνα του IOM, με ποσοστό 45.2% στα ανήλικα κορίτσια-μετανάστες που εργάζονται (Beesey, 2004:20 στο Huijsmans, 2006:23).

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες προορισμού αλλά και κόμβος για την εμπορία παιδιών. Κάποια από αυτά τα θύματα προέρχονται από τους 1.000 ασυνόδευτους ανήλικους, που περνούν στη χώρα μας κάθε χρόνο. Μάλιστα τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά κατάγονται από την Ανατολική Ευρώπη (Φασούλης, 2012:406).

1(Αρθρ. 3 (α), Πρωτόκολλο Η.Ε. για την Αποτροπή, Καταστολή και Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, Συμπληρωματική Σύμβαση Η.Ε. Ενάντια στο Οργανωμένο Έγκλημα, 2000).

5.2. Παράγοντες επικινδυνότητας που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι αλλοδαποί στην Ελλάδα

Σε πρόσφατη έρευνα, του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, μελετήθηκαν οι παράγοντες εκείνοι, που δημιουργούν κινδύνους, κυρίως στους ανήλικους αλλοδαπούς που φθάνουν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Τα στοιχεία λοιπόν αφορούν τα χρόνια από την αρχή της προσφυγικής κρίσης μέχρι σήμερα.

Πρώτος παράγοντας, είναι εκείνος της έλλειψης κατάλληλου χώρου φιλοξενίας των παιδιών. Αν και υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένοι χώροι, είναι ανεπαρκείς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, πολλοί αλλοδαποί ανήλικοι να βρίσκονται σε κατάσταση παρατεταμένης κράτησης ή να ζουν ανάμεσα σε μεγάλο πληθυσμό ενήλικων, γεγονός που τα εκθέτει σε επικίνδυνες συνθήκες διαβίωσης και σε βίαιες καταστάσεις (Digidiki & Bhabha, 2017:12).

Άλλος παράγοντας επικινδυνότητας, είναι οι επίφοβες συνθήκες διαβίωσης. Οι χώροι φιλοξενίας των μεταναστών-προσφύγων δημιουργήθηκαν σε παλιά στρατόπεδα, πάρκινγκ αυτοκινήτων, παλιές αποθήκες και εργοστάσια, και σε άλλους αχρησιμοποίητους χώρους έξω από μεγάλες πόλεις. Αυτοί οι χώροι είναι ανεπαρκείς για μια αξιοπρεπή διαβίωση και ελάχιστοι εξ αυτών προσφέρουν ξεχωριστούς χώρους για τα παιδιά και τις οικογένειες. Οι μετανάστες-πρόσφυγες, αναγκάζονται να ζουν σε σκηνές και container, τα οποία έχουν ελάχιστη προστασία από τα στοιχεία της φύσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι άνθρωποι που ζουν σε αυτές τις συνθήκες να καταφεύγουν σε επικίνδυνες για αυτούς λύσεις, όπως π.χ. να ανάβουν σόμπες γκαζιού μέσα στις σκηνές, για να ζεσταθούν. Ακόμα, αυτές οι συνθήκες έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην υγεία των ανθρώπων αυτών. Ένας παιδίατρος που εργάζεται σε κατασκήνωση στη βόρεια Ελλάδα, αναφέρει *«Όταν βρέχει, όλο το μέρος μετατρέπεται σε πισίνα λάσπης, όπου παίζουν τα παιδιά. Αν και τους λέμε να πλένουν τα χέρια τους συχνά και να ακολουθούν τους κανόνες υγιεινής, στην πράξη, δεν υπάρχει κανένας έλεγχος. Όταν ένα παιδί αρρωστήσει, όλα αρρωσταίνουν, επειδή δεν υπάρχει χώρος για καραντίνα ούτε και κατάλληλη θεραπεία. Εμβολιάζουμε όλα τα παιδιά κάτω των 12 ενάντια στην Ηπατίτιδα Α, αλλά τελικά είναι αδύνατον να εμβολιάσεις τους πάντες»* (Digidiki & Bhabha, 2017:13).

Αναφορικά με τους ειδικούς χώρους για παιδιά (συνοδευόμενα και ασυνόδευτα) και οικογένειες, ακόμα και όταν αυτοί προσφέρονται, τα πράγματα δεν είναι και τόσο καλά. Είναι χαρακτηριστικές οι μαρτυρίες εργαζομένων σε τέτοιες εγκαταστάσεις, καθώς μιλούν για χώρους που είναι ανοιχτοί και προσβάσιμοι στον

καθένα, ειδικά κατά τη διάρκεια της νύχτας. Ακόμα, υπάρχει έλλειψη επαρκούς φωτισμού και προσωπικού κατά τη διάρκεια της νύχτας (ή και απουσία). Όλα τα παραπάνω αυξάνουν τον κίνδυνο βίας απέναντι στις γυναίκες και τα παιδιά (ο.π.:13-15).

Ένας άλλος παράγοντας επικινδυνότητας, είναι η καθυστέρηση των διαδικασιών ασύλου και μετεγκατάστασης. Ο μεγάλος αριθμός προσφύγων και μεταναστών που κατέφθασε στην Ελλάδα, βρήκε τις ελληνικές αρχές απροετοίμαστες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι μετανάστες-πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, να περιμένουν πολύ μεγάλο διάστημα για να καταγραφεί το αίτημά τους. Έτσι μέχρι το τέλος του Δεκέμβρη του 2016, μόνο το 11% (2.413) των παιδιών που βρίσκονταν στην Ελλάδα, κατάφεραν να μετεγκατασταθούν. Αυτοί οι αριθμοί δείχνουν την απροθυμία κάποιων ευρωπαϊκών χωρών, να προσφέρουν ένα μόνιμο και ασφαλές σπίτι σε αυτά τα παιδιά, που περιμένουν στην Ελλάδα να μετεγκατασταθούν (ο.π.:15-16).

Επιπλέον, οι ανήλικοι αλλοδαποί στην Ελλάδα έρχονται αντιμέτωποι με τη βία, τόσο ψυχολογική όσο και φυσική. Οι καυγάδες μεταξύ των ενηλίκων είναι σύννηθες φαινόμενο, ειδικά στις κατασκηνώσεις με υπερπληθυσμό. Τα παιδιά γίνονται θεατές της βίας, ή συμμετοχοί ή δέκτες αυτής. Οι ψυχολόγοι αναφέρουν, ότι ειδικά οι έφηβοι, όταν εξαγριώνονται είναι πολύ δύσκολο να τους ηρεμήσεις. Ακόμα, οι βία αυτή φέρνει στο νου τους καταστάσεις που βίωσαν είτε στον πόλεμο είτε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Αυτό έχει άμεση επίδραση στη φυσική και ψυχολογική τους υγεία (ο.π.:16-17).

Κάποιοι θα σκεφτούν, πως τα παιδιά που είναι συνοδευόμενα έχουν μικρές πιθανότητες να βρεθούν σε κίνδυνο. Αυτό δεν ισχύει, καθώς πολλές φορές τα παιδιά μένουν δίχως επίβλεψη ή ακόμα και κακομεταχειρίζονται από τους ίδιους τους γονείς τους, που έχουν να παλέψουν και αυτοί με τα δικά τους τραύματα της απελπισίας, της απόγνωσης και της αβεβαιότητας. Παρατηρούμε λοιπόν, σε τέτοιες κρίσιμες καταστάσεις, τα συνήθη προστατευτικά μοτίβα να καταρρέουν και οι δυναμικές της οικογένειας να αλλάζουν, επιδεινώνοντας τους προϋπάρχοντες παράγοντες που συμβάλλουν στη βία. Βλέπουμε, πως πέρα του ότι η σωματική τιμωρία είναι αποδεκτή σε κάποιες κοινωνίες, το έντονο στρες μπορεί να ωθήσει τους γονείς σε ακραίες πράξεις, χωρίς να είναι σε θέση να έχουν την κατάλληλη γονική συνείδηση για να σκεφτούν τις δυνητικές καταστροφικές συνέπειες, που θα έχουν οι πράξεις τους, στα παιδιά τους (ο.π., 17-18).

Τα παιδιά, όπως έχουμε αναφέρει και παραπάνω είναι πιο ευάλωτα και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό, από τους εκάστοτε ενήλικες. Τα κρούσματα σεξουαλικής παρενόχλησης είναι πολλά, με τα ασυνόδευτα ανήλικα να βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά μπορεί να κακοποιηθούν τόσο από ενήλικες όσο και από άλλους ασυνόδευτους ανήλικους. Η σεξουαλική βία αξιοποιείται για την επιβολή δύναμης, εκβιασμό κ.λπ. Η συνύπαρξη δεκάδων παιδιών διαφορετικών ηλικιών, από διαφορετικούς πολιτισμούς, εθνικότητες και κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο δημιουργεί σημαντικές διαφορές ισχύος (Townsend, 2016 και Digidiki & Bhabha, 2017:19).

Αν και έχουν σημειωθεί και εντοπισθεί από εργαζόμενους στους χώρους φιλοξενίας, πολλά κρούσματα, λίγα έχουν καταγραφεί επισήμως. Οι ίδιοι οι εργαζόμενοι αναφέρουν, πως πολλοί δεν επιθυμούν να καταθέσουν επισήμως, καθώς φοβούνται την αντεπίθεση, τον παραπέρα στιγματισμό τους, κατηγορούν τον εαυτό τους για ό,τι τους συνέβη κ.λπ. Οι κοινότητες των προσφύγων-μεταναστών πότε πέρνουν θέση ενάντια στον θύτη και πότε επικρατεί σιγή ιχθύος, λόγω του φόβου που σπέρνουν οι εγληματικές συμμορίες που σχετίζονται με τέτοιες επιθέσεις (Townsend, 2016 και Digidiki & Bhabha, 2017:19-22).

Ακόμα, υπάρχουν δεκάδες περιπτώσεις παιδιών που εισέρχονται στο χώρο της παρανομίας. Τα παιδιά αυτά μπορεί να εκβιάζονται, να έχουν ξεμείνει από χρήματα, να θέλουν να μαζέψουν χρήματα, για να φύγουν με τον όποιο τρόπο από την Ελλάδα κ.λπ. Έτσι καταλήγουν να συμμετέχουν σε επικίνδυνες, παράνομες ενέργειες για να πληρώσουν τους διακινητές, συμπεριλαμβανομένων των ληστειών, τη διακίνηση ναρκωτικών και την πορνείας. Στην Ελλάδα έντονα αυτό το φαινόμενο, ειδικά στην Αθήνα, με βασικά κέντρα την Πλατεία Βικτωρίας και το Πεδίον του Άρεως. Είναι χαρακτηριστικές οι μαρτυρίες ανθρώπων που λένε, ότι ανέκαθεν σε αυτά τα μέρη άνθιζε η παρανομία, αλλά τόσα παιδιά μπλεγμένα, πρώτη φορά βλέπουν (Digidiki & Bhabha, 2017:23-24).

Μεταξύ άλλων, υπάρχει το φαινόμενο των ανήλικων παντρεμένων κοριτσιών. Το φαινόμενο είναι πιο έντονο και αυξανόμενο σε χώρους φιλοξενίας προσφύγων στην Ιορδανία (από το 12% των κοριτσιών προσφύγων από τη Συρία το 2011, αυξήθηκε σε 32% το 2014) αλλά και στην Ελλάδα έχουν αναφερθεί 70 περιπτώσεις κοριτσιών ανήλικων, που είναι παντρεμένες με ενήλικες. Φαίνεται πως η απόφαση των γονιών να παντρέψουν τα παιδιά τους πηγάζει από την ελπίδα, ότι οι οικογενειακοί δεσμοί θα τους βοηθήσουν να λάβουν το άσυλο ή να έχουν καλύτερη

μεταχείριση. Ακόμα, ελπίζουν οι γονείς πως με το γάμο τα κορίτσια τους θα είναι πιο ασφαλή σε ένα μη ασφαλές περιβάλλον, ειδικά οι μητέρες που ταξιδεύουν χωρίς σύζυγο. Γενικότερα σύμφωνα με έρευνες, κατά τη διάρκεια ανθρωπιστικών κρίσεων δημιουργούνται εκείνες οι προϋποθέσεις που τείνουν να οδηγούν πολλούς γονείς να παντρεύουν τα ανήλικα κορίτσια τους. Συνήθως συμβαίνει χωρίς τη συμφωνία των παιδιών, το κάνουν οι γονείς ελπίζοντας πως θα τους βοηθήσει είτε οικονομικά, είτε ως προστασία των κοριτσιών από σεξουαλική βία (αν και τα περισσότερα κορίτσια σε αυτές τις περιπτώσεις βιώνουν σεξουαλική βία μέσα στο γάμο τους) κ.λπ. (The Global Partnership to End Child Marriage και Digidiki & Bhabha, 2017:21).

Σύμφωνα με μαρτυρίες εργαζομένων στους χώρους φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, ο μεγαλύτερος κίνδυνος που αντιμετωπίζουν αυτοί οι ανήλικοι είναι οι επαφές τους με λαθρέμπορους και διακινητές. Τα περισσότερα παιδιά δεν θέλουν άσυλο στην Ελλάδα, αλλά περιμένουν την οικογενειακή επανένωση, η οποία όμως καθυστερεί και τα παιδιά χάνουν τις ελπίδες τους. Ετσι, πολλά παιδιά επιλέγουν να φύγουν κρυφά με όποιο μέσο, για να συνεχίσουν το ταξίδι τους. Το ζήτημα είναι ότι οι εργαζόμενοι με αυτά τα παιδιά, δεν έχουν κανένα δικαίωμα πάνω τους και τα παιδιά συνήθως δεν εμπιστεύονται ούτε το σύστημα ούτε και αυτούς (Eurochild, 2016:8).

6. Η προστασία των παιδιών μεταναστών-προσφύγων

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι δικαιώματα των μεταναστών και τα δικαιώματα των παιδιών είναι δικαιώματα των παιδιών μεταναστών. Αυτός ο συλλογισμός όσο απλός και αν φαίνεται πολλές φορές δεν ανταποκρίνεται στην καθημερινή πραγματικότητα. Δεν είναι λίγες οι φορές που τα παιδιά μετανάστες αντιμετωπίζονται ως κάτι λιγότερο από άνθρωποι. Και σίγουρα τα παιδιά αυτά πέρα από τα κοινά χαρακτηριστικά με τα υπόλοιπα παιδιά, φαίνεται να είναι πολύ πιο ευάλωτα, λόγω της κατάστασης στην οποία βρίσκονται.

Τα παιδιά μετανάστες-πρόσφυγες χρειάζονται βοήθεια, για να προσαρμοστούν στον νέο τόπο όπου βρέθηκαν. Για παράδειγμα χρειάζονται βοήθεια, ώστε να κρατήσουν επαφή με τον τόπο καταγωγής τους, τους συγγενείς, τη γλώσσα, την κουλτούρα τους κλπ. Βέβαια τη βασική ευθύνη για τη βοήθεια προς το παιδί την έχουν οι γονείς. Όμως, πολλές φορές οι ίδιοι οι γονείς χρειάζονται βοήθεια, για να είναι σε θέση να βοηθήσουν και αυτοί από την πλευρά τους τα ίδια τους τα παιδιά.

Στα διάφορα κράτη στα οποία ταξιδεύουν ή επιλέγουν να ζήσουν και να εργαστούν οι μετανάστες, παρατηρούμε μεγάλες διαφορές σχετικά με τα δικαιώματα

που τους παρέχονται. Δεν πρέπει να παραλείψουμε, πως αντιμετωπίζουν αντίστοιχα διαφορετικές δυσκολίες σε κάθε κράτος. Συνολικά το προστατευτικό σύστημα που υφίσταται για τους πρόσφυγες είναι πολύ πιο ανεπτυγμένο από το αντίστοιχο για τους μετανάστες. Χαρακτηριστικό είναι, ότι κανένας άλλος διεθνής οργανισμός δεν μπορεί να συγκριθεί με την Υπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, όσον αφορά την εντολή προστασίας που διαθέτει (UNHCR). Παρόλ' αυτά τα δικαιώματα των μεταναστών προστατεύονται κυρίως από δύο διεθνή όργανα. Όσον αφορά τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματά τους, προστατεύονται τόσο οι ίδιοι όσο και παγκοσμίως οι άνθρωποι, από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR). Επίσης, υπάρχει και η Σύμβαση του ΟΗΕ για τους Μετανάστες Εργάτες (UN Convention on Migrant Workers) καθώς και η Διεθνής Εργατική Οργάνωση (ILO), οι οποίες ειδικεύονται στον τομέα των μεταναστών και συγκεκριμένα των εργαζόμενων μεταναστών (Touzenis, 2007:55).

Σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών, τα περισσότερα είναι κοινωνικά και οικονομικά. Τέτοια είναι το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην υγεία, τη μόρφωση, στην οικογενειακή ζωή, στην ξεκούραση. Τα δικαιώματά τους στηρίζονται στην αδιαπραγμάτευτη ανάγκη, του κάθε παιδιού, στην ομαλή και ολοκληρωμένη ανάπτυξη, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής και την κοινωνική του τάξη (Touzenis, 2007:55 και UNICEF, 2002). Σύμφωνα δηλαδή με τη Σύμβαση κάθε παιδί έχει το δικαίωμα σε μια παιδική ηλικία. Επιπρόσθετα, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει ορίσει τα δικαιώματα που οφείλουν να τηρούν τα Κράτη *«χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων»* (Δ.Σ.Δ.Π.) Ειδικές επισημάνσεις σχετικά με τα ασυνόδευτα ανήλικα, που βρίσκονται έξω από τον τόπο καταγωγής τους, γίνονται στο General Comment No.6 (2005).

Όμως, πολλές φορές παραβιάζονται από τα πολιτικά δικαιώματα του παιδιού ως και το δικαίωμα του στη ζωή, σε ακραίες καταστάσεις. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου παιδιά υπόκεινται βασανιστήρια, παρά την απαγόρευση αυτών, και κακομεταχείριση (Touzenis, 2007:55 και UNICEF, 2002).

Βέβαια όλα τα κράτη των Ηνωμένων Εθνών έχουν αποδεχτεί την Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Βάσει αυτής αλλά και των διεθνών συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα *«καθένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές, χωρίς καμία απολύτως*

διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης». Όμως, η ίδια η διακήρυξη αναγνωρίζει, ότι «τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη». Για το λόγο αυτό έχουν συνταχθεί και υπογραφεί διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα για την προστασία των παιδιών. Κυρίαρχη είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού (Δ.Σ.Δ.Π).

Η Δ.Σ.Δ.Π. θεσμικά προβλέπει συνολικά για όλες τις κατηγορίες των παιδιών. Συγκεκριμένα, για τα παιδιά μετανάστες έχει κάποιες πιο ειδικές προβλέψεις, όπως για παράδειγμα το άρθρο 30. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο, ένα παιδί που ανήκει σε κάποια μειονότητα, εθνική, γλωσσική, θρησκευτική, «δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του». Ακόμα, σύμφωνα με το άρθρο 10, «κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα». Επιπλέον, ορίζεται πως όταν οι γονείς κάποιου παιδιού διαμένουν σε διαφορετικό κράτος, τότε το παιδί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, έχει το δικαίωμα να διατηρεί προσωπικές σχέσεις και τακτική επαφή με τους δύο γονείς του. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα και να επιστρέψουν στη δική τους, ή να διεκδικήσουν την επανένωσή τους σε μία άλλη χώρα από τη δική τους.

Το άρθρο 22 ασχολείται με τα παιδιά πρόσφυγες. Με βάση αυτό το άρθρο «ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα». Ακόμα, ορίζει πως τα Κράτη οφείλουν να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε αυτή ή παρόμοια κατάσταση, και να τα βοηθήσουν στην επανένωση με την οικογένειά τους, σε περίπτωση που είναι ασυνόδευτα. Τέλος, είναι χαρακτηριστικό και το άρθρο 2 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο ορίζεται πως τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα που αναφέρονται στη Σύμβαση, «χωρίς

καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων».

Ένα ζήτημα που τίθεται υπό συζήτηση και μελέτη, είναι αυτό της οικογενειακής επανένωσης. Αν και αποτελεί θεσμοθετημένο δικαίωμα, εντούτοις πολλά κράτη δεν το τηρούν. Αποτελεί λοιπόν, πέραν των άλλων, ένα πολιτικό θέμα που εξαρτάται από παραμέτρους, που δεν έχουν να κάνουν με το σκοπό της ευημερίας της οικογένειας και ειδικά των ανήλικων μελών της.

Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη της Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ενθαρρύνονται να επικυρώσουν άλλα διεθνή όργανα, τα οποία είναι υπεύθυνα για θέματα σχετικά με τα ασυνόδευτα παιδιά, όπως είναι τα δύο Προαιρετικά Πρωτόκολλα στη Δ.Σ.Δ.Π. (σχετικά με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη και σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία).

Συνολικά, παρατηρούμε ότι υπάρχουν διεθνή κείμενα και συμβάσεις αποδεκτές από τον Ο.Η.Ε. Το ζήτημα όμως είναι, ότι τα δικαιώματα αυτά καταπατώνται. Φαίνεται λοιπόν, ότι τα κράτη και οι λαοί πρέπει να κάνουν πολύ μεγάλες προσπάθειες, για να κατορθώσουν να προσφέρουν στα παιδιά τη ζωή που αξίζει να ζουν στον 21ο αιώνα.

6.1. Η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών στην Ευρώπη

Τα παιδιά, πόσο μάλλον τα ασυνόδευτα είναι περισσότερο ευάλωτα, με μεγαλύτερες πιθανότητες να βρεθούν σε κίνδυνο, όπως σεξουαλική εκμετάλλευση, κακοποίηση ή παιδική εργασία. Παρά τις όποιες διαφορές μεταξύ των κρατών της Ευρώπης, φαίνεται πως εκφράζουν την κοινή υποστήριξή τους στην ιδέα πως τα παιδιά έχουν δικαιώματα και επίσης αναγνωρίζουν το γεγονός πως η Ευρώπη, ως ήπειρος ηλικιωμένων, χρειάζεται τη μετανάστευση νέων ανθρώπων (Hammarberg, 2010:173). Παράλληλα, η καθόλου τυχαία προτίμηση της Ευρώπης, σε μετανάστευση νέων, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως μια αναζήτηση φθηνών εργατικών χεριών. Κάτι που ανέκαθεν ήταν συνυφασμένο με τη μετανάστευση.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ενδέχεται να έχουν υποστεί ή κινδυνεύουν να υποστούν διωγμούς λόγω της ηλικίας τους: στρατολόγηση παιδιών, εμπορία για πορνεία, σεξουαλική εκμετάλλευση, γυναικείος γεννητικός ακρωτηριασμός, εξαναγκαστική εργασία. Συνήθως έχουν ζήσει πολλές τραυματικές εμπειρίες και δύσκολες συνθήκες, πριν το ταξίδι τους (πολέμους, βασανιστήρια, φυλακίσεις, δολοφονίες συγγενών κ.α.), κατά τη διάρκεια του ταξιδιού (θάνατοι φίλων ή

συγγενών, ψυχολογική βία από διακινητές κ.α.) αλλά και στη χώρα φιλοξενίας (περίπλοκο γραφειοκρατικό σύστημα, προσαρμογή σε νέα πλαίσια κ.α.) (Marquardt et.al, 2016).

Η φροντίδα λοιπόν, των ασυνόδευτων παιδιών αποτελεί ενδιαφέρον ύψιστης ανάγκης, όμως όπως έχει αποδειχτεί συνεπάγεται υψηλότερου κόστους έναντι άλλων προσφυγικών ομάδων. Στοιχεία μάλιστα από την Αυστρία και την Νορβηγία δείχνουν πως το κόστος τους είναι τρεις με πέντε φορές παραπάνω από το αντίστοιχο των ενηλίκων που ζητούν άσυλο, ειδικά τον πρώτο καιρό της εγκατάστασής τους (OECD, 2016:45).

Ένα βασικό πρόβλημα στην Ευρώπη αποτελεί το γεγονός έλλειψης ακριβών στοιχείων. Αυτό οφείλεται στο, ότι τυπικά εγγεγραμμένα είναι μόνο τα παιδιά που έχουν κάνει αίτηση για άσυλο, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο ποσοστό να μένει στην αφάνεια. Επίσης, όταν δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία δυσχεραίνει ο σχεδιασμός αποτελεσματικών στρατηγικών, για κατάλληλη ανταπόκριση στο πρόβλημα (Hammarberg, 2010:173).

Το 1997 δημιουργήθηκε το ευρωπαϊκό πρόγραμμα: *Πρόγραμμα για τα Χωρισμένα Παιδιά στην Ευρώπη* (SCEP) από κοινού με την Υ.Α. του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το Save the Children με σκοπό να προσφέρει μια περιφερειακή αναπόκριση, ώστε να βελτιώσει αυτή την κατάσταση αυτών των παιδιών. Η έλλειψη βέβαια ακριβών στατιστικών στοιχείων και γεγονότων δεν μπορεί να δικαιολογήσει την πολιτική παθητικότητα. Υπαίτιοι αυτής θεωρούνται μεταξύ άλλων η ξενοφοβία και ο ρατσισμός που προωθούνται μέσω πολιτικών κομμάτων και ομάδων, που μπορεί να έχουν βρει χώρο ακόμα και σε θέσεις ηγεσίας (Hammarberg, 2010:174).

Όσον αφορά την προστασία αυτών των παιδιών, σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζει η πρόληψη των κινδύνων, που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά, όπως είναι η εμπορία, η σεξουαλική κακοποίηση, η κακοποίηση, η βία, η στρατολόγηση κ.α. Για το λόγο αυτό προτείνεται τα Κράτη να βρουν ολοκληρωμένες μεθόδους προστασίας των παιδιών αυτών. Αντίστοιχα προτείνεται η πλήρης πρόσβαση των παιδιών που αναζητούν άσυλο, είτε είναι «ασυνόδευτα» είτε όχι, σε διεθνείς μηχανισμούς προστασίας (Committee on the Rights of the Child, 2005:6,11-15,18).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως, σύμφωνα με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), όταν ένα ασυνόδευτο παιδί βρεθεί στο έδαφος ενός άλλου κράτους, από το οποίο κατάγεται, τότε αυτό το κράτος γίνεται υπεύθυνο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού (Shuteriqi, 2007:17).

Πρώτα και κύρια, όταν ένα ασυνόδευτο παιδί περάσει τα σύνορα ενός κράτους, πρέπει να διορίζεται για αυτό, ένας νόμιμος προστάτης ή αντιπρόσωπος, ο οποίος το εκπροσωπεί και το συμβουλεύει στις διοικητικές διαδικασίες. Αυτό σημειώνεται και από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, τη Συνθήκη της Χάγης του 1996 κ.α. (Bruun & Kanics, 2010:58-59).

Δυστυχώς, οι νομικές διατάξεις για την κηδεμονία των ασυνόδευτων δεν μεταφέρθηκε με επιτυχία σε εθνικό επίπεδο σε όλη την Ευρώπη. Έτσι συχνά είναι μερική ή ανύπαρκτη, άλλες φορές είναι ιδιαίτερα αργή ή δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένα τα άτομα που διορίζονται σε αυτή τη θέση (Bruun & Kanics, 2010:58-59).

Αναφαίρετο δικαίωμα αυτών των παιδιών είναι η ελευθερία τους (CRC, 2005:13). Η αυθαίρετη κράτησή τους σε καμία περίπτωση δεν αρμόζει σε παιδιά ειδικά τέτοιας κατηγορία. Παρόλα αυτά σε αρκετά κράτη κρατούνται παιδιά. Αυτό οφείλεται στο, ότι κάποιες χώρες για παράδειγμα προσφέρουν προστασία μόνο σε όσους ισχυρίζονται πως είναι ανήλικοι, σε άλλη περίπτωση δεν αντιμετωπίζονται ως τέτοιοι. Άρα, μπορούν να κρατηθούν έως και 18 μήνες σε κέντρο κράτησης. Μάλιστα οδηγία της Ε.Ε. επιτρέπει τέτοια κράτηση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο νομοθετικό ψήφισμα της 18 Ιουνίου 2008). Άλλοι πάλι κρατούνται λόγω έλλειψης υποδομών (Hammarberg, 2010:174, 176). Εδώ βέβαια μπαίνει και το ζήτημα του μέτρου ενηλικότητας, το οποίο φαίνεται να μην είναι παντού κοινό.

Ένα άλλο ζήτημα ύψιστης σημασίας για την προστασία των ασυνόδευτων ανήλικων αποτελούν οι ασφαλείς υποδομές υποδοχής. Κρίσιμο είναι το φαινόμενο της εξαφάνισης παιδιών από τέτοιους χώρους. Κάποια από αυτά είναι φυγάδες, ενώ η εξαφάνιση άλλων συσχετίζεται με λαθρέμπορους, διακινητές ή άλλα εγκληματικά δίκτυα και γίνονται θύματα κακοποίησης, κακομεταχείρισης και παραμέλησης. Για αυτό και θα έπρεπε όλα τα παιδιά, ασχέτως αν έχουν κάνει αίτηση για άσυλο, να τοποθετούνται σε ασφαλείς χώρους (Hammarberg, 2010: 175).

Τα ασυνόδευτα παιδιά έχουν την ανάγκη να κρατήσουν επαφές με την οικογένειά τους, τις περισσότερες φορές. Αυτό πρέπει να γίνεται με τη συνεχή διαβούλευση του παιδιού, και με τέτοιο τρόπο που δεν θα το επηρεάσει αρνητικά. Πρέπει να δοθεί προσοχή στη συναισθηματική και ψυχολογική σταθερότητα του παιδιού (Hammarberg, 2010: 175).

Το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση είναι βασικό, και τα Κράτη οφείλουν να βοηθήσουν σε αυτή την κατεύθυνση, αν βρίσκεται σε συμφωνία με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η επανένωση δεν περιορίζεται στον τόπο καταγωγής της οικογένειας, αλλά μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμα και στη χώρα φιλοξενίας. Αν και είναι αμφιλεγόμενο αυτό σε κάποια πολιτικά στρατόπεδα, παρόλ' αυτά είναι απόλυτα σύμφωνο με τις συμφωνηθείσες διεθνείς και ευρωπαϊκές προδιαγραφές για τα δικαιώματα των παιδιών (Hammarberg, 2010: 175).

Η επιστροφή στη χώρα καταγωγής δεν αποτελεί επιλογή, όταν διακυβεύονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα του παιδιού, και γενικότερα όπου εμπίπτει η αρχή της μη-απαναπροώθησης. Η επιστροφή στον τόπο καταγωγής μπορεί να συμβεί μόνον εάν περιλαμβάνεται στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (CRC, 2005:22).

Σύμφωνα με το κοινοτικό νομικό πλαίσιο για τις επιστροφές, «πριν απομακρυνθεί ασυνόδευτος ανήλικος από το έδαφος κράτους μέλους, οι αρχές του κράτους μέλους αυτού εξακριβώνουν, ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος θα επιστραφεί σε μέλος της οικογένειάς του/ της, σε ορισθέντα κηδεμόνα ή σε κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής στο κράτος επιστροφής» (DELBOS, 2013:21).

6.2. Πρόσβαση των παιδιών προσφύγων-μεταναστών σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα

Σύμφωνα με στοιχεία, τα αιτήματα ασύλου στην Ελλάδα κατά το 2016 ήταν 51.091. Από αυτά, τα 19.721 ήταν αιτήματα παιδιών (περίπου το 38% του συνόλου των αιτημάτων), εκ των οποίων τα 2.352 ήταν ασυνόδευτα (περίπου το 12% του συνόλου των αιτημάτων των παιδιών). Σε ό, τι αφορά τα αιτήματα των παιδιών στις διαδικασίες του Α' βαθμού, υπήρξαν 841 αναγνωρίσεις προσφυγικού καθεστώτος και 56 επικουρικής προστασίας. Ειδικότερα για τους ασυνόδευτους, οι αναγνωρίσεις προσφυγικού καθεστώτος ήταν 82 και επικουρικής προστασίας 21 (Σουλελέ, 2017:36,37).

Παρατηρείται επομένως, μικρό ποσοστό αναγνωρίσεων, στοιχείο που αυξάνεται όσο ανεβαίνουμε την ηλικιακή κλίμακα των παιδιών. Συγκεκριμένα, το 72% των αναγνωρίσεων αφορά τις ηλικίες από 0 ως 13 (Σουλελέ, 2017:37).

Τα επόμενα δύο χρόνια υπήρχε μικρή αύξηση στα αιτήματα ασύλου. Συγκεκριμένα το 2017, είχαμε 58.645 αιτήματα, εκ των οποίων τα 19.777 αφορούσαν ανήλικους, ανάμεσά τους και 2.459 ασυνόδευτοι. Για το 2018, μέχρι και το Μάιο, έχουμε 24.458 αιτήματα, εκ των οποίων τα 7.907 αφορούν ανήλικους, ανάμεσά τους και 812 ασυνόδευτοι. Συνολικά από το 2013 έως το 2018, έχουν καταγραφεί 161.590

αιτήματα ασύλου, εκ των οποίων τα 51.973 αφορούν ανήλικους, ανάμεσά τους και 6.240 ασυνόδευτοι ανήλικοι (Υπηρεσία Ασύλου β, 2018).

Όσον αφορά τα στοιχεία για τις διαδικασίες Α' βαθμού, από το 2013 ως 5/2018, παρατηρούμε: σε σύνολο 59.662 αποφάσεων, οι 13.004 αφορούν ανήλικους. Συγκεκριμένα έχουν προσλάβει προσφυγικό καθεστώς 7.771, επικουρική προστασία 893 και έχουν χαρακτηριστεί ως απορριπτικές ουσίας 4.340 (Υπηρεσία Ασύλου β, 2018).

Σε έρευνα του 2016, καταγράφονται τα κύρια προβλήματα, που αντιμετωπίζουν τα παιδιά (συνοδευόμενα και ασυνόδευτα) σε σχέση με την πρόσβαση στο άσυλο. Έτσι συνοπτικά είναι: η έλλειψη επαρκούς, σαφούς και τακτικής νομικής ενημέρωσης και υποστήριξης σε σχέση με το καθεστώς διαμονής, τα επόμενα βήματα και το χρονικό ορίζοντα της διαδικασίας. Η έλλειψη αυτή θα πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με την έλλειψη διερμηνείας. Το παραπάνω πρόβλημα είχε βασικό αντίκτυπο στις γυναίκες και στις μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά και αρχηγό μητέρα, οι οποίες είχαν συνήθως έμμεση (ή καθόλου) πρόσβαση στην ενημέρωση. Ακόμα, υπήρχαν εμπόδια στη μετακίνηση των φιλοξενούμενων για τα προγραμματισμένα ραντεβού στα αρμόδια γραφεία της Υπηρεσίας Ασύλου. Ειδικά οι οικογένειες με ανήλικα παιδιά, δήλωσαν πως αντιμετώπισαν σοβαρό πρόβλημα κατά τη μετάβαση λόγω μεγάλης γεωγραφικής απόστασης (Σουλελέ, 2017:40).

Όσα παιδιά στην ενδοχώρα δεν κατάφεραν να υπαχθούν σε διαδικασίες ασύλου και δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής, διατρέχουν τον κίνδυνο της σύλληψης και κράτησης, σε περίπτωση εντοπισμού τους από αστυνομικές αρχές, ακόμα και αν διαμένουν σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας ή/και χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας. Υπάρχουν για παράδειγμα περιπτώσεις, όπου παιδιά που μένουν μαζί με τις οικογένειές τους σε κέντρα φιλοξενίας, να έχουν συλληφθεί και τεθεί σε «προστατευτική φύλαξη» σαν ασυνόδευτα, ενώ οι γονείς δεν εμφανίζονται στις αρχές λόγω φόβου συλλήψεως. Αντίστοιχα, όταν γονείς συλλαμβάνονται, ειδικά σε περιπτώσεις μονογονεϊκών οικογενειών, τα παιδιά ενδέχεται να αποκοπούν από την οικογένεια και να βρεθούν μόνα και εκτεθειμένα σε σοβαρούς κινδύνους (Σουλελέ, 2017:41).

Για τα παιδιά που βρίσκονται στα νησιά υπήρχε μεγάλη καθυστέρηση από τη στιγμή της υποβολής της αρχικής πρόθεσης προς κατάθεση αιτήματος ασύλου έως την πλήρη καταγραφή με παράλληλη έκδοση αποφάσεων γεωγραφικού περιορισμού.

Σύμφωνα με μαρτυρίες του 2016, επισημαίνεται και σε αυτή την περίπτωση η έλλειψη ενημέρωσης και υποστήριξης. Αυτό σε συνδυασμό με το καθεστώς γεωγραφικού περιορισμού και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης, οδηγούσε συχνά σε επικίνδυνες εντάσεις, βίαιες συγκρούσεις και αυξημένο κίνδυνο για ευάλωτες ομάδες (π.χ. παιδιά). Ακόμα, υπήρχαν καθυστερήσεις στη μεταφορά προς την ενδοχώρα. Τέλος, ο συνδυασμός όλων των παραπάνω οδήγησε σε πολλές περιπτώσεις, κυρίως ευάλωτες ομάδες (οικογένειες με παιδιά, μητέρες μόνες με παιδιά κ.λπ.), να καταφύγουν με δικό τους τρόπο στην ενδοχώρα χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία καταγραφής τους (Σουλελέ, 2017:41-42).

Σχετικά με τις διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης και τις διαδικασίες μετεγκατάστασης, παρατηρούμε, ότι αποτελούν διαδικασίες μακράς διάρκειας. Βασικές συνέπειες αυτής της χρονοτριβής είναι: ο προσανατολισμός σε μη νόμιμες διαδικασίες για τη μετάβαση σε άλλο κράτος, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο τα άτομα, ειδικά τα παιδιά και τους ασυνόδευτους ανηλίκους. Άλλη συνέπεια είναι τα παιδιά που βρίσκονται στο όριο της ενηλικίωσης να μην έχουν πλέον το δικαίωμα της επανένωσης, αφού «πατήσουν» τα 18. Τέλος, υπάρχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά και την ψυχική υγεία των περισσότερων παιδιών και δη των ασυνόδευτων. Τέτοιες συνέπειες καταγράφονται κυρίως σε παιδιά, που βρίσκονται εκτός προστατευτικού πλαισίου σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας (Σουλελέ, 2017:43).

Όσον αφορά τις διαδικασίες της οικογενειακής επανένωσης, εντοπίζονται ζητήματα σε σχέση με τις εφαρμοζόμενες πρακτικές και τις διαδικαστικές εγγυήσεις επανένωσης. Οι πρακτικές αυτές οδηγούν συχνά στον αποχωρισμό μελών της ίδιας οικογένειας. Αυτό έχει ως συνέπεια ορισμένες φορές, αιτήματα μελών της οικογένειας να απορρίπτονται, και αιτήματα παιδιών που ενηλικιώθηκαν κατά τη διάρκεια των διαδικασιών να απορρίπτονται και να απομένουν μοναχά τους (Σουλελέ, 2017:43-44).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρατηρείται, οι προσφερόμενες θέσεις (pledges) να είναι λιγότερες από τα αιτήματα μετεγκατάστασης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, αναφορικά με τα αιτήματα μεταγκατάστασης, παρατηρούμε ότι από το 2015 έως και 30/3/2018, έχουν γίνει 24.911 αιτήματα μεταγκατάστασης, εκ των οποίων έχουν γίνει αποδεκτά τα 24.133 και έχουν μεταγκατασταθεί ήδη οι 21.999. Από το σύνολο των αιτήσεων το 38,3% αφορά παιδιά ως 13 ετών (9.534) και 6,9% ανήλικους 14 ως 17 ετών (1.713). Κύριες χώρες προέλευσης είναι, πρώτα η Συρία (19.584) και μετά το

Ιράκ (4.214). Σχετικά με το φύλο των αιτούντων, υπερτερούν οι άνδρες, με 12.353 αιτήματα έναντι 9.646 αιτήματα γυναικών (Υπηρεσία Ασύλου α, 2018).

6.3. Ζητήματα προστασίας ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων-μεταναστών στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια η παράτυπη, και όχι μόνο, είσοδος ανθρώπων στην Ευρώπη έχει αυξηθεί κατακόρυφα στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας και καθόλου άστοχα έχουν χαρακτηριστεί ως τα πιο θανατηφόρα σύνορα. Το 2015 ήταν χρονιά ρεκόρ για τον αριθμό των προσφύγων, και υπολογίζεται πως το 35% του συνολικού αριθμού αποτελεί ασυνόδευτα ανήλικα (Fili & Xythali, 2017).

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει μία κεντρική αρχή υπεύθυνη για τον εντοπισμό των παιδιών, που χρειάζονται προστασία με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στην έρευνα αυτών. Σύμφωνα πάντως με τα στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) το 2015 ζήτησαν άσυλο 426 ασυνόδευτοι και 2.248 ζήτησαν να τοποθετηθούν σε χώρο υποδοχής. Ενώ, το 2016 παρατηρούμε πως τα νούμερα αναδιαμορφώνονται σε 1.789 και 2.300 αντίστοιχα. Η αύξηση των αιτήσεων για άσυλο οφείλεται στο γεγονός του κλεισίματος της «βαλκανικής οδού». Ταυτόχρονα βέβαια αυξάνονται και οι αριθμοί των παιδιών που «χάνονται ή εξαφανίζονται» (Fili & Xythali, 2017).

Όσον αφορά την καταγραφή και καταμέτρηση των ασυνόδευτων, υπάρχουν συγκεκριμένα προβλήματα. Τέτοια είναι: οι συνεχείς μετακινήσεις τους, κάποια βρίσκονται εκτός των επίσημων δομών, κάποια φεύγουν και κάποια δεν έχουν υπαχθεί σε διαδικασίες ασύλου (Σουλελέ, 2017:31).

Σχετικά με το πλαίσιο προστασίας των ασυνόδευτων παιδιών στη χώρα μας, αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής τόσο από Οργανώσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων όσο και από Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Αρχές (RSA).

Όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο, παρατηρούμε πως στην Ελλάδα ο νόμος δίνει προτεραιότητα στις αιτήσεις των ασυνόδευτων παιδιών, ενώ μερικές φορές προβλέπει προθεσμίες μικρότερες των ενηλίκων. Παρόλα αυτά οι διαδικασίες είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες. Ως αποτέλεσμα αυτής της χρονοτριβής, αρκετά παιδιά ασυνόδευτα αποφασίζουν να πάρουν παράνομους δρόμους διαφυγής (μεγάλη επικινδυνότητα), άλλα πάλι αναγκάζονται να υποστούν τις δυσμενείς για αυτά επιπτώσεις της ενηλικίωσής τους (π.χ. δεν έχουν πλέον δικαίωμα επανένωσης), και τέλος η όλη διαδικασία επιβαρύνει την ψυχική τους υγεία και τα όποια προβλήματα συμπεριφοράς (Σουλελέ, 2017:43).

Την εκπροσώπηση των παιδιών αναλαμβάνει ένας μόνο οργανισμός ή φορέας/υπηρεσία για όλους τους ασυνόδευτους. Ενώ, σχετικά με τους επιτρόπους δεν υπάρχουν επίσημες προϋποθέσεις για την κατάρτιση ή την επιμόρφωσή τους στον τομέα του δικαίου ασύλου, και το παιδί δεν μπορεί να ζητήσει άλλον από αυτόν που του προσφέρουν (DELBOS, 2013:17,18). Ειδικά, η έλλειψη αποτελεσματικού συστήματος επιτροπείας για τους ασυνόδευτους ανήλικους αποτελεί βασικό πρόβλημα (RSA). Χρέη προσωρινού επιτρόπου του ανήλικου, συνήθως, ασκεί ο αρμόδιος Εισαγγελέας του τόπου που εντοπίστηκε, καθώς και πρόσωπα από τους χώρους φιλοξενίας μετά την ανάθεση, είτε με διάταξη του εισαγγελέα είτε με δικαστική απόφαση. Όμως, στην πράξη ο αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών είναι τόσο μεγάλος που καθιστά αδύνατη την επιτροπεία τους από τον εκάστοτε εισαγγελέα, ενώ η ανάθεση της επιτροπείας σε πρόσωπα του χώρου φιλοξενίας, ενέχει τον κίνδυνο σύγκρουσης συμφερόντων (Συνήγορος του Πολίτη, 2017:25).

Ακόμα, παρατηρούμε πως δεν τηρούνται κάποιες από τις προϋποθέσεις για την πλήρη προστασία των παιδιών αυτών, όσον αφορά τη συνέντευξη. Πρώτον, ενώ σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δικαιούνται διερμηνέα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, αυτό δεν ισχύει στην Ελλάδα. Συχνά εξυπηρετούνται από μετανάστες για τη μετάφραση, ή από κάποιον που μπορεί να γνωρίζει απλώς την αγγλική γλώσσα. Δεύτερον, παρά τα όσα ορίζει ο νόμος η συνέντευξη δεν διαρκεί παρά μόνο λίγα λεπτά. Αυτό δεν δίνει τη δυνατότητα στον ανήλικο να τεκμηριώσει πλήρως τους ισχυρισμούς του. Τρίτον, ο νόμος προβλέπει, ότι οι αρμόδιοι υπάλληλοι που διεξάγουν τη συνέντευξη, πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα για να συνεκτιμήσουν τις πολιτισμικές καταβολές και την ευάλωτη θέση του αιτούντα. Ωστόσο, στην πράξη πολλοί είναι οι αστυνομικοί υπάλληλοι, οι οποίοι δεν έχουν επιμορφωθεί καταλλήλως. Μέχρι 7/6/13 υπεύθυνη αρχή ήταν η αστυνομία για την εξέταση όλων των αιτημάτων προστασίας/ασύλου (Ελληνικό Συμβούλιο, 2014:5). Τέταρτον, η συνέντευξη των ανηλίκων δεν διαφέρει από αυτή των ενηλίκων. Μόνη ιδιαιτερότητα είναι η παρουσία επιτρόπου αλλά αυτό δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι πληρούνται οι ειδικές προϋποθέσεις για τους ανήλικους. Θετικό αποτελεί το γεγονός, ότι δίνεται η δυνατότητα εξέτασης της αίτησης ασύλου χωρίς συνέντευξη (DELBOS, 2013:25,30).

Η Ελλάδα παραδοσιακά χαρακτηρίζεται από ένα φτωχά ανεπτυγμένο σύστημα για την ταυτοποίηση των ασυνόδευτων αιτούντων άσυλο και των παιδιών μεταναστών. Έτσι, σύμφωνα με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (Ε.Σ.Π.)

εκατοντάδες περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων αναφέρουν, ότι αντιμετωπίζουν ζητήματα πρόσβασης. Η μη εφαρμογή του θεσμού της επιτροπείας αλλά και οι απάνθρωπες συνθήκες που επικρατούν έξω από την αρμόδια αρχή υποβολής αιτήματος ασύλου (Τμήμα Αλλοδαπών), αποτελούν δύο παράγοντες που θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την ασφάλεια των παιδιών (2013:12-13).

Χαρακτηριστικό δείγμα ελλιπούς ταυτοποίησης και καταγραφής των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα είναι, ότι το 2015 αυξήθηκε 11 φορές ο αριθμός των νεοεισερχομένων σε σύγκριση με το 2014, και όμως ο αριθμός των ασυνόδευτων για στέγαση δεν αυξήθηκε (Συνήγορος του πολίτη, 2017:19).

Το ζήτημα της διακρίβωσης της ηλικίας αποτελεί θέμα διαφωνιών. Παρατηρούμε ότι η καταγραφή της ηλικίας των ασυνόδευτων γίνεται μέσα από μια διαδικασία τριών φάσεων. Αν υπάρξει κατάφαση ανηλικότητας στο πρώτο στάδιο τότε αποκλείεται το δεύτερο και ούτω καθεξής, καθιστώντας την ιατρική εξέταση τελευταίο στάδιο. Αν και η τελευταία είναι αμφισβητούμενη διαδικασία, η διαπίστωση της ηλικίας φαίνεται να εξακολουθεί να στηρίζεται κυρίως στην ιατρική εκτίμηση. Μάλιστα ακόμα και αν ο ανήλικος προσκομίζει αντίγραφα εγγράφων από τη χώρα καταγωγής του, που προσδιορίζουν την ηλικία του, οι αρχές επιμένουν στο αποτέλεσμα της ιατρικής εξέτασης (Συνήγορος του πολίτη, 2017:21).

Οι παραπάνω πρακτικές αυξάνουν τον κίνδυνο σύλληψης, κράτησης αλλά και απέλασης ανηλίκων αλλοδαπών. Ο αποκλεισμός τους από την πρόσβαση στη διαδικασία, συνεπάγεται αποκλεισμό από βασικά κοινωνικά δικαιώματα, π.χ. εκπαίδευση και υγεία. Έτσι το 2012 κατοχυρώθηκε η διασφάλιση της απρόσκοπτης πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας για όλους τους ανηλικούς, ασυνόδευτους και μη, για κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς και την τυχόν έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων (Ε.Σ.Π., 2013:11).

Τέλος, οι διατάξεις πρόνοιας για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες στην Ελλάδα είναι στην καλύτερη των περιπτώσεων στοιχειώδεις. Αυτές οι πρακτικές παραβιάζουν τις διεθνείς νομικές υποχρεώσεις της Ελλάδας, όπως αυτές ορίζονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ). Παρά όμως, τις κριτικές από οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η προστασία για τα ασυνόδευτα παιδιά παραμένει δυσλειτουργική και τα παιδιά εξακολουθούν να υπόκεινται βία και κακομεταχείριση. Αυτά τα προβλήματα μέχρι σήμερα ίσως παραβλέπονταν λόγω του

ότι η Ελλάδα αποτελούσε μια μεταβατική χώρα και όχι ο προορισμός των παιδιών (Fili & Xythali, 2017).

7. Παροχές και συνθήκες διαβίωσης των παιδιών προσφύγων-μεταναστών

Σε κάθε κράτος δικαίου, οι συνθήκες διαβίωσης, τόσο των γηγενών όσο και αυτών που απλώς διέρχονται από αυτό, θα έπρεπε να πληρούν τους όρους αυτούς που καθιστούν την ανθρώπινη καθημερινότητα αξιοπρεπή. Σύμφωνα και με το ελληνικό σύνταγμα, για όλους αυτούς που διέρχονται απλώς από τη χώρα, χωρίς να έχει ρυθμιστεί το καθεστώς παραμονής τους, ισχύει η συνταγματική προστασία της απόλυτης προστασίας της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους (άρθρο 5 παρ.2 Σ), ενώ ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας (άρθρο 2 παρ.1 Σ) (στο Συνήγορος του πολίτη, 2017:39).

7.1. Χώροι υποδοχής και φιλοξενίας

Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο (4/2016), οι χώροι που διατίθενται για υποδοχή, ταυτοποίηση και φιλοξενία των πολιτών τρίτων χωρών ή ανιθαγενών περιλαμβάνουν: Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.) και κινητές μονάδες (Κ.Μ.Υ.Τ), Ανοικτές Δομές Προσωρινής Υποδοχής πολιτών τρίτων χωρών ή ανιθαγενών, οι οποίοι έχουν αιτηθεί διεθνή προστασία και Ανοικτές Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας πολιτών τρίτων χωρών ή ανιθαγενών, οι οποίοι βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής. Προβλέπεται όμως, η δυνατότητα να ιδρύονται εντός των δομών διακριτοί χώροι με τις κατάλληλες προδιαγραφές για την παραμονή ευάλωτων ομάδων. Σύμφωνα με το νόμο μεταξύ των ευάλωτων ομάδων, είναι και οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι (Σουλελέ, 2017:48).

Οι βασικές υπηρεσίες που προβλέπεται να παρέχονται στις παραπάνω δομές είναι: στέγαση, σίτιση, ενημέρωση και πληροφόρηση των φιλοξενούμενων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, υποστήριξη στις διαδικασίες έκδοσης νομιμοποιητικών εγγράφων, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, σε προγράμματα εκπαίδευσης, ανάπτυξης δεξιοτήτων και προσόντων και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, αν οι φιλοξενούμενοι έχουν το αντίστοιχο δικαίωμα (Σουλελέ, 2017:51).

Πέρα των παραπάνω δομών, στην πράξη λειτούργησαν και άλλες δομές, όπως Χώροι φιλοξενίας στο πλαίσιο του προγράμματος της Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και η Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Αιτούντων Εθελούσιας Επιστροφής και Επανένταξης. Υπάρχουν όμως και ανεπίσημες δομές, όπως οι μη οργανωμένες

δομές και οι άτυποι καταυλισμοί, καταλήψεις και ιδιωτικές κατοικίες (Σουλελέ, 2017:51)

Στις υπάρχουσες επίσημες δομές φαίνεται να υπάρχουν πολλά προβλήματα. Αυτά οφείλονται στην έλλειψη συντονισμού και ενός κεντρικού σχεδιασμού, στην αδυναμία άμεσης και επαρκούς κάλυψης υλικοτεχνικών ελλείψεων, στην ολιγωρία εφαρμογής των σχετικών διατάξεων για την αντιμετώπιση της κατάστασης και στην αποτυχία άμεσης και ορθής αξιοποίησης των ευρωπαϊκών και εγχώριων πόρων. Έτσι, οι περισσότερες δομές υπολείπονται σημαντικά των ελαχίστων προδιαγραφών αξιοπρεπούς διαβίωσης (π.χ. στέγαση σε σκηνές ή άλλες ακατάλληλες κατασκευές για μεγάλα χρονικά διαστήματα). Χαρακτηριστικές είναι οι ελλείψεις αναφορικά με την υγιεινή, την ασφάλεια και την υπέρβαση χωρητικότητας σε πολλές περιπτώσεις, την έλλειψη, πολλές φορές, σε πόσιμο νερό, σε θέρμανση, σε ηλεκτρικό ρεύμα, σε κλινοσκεπάσματα, έλλειψη δομών εστίασης, θρησκευτικής λατρείας κ.λπ. Παράλληλα, υπάρχουν ισχυρισμοί περί καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σε κάποιες περιπτώσεις, μιλούν ακόμη και για απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση των προσφύγων/μεταναστών (Σουλελέ, 2017:55 και Συνήγορος του πολίτη, 2017:39-40).

Τα περισσότερα παιδιά εντοπίζονται σε ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας και στα ΚΥΤ. Βασικά προβλήματα που εντοπίζονται στα ΚΥΤ, είναι ότι δεν υπάρχει σταθερό πρόσωπο αναφοράς (πλην Λέσβου) και σε κανένα, τουλάχιστον μέχρι και τις αρχές του 17', δεν υπήρχε κανονισμός λειτουργίας. Όσον αφορά τη στελέχωση και τους φορείς των υπηρεσιών, στις ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας και τα ΚΥΤ, παρέχεται από διάφορες οργανώσεις. Η εξωτερική φύλαξη όμως και η γενική σίτιση, παρέχονται από την αστυνομία και τις ένοπλες δυνάμεις αντίστοιχα. Βασικό πρόβλημα εδώ, είναι ότι αρχικά οι οργανώσεις που εμπλέκονταν δεν είχαν ελεγχθεί βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Τέλος, το προσωπικό δεν είναι επαρκές ούτε ποσοτικά ούτε ποιοτικά (Σουλελέ, 2017:57-58).

Αναφορικά με τη φύλαξη και την ασφάλεια, παρατηρούνται ελλείψεις. Αρκετοί φιλοξενούμενοι αναφέρουν αίσθημα ανησυχίας και ανασφάλειας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις έχουν αναφερθεί περιπτώσεις βίας και συγκρούσεων. Τα παραπάνω ενέχουν κινδύνους, ειδικά για τις ευάλωτες ομάδες όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα και τους ασυνόδευτους ανηλίκους (Σουλελέ, 2017:58).

Τα κύρια προβλήματα που έχουν καταγραφεί σε αυτούς τους χώρους κωδικοποιούνται ως εξής: α) ανεπάρκεια εγκαταστάσεων διαμονής, προβλήματα β)

στο υδροδοτικό και αποχετευτικό σύστημα και οι συνθήκες υγιεινής, γ) στο σύστημα ηλεκτροδότησης και θέρμανσης, δ) στο ζήτημα της μεταφοράς και των καθημερινών μετακινήσεων, ε) στην πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης και επικοινωνίας και στ) στη σίτιση (Σουλελέ, 2017:61).

Συγκεκριμένα για τα παιδιά παρατηρείται ότι: α) υπάρχει έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού σχετικά με τις υπηρεσίες και τις ιδιαίτερες δράσεις για τα αυτά, β) υπάρχει σοβαρό ζήτημα σχετικά με τη σίτιση, ιδίως της νηπιακής και βρεφικής ηλικίας, όπως έλλειψη σε γάλα και βρεφικές τροφές. γ) Δεν λειτουργούν σε όλα τα κέντρα χώροι φιλικόι προς τα παιδιά, δ) στα περισσότερα κέντρα δεν υπάρχουν χώροι ξεχωριστοί για τις γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια και ε) δεν αναπτύσσονται πολλές ψυχαγωγικές δραστηριότητες άτυπης μάθησης για τα μικρότερα παιδιά αλλά ούτε και ανάλογες δράσεις για εφήβους (Σουλελέ, 2017:62).

Παράδειγμα, ελλιπούς σίτισης, αναφορικά με τα παιδιά, είναι η δομή φιλοξενίας της Καβάλας, όπου φιλοξενούνταν 250 άτομα, εκ των οποίων οι μισοί ήταν ανήλικοι. «{...}Όχημα τζιπ του στρατού φέρνει από το στρατόπεδο της Ξάνθης, μια φορά την ημέρα, συσσίτιο του στρατού για όλα τα γεύματα της ημέρας, δηλαδή μια μερίδα μαγειρεμένο φαγητό ανά άτομο για μεσημεριανό, ένα σάντουιτς για βραδινό και μπισκότα ή ένα τυποποιημένο κρουασάν για το επόμενο πρωινό. Δεν χορηγούνται φρούτα, σαλάτα, ή γάλα. Αλληλέγγυοι πολίτες φέρνουν τακτικά συμπληρωματικό φαγητό και γάλα για τους ανήλικους» (Συνήγορος του πολίτη, 2017:50).

7.1.1. Χώροι υποδοχής και φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων

Στην Ελλάδα υπάρχει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), το οποίο έχει αναλάβει το συντονισμό των δομών φιλοξενίας και των εθνικών μηχανισμών παραπομπής αναφορικά με τους ασυνόδευτους ανήλικους. Τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με εκτιμήσεις, έχουν γίνει προσπάθειες, για να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης αυτών των παιδιών και έχουν ανοίξει νέες δομές φιλοξενίας. Ωστόσο, οι αυξανόμενες ανάγκες υπερβαίνουν τη διαθέσιμη δυναμικότητα, με συνέπεια οι μισοί περίπου ασυνόδευτοι ανήλικοι να μη διαβιούν σε δομές φιλοξενίας και ακολούθως να μη δέχονται την κατάλληλη φροντίδα και προστασία (Γκιόκα & Biswas, 2017:10).

Ο Ν.4375/16 μεταξύ άλλων προβλέπει πως οι δομές των ασυνόδευτων ανηλίκων, διακρίνονται σε α) αρρένων και θηλέων έως 12 ετών, β) αρρένων άνω των 12 ετών και γ) θηλέων άνω των 12 ετών.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι διαβιούν (α) σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας (ΒΙΑΛ της Χίου, Πυλί της Κω, Λέρο και Σάμο) ή περιορισμού της ελευθερίας με ή χωρίς τη δυνατότητα καθημερινής εξόδου (Μόρια Λέσβου και Φυλάκιο Έβρου). Σε αυτά τα κέντρα στόχος είναι η καταγραφή και ταυτοποίησή τους, αλλά και η προστασία τους μέχρι την παραπομπή τους σε Κέντρα Φιλοξενίας ή σε χώρους προσωρινής εποπτευόμενης φιλοξενίας. Ακόμα μένουν (β) σε Ανοικτές Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας (σύμφωνα με άρθρο 10, παρ.5 του νόμου 4375/2016), (γ) σε Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (αλλού χρησιμοποιείται ο όρος: Ανοικτές Δομές Φιλοξενίας) και (δ) σε safe spaces (αλλού χρησιμοποιείται ο όρος safe zones) εντός των Ανοικτών Δομών Προσωρινής Φιλοξενίας (Συνήγορος του πολίτη, 2017:21).

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Ε.Κ.Κ.Α., στα μέσα Οκτωβρίου του 2017, βρίσκονταν στην Ελλάδα 3.150 ασυνόδευτα παιδιά, εκ των οποίων τα 1.098 βρίσκονταν σε ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων. Τα υπόλοιπα παιδιά, για τα οποία εκκρεμούσε η περίπτωσή τους, βρίσκονταν 546 σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 183 σε χώρους προσωρινής φιλοξενίας, 253 σε ασφαλείς ζώνες σε χώρους προσωρινής φιλοξενίας, ενώ 107 από αυτά τελούσαν υπό περιορισμό της ελευθερίας τους (Συνήγορος του Πολίτη, 2017:1).

Αντίστοιχα, πάλι σύμφωνα με τα δεδομένα του Ε.Κ.Κ.Α., μέχρι και 30 Απριλίου του 2018, βρίσκονταν στην Ελλάδα 3.150 ασυνόδευτα και 250 χωρισμένα παιδιά. Την ίδια περίοδο υπάρχουν 49 Δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων (Α.Α.), μακράς και βραχείας διαμονής, συνολικής δυναμικότητας 1.101 θέσεων. Ακόμα, υπάρχουν 10 Ασφαλείς Ζώνες για Α.Α. (βραχείας διαμονής) συνολικής δυναμικότητας 300 θέσεων, και 8 Ξενοδοχεία συνολικής δυναμικότητας 360 θέσεων.

Παράλληλα με τα παραπάνω, υπάρχουν 2.318 ασυνόδευτοι ανήλικοι, που βρίσκονται σε λίστα αναμονής. Συγκεκριμένα, 123 βρίσκονται σε προστατευτική φύλαξη, 240 σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 173 σε Ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας, 215 σε Safe Zones σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας, 250 σε Ξενοδοχεία (θέσεις επείγουσας φιλοξενίας), 659 βρίσκονται σε κατάσταση αστεγίας, 262 σε άτυπη στέγαση/φιλοξενία και 396 δεν αναφέρουν τόπο διαμονής (Ε.Κ.Κ.Α., 2018:1).

Να σημειώσουμε εδώ, τί είναι οι Ασφαλείς Ζώνες και τα Ξενοδοχεία. Ασφαλείς Ζώνες, θεωρούνται οι ειδικά διαμορφωμένοι και εποπτευόμενοι χώροι, που λειτουργούν εντός των καταυλισμών φιλοξενίας προσφύγων και παρέχουν στους ασυνόδευτους ανηλίκους 24ωρη φροντίδα και επείγουσα προστασία. Οι χώροι αυτοί

θεωρούνται προσωρινό μέτρο (μέγιστος χρόνος διαμονής 3 μήνες), δεδομένου ότι τα παιδιά θα πρέπει να μεταφερθούν σε κέντρα φιλοξενίας. Στις Ασφαλείς Ζώνες προτεραιότητα δίνεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους, που βρίσκονται υπό καθεστώς προστατευτικής φύλαξης, καθώς και σε ευάλωτα παιδιά με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον τους (Ε.Κ.Κ.Α., 2018:2).

Τα Ξενοδοχεία, είναι χώροι επείγουσας φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων και θεωρούνται προσωρινό μέτρο και αυτά. Προτεραιότητα για φιλοξενία δίνεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους που βρίσκονταν σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Ε.Κ.Κ.Α., 2018:2).

Πάντως, η προστασία που αποτυπώνεται στα χαρτιά δεν φαίνεται να αποτυπώνεται και στην πράξη. Πολλά παιδιά κρατούνται σε χώρους υποδοχής, όπου δεν αποτελούν ασφαλή στέγη, για όσο εκκρεμεί η περίπτωση τους. Αλλά ακόμα στους χώρους φιλοξενίας υπάρχει το πρόβλημα του υπερπληθυσμού και της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού, παρά το ότι παρέχονται ειδικά σχεδιασμένα κέντρα για ασυνόδευτους ανήλικους αλλοδαπούς. Επιπλέον, βάσει ερευνών υπάρχουν ξενώνες με πενιχρή χρηματοδότηση. Για παράδειγμα, σε ξενώνα για ασυνόδευτα ανήλικα στη Θεσσαλονίκη το προσωπικό ήταν απλήρωτο επί τέσσερις μήνες, ενώ η υποχρηματοδότηση αντανakλάται και στην έλλειψη ρουχισμού και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων για τα παιδιά (Fili & Xythali, 2017 & Διεθνής Αμνηστία, 2016:20).

7.2. Πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Η πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είναι περιορισμένη, παρά τις προσπάθειες πολλών κρατικών και μη φορέων. Σύμφωνα με το ινστιτούτο DELBOS, στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., τα παιδιά αυτά αν και έχουν επίσημη πρόσβαση είναι επί πληρωμή (2013:26). Ενώ, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, για το 2012 αναφέρει πως το δικαίωμα στην υγεία παραμένει καθημερινά διεκδικήσιμο, λόγω γραφειοκρατικών λόγων ή άγνοια των δημοσίων υπαλλήλων (2013:11).

Σε έρευνα του 2017 σημειώνεται πως τα σοβαρότερα ζητήματα σε σχέση με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στις ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας και στα ΚΥΤ, είναι η περιορισμένη ή ανύπαρκτη δυνατότητα άμεσης μεταφοράς σε δομές υγείας, η έλλειψη συνοδών/διερμηνέων και ο περιορισμός πρόσβασης των νεαρών κοριτσιών και των γυναικών λόγω πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων. Στα θετικά συγκαταλέγεται η εφαρμογή εκτεταμένου εμβολιασμού των παιδιών, που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας (Σουλελέ, 2017:65).

Συγκεκριμένα για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, προέκυψαν προβλήματα στην πρόσβασή τους στις δημόσιες δομές υγείας. Αυτό οφειλόταν στην έλλειψη αριθμού μητρώου κοινωνικής ασφάλισης. Βέβαια σύμφωνα με υπουργική απόφαση, αυτά τα παιδιά δικαιούνται πλήρη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, με την επίδειξη κάρτας υγειονομικής περίθαλψης αλλοδαπού (ΚΥΠΑ). Παρά τις παραπάνω προβλέψεις, στην πράξη υπήρχαν διάφορες δυσκολίες που μεταφράστηκαν ακόμα και σε άρνηση των διοικήσεων των νοσοκομείων, να προσφέρουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε τέτοιες περιπτώσεις παιδιών (Σουλελέ, 2017:66).

Σε έκθεση της Metadrasī, που δραστηριοποιείται στον τομέα των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών προσφύγων, αναφέρεται πως τα παιδιά αιτούντες άσυλο και τα ασυνόδευτα/χωρισμένα, έχουν ανεπαρκή πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας (π.χ.εμβολιασμός) και συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην απόκτηση ΑΜΚΑ. Το πρόβλημα αυτό εντοπίζεται εντονότερα στα νησιά (Metadrasī, 2017:3).

Ακόμα, να σημειωθεί ότι τα παιδιά πρόσφυγες, πόσο μάλλον τα ασυνόδευτα/χωρισμένα, έχουν υποστεί τραύματα ψυχολογικά, από τον τόπο προέλευσης και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς την Ευρώπη. Αυτά σε συνδυασμό με τις συνθήκες ανασφάλειας, τις άσχημες πολλές φορές συνθήκες διαβίωσης και τις χρονοβόρες διαδικασίες ασύλου, έχουν πολλές και επιπλέον βλαβερές συνέπειες στην ψυχική υγεία και ευημερία των παιδιών. Παρά τις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες για παροχές ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, οι αντίστοιχες παροχές είναι περιορισμένες και δεν υπάρχει καμία εξειδίκευση επί των παρόντων αναγκών. Ακόμα, υπάρχει έλλειψη, ή και απουσία, ειδικών εγκαταστάσεων για παιδιά που πάσχουν από ψυχικά νοσήματα, για παιδιά με αναπηρίες, με χρόνιες παθήσεις, επιζώντες σεξουαλικής κακοποίησης, θύματα εμπορίας ανθρώπων ή για τοξικομανείς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της Λέσβου, όπου φιλοξενούνται οι περισσότεροι αιτούντες άσυλο και παρά τις αναμενόμενες ανάγκες, υπάρχει ένας μόνο παιδοψυχίατρος στο δημόσιο νοσοκομείο, ο οποίος παρέχει εθελοντικά τις υπηρεσίες του, τρεις ημέρες ανά δίμηνο, τόσο στους Έλληνες όσο και σε παιδιά που είναι αιτούντες άσυλο (Metadrasī, 2017:3-4).

8. Διασφάλιση ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών προσφύγων-μεταναστών

8.1. Το ζήτημα της κράτησης

Στην Ελλάδα οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν να τεθούν υπό κράτηση, είτε είναι αιτούντες άσυλο είτε όχι. Μπορούν να κρατηθούν από λίγες έως 90 μέρες, έως

ότου εξασφαλιστεί η ασφαλής μετακίνησή τους σε κατάλληλα κέντρα φιλοξενίας ανηλίκων. Ωστόσο, δεν υπάρχει πρόβλεψη για ξεχωριστή κράτηση από τους ενηλίκους. Ακόμα, επιτρέπεται η κράτησή τους στα σύνορα, για μέρες ή μήνες, καθώς όσοι εισχωρούν στην ελληνική επικράτεια, χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα, κατηγοριοποιούνται ως «παράνομοι μετανάστες» ή «λαθρομετανάστες» (Ελληνικό Συμβούλιο, 2013:9). Σύμφωνα με έκθεση του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες το 2012, κρατήθηκαν τουλάχιστον 572 ασυνόδευτοι ανήλικοι, σε ένα μόνο κέντρο κράτησης (Φυλάκιο Ορεστιάδας, σύνορα με Τουρκία). Σε καλή δυναμικότητας 40 ατόμων, βρίσκονταν καθημερινά 55 με 130 παιδιά. Μάλιστα, μόλις το Σεπτέμβριο του 2011 επετράπη για πρώτη φορά ο προαυλισμός των κρατουμένων, για τουλάχιστον 15 λεπτά καθημερινά. Πιο πριν οι ανήλικοι κρατούμενοι δεν έβλεπαν το φως της ημέρας επί ένα μήνα κράτησης (DELBOS, 2013:27-46).

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε, ότι η κράτηση αυτών των παιδιών παραβιάζει το άρθρο 5 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια), ενώ συνεπάγεται και παραβίαση του άρθρου 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης). Η Ελλάδα έχει καταδικαστεί επανειλημμένα τα τελευταία χρόνια από το Δικαστήριο για αυτούς τους λόγους (DELBOS, 2013:28 & Ελ.Συμβούλιο, 2013:9).

Παρόλ' αυτά υπάρχουν τρεις νομοθετικές πρωτοβουλίες, που ρυθμίζουν τη διοικητική φύση της στέρησης της ελευθερίας των ανηλίκων: (α) ο νόμος 4375/2016 προβλέπει τον περιορισμό της ελευθερίας όλων των παράτυπα εισερχόμενων αλλοδαπών, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων στα ΚΥΤ, μέχρι 25 μέρες και την κράτηση των αιτούντων ασυνόδευτων ανηλίκων έως 45 μέρες και μέχρι να παραπεμφθούν σε κατάλληλη δομή φιλοξενίας, ως έσχατη λύση. (β) Ο νόμος 3386/2011 επιτρέπει τη διοικητική κράτηση για τις περιπτώσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων, που συλλαμβάνονται στα σύνορα της χώρας και για τις οποίες είναι δυνατή η απέλαση. (γ) Ο νόμος 3907/2011, επιτρέπει τη διοικητική κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων, που συλλαμβάνονται στην ενδοχώρα και για τους οποίους είναι δυνατή η επιστροφή. Το σημαντικό αυτού του νόμου, είναι ότι καθιερώνει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ως ερμηνευτικό οδηγό για όλες τις αποφάσεις (Συνήγορος του πολίτη, 2017:22-23).

Σχετικά με την έννοια της προστατευτικής φύλαξης, αυτή αποτελεί ένα πρώτο στάδιο μέχρι την παραπομπή των ασυνόδευτων ανηλίκων σε ξενώνα φιλοξενίας

ανεξάρτητα από την υποβολή ή μη αιτήματος ασύλου. Ειδικά μετά τις εξελίξεις στις αρχές του 2016, ο αριθμός των εγκλωβισμένων στη χώρα μας αυξήθηκε, με αποτέλεσμα να αυξηθεί και ο χρόνος αναμονής των ασυνόδευτων, για τα κέντρα φιλοξενίας. Έτσι πολλοί ασυνόδευτοι κρατούνταν υπό τη μορφή της προστατευτικής φύλαξης, τόσο στα ΚΥΤ όσο και στους Ειδικούς Χώρους Παραμονής Αλλοδαπών στην Αμυδαλέζα, αλλά και σε αστυνομικά τμήματα. Αυτό είχε ως συνέπεια ασυνόδευτοι ανήλικοι, που βρίσκονταν σε περιορισμό της ελευθερίας τους, να συνεχίσουν να κρατούνται και μετά την παρέλευση των καθορισμένων 45 ημερών. Η κράτηση αυτή αν και είχε χαρακτήρα προστατευτικής φύλαξης, στηριζόταν πλέον στις διατάξεις περί κράτησης του Ν. 3386/2005 (Συνήγορος του Πολίτη, 2017:23-24).

8.2. Διαδικασίες ασύλου για τα ασυνόδευτα παιδιά

Το 2016 υπολογίζεται ότι υπήρχαν 63.000 ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο και διεθνή προστασία σε κράτη μέλη της Ε.Ε. Ένας αριθμός μικρότερος από αυτόν του 2015 (96.500) αλλά 5 φορές υψηλότερος από το ετήσιο μέσο όρο την περίοδο 2008-2013 (περίπου 12.000 το χρόνο). Στην Ελλάδα το 2016 αιτήθηκαν για άσυλο 2.350 ασυνόδευτοι ανήλικοι, δηλαδή υπήρξε αύξηση 460% σε σύγκριση με το 2015 (450 ασυνόδευτοι ανήλικοι). Στο συντριπτικό ποσοστό τους ήταν αγόρια (87%) και το 12% ήταν κάτω των 14 ετών. Στο σύνολο των ασυνόδευτων παιδιών που αιτήθηκαν άσυλο στην Ε.Ε. η Ελλάδα δέχτηκε το 11,9%. (Eurostat, 2017:1-2).

Τα στοιχεία που καταγράφουν τις διαδικασίες του Α' βαθμού για τους ασυνόδευτους ανηλίκους είναι αποκαλυπτικά: από το 2013 έως το Μάη του 2018, από το σύνολο των 3.979 αιτήσεων, έχουν προσλάβει 470 προσφυγικό καθεστώς, 120 επικουρική προστασία, 1.236 έχουν απορριφθεί, 1.456 έχουν χαρακτηριστεί ως απαράδεκτες και 697 έχουν διακοπεί/παραιτηθεί. Να σημειωθεί ότι στην κατηγορία «αποφάσεις απαράδεκτου», περιλαμβάνονται αποφάσεις απαράδεκτου: α) λόγω εφαρμογής της αρχής της ασφαλούς τρίτης χώρας, β) λόγω αποδοχής από άλλο Κράτος Μέλος (κανονισμός Δουβλίνου), γ) λόγω αποδοχής από Κράτος Μέλος (πρόγραμμα μετεγκατάστασης), δ) λόγω μεταγενέστερων αιτήσεων και ε) για τυπικούς λόγους (Υπηρεσία Ασύλου β, 2018).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), τα παιδιά πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο «απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα σύμφωνα με τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες (1951), αλλά και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, που χορηγούνται στα παιδιά στο έδαφος ή υπόκεινται στη δικαιοδοσία του κράτους,

συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων που απαιτούν νόμιμη διαμονή στο έδαφος» (CRC, 2005:20).

Το δικαίωμα στο άσυλο εγγυάται η σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς στο άρθρο 22 προβλέπει ότι *«τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας (...)*». Επιπλέον, σύμφωνα με Ψήφισμα του 1997 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους υπηκόους τρίτων χωρών, *«οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς, πρέπει να έχουν δικαίωμα στην αναγκαία προστασία και βασική περίθαλψη βάσει της εθνικής νομοθεσίας» (DELBOS, 2013:7,22)*

Εδώ υπάρχει η εξής ιδιαιτερότητα: ενώ τα συνοδευόμενα παιδιά λαμβάνουν το καθεστώς του πρόσφυγα από τους γονείς τους, τα ασυνόδευτα πρέπει να αποδείξουν από μόνα τους την κατάστασή τους ως πρόσφυγες. Πρέπει να τεκμηριώσουν, ότι διώχθηκαν στο παρελθόν ή έχουν *«δεδικαιολογημένο φόβο διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων»*. Έχουν, μάλιστα, το δικαίωμα να ζητήσουν τη χορήγηση επικουρικής προστασίας, μία άλλη μορφή διεθνούς προστασίας που εισήγαγε η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) το 2004, σε περίπτωση που διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο να υποστούν σοβαρή βλάβη, εάν επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους (DELBOS, 2013:7).

Την όλη διαδικασία της απόκτησης ασύλου στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, τη δυσχεραίνουν τα εξής: η έλλειψη του θεσμού της επιτροπείας, ότι στα νησιά υπάρχουν διαφορετικές πρακτικές σχετικά με τον προσδιορισμό της ηλικίας και της διαδικασίας πρόσβασης στο άσυλο, η ανεπαρκής νομική ενημέρωση, περιπτώσεις όπου τα παιδιά από μόνα τους πρέπει να μεριμνήσουν για τη συγκέντρωση των απαιτούμενων δικαιολογητικών και για τις απαιτούμενες ενέργειες στο πλαίσιο των διαδικασιών της οικογενειακής επανένωσης, και τέλος για τα παιδιά που βρίσκονται στα όρια της ενηλικίωσης δημιουργείται μεγάλη ανασφάλεια (π.χ. ενδέχεται να αντιμετωπίσουν επιπλέον εμπόδια στην οικογενειακή επανένωση) (Σουλελέ, 2017:45).

Γενικότερα, η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα παραμένει προβληματική, σε μεγάλο βαθμό. Αυτό είναι αποτέλεσμα, κυρίως, των ανεπαρκών πόρων που διατίθενται στην ελληνική Υπηρεσία Ασύλου για την καταγραφή και εξέταση των αιτούντων.

Έχουν γίνει βέβαια προσπάθειες, σε παγκόσμιο επίπεδο, να βελτιωθούν οι νομοθεσίες που αφορούν τους ασυνόδευτους ανήλικους, π.χ. να επιταχύνεται η επεξεργασία των αιτήσεων ασύλου των ασυνόδευτων, να ορίζεται ένας «προστάτης» στα ασυνόδευτα παιδιά κλπ. Ακόμα επιτεύχθηκε από τη Σύμβαση η ίδρυση ή αύξηση, ανάλογα, των ειδικών κέντρων στέγασης/υποδοχής των ασυνόδευτων παιδιών που ζητούν άσυλο και η διευκόλυνση πρόσβασης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, των παιδιών που βρίσκονται υπό προσωρινό καθεστώς πρόσφυγα (Ruggiero, 2007:47-48).

Ενώ, λοιπόν όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν δεσμευτεί να δημιουργήσουν ένα Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ), η προσαρμογή των διαδικασιών και πρακτικών για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο, παραμένει κρίσιμο ζήτημα. Είναι σημαντικό να κατανοηθεί, πως αυτή η ιδιαίτερη ομάδα παιδιών έχει ανάγκη από προδιαγραφές ειδικά προσαρμοσμένες στις ανάγκες της. Έτσι η εποπτεία, η υποστήριξη και οι συνθήκες της συνέντευξης είναι ζητήματα πρωταρχικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα της προστασίας των παιδιών (DELBOS, 2013:7).

Η έλλειψη αξιοπιστίας και η διάρκεια της εξέτασης για τον προσδιορισμό της ηλικίας είναι επιπρόσθετοι παράγοντες που δεν επιτρέπουν σε ορισμένους να θεωρηθούν «ασυνόδευτοι ανήλικοι», και ως εκ τούτου, να ωφεληθούν από τις συγκεκριμένες διαδικασίες. Σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη της ΕΕ υπάρχει έντονη ανησυχία, καθώς η μέθοδος της ιατρικής εξέτασης είναι η πλέον διαδεδομένη τακτική, παρά την αναποτελεσματικότητά της. Σε κάθε περίπτωση, η οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου τονίζει πως *«η απόφαση απόρριψης αίτησης ασύλου ασυνόδευτου ανηλίκου που αρνήθηκε να υποβληθεί σε αυτήν την ιατρική εξέταση, δεν πρέπει να βασίζεται μόνο στην άρνηση αυτή»* (DELBOS, 2013:12).

Σχετικά με τις διαδικασίες μετεγκατάστασης, ο ρυθμός των μετεγκαταστάσεων είναι πάρα πολύ αργός. Να σημειωθεί εδώ, ότι στην κατηγορία των ασυνόδευτων που ζητούν μετεγκατάσταση, εντοπίζονται και ανήλικα κορίτσια, κάτω των 17 ετών, παντρεμένα με ενήλικες. Εδώ αντιμετωπίζονται σοβαρά προβλήματα κατά τη διαδικασία, αφού σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες προβλέπονται

ποινικές διώξεις για τέτοιους γάμους. Εμπόδια αντιμετωπίζονται και στα παιδιά με προβλήματα υγείας (Σουλελέ, 2017:39)

Ο Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2014, έχει ως στόχο να διασφαλίζει, ότι ένα κράτος μέλος της Ε.Ε. είναι υπεύθυνο για κάθε αίτηση ασύλου, αποτρέπει κατάχρηση των διαδικασιών ασύλου υπό τη μορφή πολλαπλών αιτήσεων ασύλου σε διαφορετικά κράτη της Ε.Ε. και διασφαλίζει την αποτελεσματική πρόσβαση σε διαδικασίες ασύλου στο υπεύθυνο κράτος μέλος (Διεθνής Αμνηστία, 2016: 15).

Παρά το ότι το Σύστημα του Δουβλίνου αξιοποιείται για να στέλνονται αιτούντες άσυλο πίσω στα κράτη μέλη, όπου έγινε η πρώτη άφιξη, στην περίπτωση των ανηλίκων τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Συγκεκριμένα αναφέρεται, ότι οι ρήτρες που αφορούν το μείζον συμφέρον του παιδιού, την ενότητα της οικογένειας, τα εξαρτώμενα πρόσωπα και τους ανθρωπιστικούς λόγους, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να μεταφερθούν αιτούντες άσυλο από την Ελλάδα σε άλλα κράτη μέλη, όπου μπορεί να εξεταστεί η αίτησή τους για διεθνή προστασία (Διεθνής Αμνηστία, 2016:15).

Παρόλ'αυτά τα στατιστικά δείχνουν, πως ο Κανονισμός του Δουβλίνου δεν χρησιμοποιείται κυρίως προς όφελος των αιτούντων άσυλο. Το 2015 η Ελλάδα υπέβαλε αιτήματα για 1.023 αιτήσεις αιτούντων άσυλο, σε 17 κράτη μέλη συν της Ελβετίας και της Νορβηγίας, με βάση τις προβλέψεις του Κανονισμού που αφορούν ανήλικους, μέλη οικογένειας και επανένωση οικογενειών για ανθρωπιστικούς λόγους. Το αποτέλεσμα ήταν να μετακινηθούν 773 αιτούντες άσυλο την ίδια χρονιά (Διεθνής Αμνηστία, 2016:15).

9. Πρόσβαση των αλλοδαπών ανηλίκων στην εκπαίδευση

Η κριτική που ασκήθηκε στον τρόπο αντιμετώπισης του εκπαιδευτικού ζητήματος των μεταναστών μαθητών αλλά και η διαρκώς αυξανόμενη ροή παλλινოსτούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, οδήγησε στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας το 1990 σε έναν έντονο προβληματισμό. Έτσι, ακολούθησε μια σειρά νέων μέτρων. Καθοριστικής σημασίας είναι ο νόμος 2413/96 για την «Ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις». Είναι λοιπόν η περίοδος κατά την οποία το ΥΠΕΠΘ προσπαθεί να μεταβεί από την «*υπόθεση του ελλείμματος*» στην «*υπόθεση της διαφοράς*», δηλαδή όχι στην «*εκπαίδευση των ξένων*» αλλά στη «*διαπολιτισμική εκπαίδευση*».

Στον παραπάνω νόμο καθορίστηκε ο σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για τους παλλινოსτούντες και αλλοδαπούς μαθητές και θεσμοθετήθηκε η ίδρυση των «Σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης». Σημειώνεται πως από το 1996 μέχρι σήμερα, έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν 25 σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε όλη την Ελλάδα (13 Δημοτικά, 7 Γυμνάσια, 4 Λύκεια και 1 μεικτό). Για να χαρακτηριστεί ένα σχολείο διαπολιτισμικό θα πρέπει ο αριθμός των παλλινოსτούντων και των αλλοδαπών να πλησιάζει το 45% του συνολικού αριθμού των μαθητών (Τζωρτζοπούλου & Κοτζαμάνη, 2008:32).

Συγκεκριμένα στο άρθρο 34 του νόμου ορίζεται το εξής: *«Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες»*. Στα Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης ακολουθούνται τα αναλυτικά προγράμματα των κανονικών σχολείων, αλλά με μια προσαρμογή στις «ιδιαιτερές» εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες των μαθητών που τα συντελούν (Παλαιολόγου και Ευαγγέλου, 2011:127).

Τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, τα οποία ιδρύθηκαν από κοινού των Υπουργών Παιδείας και Οικονομικών, μπορούν να πάρουν τις εξής μορφές: (α) Μετατροπή κοινών δημοσίων σχολείων σε «Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», (β) «Πειραματικά Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», (γ) Ίδρυση νέων «Δημόσιων Σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», (δ) Ίδρυση νέων «Ιδιωτικών Σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης». Τα παραπάνω σχολεία μπορούσαν να ιδρυθούν όχι μόνο από το κράτος, αλλά και *«επ'ονόματι οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, εκκλησιαστικών ιδρυμάτων και άλλων φιλανθρωπικών σωματείων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Τα σχολεία αυτά μπορεί να επιχορηγούνται από το Λογαριασμό Ιδιωτικής Εκπαίδευσης»* (άρθρο 35, παράγραφος 4) (Δαμανάκης, 2000: 4).

Σύμφωνα με μελέτες τα σχολεία αυτά μετατράπηκαν σε σχολεία αλλοδαπών, καθώς οι Έλληνες γονείς τα εγκατέλειψαν με το φόβο πως οι δυσκολίες ένταξης των μεταναστών θα επηρεάσει αρνητικά το επίπεδο μάθησης (ΚΟΜΕΠ, 2010). Φαίνεται λοιπόν, πως εγκυμονεί ο κίνδυνος να υπάρχει μια «διαχωριστική» εκπαιδευτική πολιτική και η ίδρυση «μειονοτικών» σχολείων υπό τον μανδύα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Δαμανάκης, 2000:4).

Περνώντας σε πιο σύγχρονες εποχές έχουμε την εμφάνιση νέων νόμων στην Ελλάδα αναφορικά με τη μετανάστευση. Συγκεκριμένα με το Νόμο 3386/05, αρθ.72 ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν την πρόσβαση των ανηλίκων αλλοδαπών στην εκπαίδευση. Ειδικότερα ορίζεται ότι: (α) ανήλικοι αλλοδαποί, που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια, υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης, όπως οι ημεδαποί, (β) οι ανήλικοι αλλοδαποί που φοιτούν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης έχουν, χωρίς περιορισμούς, πρόσβαση στις δραστηριότητες της σχολικής ή εκπαιδευτικής κοινότητας, (γ) για την εγγραφή αλλοδαπών ανηλίκων στα δημόσια σχολεία απαιτούνται τα αντίστοιχα με τα προβλεπόμενα για τους ημεδαπούς δικαιολογητικά, (δ) αλλοδαποί που έχουν αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα έχουν πρόσβαση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, υπό τους αυτούς όρους και προϋποθέσεις όπως οι ημεδαποί (Τζωρτζοπούλου & Κοτζαμάνη, 2008:29-30).

Στον παραπάνω νόμο υπάρχει πρόβλεψη για τους αλλοδαπούς, που δεν έχουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά, ώστε να διευκολύνεται η εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, γίνεται λόγος για τα παιδιά των προσφύγων, τα οποία γίνονται δεκτά στα σχολεία ακόμα και με ελλιπή δικαιολογητικά ή και χωρίς κανένα δικαιολογητικό αν υπάγονται σε ειδικές κατηγορίες προσφύγων (π.χ. ασυνόδευτοι ανήλικοι).

Επιπλέον, προβλέπεται η διαδικασία αναγνώρισης των τίτλων σπουδών που αποκτήθηκαν στη χώρα προέλευσης, ρυθμίζονται θέματα προαιρετικής διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας και πολιτισμού καθώς και ζητήματα σχετικά με την εργασιακή σχέση και τα προσόντα των εκπαιδευτικών, που θα διδάσκουν τη μητρική γλώσσα και τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης. Ακόμα, δίνεται η δυνατότητα σε αυτούς τους μαθητές να μην συμμετέχουν στον εκκλησιασμό, απαλλάσσονται από το μάθημα των Θρησκευτικών. Όλα αυτά βέβαια συντελούνται υπό κάποιες πάντοτε προϋποθέσεις (Τζωρτζοπούλου & Κοτζαμάνη, 2008:30).

Για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας αξιοποιήθηκε το διδακτικό υλικό του ΟΕΔΒ και στο θεωρητικό πλαίσιο της παραγωγής του διδακτικού υλικού αναφέρεται πως τα τρία βασικά αξιώματα στα οποία στηρίζεται η στοχοθεσία του είναι: η αρχή της ισοτιμίας των πολιτισμών, η υπόθεση του ελλείμματος και της διαφοράς ή η ισοτιμία του μορφωτικού κεφαλαίου των παιδιών διαφορετικής κοινωνικο-πολιτισμικής προέλευσης και η αρχή των ίσων ευκαιριών (Τζωρτζοπούλου & Κοτζαμάνη, 2008:33).

9.1. Η νέα διαμορφούμενη κατάσταση

Με τη μαζική έλευση προσφύγων και μεταναστών στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, έγιναν κάποιες προσπάθειες ένταξης των παιδιών αυτών των παιδιών που ήρθαν, στην εκπαίδευση.

Είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη κάποιοι παράγοντες, που δυσκόλεψαν ή και δημιούργησαν σοβαρά κενά στην εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων/μεταναστών. Τέτοιοι παράγοντες είναι το αβέβαιο και η ρευστότητα των αριθμών των ανθρώπων αυτών, η έντονη κινητικότητα τους και το πρωτόγνωρο του εγχειρήματος. Επίσης, στο εγχείρημα αυτό εμπλέκονται πολλά υπουργεία, διεθνείς οργανισμοί και Μ.Κ.Ο., γεγονός που σημαίνει ότι απαιτείται ένας κεντρικός εποπτικός και συντονιστικός μηχανισμός με ειδική γνώση και τεχνογνωσία (Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, 2017:32-33).

Ήδη από τον Ιούνιο του 2016, έγιναν οι πρώτες πιο συντονισμένες κινήσεις οργάνωσης του ζητήματος της εκπαίδευσης αυτών των παιδιών. Έτσι οργανώθηκε σταδιακά ο διοικητικός και συντονιστικός μηχανισμός στο Υπουργείο Παιδείας, με τη συγκρότηση της Ομάδας Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων. Η Ομάδα αυτή ανέλαβε να υλοποιήσει το σχέδιο που καταρτίστηκε από την Ε.Ε., για την ένταξη των προσφύγων στην εκπαίδευση, προκειμένου να συνεισφέρει στην ευρύτερη κοινωνική τους ένταξη. Ταυτόχρονα, ορίστηκαν και 62 Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), σε όλα τα Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ), οι οποίοι είχαν στην ευθύνη τους την εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων (Ε.Ε.Σ.Π.Π., 2017:33).

Σύμφωνα με τις προτάσεις της Επιστημονικής Επιτροπής για τη Στήριξη των Παιδιών Προσφύγων (Ε.Ε.Σ.Π.Π.), προβλέφθηκε η δημιουργία δομών υποδοχής για την εκπαίδευση των προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.) εντός των σχολικών μονάδων εκείνων των Περιφερειακών Διευθύνσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, στα πλαίσια των οποίων υφίστανται ΚΦΠ. Για τα παιδιά, τα οποία βρίσκονται εκτός των κέντρων, ισχύει η εφαρμογή του προϋπάρχοντος νομικού πλαισίου. Ακόμα, η ίδρυση των ΔΥΕΠ, δεν αίρει το ισχύον νομικό πλαίσιο. Άρα, όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως που μένουν, έχουν τη δυνατότητα να εγγραφούν στην πρωινή ζώνη (Συνήγορος του πολίτη, 2017:69,72).

Από το 2010, έχει εισαχθεί ο θεσμός των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), ο οποίος προβλέπει την ένταξή τους σε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στόχος αυτών είναι η ισότιμη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών

δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης. Τέτοιες δράσεις είναι οι τάξεις υποδοχής, τα τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, τα θερινά τμήματα και τα τμήματα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών. Όμως, με υπουργική απόφαση για το έτος 2016-17, η δυνατότητα ίδρυσης των ΖΕΠ, δίνεται μόνο στα δημοτικά σχολεία (Συνήγορος του πολίτη, 2017:68-69).

Σύμφωνα με την έκθεση της Ε.Ε.Σ.Π.Π. οι βασικές ελλείψεις που εντοπίστηκαν στην υλοποίηση του σχεδίου ένταξης των παιδιών στην εκπαίδευση, αφορούν τη μη υλοποίηση των προτάσεων της ΕΕ για τη λειτουργία νηπιαγωγείων και προγραμμάτων μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης (15+). Σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών άνω των 15, υπήρξε πρόβλημα η έλλειψη απολυτηρίων γυμνασίου. Ακόμα, η οργάνωση και λειτουργία των ΔΥΕΠ εμφάνισε αρκετές αδυναμίες. Η καθυστέρηση στο άνοιγμα όλων των ΔΥΕΠ, αποδόθηκε στην ανάγκη αρχικού εμβολιασμού όλων των παιδιών. Παράλληλα, η μαθητική διαρροή ήταν πολύ μεγάλη, όπως και η ασταθής φοίτηση. Ζήτημα προς επίλυση αποτελεί και η επιλογή του προσωπικού, όπως και η κατάλληλη επιμόρφωση και υποστήριξή του (Ε.Ε.Σ.Π.Π., 2017:74).

Αναφορικά με τα νησιά του Αιγαίου, ο μεγάλος όγκος των εκεί προσφυγόπουλων, δεν απέκτησε πρόσβαση σε ΔΥΕΠ, με απόφαση του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ε.Ε.Σ.Π.Π., 2017:74). Από αυτή τη δύσκολη κατάσταση δεν έλλειψαν και οι τοπικές αντιδράσεις, (υπο)κινούμενες από γνωστές ρατσιστικές/εθνικιστικές/φασιστικές οργανώσεις.

Σύμφωνα με στοιχεία που παρουσιάζει το Υπουργείο Παιδείας για το 2016 (περί τα τέλη του Δεκέμβρη 2016): βρίσκονται σε λειτουργία 10 ΔΥΕΠ, όπου είναι εγγεγραμμένα περίπου 1.000 παιδιά. Ακόμα, περίπου 3.600 παιδιά είναι εγγεγραμμένα σε τάξεις υποδοχής Ι ΖΕΠ στην πρωινή ζώνη των δημοτικών σχολείων. Τέλος, υπήρχαν και 1.700 παιδιά που είχαν γραφεί σε τάξεις ΔΥΕΠ, που αναμένονταν να λειτουργήσουν στις αρχές του 2017 (Συνήγορος του πολίτη, 2017:73).

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε.Σ.Π.Π. του 2017, από τον Οκτώβρη ως τον Μάρτιο του 2017 ιδρύθηκαν και λειτούργησαν με βάση τις υπουργικές αποφάσεις, 107 ΔΥΕΠ σε αντίστοιχα σχολεία, σε 7 από τις 13 εκπαιδευτικές περιφέρειες. Σε αυτές τις μονάδες φαίνεται να φοίτησαν 2.643 μαθητές (Δημοτικό και Γυμνάσιο). Τα νούμερα όμως είναι ιδιαίτερα ρευστά, επομένως ήδη μέχρι τον Απρίλιο του 2017 ο

αριθμός των ΔΥΕΠ, που λειτουργούν, είναι 111 με 145 τμήματα, καλύπτοντας 37 ΚΦΠ σε όλες τις περιφέρειες εκτός των νησιών (Ε.Ε.Σ.Π.Π., 2017:37-38).

Γ' Μέρος

1. Η ποιοτική μέθοδος

Όταν μιλάμε για ποιοτική έρευνα εννοούμε τη μεθοδολογική προσέγγιση που έχει επιλέξει ο ερευνητής, για να ερευνήσει το θέμα του. Έχει τη δυνατότητα να επιλέξει την ποσοτική ή την ποιοτική προσέγγιση κάθε φορά ή τον συνδυασμό τους. Ενώ με την ποσοτική έρευνα μαθαίνουμε το *«τί συμβαίνει»*, με την ποιοτική μπορούμε να μάθουμε το *«γιατί συμβαίνει»*. Στην ποιοτική έρευνα συνήθως ο ερευνητής πηγαίνει στον τόπο που τον ενδιαφέρει ο ίδιος και παρατηρεί, καταγράφει, μελετά και ο ίδιος αποτελεί σημαντικό κλειδί για την επιτυχία της έρευνας. Ακόμα σε αυτού του τύπου την έρευνα τα αποτελέσματα είναι συνήθως σε μορφή εικόνων ή λέξεων και όχι τόσο σε αριθμητική μορφή, όπως στην ποσοτική έρευνα. Επίσης, οι ποιοτικοί ερευνητές φαίνεται να ενδιαφέρονται σημαντικά για τη διαδικασία με την οποία εξελίσσονται τα πράγματα, την αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων, το πώς τα λόγια τους γίνονται πράξεις κ.α. Θα δούμε ακόμα, ότι αυτοί οι ερευνητές τείνουν να μελετούν τα θέματά τους με τρόπο επαγωγικό. Δηλαδή, η έρευνά τους δεν είναι ένα παζλ που γνωρίζουν τη γενική του εικόνα και σιγά σιγά το φτιάχνουν. Αντίθετα, η έρευνά τους είναι σαν ένα παζλ που παίρνει μορφή, καθώς αυτοί το κατασκευάζουν με τις πληροφορίες και τα δεδομένα που μαζεύουν και αναλύουν (Fraenkel & Wallen, 2009:423).

Η ποιοτική έρευνα βλέπει το άτομο και τον κόσμο του τόσο συνδεδεμένα σαν να μην υπάρχει το ένα δίχως το άλλο. Βλέπει την κοινωνική πραγματικότητα ως μοναδική, έτσι που ο κοινωνικός ερευνητής μπορεί να κατανοήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά μόνο εστιάζοντας στα νοήματα που δημιουργούν τα γεγονότα στα άτομα που εμπλέκονται. Ο ερευνητής δηλαδή μελετά το *τί* αλλά και το *πώς* αισθάνονται και σκέφτονται τα άτομα. Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι μια αναφορά τόσο πλούσια και περιεκτική που να μπορεί κάποιος να κατανοήσει την κοινωνική πραγματικότητα βιωμένη μέσα από τα μάτια των συμμετεχόντων (Argy, Jacobs et al., 2010:23).

Συνοψίζοντας ορισμένα κεντρικά χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας αποτελούν: η αμεσότητα, η προσωπική εμπλοκή του ερευνητή, το βάθος και η έμφαση στις διαδικασίες, στη βιωμένη εμπειρία, στα νοήματα και τις αναπαραστάσεις (Ιωσηφίδης, 2008: 24-28).

Θα πρέπει να σημειωθεί πως δεν υπάρχει «καθαρή» μορφή μεθοδολογίας έρευνας. Δηλαδή, τα ποιοτικά δεδομένα στην πλειοψηφία τους μπορούν να ποσοτικοποιηθούν ή να συμπληρωθούν/ενισχυθούν με ποσοτικά στοιχεία. Αντίστοιχα, οι ποσοτικού τύπου εμπειρικές έρευνες δεν υφίστανται δίχως θεωρητικό υπόβαθρο, αξιολογικές κρίσεις ή ερμηνευτικές τοποθετήσεις και αιτιολογήσεις. Αυτό το γεγονός οδηγεί στην προσέγγιση των ερευνών με πολυμεθοδολογικά εργαλεία, συνδυάζοντας ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους (Ιωσηφίδης, 2008: 28-29).

Κάποιοι κατηγορούν τις ποιοτικές μεθόδους έρευνας, όπως είναι και η συνέντευξη, ότι υστερούν σε αντικειμενικότητα συγκριτικά με τις ποσοτικές μεθόδους. Η πραγματικότητα είναι πως πράγματι οι ποσοτικές μέθοδοι βασίζονται στις θετικιστικές φιλοσοφικές αντιλήψεις και υπερτερούν συνήθως στον τομέα αντικειμενικότητας. Όμως, οι ποιοτικές μέθοδοι αν και έχουν, αναπόφευκτα, μέσα τους το στοιχείο της υποκειμενικότητας, αυτή δεν ποινικοποιείται αλλά αναγνωρίζεται και παίζει και αυτή το ρόλο της στην έρευνα.

2. Στάδιο σχεδιασμού

2.1. Πλαίσιο έρευνας

Η μετανάστευση στην Ελλάδα δεν είναι νέο φαινόμενο. Η πρόσφατη προσφυγική κρίση οδήγησε ένα τεράστιο κύμα μεταναστών-προσφύγων στη χώρα μας. Δεν είναι ούτε το μεγαλύτερο ούτε το σημαντικότερο, που έχει βιώσει το ελληνικό κράτος. Όμως, αποτελεί ένα τεράστιο κύμα ανθρώπων που κατέφθασε πολύ γρήγορα και το ελληνικό κράτος ήταν απροετοίμαστο, παρά το ότι υπήρχε η εκτίμηση αυτής της εξέλιξης. Έτσι κατά τη διάρκεια του 2015 που πλέον οι ροές απέκτησαν ένταση και πυκνότητα, η Ελλάδα βρέθηκε σε έναν αδικαιολόγητο αιφνιδιασμό. Η έλλειψη σχεδιασμού, συνεκτικής πολιτικής και στρατηγικού σχεδίου, οδήγησε στο να εναποθέτουμε το βάρος της διαχείρισης των ροών, στη διατήρηση του λεγόμενου «Βαλκανικού δρόμου» ανοικτού, για τη διέλευση των μετακινούμενων πληθυσμών (Συνήγορος του Πολίτη, 2017:6,7).

Το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα λοιπόν, έχει πάρει εκρηκτικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια, με κορυφαίες χρονιές το 2014-2015. Κατά κύριο λόγο το ζήτημα οφείλεται στη συνέχιση του πολέμου στη Συρία αλλά και τη γενικότερη ιμπεριαλιστική επιθετικότητα, που εκτείνεται στη γεωπολιτικά κρίσιμη περιοχή, από την Ουκρανία και τα Βαλκάνια ως τη Μ.Ανατολή, την Α.Μεσόγειο και την Αφρική.

Η Ελλάδα αποτέλεσε και αποτελεί βασική χώρα διέλευσης προς άλλα κράτη της Ε.Ε. αλλά και τόπος μόνιμης εγκατάστασης. Είναι επομένως, το προσφυγικό-μεταναστευτικό, ένα ζήτημα πολιτικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης, με την αστική πολιτική να προβάλλει τότε τη κοσμοπολίτικη και τότε την εθνικιστική της μορφή. Σαν φαινόμενο το προσφυγικό-μεταναστευτικό μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ριζοσπαστικοποίησης και έντασης δράσεων αλληλεγγύης του ντόπιου πληθυσμού αλλά και των προσφύγων-μεταναστών. Όμως, μπορεί να συμβεί και το αντίθετο δηλαδή να συμβάλει στην *«αντιδραστική αναδίπλωση της λαϊκής συνείδησης»* (Κροκίδη, 2016).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε, ότι ο συντριπτικός αριθμός των μεταναστευτικών ρευμάτων έχει προσφυγικό χαρακτήρα. Αυτό συμβαίνει διότι προέρχονται από κράτη που δέχθηκαν ιμπεριαλιστική επέμβαση (είτε με την μορφή της στρατιωτικής επέμβασης είτε της υποκίνησης και υπόθαλψης εμφύλιων συρράξεων), βρίσκονται υπό καθεστώς άμεσης ή έμμεσης κατοχής, κυβερνώνται από αντιδραστικά καθεστώτα κ.λπ. (Κροκίδη, 2016).

Είναι αποκαλυπτικό το μέγεθος του προβλήματος που συζητάμε. Ο ΟΗΕ κατέγραψε, ότι το 2014 ο αριθμός των προσφύγων και των εσωτερικά εκτοπισμένων παγκόσμια έφτασε τα 60 εκατομμύρια (38,3 εκατ.:εσωτερικά εκτοπισμένοι, 19,5 εκατ.:πρόσφυγες και 1,8 εκατ.: αιτούντες άσυλο), δηλαδή 45% υψηλότερος σε σύγκριση με το 2011, με βασικό χαρακτηριστικό την κατακόρυφη αύξηση των Σύρων προσφύγων. Έτσι ο ΟΗΕ σημείωσε πως το 2014 αποτέλεσε τη χειρότερη προσφυγική χρονιά μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Κροκίδη, 2016).

Η κατακόρυφη αύξηση των προσφύγων και των εσωτερικά εκτοπισμένων, συνεχίστηκε και το 2015. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ήδη το α΄ εξάμηνο του 2015 ο αριθμός αυτός έφτασε τους 64 εκατομμύρια, δηλαδή 1 στους 122 ανθρώπους στον πλανήτη έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει την εστία του. Ταυτόχρονα, ο αριθμός των αιτούντων άσυλο υπερδιπλασιάστηκε σε σύγκριση με το 2014. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα κατατέθηκαν 11.370 αιτήσεις, δηλαδή 50% περισσότερες από το 2014 (Κροκίδη, 2016).

2.2. Κατάρτιση σχεδίου έρευνας

Τον Ιούνιο του 2017 υπήρξε μια πρώτη επίσκεψη στο κέντρο φιλοξενίας προσφύγων της Ριτσώνας, όπου έγινε μια αναγνωριστική επίσκεψη. Εκεί γνωρίσαμε και την ειδική δομή φιλοξενίας ανήλικων αγοριών, που στεγάζεται από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό (Ε.Ε.Σ) και μετά από μια συζήτηση που είχαμε με τους εκεί

εργαζομένους, κοινωνικούς λειτουργούς και φροντιστές, προχωρήσαμε στο επόμενο βήμα.

Το επόμενο βήμα ήταν η τηλεφωνική επικοινωνία με την υπεύθυνη της δομής αυτής. Μετά από αποστολή των απαραίτητων εγγράφων και τη συνεχή επικοινωνία με τους υπεύθυνους του Ε.Ε.Σ. για αυτές τις δομές, καταφέραμε το Σεπτέμβριο του 2017 να πάρουμε την έγκριση για τις ανώνυμες συνεντεύξεις από τους ανήλικους.

Στη συνέχεια σχεδιάστηκε ένα πλάνο συνέντευξης, το οποίο δεν ήταν ιδιαίτερα αυστηρό, καθώς θέλαμε να ακολουθήσουμε τη μορφή της ημιδομημένης συνέντευξης, ώστε να πάρουμε όσο το δυνατό πιο πλούσιες, σε περιεχόμενο, απαντήσεις από τα παιδιά. Επιπλέον, συντάξαμε και ένα κείμενο αυτοπαρουσίασης και εξήγησης του σκοπού της έρευνας, καθώς και των δικαιωμάτων που έχουν τα παιδιά αν δεχθούν να κάνουμε τη συνέντευξη. Σχετικά με αυτό σημειώναμε πως τα παιδιά αν δεχτούν να κάνουμε τη συνέντευξη έχουν πλήρη ανωνυμία, δεν είναι υποχρεωμένα να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις, οποιαδήποτε στιγμή αισθανθούν άβολα και επιθυμούν να σταματήσει η συνέντευξη μπορούν να μας το πουν.

Το κείμενο με την ανάλυση του σκοπού της έρευνας και των δικαιωμάτων που έχουν τα παιδιά ως προς την έρευνα, τα δώσαμε πρώτα στη διερμηνέα, ώστε να το εξηγήσει στα παιδιά, και να αποφασίσουν αυτά αν και κατά πόσο δέχονται να συμμετέχουν στην έρευνα.

3. Στάδιο εκτέλεσης της έρευνας

3.1. Η μέθοδος συλλογής δεδομένων/πληροφοριών

Σε κάθε έρευνα που πραγματοποιείται, μπαίνει πάντοτε ο προβληματισμός του ερευνητή, ποιον τρόπο θα επιλέξει, για να συλλέξει τα δεδομένα του. Κάθε φορά ο ερευνητής σταθμίζει τα υπέρ και τα κατά των μέσων και των στρατηγικών, που μπορεί να αξιοποιήσει για την επιτυχία της έρευνάς του.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, η μέθοδος συλλογής δεδομένων/πληροφοριών που αξιοποιήθηκε ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη. Το εργαλείο που αξιοποιήθηκε ήταν το μαγνητόφωνο και μόνο. Όποιες σημειώσεις έγιναν, αναφορικά με τις συνεντεύξεις, τις γράψαμε με το πέρας της κάθε συνέντευξης, ώστε να μην αισθανθούν οι συνεντευξιαζόμενοι άβολα. Στόχος ήταν να υπάρχει φιλικό κλίμα, τέτοιο που να αρμόζει σε ανήλικους έφηβους.

3.1.1. Η μέθοδος της συνέντευξης

Η συνέντευξη αποτελεί μια τέχνη του διαλόγου και της επικοινωνίας λεκτικών και μη εκφράσεων μεταξύ των ανθρώπων. Κατά κύριο λόγο αξιοποιείται από

ερευνητές που κάνουν ποιοτική έρευνα. Η ερευνητική λοιπόν συνέντευξη έχει οριστεί ως *«η συζήτηση μεταξύ δύο ατόμων, που αρχίζει από τον συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών, και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική περιγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία»* (Cannell & Kahn, 1968 στο Cohen & Manion, 1994:374).

Ένας ερευνητής, λοιπόν, χρησιμοποιεί τη μέθοδο της συνέντευξης, ώστε να επαληθεύσει ή να διαψεύσει αυτά τα οποία ο ίδιος έχει παρατηρήσει. Ελέγχει λοιπόν την ακρίβεια των δικών του παρατηρήσεων, για την πιο έγκυρη εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο συνεντευκτής λαμβάνει κάποιες πληροφορίες από τον ερωτώμενο, που αλλιώς δεν θα μπορούσε να τις συλλέξει. Μαθαίνει μέσω της συνέντευξης για το τί έχει κάποιος στο μυαλό του, το πώς σκέφτεται ή το πώς αισθάνεται για κάτι. Το θέμα είναι, ότι δεν μπορούμε να παρατηρήσουμε κάποια πράγματα άμεσα και βέβαια δεν μπορούμε να παρατηρήσουμε τα πάντα. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε για παράδειγμα τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις σκοπιμότητες άλλων ανθρώπων, γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν κ.α. Επίσης υπάρχουν καταστάσεις οι οποίες αποκλείουν την παρουσία ερευνητή. Επομένως, για όλα αυτά κάνουμε ερωτήσεις στους άλλους ανθρώπους (Fraenkel & Wallen, 2009:445).

Έχει επισημανθεί πως το γεγονός της άμεσης αλληλεπίδρασης στη συνέντευξη αποτελεί την πηγή τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των μειονεκτημάτων της ως τεχνική έρευνας. Για παράδειγμα από τη μία πλευρά σου επιτρέπει την εμβάθυνση στην έρευνα αλλά από την άλλη είναι επιρρεπής στην υποκειμενικότητα (Cohen & Manion, 1994:374).

Παρά την αντίθετη άποψη πολλών πως η συνέντευξη αποτελεί μια εύκολη υπόθεση, στην πραγματικότητα μπορεί να αποδειχθεί πως ακόμα και η πιο απλή συνέντευξη είναι αφάνταστα περίπλοκη. Για παράδειγμα, στις καθημερινές μας συναναστροφές πολλές φορές θα αισθανθούμε, ότι συζητούν δύο κουφοί άνθρωποι. Αυτό συμβαίνει, γιατί τις περισσότερες φορές είμαστε προκατειλημμένοι για αυτό που πρόκειται να ακούσουμε. Έχουμε εδραιωμένες στο μυαλό μας κάποιες απόψεις, ιδέες, πεποιθήσεις, συνήθειες, στάσεις ζωής κ.α. Άρα στην επικοινωνία μας με τους άλλους, δημιουργούμε ένα συνειδητό λίγο-πολύ σύστημα προστασίας, ένα νοητό τείχος, σε ό,τι προέρχεται από αυτούς και στον κίνδυνο να μας επηρεάσουν (Φίλιας, 1994:138).

Αποστολή του συνεντευκτή είναι να σπάσει όσο μπορεί αυτά τα φράγματα. Για το σκοπό αυτό πρέπει να μελετήσουμε τόσο το τί κάνει τον ερωτώμενο να μιλήσει όσο και το τί συμπεριφορά πρέπει να έχει ο συνεντευκτής για να βοηθήσει τον άλλο να μιλήσει και να πει την αλήθεια. Επομένως, σίγουρα υπάρχει μια τεχνική της συνέντευξης, *«αλλά περισσότερο από τεχνική, η συνέντευξη είναι μια τέχνη»* (Φίλιας, 1994:138).

Η διαδικασία και οι ηθικοί κανόνες που διέπουν τη συνέντευξη, την κάνουν μια πολύπλοκη μα και πολύ ενδιαφέρουσα τεχνική. Άλλωστε είναι από τα ελάχιστα ερευνητικά εργαλεία, που φέρνουν σε τόσο στενή επαφή τον ερευνητή με τα αντικείμενα μελέτης. Η προσέγγιση λοιπόν της αλήθειας, που είναι και ο σκοπός κάθε έρευνας, μπορεί να επιτευχθεί στη συνέντευξη με την προσπάθεια του συνεντευκτή να υπερκεράσει όλα εκείνα τα κοινωνικά στεγανά που δυσχεραίνουν τον ειλικρινή διάλογο (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008:9).

Τα υποκείμενα που συμμετέχουν στη διαδικασία της συνέντευξης, είναι άνθρωποι και είναι λογικό και αναμενόμενο να επηρεάζουν και να επηρεάζονται λόγω του ψυχισμού τους, της κουλτούρας και του κοινωνικού τους υποβάθρου. Η όποια υπονόμηση λοιπόν, από τον ερευνητή, των απαντήσεων των υποκειμένων είναι υποβαθμιστικό για την επιστημονική μελέτη των δεδομένων (Schutz, 1967, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008:10). Οι αφηγήσεις των υποκειμένων είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτοί αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα. Έτσι, ο ερευνητής οφείλει να ερμηνεύσει τις απαντήσεις τους έχοντας συνείδηση του κοινωνικού χώρου και χρόνου που ζουν και δρουν τα υποκείμενα (Schutz, 1967, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008:10).

Ένα από τα πρώτα ζητήματα που θα απασχολήσουν τον ερευνητή είναι η επιλογή δείγματος έρευνας. Είναι γνωστό ότι σε μια έρευνα, που αξιοποιεί τη συνέντευξη ως εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων, η αντιπροσωπευτικότητα εξασφαλίζεται από την ποιοτική σύσταση της ομάδας, που θα αποτελέσει το δείγμα. Ο ερευνητής δηλαδή πρέπει να προσπαθήσει να είναι χαρακτηριστικές, τυπικές περιπτώσεις τα άτομα που θα ερωτηθούν. Να αντιπροσωπεύουν δηλαδή τις κυριότερες ή τις περισσότερες ομάδες του πληθυσμού που ερευνούμε. Επομένως, αν ο ερευνητής καταφέρει να πάρει αρκετές συνεντεύξεις προσεκτικά επιλεγμένες, θα επέλθει ο «πληροφοριακός κορεσμός», δηλαδή όσες συνεντεύξεις από εκεί και πέρα και να παρθούν τα αποτελέσματα θα είναι σχεδόν ίδια.

Θεωρείται, ότι για να κάνεις μια συνέντευξη για το σκοπό μιας έρευνας, χρειάζεται να υπάρχει μια προετοιμασία, ένα «έντυπο συνέντευξης» (Schedule). Η ομάδα ή το άτομο που το συντάσσει αναλαμβάνει:

- i. να μετατρέψει τους σκοπούς της έρευνας σε ερωτήσεις προς τον/τους συνεντευξιαζόμενους
- ii. να λάβει υπόψιν τους ερωτώμενους και βάσει αυτών να προσαρμόσει τις ερωτήσεις
- iii. αν πρόκειται για μια ομάδα που αναλαμβάνει το «έντυπο της συνέντευξης», θα πρέπει να ενημερώσει τους συνεντευκτές για αυτά, ώστε και αυτοί από την πλευρά τους, να θέσουν με σαφήνεια τις ερωτήσεις και να βοηθήσουν τον ερωτώμενο να απαντήσει αυθόρμητα (Φίλιας, 1994:129)

Οι τεχνικές πάντως της συνέντευξης ποικίλλουν, ανάλογα με το αντικείμενο και το σκοπό που αποβλέπει η έρευνα. Οι παράγοντες που παίζουν ρόλο στη μέθοδο της συνέντευξης είναι οι εξής:

- i. ο βαθμός ελευθερίας που θα αφήσει στον συνεντευκτή η μορφή της συνέντευξης
- ii. το πού τοποθετείται η πληροφορία που αποκτήθηκε

Επομένως, έχουμε τις εξής πιο διαδεδομένες μορφές συνέντευξης, που διακρίνονται ανάλογα με το βαθμό δόμησης της συνέντευξης: τη δομημένη, τη μη δομημένη, την ημιδομημένη. Υπάρχουν όμως και άλλες κατηγορίες συνεντεύξεων όπως: η άμεση και έμμεση, η επαναλαμβανόμενη (panel), η κλινική και η σε βάθος συνέντευξη. Η τελευταία είναι και η πιο ευρέως διαδεδομένη στην ποιοτική έρευνα (Φίλιας, 1998: 132 και Ιωσηφίδης, 2008: 111-112).

3.1.1.1. Η ημι-δομημένη συνέντευξη

Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι το πιο δημοφιλές είδος συνέντευξης, που αξιοποιείται από τις ποιοτικές κοινωνικές έρευνες. Στην ημιδομημένη συνέντευξη ο ερευνητής θέλει πάλι να αποκτήσει συγκεκριμένες πληροφορίες από τους ερωτώμενους, οι οποίες να μπορούν να συγκριθούν με τις απαντήσεις που έχουν δοθεί ή θα δοθούν σε άλλες συνεντεύξεις.

Σε αυτή τη μέθοδο ο συνεντευκτής συνήθως έχει μια λίστα ερωτήσεων ή θεματικών που θα συζητηθούν. Άλλωστε αυτό είναι απαραίτητο, για να υπάρχει μια ροή και μια συνέχεια στη συνέντευξη. Όμως, αυτό που την ξεχωρίζει από τις άλλες, είναι ότι ο συνεντευκτής επιθυμεί να παραμείνει η συνέντευξη ευέλικτη, καθώς έτσι θα αναδειχθούν και άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Ο συνεντευκτής επίσης είναι

ελεύθερος ως προς τον τρόπο που θα τεθούν οι ερωτήσεις, μπορεί να προσθέσει και άλλες, όμως παραμένει υποχρεωμένος να συγκεντρώσει τις πληροφορίες που απαιτούνται από την έρευνα. Ακόμα, σε ορισμένες έρευνες, το «έντυπο συνέντευξης» ανανεώνεται και συμπληρώνεται έτσι, ώστε να περικλύει περισσότερα θέματα, τα οποία έχουν προκύψει ως αποτελέσματα προηγούμενης συνέντευξης (Dawson, 2007: 29-30).

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η ελευθερία του ερωτώμενου και του συνεντευκτή δεν είναι ολοκληρωτική αλλά περιορίζεται στα πλαίσια της έρευνας. Έτσι ο ερωτώμενος μπορεί να απαντήσει όπως θέλει, αλλά όχι να μιλήσει για το οτιδήποτε. Για αυτό το λόγο ο συνεντευκτής χρειάζεται να έχει το σωστό χειρισμό και να τον επαναφέρει στο θέμα (Φίλιας, 1994:132-133).

3.2.Ερευνητικά ερωτήματα

Όπως προείπαμε, η μέθοδος της συνέντευξης που ακολουθήθηκε ήταν η ημι-δομημένη. Για την προετοιμασία της συνέντευξης συντάξαμε μια λίστα ερωτήσεων και θεματικών που θέλαμε να συζητηθούν, ώστε να υπάρχει μια ροή και συνέχεια στη συνέντευξη. Παρά τα ερωτήματα που είχαμε προετοιμάσει, προσπαθήσαμε ώστε η συνέντευξη να παραμείνει ευέλικτη, με σκοπό να αναδειχθούν επιπλέον ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Επίσης, οι ερωτώμενοι λόγω της ιδιότητάς τους (ανήλικοι ασυνόδευτοι πρόσφυγες) δεν ήταν υποχρεωμένοι να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις, οι οποίες κάποιες φορές θα μπορούσαν να τους φανούν αδιάκριτες.

Οι πρώτες ερωτήσεις είναι, κυρίως, ερωτήσεις γνωριμίας με το παιδί. Ο ερωτώμενος ζητά να πει την ηλικία και τη χώρα καταγωγής τους. Η πρώτη θεματική αφορούσε το κοινωνικοοικονομικό και οικογενειακό υπόβαθρο των παιδιών. Τους ρωτήσαμε λοιπόν, αν ζούσαν σε αστικό ή επαρχιακό περιβάλλον, αν ζούσαν μαζί με τους γονείς τους, πόσα αδέλφια ήταν, με τί ασχολούνταν οι γονείς τους και αν οι ίδιοι αναγκάστηκαν να εργασθούν. Στη συνέχεια προσπαθήσαμε να μάθουμε για την εκπαίδευση που δέχθηκαν στην πατρίδα τους, αν κατάφεραν όλα τα αδέλφια να πάνε στο σχολείο. Έτσι, με την πρώτη θεματική προσπαθήσαμε να χτίσουμε ένα κλίμα οικειότητας με τους συνεντευξιαζόμενους.

Στη δεύτερη θεματική, ασχοληθήκαμε με την αλλαγή που έζησαν με την έναρξη του πολέμου και την απόφαση για τη φυγή από την πατρίδα. Ερωτήθηκαν λοιπόν, τί ήταν αυτό που άλλαξε στη ζωή τους, ποιός πήρε την απόφαση να φύγουν, με ποιόν ξεκίνησαν το ταξίδι, αν έφυγαν μόνοι τους, ποιος τους βοήθησε να φύγουν.

Έπειτα, ερωτήθηκαν για το ποιός ήταν ο αρχικός τους προορισμός και για ποιόν λόγο τον επέλεξαν.

Η τρίτη θεματική αφορούσε το ταξίδι. Οι ερωτήσεις σε αυτή τη θεματική, αφορούσαν κυρίως τις συνθήκες του ταξιδιού, τη χρονική του διάρκεια, για το εάν είχαν κάποιον/ους άλλους μαζί τους στο ταξίδι, και αν υπήρχαν άλλα άτομα ρωτήθηκαν αν τα γνώριζαν. Έπειτα, υπήρχαν ερωτήσεις για τα εμπόδια που συνάντησαν στο ταξίδι τους και τους δόθηκε το ελεύθερο να διηγηθούν όποια ιστορία ήθελαν, που τους σημάδεψε/που τους έκανε εντύπωση από το ταξίδι.

Η τέταρτη θεματική αφορούσε τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Εδώ οι ερωτήσεις ήταν αρκετά ευέλικτες, καθώς οι απαντήσεις των παιδιών είχαν αρκετές αποκλίσεις. Οι βασικές ερωτήσεις, γύρω από τις οποίες κινηθήκαμε, ήταν το πώς τους αντιμετώπισαν στην Ελλάδα, ο κόσμος, οι υπεύθυνες οργανώσεις, οι ελληνικές αρχές, τί είδους προβλήματα συνάντησαν, πώς είναι η διαμονή τους στο χώρο όπου φιλοξενούνται και τί θα ήθελαν να αλλάξει.

Η πέμπτη θεματική αφορούσε τα σχέδια των παιδιών για το μέλλον τους. Οι ερωτήσεις ήταν γύρω από τα σχέδιά τους για τις σπουδές, την εργασία, αν θέλουν να φύγουν από την Ελλάδα, αν θα επέστρεφαν κάποια στιγμή στην πατρίδα τους.

Τέλος, ρωτήθηκαν κάποια παιδιά να πουν τη γνώμη τους, για το λόγο που συνέβη ο πόλεμος, όποιοι τουλάχιστον τον έζησαν. Ακόμα, ζητήθηκε από όλα τα παιδιά να μιλήσουν ελεύθερα για ό,τι άλλο επιθυμούν, αν επιθυμούν να αναφέρουν κάτι, να επισημάνουν, να εξηγήσουν.

3.3. Ο πληθυσμός της έρευνας

Στόχος της έρευνας ήταν να αναδειχθούν πλευρές της προσφυγικής κρίσης, που δεν είναι διακριτές από την απρόσωπη έρευνα. Θέλαμε να μιλήσουν οι «πρωταγωνιστές» αυτού του έργου, όσο πιο ανοιχτά μπορούν και θέλουν. Η έρευνα είναι επικεντρωμένη στους ανήλικους μετανάστες/πρόσφυγες, με τη μελέτη περίπτωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων/μεταναστών.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες/μετανάστες, όπως έχει επισημανθεί στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας, αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα. Βέβαια, δεν ήταν δυνατό να παρθούν συνεντεύξεις από όλους τους ασυνόδευτους που κατέφθασαν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας.

Η έρευνα περιορίστηκε στην Ασφαλή Ζώνη, του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, που βρίσκεται στο Κέντρο Προσφύγων και Μεταναστών στην Ριτσώνα Βοιωτίας. Οι ανήλικοι που βρίσκονταν εκείνη τη χρονική περίοδο στις εγκαταστάσεις

ήταν περίπου 20 και καταφέραμε να πάρουμε συνέντευξη από τους 16. Όσοι δεν συμμετείχαν στην έρευνα δεν το έκαναν επειδή αρνήθηκαν αλλά λόγω άλλων αντικειμενικών δυσκολιών.

Όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που διαβιούν σε αυτή την εγκατάσταση του Ε.Ε.Σ. είναι αγόρια από 14 έως 17 ετών.

3.4. Επεξεργασία δεδομένων

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, δηλαδή οι συνεντεύξεις, ήταν σε ηχητική μορφή. Επομένως, το πρώτο βήμα στην επεξεργασία τους ήταν η απομαγνητοφώνησή τους, δηλαδή να μεταφερθούν σε γραπτό κείμενο αυτολεξεί.

Βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε στην επεξεργασία των δεδομένων, ήταν η ύπαρξη τρίτου προσώπου, δηλαδή της διερμηνέα. Η διερμηνέας τις περισσότερες φορές μεταφέρει τα λόγια των παιδιών σε τρίτο πρόσωπο, κάνει η ίδια δικούς της σχολιασμούς, δεν μεταφέρει πάντα εκατό τοις εκατό τα λόγια των παιδιών, κάτι που είναι φυσικό. Γενικά το ζήτημα της διερμηνέα μας προβληματίσε, καθώς εξ αρχής ήταν δεδομένο, ότι με την ύπαρξη μεσάζοντος, τα λόγια δεν μπορούν να μεταφερθούν ακριβώς, ούτε και μπορούμε να καταλάβουμε ακριβώς το χρώμα και το τόνο που δίνει ο συνεντευξιαζόμενος στα λόγια του.

Στην απομαγνητοφώνηση λοιπόν των συνεντεύξεων, έχουμε διαμορφώσει τα λόγια της μεταφράστριας, δηλαδή μεταφέραμε το λόγια των παιδιών στο πρώτο πρόσωπο και διορθώσαμε σε κάποια σημεία τη σύνταξη των όσων μετέφρασε η διερμηνέας, καθώς και η ίδια δεν έχει μεγαλώσει στην Ελλάδα και κάνει κάποια γραμματικά και συντακτικά λάθη.

4. Αποτελέσματα της έρευνας

Το δείγμα αποτελείται από δεκαέξι (16) συνεντεύξεις, δεκαέξι διαφορετικών προσώπων. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι είναι ανήλικοι, με μέσο όρο ηλικίας τα 16 έτη, εκτός ενός που την χρονική περίοδο, που του έγινε η συνέντευξη, μόλις είχε κλείσει τα 18. Και τα 16 άτομα είναι αγόρια και βρίσκονταν στην ειδικά διαμορφωμένη δομή για ανήλικους πρόσφυγες του Ε.Ε.Σ, στην περιοχή της Ριτσώνας. Οι συνεντεύξεις πάρθηκαν όλες την ίδια ημέρα.

Αρχικά παρατηρούμε, ότι η πλειοψηφία των παιδιών κατάγεται από τη Συρία (13/16), ενώ τα υπόλοιπα παιδιά προέρχονται από χώρες της Αφρικής (ένα από Αλγερία και ένα από Αίγυπτο) και ένα από τη Μέση Ανατολή (Κουβέιτ). Οι περιοχές, από τις οποίες κατάγονται τα παιδιά, κάθε άλλο παρά τυχαίες είναι, λαμβάνοντας

υπόψη το παγκόσμιο πολιτικό και κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο, που αναλύθηκε και παραπάνω.

Σχετικά με το αν εργάζονταν τα παιδιά στην πατρίδα τους, βλέπουμε από τις απαντήσεις, ότι οι μισοί εργάζονταν. Πιο αναλυτικά, 3 παιδιά εργάζονταν, πιο πολύ βοηθητικά, στις δουλειές των γονέων τους/συγγενών τους, και ταυτόχρονα παρακολουθούσαν κανονικά το σχολείο τους:

«...πήγα σε ένα μαγαζί του θείου μου δούλεψα λίγο».

Τρία παιδιά εργάζονταν σε κάποιον άλλον ιδιώτη και ταυτόχρονα παρακολουθούσαν το σχολείο:

«Δούλευα σε μία εταιρεία, που έφτιαχναν τα αυτοκίνητα σαν ηλεκτρολόγος»,

«Από εφτά χρονών ξεκίνησα να δουλεύω {...} άλλες φορές πήγαινα στη δουλειά και δεν πήγαινα στο σχολείο, άλλες φορές πήγαινα στο σχολείο και δεν πήγαινα στη δουλειά...».

Ένα παιδί εργαζόταν σε διάφορες δουλειές και δεν παρακολουθούσε το σχολείο (Αλγερία) και 1 παιδί ούτε εργαζόταν αλλά ούτε είχε πάει ποτέ του σχολείο (Κουβέιτ). Στην τελευταία περίπτωση το παιδί είναι Βεδουίνος, οπότε έχουμε να κάνουμε με μια ιδιόμορφη κατάσταση. Όπως αναφέρει και το ίδιο το παιδί, δεν έχουν αναγνώριση από το κράτος του Κουβέιτ (οι Βεδουίνοι), με αποτέλεσμα να μην έχουν τα δικαιώματα του πολίτη.

Σχετικά με το βιοτικό, οικονομικό επίπεδο των νοικοκυριών, παρατηρούμε πως και τα 13 παιδιά από τη Συρία, αναφέρουν απότομη πτώση του βιοτικού τους επιπέδου μετά τον πόλεμο, ενώ χαρακτηρίζουν την οικονομική κατάστασή τους πριν τον πόλεμο «καλή», «ούτε πλούσιοι, ούτε φτωχοί», «μεσαία»:

«Ήμασταν καλά...Μετά τον πόλεμο όλα τελείωσαν, όλα!».

«Δεν είχαμε δουλειά, γιατί σταμάτησαν {...} με ένα μισθό μπορούσες να πάρεις ένα καρβέλι ψωμί».

Ακόμα, τα παιδιά (5) αναφέρουν πόσο πολύ άλλαξε η ζωή τους με τον πόλεμο:

«Τα πάντα άλλαξαν {...} Δεν πάει κανένας σχολείο τώρα, γιατί δεν υπάρχει».

Κάποια παιδιά βίωσαν και την απώλεια δικών τους προσώπων:

«τα αδέρφια μου, ο ένας είναι στη Γερμανία και εγώ είμαι στην Ελλάδα και δύο αγνοούμενοι...»,

«Ο πατέρας μου έχει πεθάνει...τον σκότωσαν...»,

«Για τον πατέρα μου δεν ξέρουμε αν είναι στη φυλακή, αν έχει πεθάνει. Τον σκότωσαν; Ζει; {...} από την ημέρα που τον πήγαν στη φυλακή δεν ξέρουμε τίποτα!»,

«Ο πατέρας μου {...} σκοτώθηκε.»,

«Ο μπαμπάς {...} έχει πεθάνει {...} από την κατάσταση στην πατρίδα {...} έπαθε εγκεφαλικό {...} στον πόλεμο σκότωσαν το θείο μου...»,

«Κρατούσα τον ξάδελφό μου και έπεσε μια βόμβα και τον χτύπησε {...} πέθανε».

Αντίθετα, τα παιδιά από τις υπόλοιπες χώρες, Κουβέιτ, Αλγερία και Αίγυπτο, απάντησαν πως ανέκαθεν στο σπίτι τους υπήρχε έντονη φτώχεια. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του παιδιού από το Κουβέιτ, όπου κανένα μέλος της οικογένειας δεν εργαζόταν.

Σχετικά με το λόγο για τον οποίο έφυγαν, οι απαντήσεις των παιδιών από τη Συρία συμπίπτουν, όπως είναι λογικό. Όλα τα παιδιά από τη Συρία έφυγαν επειδή υπήρχε ο φόβος του θανάτου, της επιστράτευσης είτε με το ένα είτε με το άλλο στρατόπεδο (π.χ. ελεύθερες ομάδες, Στρατός του Άσαντ):

«Ήθελα να φύγω από τη Συρία, αφού έχουμε πόλεμο... Ή θα πολεμούσα ή θα έφευγα...και εμείς θεωρούμε ότι ο πόλεμος είναι άδικος. Έβλεπα τον αδελφό να σκοτώνει τον αδελφό, αυτό ήταν...».

Ένα παιδί μάλιστα περιγράφει την εμπειρία του από τον στρατό:

«Ήμουν δεκαέξι χρονών και από την κυβέρνηση με πήραν για να πολεμήσω, η κυβέρνηση του Άσαντ, κατά των άλλων. Τριάντα πέντε μέρες ήμουν στο στρατό, και ήμουν δύο μήνες στο νοσοκομείο για να με κάνουν καλά και ψυχολογικά και σωματικά...»,

Το ίδιο παιδί περιγράφει τα βασανιστήρια που πέρασε στην πατρίδα του:

«Με πήραν, με δέιραν καλά καλά, με έβαλαν σε ένα δωμάτιο, μετά από δύο μήνες βγήκα {...} Ήμουν πολύ χάλια ψυχολογικά και το σώμα γεμάτο πληγές και από το ξύλο...».

Ένα άλλο παιδί από τη Συρία σημειώνει πως πριν γίνει ο πόλεμος συμμετείχε και ο ίδιος στις ειρηνικές διαδηλώσεις ενάντια στην όλη κατάσταση της χώρας, όμως όταν τα γεγονότα πήραν άλλη τροπή, με βία, όπλα κ.λπ. αποσύρθηκε:

«Πριν να γίνει ο πόλεμος και πριν να ξεσηκωθούμε πηγαίναμε και βγαίναμε σε διαδηλώσεις, έβγαينا σε αυτά, όταν είδα που άρχισαν να σκοτώνονται μεταξύ τους δεν ήθελα και σηκώθηκα και έφυγα».

Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά από τις άλλες χώρες είχαν και τα 3 άλλου τύπου προβλήματα, όπως φόβος ότι θα τους σκοτώσουν, φόβος φυλάκισης κ.λπ. καθώς και οι τρεις είχαν «μπλεξίματα»:

«Είχα ένα πρόβλημα με τους γείτονες {...} Φοβήθηκα και είπα στον πατέρα μου ότι πρέπει να φύγω».

Παρατηρούμε, ότι τα παιδιά από πολύ φτωχές χώρες, όπως αυτά τα 3 παιδιά, αντιμετωπίζουν ήδη από τον τόπο καταγωγής τους διάφορους κινδύνους σε πολλούς τομείς. Τέτοιοι κίνδυνοι, μπορεί να είναι από τη μαζική και ακραία φτώχεια, την περιοδική πείνα, την έλλειψη υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης και το αδύναμο σύστημα παιδικής προστασίας. Έτσι, η μετανάστευση είναι μια απάντηση σε όλα τα παραπάνω, όμως και μια πιθανή αιτία νέων κινδύνων (Yaqub, 2010:156).

Όπως, σημειώσαμε και στη θεωρία θα μπορούσαμε να θέσουμε το ζήτημα των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και από την αντίθετη πλευρά. Δηλαδή να εκτιμήσουμε τους κινδύνους εκείνους που θα αντιμετώπιζαν τα παιδιά αν δεν μετανάστευαν. Και στις 16 περιπτώσεις του δείγματος, οι κίνδυνοι θα ήταν πολλοί περισσότεροι μάλλον. Είναι χαρακτηριστικές οι μαρτυρίες κάποιων παιδιών για το τί βίωσαν στην πατρίδα τους:

«Στον πόλεμο με χτύπησε μια σφαίρα εδώ και βγήκε από πίσω (δείχνει ένα σημείο του προσώπου του, κοντά στη γνάθο)...»,

«...τα πιο άσχημα πράγματα έγιναν εκεί! Μωρά τα κρατούσαμε στα χέρια και πετούσαν βόμβες και τα σκότωναν στα χέρια μας. Κρατούσα τον ξάδελφό μου και έπεσε μια βόμβα και τον χτύπησε εδώ (δείχνει). Δέκα μέρες ήταν σε κώμα και μετά πέθανε....».

Όλα τα παιδιά, εκτός από ένα που δεν μας διευκρινίζει, έχουν κάποιον συγγενή έστω και μακρινό σε κάποια χώρα της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, αναφέρουν 9 παιδιά ότι έχουν κάποιον/κάποια αδελφό/αδελφή στην Ευρώπη και τα άλλα 5 ότι έχουν κάποιον/κάποια θείο/θεία στην Ευρώπη. Προορισμός όλων των παιδιών στην αρχή και μέχρι και σήμερα, στην πλειοψηφία τους, ήταν η χώρα στην οποία βρίσκονται και οι εν λόγω συγγενείς τους.

Αναφορικά με τις χώρες προορισμού, 8 παιδιά έχουν τη Γερμανία, 3 παιδιά την Βρετανία, 2 παιδιά την Ολλανδία, 1 παιδί τη Γαλλία, 1 παιδί τη Σουηδία και 1 παιδί το Βέλγιο. Παρατηρούμε πως αυτό το στοιχείο έρχεται σε συμφωνία με όσα αναφέρθηκαν στο θεωρητικό επίπεδο. Τα παιδιά, δηλαδή, στην πλειοψηφία τους δεν τους ενδιαφέρει να μείνουν στην Ελλάδα, αντίθετα στόχος τους είναι η οικογενειακή

επανεένωση σε κάποια άλλη χώρα της Ευρώπης, με τη Γερμανία να υπερτερεί ως επιλογή.

Σχετικά με την απόφαση να φύγουν βλέπουμε, ότι οι περισσότεροι συναποφάσισαν με τους γονείς τους (9 παιδιά):

«Είπα πρώτα εγώ ότι θέλω να φύγω και αποφάσισαν οι γονείς μου...»,

«Δεν ήθελα πολύ να φύγω αλλά ο αδελφός μου εκεί μου είπε έλα...».

Δύο παιδιά το αποφάσισαν μόνα τους να φύγουν (Κουβέιτ, Αλγερία) και για 2 παιδιά η απόφαση πάρθηκε από τους γονείς. Σε ένα παιδί μόνο δεν είναι καθαρό ποιος πήρε την απόφαση. Εδώ βλέπουμε πως στην πράξη τα παιδιά δεν είναι άβουλα και απόλυτα εξαρτημένα από τα ενήλικα μέλη της οικογένειας. Όπως αναφέρθηκε και στο μέρος της θεωρίας, τα παιδιά πολλές φορές παίζουν σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις της οικογένειας, αναφορικά με τη μετακίνησή τους σε άλλη χώρα.

Στις περισσότερες περιπτώσεις των παιδιών παρατηρούμε ότι οι γονείς προτρέπουν τα παιδιά τους να φύγουν, είτε για να σωθούν είτε για να τους βοηθήσουν τα παιδιά από τον τόπο που θα μεταναστεύσουν:

«Μου είπαν (εν. οι γονείς του), εντάξει πήγαινε να δουλέψεις, να βρεις λεφτά, να μας βοηθήσεις και εμάς, και εσύ να περάσεις καλά...».

Τα χρήματα για να φύγουν, όλα τα παιδιά, τα απέκτησαν πριν να ξεκινήσουν το ταξίδι τους, από τους γονείς τους, τα αδέλφια και την ευρύτερη οικογένεια (13 παιδιά), 2 παιδιά δεν απάντησαν στην ερώτηση, ενώ 1 παιδί έφυγε μέσω γνωστού χωρίς χρήματα:

«Η θεία μου είναι στην Ολλανδία και μου έστειλε λεφτά και μου είπε να φύγω και να έρθω στην Ολλανδία»,

«Τα λεφτά ήταν πολλά και με βοήθησαν όλοι, τα αδέλφια μου, όλη η οικογένειά μου».

«...άφησα τον πρώτο έμπορο, που του δίνεις λεφτά για να σε βγάλει και βρήκα έναν άλλον...μου έδωσε ένα διαβατήριο να πάω στο καράβι για τα Χανιά στην Κρήτη».

Και εδώ τα στοιχεία έρχονται σε συμφωνία με τη θεωρία, ότι δηλαδή τα παιδιά ταξιδεύουν μέσω λαθρέμπορων, βάζοντας τον εαυτό τους σε μεγάλο κίνδυνο. Όμως, η απελπισία του πολέμου, ο φόβος και η ακραία φτώχεια τα οδηγεί σε αυτές τις παρακινδυνευμένες αποφάσεις. Βλέπουμε μάλιστα, την οικογένεια να έρχεται σε συμφωνία με το παιδί και πολλές φορές να τα παρακινεί ή να τους επιβάλλει να φύγουν, έστω και με αυτό τον τόσο επικίνδυνο τρόπο.

Τα περισσότερα παιδιά (13) παρατηρούμε ότι έφυγαν μόνα τους από την πατρίδα τους, 2 από τα παιδιά είχαν μαζί τους κάποιον συγγενή και μόνο 1 έφυγε μαζί με την οικογένειά του (γονείς και αδελφή). Οι τρεις τελευταίες περιπτώσεις παιδιών, ανήκουν σε εκείνη την κατηγορία παιδιών, που ενώ ξεκίνησαν συνοδευόμενα, κάτι συνέβη κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και έμειναν μόνα τους:

«Πρώτα βγήκα εγώ με τον θείο μου {...} Τον θείο μου τον πυροβόλησαν οι Τούρκοι στο πόδι και δεν μπορούσε να συνεχίσει και γύρισε πίσω»,

«Φύγαμε από τη Συρία, όλη η οικογένεια {...} Έφυγε η μάνα μου, έφυγε η αδελφή μου, ο πατέρας μου χάθηκε, γιατί στο αεροδρόμιο έγινε αυτή η βαβούρα που δεν μπορούσα να φύγω και με πήγαν στη φυλακή μαζί με τον θείο μου...».

Σχετικά με την απόφαση να φύγουν μόνα τους δεν έγινε τόσο από επιλογή αλλά από ανάγκη. Το να φύγει κάποιος μέσω λαθρεμπόρων, απαιτεί ένα μεγάλο χρηματικό ποσό. Οι οικογένειες αυτές φαίνεται, ότι δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά να φύγουν όλοι:

«...είπαμε ένας ένας γιατί δεν είχαμε λεφτά, γιατί θες λεφτά για να φύγεις...».

Έτσι, διάλεξαν στις περισσότερες των περιπτώσεων τα μεγάλα αγόρια της οικογένειας να φύγουν, καθώς βρίσκονταν στην ηλικία εκείνη, που τους καλεί ο στρατός (είτε ο κυβερνητικός είτε άλλοι) να τους επιστρατεύσει:

«Θα φύγουν και τα άλλα αδέρφια μου, αλλά εγώ έφυγα πρώτα γιατί σε μένα ήρθε το χαρτί».

Κατά μέσο όρο τα παιδιά έκαναν 38 ημέρες το ταξίδι τους από τη Συρία μέχρι την Ελλάδα. Εδώ όμως οι αριθμοί έχουν μεγάλη απόκλιση (5 μήνες, 4 μήνες, 3 μήνες, 1,5 μήνα, 1 μήνα, 2 ημέρες, 4 ημέρες). Υπήρχαν δηλαδή παιδιά με 2 και 4 μήνες ταξίδι, αλλά και παιδιά με 2 και 4 ημέρες ταξίδι. Αυτό οφείλεται και στον τρόπο που ταξίδεψαν, τα μέσα που χρησιμοποίησαν, τα χρήματα που έδωσαν αλλά και την απόσταση (ταξίδι από Αίγυπτο: 4 ημέρες). Ακόμα, 3 παιδιά αδυνατούν να θυμηθούν πόσο διήρκεσε το ταξίδι, λόγω μάλλον ψυχολογικού στρες και λόγω του ότι είχαν χάσει την αίσθηση του χρόνου, αφού κοιμόντουσαν όπου έβρισκαν και όποτε μπορούσαν:

«Δεν μπορώ να θυμηθώ τι έγινε, πότε έφυγα, πότε ήρθα στην Ελλάδα...δεν μπορώ να το σκεφτώ, γιατί έναν μήνα μπορεί να τον νομίζω για ένα χρόνο...».

Παρατηρούμε εδώ, το ότι ακόμα και στους πρόσφυγες, όπως είναι λογικό, υπάρχουν διαφορές κοινωνικο-οικονομικές, γεγονός που αντικατοπτρίζεται ακόμα και στον τρόπο που μεταναστεύουν. Κάποιοι, διαθέτουν μεγαλύτερο κοινωνικό,

οικονομικό κεφάλαιο. Έτσι, όπως φάνηκε και από τις συνεντεύξεις τα πιο φτωχά και περιθωριοποιημένα παιδιά βρέθηκαν αντιμέτωπα με περισσότερες επιπλοκές στα ταξιδιωτικά τους σχέδια. Για παράδειγμα, ένα παιδί αναφέρει, ότι ενώ ο ξάδελφός του προχώρησε το ταξίδι του προς την Ευρώπη, αφού του έστειλε χρήματα η μητέρα του, ο ίδιος δεν τα κατάφερε, καθώς δεν είχε κάποιον να του προσφέρει επιπλέον χρήματα:

«Τα λεφτά ήταν όλα από τον ξάδελφό μου, για να με βοηθήσει, για το φαΐ, το νερό μέχρι να φτάσουμε εδώ. Δεν τον έχασα τον ξάδελφό μου, είχε λεφτά και έφυγε με άλλον τρόπο για την Ελλάδα...».

Ένα άλλο φτωχό παιδί από την Αλγερία, που στην πατρίδα του έμενε με την αδελφή του, χωρίς τους γονείς τους σημειώνει:

«...ήταν πολύ δύσκολο το ταξίδι {...} Υπήρξαν πολλά εμπόδια από την ώρα που έφυγα από την πατρίδα μου μέχρι να φτάσω στην Ελλάδα... {...} που και που έβρισκα φαΐ... Ήμασταν σε ένα δάσος για έξι μέρες...».

Τα περισσότερα παιδιά του δείγματος προέρχονται από οικογένειες που έχουν υποστεί σοβαρό σοκ, όπως ο πόλεμος, ο θάνατος του πατέρα κ.α. ή βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση, π.χ. χρέη. Όπως, αναφέρεται και στη θεωρία, τα παιδιά που προέρχονται από τέτοιες οικογένειες υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να είναι πιο επικίνδυνη η μετάβασή τους σε άλλη χώρα σε σύγκριση με τη μετάβαση μέσω κάποιου οργανωμένου πλάνου. Η κατάσταση που βρίσκεται η οικογένεια επηρεάζει κατά πολύ το βαθμό και τη φύση της βοήθειας που θα δεχτεί το παιδί από τους ενήλικες, καθώς και τους πόρους που διατεθούν για τη μετακίνησή του σε μια ξένη χώρα (Yaqub, 2010:157). Τα παραπάνω συμφωνούν απόλυτα με την κατάσταση στην οποία βρέθηκαν τα παιδιά του δείγματος.

Αναφορικά με τις συνθήκες του ταξιδιού τους, οι ομοιότητες είναι πολλές σε όλες τις περιπτώσεις. Πρώτον σε όλες τις περιπτώσεις των παιδιών διαπιστώνουμε παράτυπο τρόπο εισόδου τόσο στην Τουρκία, όσο και στην Ελλάδα. Τα περισσότερα παιδιά αναφέρουν την έλλειψη επαρκούς ποσότητας φαγητού και νερού (13 παιδιά):

«Πότε βρίσκαμε φαΐ, πότε δεν βρίσκαμε φαΐ...»,

«...πεινάγαμε, αλλά που και που βρίσκαμε φαΐ, αγοράζαμε, τρώγαμε στο δρόμο...».

«Στα βουνά πού να βρούμε φαΐ; Μια μέρα ήμασταν στο δάσος και ήπιαμε νερό από το ποτάμι».

Μόνο 3 παιδιά αναφέρουν πως είχαν τα κάποια χρήματα μαζί τους για να μπορέσουν να αγοράσουν φαγητό και νερό:

«Είχαμε λεφτά και ψωνίζαμε λίγα νερά λίγο ψωμάκι...ελαφριά πράγματα.»

«Αγόραζα, είχα μαζί μου {...} δεν πείναγα.»

Ενώ κάποιοι αναφέρουν πως έμειναν χωρίς φαΐ και νερό για κάποιο χρονικό διάστημα (5 παιδιά):

«Από την ημέρα που έφυγα από την Τουρκία για την Ελλάδα ήμουν χωρίς φαΐ δύο ημέρες»,

«...δύο μέρες ήμασταν χωρίς φαΐ κρυμμένοι...»,

«Δεν τρώγαμε τίποτα, κάναμε 8 ώρες να περάσουμε τα σύνορα..»,

«...δέκα ώρες δεν ήπιαμε ούτε μία σταγόνα νερό, και ο κόσμος πέθανε από τη δίψα»,

«...η γλώσσα μας ήταν στεγνή {...} γρατσουνούσε από τη δίψα.»

Ακόμα, τα περισσότερα παιδιά αναφέρουν πως συνάντησαν πολλά εμπόδια, ταλαιπωρία και κακουχίες. Υπάρχουν μαρτυρίες για πολύ δύσκολα και επικίνδυνα σημεία του ταξιδιού του, όπως τα βουνά και τα δάση (4 παιδιά):

«Ήμασταν σε ένα δάσος για έξι μέρες και περιμέναμε για να φύγουμε για Ελλάδα...».

Ενώ ένα παιδί αναφέρει ότι ταξίδευε κρυμμένος στα μπαγκάζια λεωφορείου:

«Με έκρυβαν ενδιάμεσα στις βαλίτσες, μέσα κάτω που έχει βαλίτσες {...} Έκανα υπομονή για να φτάσω γιατί ήθελα να φύγω».

Υπάρχουν αναφορές για θανάσιμα σημεία του ταξιδιού τους:

«Πέθανε πολύς κόσμος στο δρόμο, πέθαναν γιατί περνάγαμε ένα βουνό {...} Ένας έπεσε από το βουνό και σκοτώθηκε, άλλος έπεσε σε μια λακκούβα που ήταν μεγάλη».

Ακόμα, κοιμόντουσαν στους δρόμους και τις πλατείες όταν έφτασαν στην Τουρκία (4 παιδιά):

«πότε κοιμηθήκαμε στους δρόμους, πότε κοιμηθήκαμε στις πλατείες,...»,

«Στην Τουρκία κοιμόμουν στους δρόμους, μέχρι να φτάσω στην Ελλάδα...».

Υπάρχουν και περιπτώσεις παιδιών που δέχθηκαν βασανιστήρια:

«Ο ISIS, με έπιασαν {...} Πήραν μια βέργα από δέρμα, αυτοί έτσι βασανίζουν εκεί, με χτυπήσαν κανονικά...».

Σχετικά με το πέρασμα των συνόρων, οι περισσότεροι αναφέρουν δυσκολίες, 3 παιδιά σημειώνουν, ότι δέχτηκαν πυροβολισμούς στα σύνορα Τουρκίας με Συρία.:

«...από τη Συρία για την Τουρκία, ακούγαμε πυροβολισμούς πάνω μας, φάγαμε ζύλο, από τους Τούρκους, την αστυνομία...Μας γύρναγαν πίσω, ξαναφεύγαμε πάλι. Δύο φορές μας χτύπησαν, δηλαδή πυροβολούσαν όπου τύχει...»,

«Πυροβόλισαν στα πόδια μας αλλά δεν μας έπιασε...».

Ακόμα, οι περισσότεροι αναφέρουν, ότι τους έπιασαν οι συνοριοφύλακες και τους γυρνούσαν πίσω (7 παιδιά), κυρίως αυτό συνέβαινε στα παράλια της Σμύρνης:

«Περνάμε τα σύνορα μας ξαναγυρνάνε, ξαναφεύγουμε ξαναπηγαίνουμε..δηλαδή αυτό είναι που μας καθυστερεί στο δρόμο...»,

«Μας είπαν ελάτε να φύγετε τρεις η ώρα τη νύχτα, η θάλασσα δεν ήταν καλή, γυρνάτε πίσω...η αστυνομία, γυρνάτε πίσω...δηλαδή κάθε μέρα μας έλεγαν αυτό. Αυτό ήταν κούραση και ψυχολογικά...».

Υπάρχουν μαρτυρίες για την κακή μεταχείριση των αστυνομικών αρχών της Τουρκίας, 1 παιδί αναφέρει ότι δέχτηκε σωματική βία και 1 ότι του έκαναν βασανιστήρια, όταν το έπιασαν στα σύνορα:.

«μαζέψτε πρώτα όλα τα σκουπίδια, μας έπαιρναν τα πράγματα, μας έπαιρναν τα λεφτά, ό, τι έχουμε και μετά μας πάνε πίσω...».

Πέντε παιδιά αναφέρουν, ότι τους έβαλαν στο κρατητήριο και 2 από αυτά δέχθηκαν βία:

«Στη Χίο με έπιασε η αστυνομία, με έδειραν, με χτύπησαν {...} μας πήγαν στο κρατητήριο»,

«...με έβαλαν στο κρατητήριο και με κράτησαν είκοσι μέρες...»,

«... με έβαλαν στο κρατητήριο, μας έβγαλαν φωτογραφίες...».

Σχετικά με το πέρασμα στην Ελλάδα τα περισσότερα παιδιά έφτασαν μέσω θαλάσσης με βάρκα. Κάποια αναφέρουν το πόσο δύσκολο ήταν το ταξίδι (3 παιδιά) και 1 παιδί αναφέρει, ότι κινδύνεψαν να πνιγούν:

«Τρεις φορές παραλίγο να πνιγούμε, γιατί οι Τούρκοι έβγαιναν και μας γύριζαν πίσω με τη βία, μπορεί να έριχναν και τη βάρκα για να πνιγούμε...».

Άλλοι αναφέρουν τον μεγάλο αριθμό των ανθρώπων που μετέφερε η βάρκα (π.χ. «75 άτομα»). Εδώ βλέπουμε εκείνα τα άτομα που με το κλείσιμο των συνόρων, αποφάσισαν να πάρουν τον επικίνδυνο και πολύνεκρο δρόμο του Αιγαίου. Ενώ, μόνο δύο παιδιά αναφέρουν ότι ταξίδεψαν από τα σύνορα του Έβρου, όπου και εκεί συνάντησαν βέβαια δυσκολίες:

«Με τα πόδια ήρθαμε, όχι από τη θάλασσα...»,

«...ήταν ανοιχτά τα σύνορα {...} Από την Μακεδονία...».

Σχετικά με την παράνομη εργασία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους, υπάρχουν 3 μαρτυρίες, οι δύο είναι για εργοστάσια στην Τουρκία (Μερσίν και Σμύρνη) και η δεύτερη για κάποια χωράφια στην Ελλάδα, μάλλον λίγο πιο έξω από την Αθήνα:

«...πήγα σε ένα εργοστάσιο (Σμύρνη) και είπα «θέλω δουλειά και να κοιμηθώ μέσα»...εντάζει δούλεψα αλλά δεν με πλήρωσαν, μου έφαγαν τα λεφτά και μόνο κοιμόμουν...»,

«Μας έπαιρνε με αυτοκίνητα (εν. ο Κάστρο), μας πήγαινε στα χωράφια, μας έβαζε να δουλέψουμε και δεν μας έδινε λεφτά, μας έλεγε θα μένετε σε αυτά που έχει κάνει κατάληψη, κάποια σπίτια, κάποια σχολεία, και μας είπε κοιμηθείτε, θα σας δώσω φαΐ και θα δουλέψετε» (Ελλάδα).

Ένα παιδί αναφέρει, ότι εργάστηκε σε εργοστάσιο σαμπουάν στην Τουρκία, επί πληρωμή, με τη βοήθεια κάποιων συγγενών του που εργάζονταν εκεί:

«Στην Τουρκία σε ένα μέρος που λέγεται Μερσίν {...} είχα εκεί κάτι συγγενείς, έμεινα εκεί τρεις μήνες. Αυτοί δουλεύαν εκεί σε ένα εργοστάσιο που φτιάχναν το σαμπουάν και μπήκα εκεί και δούλεψα τρεις μήνες, μαζί με τους συγγενείς μου {...} μάζεψα τα λεφτά και πήγα μαζί με αυτόν που θα πλήρωνα, για να φύγω...».

Έπειτα, με την είσοδο των παιδιών στην Ελλάδα παρατηρούμε, ότι κάποιοι έχουν ένα δίκτυο γνωστών ή συγγενών (4 παιδιά) που το αξιοποίησαν ή θέλουν να το αξιοποιήσουν. Κάποια παιδιά ακόμα με την είσοδό τους στην Ελλάδα, πέρασαν ένα διάστημα σε καθεστώς «παράνομης» παραμονής (4 παιδιά). Όπως αναφέρθηκε και στη θεωρία, υπάρχει μεγάλος αριθμός παιδιών προσφύγων-μεταναστών στην Ελλάδα, που δεν έχει καταγραφεί. Ένας από τους λόγους είναι, ότι και τα ίδια τα παιδιά δεν θέλουν να εμφανιστούν στις αρχές. Αυτό εν μέρει φαίνεται να οφείλεται στο φόβο και στο ότι θέλουν να συνεχίσουν το ταξίδι τους, και γνωρίζουν πως με την επίσημη καταγραφή τους πιθανότατα να μην μπορέσουν να φτάσουν ποτέ στον προορισμό τους:

«Ήμουν σε ένα σπίτι με κάτι φίλους μου από την πατρίδα μου και έμεινα εκεί...δεν ήθελα να πάω στην αστυνομία και μετά μου είπαν ότι αν δεν πάω στην αστυνομία δεν θα προχωρήσουν τα χαρτιά μου...».

Υπάρχει και μία μαρτυρία παιδιού που δείχνει την αστυνομία να μην ασχολείται με το γεγονός, ότι βρίσκονταν παράτυποι μετανάστες-πρόσφυγες στην Ελλάδα:

«πήγα στο αεροδρόμιο, και με πιάσαν και με γύρισαν πίσω {...} μου είπαν «Έλα εδώ, πού είναι το διαβατήριό σου;» μου λέει «έλα, έλα... είναι πλαστό»...ε και με πήγαν στην αστυνομία...μου είπαν «Από πού είσαι;» λέω «Συρία» και μου λένε «Πού είναι αυτά που λένε ότι είσαι Σύριος;»...είχα τα χαρτιά μου, τους τα έδωσα και μου λένε «φύγε» και με έβγαλαν από το αεροδρόμιο».

Επίσης, 3 παιδιά έπεσαν θύματα ληστείας ή απάτης, το ένα εκ των οποίων το έζησε το γεγονός στην Τουρκία:

«Μόλις φτάσαμε στην Τουρκία, ένας μας έκλεψε τα λεφτά, είπε πως θα σας περάσουμε απέναντι στην Ελλάδα, αλλά μας πήραν τα λεφτά και δεν έκαναν τίποτα. Από 450 δολάρια ο καθένας {...} μας κορόιδεψαν και τα χάσαμε εμείς τα λεφτά»,

«...στην Ομόνοια, βρήκα κάποιους που ξέρουν αραβικά και με πιάσαν, μου βγάλαν τα λεφτά, μου πήραν τα κινητά {...} Μου είπαν ή θα σε σκοτώσουμε με μαχαίρι ή θα βγάλεις τα λεφτά, έβγαλα ό, τι είχα στην τσέπη μου και τους τα έδωσα...».

Ακόμα, ένα παιδί, από την Αίγυπτο, αναφέρει την επαφή του με παρακρατική οργάνωση στην Αθήνα και τη συμμετοχή του σε παράνομες ενέργειες μέσω αυτής:

«Βρήκα στην Αθήνα έναν που τον λένε Κάστρο {...} έχει κάνει κατάληψη στα Εξάρχεια {...} μας είπαν, «όταν έχει συγκέντρωση, θα σας κατεβάζω, θα σπάσετε, θα κλέψετε και θα φύγετε, να το σκάσετε, δεν θα σας πιάσει η αστυνομία {...} μόλις θα σας πω εγώ πότε θα ξεκινήσουμε και ξεκινήσουμε να πετάμε μολότοφ, θα σπάμε, τέτοια πράγματα...να σπάσετε, να κάψετε και να προκαλείτε τους αστυνομικούς»...τρεις φορές σε δύο μήνες {...} Βάζαμε και στα σκουπίδια φωτιές, στους κάδους {...} Άλλοι έβαζαν κουκούλα {...} εγώ δεν έβαλα κουκούλα. Έβαζα την μπλούζα μου {...} Βγαίναμε και τα κάναμε αυτά και στα Εξάρχεια και στην Ομόνοια.».

Μάλιστα το ίδιο παιδί αναφέρει ότι σε αυτές τις ενέργειες συμμετείχαν και μικρά παιδιά πρόσφυγες από τη Συρία:

«Πέρναμε και παιδιά 10 χρονών, 11 χρονών, 12 χρονών...».

Αξιοσημείωτες είναι οι αναφορές του παιδιού για έμμεση προστασία τους από την αστυνομία:

«...μας είπαν: «δεν θα σας πιάσει η αστυνομία...» {...} χτυπούσαν οι αστυνομικοί αλλά όχι να χτυπάνε, απλώς στο αέρα...».

Το ίδιο παιδί αναφέρει την εμπειρία του και το κίνδυνο που αισθάνθηκε από άτομα που έκανα χρήση ναρκωτικών εκεί όπου ζούσε:

«Έξω από το σχολείο ήταν παιδιά που έβαζαν ναρκωτικά, χασίσι και τέτοια και τους χτυπούσαμε, γιατί είχαμε μέσα στο σχολείο παιδιά μικρά.».

Τα περισσότερα από τα παιδιά βλέπουμε, ότι βρέθηκαν στην αρχή στη Χίο (5 παιδιά) ή τη Σάμο (5 παιδιά). Εκεί έμειναν σε εγκατάσταση υποδοχής κατά μέσο όρο 4 μήνες. Σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούσαν εκεί η πλειοψηφία των απαντήσεων συμπίπτουν στις άσχημες συνθήκες.

Για τη Σάμο αναφέρει ένα παιδί:

«Είναι πολύ άσχημη η μεταχείριση! Δεν κάναμε τίποτα {...} οι πιο πολλοί όμως έτρωγαν ξύλο (εν. από αστυνομία)».

Για τη Χίο υπάρχει αναφορά ότι υπήρχαν πολλά προβλήματα, βία ανάμεσα στους μετανάστες, αδιαφορία και βία από την αστυνομία και μία περίπτωση παιδιού που μπήκε σε κρατητήριο στη Χίο. Για τη Σάμο και τα 5 παιδιά που έμειναν εκεί αναφέρουν σωματική βία από την αστυνομία:

«Η αστυνομία μας χτύπαγε χωρίς λόγο, αν κάποιοι άλλοι κάναν φασαρία χτυπούσαν όλα τα παιδιά»,

«Μιάμιση ώρα με έχουν αφήσει κάτω λιπόθυμο από το ξύλο {...} Με αφήσαν πεταμένο μέχρι που να ησυχάσουν όλοι και φέραν μετά ασθενοφόρο και με πήραν»,

«Η αστυνομία ερχόταν το βράδυ και μας χτυπούσαν».

Αναφέρουν τσακωμούς και βία ανάμεσα στους μετανάστες και από τους ενήλικες στους ανηλίκους (4/5 παιδιά) και την επακόλουθη αντίδραση της αστυνομίας:

«...σκοτωνόμασταν μεταξύ μας, και οι Έλληνες μαζί μας, και οι ξένοι μαζί με τους Έλληνες και χαμός, δεν πέρασα καθόλου καλά...»,

«Οι μεγάλοι που είναι μέσα στο camp, οι δικοί μας, μεθούσαν και γυρνούσαν πίσω δεν ήξεραν τί να κάνουν και χτυπούσαν τα παιδιά. Η αστυνομία αντί να πάρει τους μεγάλους που έκαναν τα προβλήματα έπαιρνε τα παιδιά. Τα πήγαιναν σε τμήμα...έχω κάτι φίλους που έφαγαν πολύ ξύλο από την αστυνομία»,

«...οι μεγάλοι μεθούσαν {...} Την πληρώναν πάντα τα παιδιά, και οι μεγάλοι αλλά εμείς περισσότερο γιατί δεν είχαμε κάποιον», σε αυτή μάλιστα την τελευταία μαρτυρία αναφέρεται αυτό που σημειώσαμε και πιο πάνω, ότι δηλαδή τα παιδιά ειδικά τα ασυνόδευτα βρίσκονται σε πολύ ευάλωτη θέση, όπως λέει και το παιδί *«δεν είχαμε κάποιον».*

Αναφορές υπάρχουν και για κακή διαχείριση των κατασκηνώσεων από την αστυνομία σε συνεργασία με καποιους μετανάστες:

«Στο φαΐ περιμένουν στην ουρά 500 άτομα, και η αστυνομία έχει κάποιους δικούς της από τους ίδιους του Άραβες, από κάποιους ρουφιάνους της, και τους έβαζαν να προσέχουν, να μην μπαίνουν όλοι μαζί, να μην σκοτώνονται και τέτοια αλλά η αστυνομία κάθεται έτσι (δείχνει με σταυρωμένα τα χέρια) και τους έχουν αφήσει να σκοτώνονται μεταξύ του {...} σε όποιον θέλουν θα του δώσουν φαΐ σε όποιον δεν θέλουν {...} τους σπρώχνουν πίσω».

Ακόμα, αναφέρουν έλλειψη επαρκούς ποσότητας και ποιότητας φαγητού και νερού (2/5 παιδιά):

«το φαΐ δεν ήταν καλό, το νερό...μας έδιναν ένα μπουκάλι την ημέρα, και ανοίγαν μια βρύση στο κάμπινγκ όλο, και μας ανοίγαν τη βρύση μία ώρα κάθε μεσημέρι για να πάρεις νερό, για να πλυθείς...».

κακομεταχείριση από τους εργαζόμενους στις εγκαταστάσεις (2/5 παιδιά), ενώ υπάρχει και μία μαρτυρία για ένα παιδί ότι μπήκε σε κρατητήριο, από άλλο παιδί ότι κρύωναν, από 2 παιδιά ότι άλλοι μετανάστες έσπαγαν τις πόρτες και τα παράθυρα από τα container:

«Είχαν σπάσει τις πόρτες, παράθυρα όλα {...} Και ανοιχτές πόρτες, ανοιχτά παράθυρα παγώναμε τη νύχτα».

Άλλο παιδί αναφέρει, ότι τα container ήταν πολύ μικρά:

«...ήμασταν 14 άτομα σε ένα-δύο δωμάτια πιο μικρά από αυτά (δείχνει το κοντέινερ που βρισκόμαστε)...».

Έλλειψη κατάλληλης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης:

«...εκεί στη Σάμο. Όταν κάποιος λιποθυμά, όταν κάποιος αρρωσταίνει, αυτό σου λένε καθίστε περιμένετε...».

Ένα παιδί αναφέρει, ότι δέχτηκε σεξουαλική παρενόχληση από κάποιον ενήλικα μετανάστη και πως αστυνομία και ο εργαζόμενος εκεί μεταφραστής αδιαφόρησαν στο επακόλουθο αίτημά του:

«...μου είπε δώσ' μου ένα φιλί, έλα μαζί μου, θα σου δώσω λεφτά {...} Πήγα στην αστυνομία και μου είπε φύγε, φύγε {...} Ήταν εκεί ένας μεταφραστής και μου είπε ότι δεν είναι δουλειά μου να μεταφράσω τέτοια πράγματα...».

Παρατηρούμε λοιπόν ότι τα προβλήματα στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης, ήταν πολλά και οι συνθήκες δυσμενείς. Όλα αυτά βέβαια είχαν σοβαρό αντίκτυπο τόσο στην ψυχολογική όσο και στη σωματική υγεία των παιδιών.

5. Συμπεράσματα και συζήτηση

Έχοντας ολοκληρώσει τόσο το θεωρητικό όσο και το ερευνητικό μέρος αυτής της εργασίας θα προσπαθήσουμε να θέσουμε κάποιους προβληματισμούς και κάποια συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε.

Αν δούμε τη μετανάστευση ή την προσφυγιά σαν μια ιστορία, τότε θα πρέπει να την εξετάσουμε από την αρχή της, από τη στιγμή που ξεκινά.

Τα αίτια της μετανάστευσης και της προσφυγιάς βρίσκονται βαθιά μέσα στο σύστημα του καπιταλισμού. Το σύστημα αυτό γεννά αυτές τις ζοφερές καταστάσεις που οδηγούν τους ανθρώπους στη φυγή. Τέτοιες καταστάσεις είναι ο πόλεμος, η φτώχεια, οι διωγμοί.

Από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε διαπιστώσαμε πως σε κάθε περίπτωση οι αιτίες που οδήγησαν τα παιδιά αυτά στη φυγή από την πατρίδα τους ήταν ο πόλεμος, ο άμεσος κίνδυνος του θανάτου, η έντονη φτώχεια κ.α. Αποφάσισαν να φύγουν, για να βρουν μια καλύτερη ζωή και να μην σκοτωθούν.

Μάλιστα αναφέρουμε στη θεωρία πως ειδικά τα παιδιά από αναπτυσσόμενες χώρες, αντιμετωπίζουν κινδύνους εξαιτίας της μαζικής και ακραίας φτώχειας, την περιοδική πείνα, την έλλειψη υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, και το αδύναμο σύστημα παιδικής προστασίας. Επομένως, η μετανάστευση είναι μια απάντηση αλλά και μια πιθανή αιτία νέων κινδύνων (Yaqub, 2010:156). Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και στην εργασία. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι τα παιδιά που προέρχονταν από την Αίγυπτο, την Αλγερία και το Κουβέιτ, αντιμετώπιζαν τέτοιου είδους προβλήματα. Χαρακτηριστικά, το παιδί από την Αλγερία δεν παρακολουθούσε το σχολείο για να δουλεύει, παρόμοια και το παιδί από την Αίγυπτο. Ενώ, το παιδί από το Κουβέιτ δεν είδε ποτέ στη ζωή του σχολείο.

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας αναπτύξαμε κάποιες από τις πιο γνωστές θεωρητικές προσεγγίσεις για τη μετανάστευση. Παρατηρούμε ότι κάποιες προσεγγίσεις, όπως αυτή της Νεοκλασικής δεν βρίσκουν ανταπόκριση στην πραγματικότητα, όχι τουλάχιστον σε αυτή των ερευνόμενων ατόμων.

Η νεοκλασική προσέγγιση παρουσιάζει τη μετανάστευση σαν μια ευκαιρία για τον άνθρωπο, για τη χώρα υποδοχής και αποστολής. Μιλά για την *«ελευθερία της ατομικής προσφοράς και ζήτησης εργασίας»*. Πώς όμως, ένας άνθρωπος που δεν μπορεί να ζήσει με ασφάλεια στη χώρα του θεωρείται, ότι επιλέγει *«ελεύθερα»* να εργαστεί σε ξένη για αυτόν χώρα. Μιλά ακόμα η νεοκλασική προσέγγιση για

ευκαιρίες καλύτερης ποιότητας ζωής. Όμως, πώς θα συμβεί αυτό για τους ανθρώπους που ήρθαν από τη στιγμή που το σύστημα ένταξης υπολειτουργεί.

Η νεοκλασική προσέγγιση στηρίζει την ιδέα πως η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής ρυθμίζεται με σκοπό πάντα το κέρδος. Αντιμετωπίζουν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες σαν ζημία ή σαν όφελος ανάλογα με την περίπτωση. Όντως στην έρευνα παρατηρούμε πόσο πολύ καθυστερεί το σύστημα των μετεγκαταστάσεων, ακόμα και σε περιπτώσεις που υπάρχει σχέση πρώτης συγγένειας. Χώρες με μεγάλη ζήτηση, όπως η Γερμανία, ανοίγουν και κλείνουν την «κάνουλα», που δέχονται ροές προσφύγων και μεταναστών, ανάλογα με τις ανάγκες που προστάζει το κεφάλαιο για φθηνό και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Τον όρο εξειδικευμένο, τον επιβεβαιώνει και η μελέτη του προφίλ των σύγχρονων μεταναστών, το οποίο έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια. Δηλαδή ενώ παλαιότερα οι μετανάστες ήταν χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, σήμερα μετανάστες γίνονται ακόμα και υψηλού μορφωτικού επιπέδου άνθρωποι, εξειδικευμένοι (Εμκε-Παπαδοπούλου, 2007:64).

Στο θεωρητικό μέρος αναφέρουμε ακόμη, ότι κάποια κράτη αποθαρρύνουν την είσοδο στη χώρα των μελών της οικογένειας του μετανάστη, ειδικά των μελών εκείνων που δεν είναι παραγωγικοί. Παραθέτουμε ακόμη, πληροφορίες από τη Eurostat (2018): *«οι πολιτικές μετανάστευσης στην Ε.Ε. σχετικά με τους πολίτες τρίτων χωρών ασχολούνται όλο και περισσότερο με την προσέλκυση ενός συγκεκριμένου προφίλ μεταναστών. Το προφίλ υπαγορεύεται από την ανάγκη να καλυφθούν κάποιες ελλείψεις σε συγκεκριμένες δεξιότητες. {...} η επιλογή μπορεί να γίνει από τους ίδιους τους εργοδότες».*

Προκύπτει λοιπόν το ερώτημα, μήπως τα «πολιτισμένα» ευρωπαϊκά κράτη καθυστερούν ή βάζουν συνεχώς εμπόδια στις επανενώσεις οικογενειών, διότι οι άνθρωποι αυτοί είναι ένας απλός αριθμός που είτε θα μετρηθεί ως ζημία είτε σαν όφελος; Χαρακτηριστικά είναι τα νούμερα των μετεγκαταστάσεων των παιδιών από την Ελλάδα, όπου μέχρι το τέλος Δεκέμβρη του 2016, μόνο το 11% κατάφερε να μεταγκατασταθεί.

Από τις συνεντεύξεις που πήραμε επιβεβαιώνεται ότι όλα τα παιδιά, εκτός ενός που δεν διευκρινίζει, έχουν κάποιον συγγενή σε κάποια χώρα της Ευρώπης. Μάλιστα εννιά από τα παιδιά έχουν κάποιον/α αδελφό/ή στην Ευρώπη. Παρόλ'αυτά μόνο σε ένα παιδί είχε εγκριθεί η αίτησή του για μεταγκατάσταση, στην Γερμανία.

Εδώ τίθεται και το ζήτημα του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού. Πώς λοιπόν αφού θεωρητικά τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν δεχθεί να το υπηρετούν αυτό το συμφέρον, στην ουσία δεν το τηρούν;

Παραπάνω αναφέραμε, ότι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αποτελούν φθηνό εργατικό δυναμικό. Το κόστος λοιπόν της παραγωγής δεν είναι χαμηλό μόνο, επειδή ο μισθός των ξένων εργατών είναι χαμηλός αλλά και λόγω των ιδιαίτερων οικογενειακών συνθηκών των μεταναστών. Συμφέρει λοιπόν το κράτος, ο μετανάστης άνδρας ή γυναίκα να είναι μόνος/η, διότι έτσι απαλλάσσεται ο εκάστοτε εργοδότης από τα οικογενειακά επιδόματα, τις ασφαλιστικές εισφορές και, το κράτος απαλλάσσεται από οικογενειακά επιδόματα αντίστοιχα, εξοικονομεί από τις μειωμένες δαπάνες υγείας και εκπαίδευσης.

Επομένως, οι ανήλικοι μετανάστες/πρόσφυγες αποτελούν κόστος για ένα καπιταλιστικό κράτος. Όπως σημειώνει και η Εμκε-Παπαδοπούλου (2007: 49) *«τα παιδιά {...} συνήθως δεν μεταβαίνουν στο εξωτερικό για αναζήτηση εργασίας»*. Επομένως, δεν έχουν να προσφέρουν το κέρδος που αναζητεί το κεφάλαιο της χώρας υποδοχής.

Ένα άλλο ζήτημα με το οποίο ασχοληθήκαμε τόσο στο θεωρητικό όσο και στο ερευνητικό μέρος είναι το θέμα του ποιός παίρνει την απόφαση, όταν ένα παιδί μεταναστεύει. Στη θεωρία λοιπόν αναφέρουμε, ότι γενικά τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως ευάλωτα, παθητικά και απαραίτητα εκμεταλλεζόμενα άτομα από τρίτους. Αυτή η αντιμετώπιση σύμφωνα με τους Huijsmans (2006:2-3) και Farrow (2007:6), δυσκολεύει την έρευνα, γιατί παραμελείται ένα κομμάτι παιδιών που έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ως μετανάστες. Υποστηρίζεται δηλαδή, ότι κάποια παιδιά μπορεί να έχουν τους δικούς τους λόγους να μεταναστεύσουν και να πάρουν μόνα τους την απόφαση. Το προχωρούν μάλιστα λέγοντας, πως τα παιδιά αυτά μπορούν ενεργά να αμβλύνουν τους κινδύνους που συνεπάγεται η μετανάστευση.

Σίγουρα τα παιδιά δεν είναι πάντα απαθή και αμέτοχα στην απόφαση και τη διαδικασία της μετανάστευσης. Ειδικά όταν μιλάμε για παιδιά έφηβα και κοντά στην ηλικία της ενηλικίωσης (16-17 χρονών), όπως είναι και τα παιδιά της έρευνας. Μάλιστα αυτά τα παιδιά είναι ασυνόδευτα, και σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ξεκίνησαν μόνα τους το ταξίδι χωρίς κανέναν ενήλικα συνοδό. Η απόφαση σε κάποιες περιπτώσεις ήταν των γονιών και τα παιδιά συμφώνησαν, σε άλλες ήταν των παιδιών και οι γονείς επίσης συμφώνησαν, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις φαίνεται να έγινε σε κοινή συνεννόηση και των δύο πλευρών. Σε όλες όμως τις

περιπτώσεις βλέπουμε, ότι οι γονείς ήθελαν τα παιδιά τους να φύγουν, για να σωθούν από τις άθλιες συνθήκες της κάθε περίπτωσης. Οι γονείς επίσης ήταν εκείνοι που βοήθησαν τα παιδιά τους οικονομικά για να μπορέσουν να φύγουν. Το γεγονός ότι έφυγαν μόνοι τους δεν αποδεικνύει απλώς, ότι τα παιδιά δεν είναι αναγκαστικά εξαρτώμενα, αλλά ότι υπάρχουν συνθήκες που δεν επιτρέπουν να συμβεί αλλιώς αυτή η μετανάστευση. Παρατηρούμε ότι το κόστος να φύγει κάποιος, με τον μοναδικό τρόπο που μπορούσαν, δηλαδή τον μη νόμιμο, είναι τεράστιο. Επομένως, οι οικογένειες δεν μπορούν να αντέξουν τη μετακίνηση όλων των μελών της. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά παιδιά στο τέλος των συνεντεύξεων εκδήλωναν την επιθυμία τους, να φέρουν είτε στην Ελλάδα είτε στον τόπο που θέλουν να μετεγκατασταθούν, τις μανάδες, τις αδελφές τους και όποιον άλλον έχει μείνει από την οικογένειά τους.

Σχετικά με τις κατηγορίες των παιδιών που μεταναστεύουν, παρατηρούμε ότι τα παιδιά της έρευνας που πραγματοποιήσαμε, θα τα τοποθετούσαμε όλα στους πολιτικούς μάλλον μετανάστες, στους πρόσφυγες. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο η ομάδα των ασυνόδευτων/χωρισμένων παιδιών, είναι το επίκεντρο αυτής της κατηγορίας, καθώς εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο το πώς τα δικαιώματα των παιδιών σχετίζονται με το πολιτικό άσυλο, το οποίο υπόκειται συνεχούς επαναπροσδιορισμού, και πώς τα δικαιώματα των παιδιών επηρεάζονται από παράγοντες που δεν έχουν καμία σχέση με το συμφέρον τους (Huijsmans, 2006:5).

Όμως, η τοποθέτηση των παιδιών που μεταναστεύουν σε «κουτάκια», δεν βοηθά πάντοτε τη μελέτη τους. Για παράδειγμα ανάμεσα στα παιδιά που κάναμε έρευνα, υπάρχουν δύο παιδιά, το ένα από την Αίγυπτο και το άλλο από την Αλγερία, που ναι μεν, όπως ισχυρίζονται, κινδύνευε η ζωή τους στην πατρίδα τους αλλά ο βασικός λόγος που έφυγαν ήταν να βρουν εργασία. Θα ήταν λάθος δε να τους χαρακτηρίσουμε οικονομικούς μετανάστες. Βλέπουμε, λοιπόν ότι οι κατηγορίες αλληλοεπικαλύπτονται και κάπου η μία συμπληρώνει την άλλη, χωρίς τα όρια να είναι πάντα ξεκάθαρα.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν, ότι θα ήταν λάθος να αντιμετωπίζονται διαφορετικά τα παιδιά μετανάστες ανάλογα με το λόγο που ήλθαν. Διότι, όντως τα παιδιά που μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους, και ειδικά για εργασία, δύσκολα θα αντιμετωπιστούν ως «παιδιά» με τη συμβατική έννοια του όρου.

Σχετικά με την επιλογή των κρατών της Ευρώπης για αίτημα ασύλου, στο θεωρητικό μέρος είδαμε ότι τα περισσότερα αιτήματα τα έχει δεχθεί τα τελευταία

χρόνια η Γερμανία. Στις συνεντεύξεις που πήραμε εντοπίσαμε και εμείς αυτήν την τάση. Τα μισά δηλαδή παιδιά (8/16) μας είπαν, ότι ξεκίνησαν το ταξίδι τους με αρχικό προορισμό τη Γερμανία. Ενώ δεύτερη χώρα σε προτίμηση ήλθε η Βρετανία (3/16).

Αναφορικά με το παγκόσμιο γίνεσθαι, όντως βλέπουμε ότι οι χώρες της Ασίας, της Μ.Ανατολής και της Αφρικής έχουν πληγεί περισσότερο από την όξυνση των ανταγωνισμών του κεφαλαίου και το μοίρασμα των νέων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Αυτό οδήγησε και σε αλματώδη αύξηση των μεταναστών και των προσφύγων από αυτές τις περιοχές (Κροκίδη, 2009). Μάλιστα πάνω από το μισό του προσφυγικού πληθυσμού (55%) το 2017, προερχόταν από 3 κράτη, με πρώτο στην κατάταξη το Συριακό κράτος (UNHCR, 2017:3). Στην έρευνα αποτυπώνεται αυτή η τάση, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών (13/16) προέρχονταν από τη Συρία. Ακόμα, σύμφωνα με στοιχεία του ΕΚΚΑ (2018:1) για το 2016 και το 2017, το 27% και το 13,61%, αντίστοιχα, των ασυνόδευτων παιδιών προέρχεται από τη Συρία.

Βέβαια, όπως σημειώνουμε και στο θεωρητικό μέρος ο πραγματικός αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών που βρίσκονται στη χώρα μας, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος αλλά μη καταγεγραμμένος. Χαρακτηριστικά, στις συνεντεύξεις κάποια παιδιά μίλησαν για ένα χρονικό διάστημα, που έμεναν στην Ελλάδα, αλλά δεν είχαν καταγραφεί. Αυτό συνέβαινε, διότι ο τρόπος που εισέρχονται είναι ο γνωστός μη νόμιμος και τα παιδιά αυτά στην πλειοψηφία τους φοβούνται να πάνε στις αρμόδιες αρχές. Όμως, συναντήσαμε και την περίπτωση ενός παιδιού, που ενώ η αστυνομία τον εντόπισε σε αεροδρόμιο της Ελλάδας, τον άφησε να φύγει χωρίς να τον παραπέμψει στις αρμόδιες υπηρεσίες. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν ότι η ευθύνη δεν εμπίπτει τόσο στα παιδιά όσο σε άλλους παράγοντες.

Σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που μεταναστεύουν, ειδικά στην περίπτωση των ασυνόδευτων, οι περισσότεροι που αναπτύξαμε στο θεωρητικό κομμάτι επιβεβαιώνονται στην μελέτη των συνεντεύξεων. Παρατηρούμε πως τα παιδιά αντιμετώπιζαν σοβαρότατους κινδύνους ήδη από την πατρίδα τους, οι οποίοι κίνδυνοι συνεχίζουν βέβαια να υπάρχουν και στο ταξίδι τους. Ειδικά τα ασυνόδευτα παιδιά είναι πιθανό να καταλήξουν να δουλεύουν ή/και να μένουν στο δρόμο, να βιώσουν την εκμετάλλευση, τη βία και να μην απολαμβάνουν βασικές υπηρεσίες (Touzenis, 2007:55).

Είναι χαρακτηριστικές οι μαρτυρίες των παιδιών για τους κινδύνους που αντιμετώπισαν. Στο ταξίδι πολλά παιδιά είπαν πως κινδύνεψαν ακόμα και να

πεθάνουν ή να τους σκοτώσουν. Κινδύνεψαν από συνοριοφύλακες, από παρακρατικές οργανώσεις (ISIS), από τα φουρτουνιασμένα νερά της Μεσογείου κ.ά. Ακόμα, έζησαν μεγάλες κακουχίες, όπως πείνα, δίψα, κοιμόντουσαν στους δρόμους και τις πλατείες, περπάτησαν σε επικίνδυνα βουνά κ.α. Δεν έλειψαν βέβαια και οι μαρτυρίες για παράνομη εργασία, τόσο στην Τουρκία όσο και στην Ελλάδα.

Όπως αναφέρουμε και στη θεωρία, όσο καλά και να έχει οργανωθεί το σχέδιο για τη μετανάστευση του παιδιού, πάντα κάτι μπορεί να πάει στραβά. Για παράδειγμα κάποια παιδιά, μπορεί να εγκλωβιστούν σε κάποια χώρα χωρίς να είναι αυτός ο τόπος προορισμού τους (Yaqub, 2010:157). Αυτό συνέβη και στα παιδιά της έρευνας, που ενώ κάποια φαίνεται να είχαν ένα πολύ καλά οργανωμένο σχέδιο, δεν τα κατάφεραν να φθάσουν στον προορισμό τους και αποκλείστηκαν στην Ελλάδα.

Στις περιπτώσεις όμως, όπως είναι αυτές των παιδιών που μελετήσαμε, όπου οι οικογένειές τους έχουν υποστεί σοκ, βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση, το ταξίδι γίνεται ακόμα πιο επικίνδυνο. Αυτό διότι επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό η βοήθεια που θα δεχθεί το παιδί από τους ενήλικες, καθώς και οι πόροι που θα διατεθούν για τη μετακίνησή του.

Ακόμα, δεν πρέπει να αγνοηθούν και οι ανισότητες ανάμεσα στα ίδια τα παιδιά που μεταναστεύουν, καθώς δεν βρίσκονται όλα αντιμέτωπα με τους ίδιους κινδύνους. Τα πιο φτωχά παιδιά έχουν λιγότερους κοινωνικούς και υλικούς πόρους για τη μετανάστευσή τους. Χαρακτηριστικό είναι στην έρευνα, ότι άλλα παιδιά μπορεί να έκαναν ένα πολύ μακρύ και δύσκολο ταξίδι, περπατώντας χιλιόμετρα μέσα σε δάση και βουνά, ενώ άλλα παιδιά να έκαναν το ίδιο ταξίδι μέσα σε δύο και τέσσερις ημέρες, και χρησιμοποιώντας μέσα όπως το αεροπλάνο. Επιβεβαιώνεται λοιπόν η άποψη πως, τα πιο φτωχά και περιθωριοποιημένα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με πολλούς περισσότερους κινδύνους.

Σχετικά με την εμπορία παιδιών είχαμε αναφέρει και στη θεωρία πως, τα παιδιά που εργάζονται, ειδικά όταν μιλάμε για παράτυπους μετανάστες, θεωρούνται τόσο εκμεταλλεζόμενα όσο και θύματα της εμπορίας ανθρώπων. Ακόμα, όταν τα παιδιά αποφασίσουν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, ο τρόπος με τον οποίο μεταναστεύουν που δεν είναι νόμιμος (στις περισσότερες περιπτώσεις), τους οδηγεί σε μη ασφαλείς δρόμους και μέσα για να πετύχουν το σκοπό τους. Επομένως, αυτές οι μορφές μετανάστευσης δύσκολα διαχωρίζονται από την εμπορία ανθρώπων (Yaqub, 2010:156 & Huijsmans, 2006:12). Άρα, τίθεται το ζήτημα αν παιδιά όπως αυτά της έρευνας, θα έπρεπε να θεωρούνται θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Ένα πολύ επικίνδυνο σημείο του ταξιδιού των παιδιών φάνηκε να είναι το πέρασμα των συνόρων. Να αναφέρουμε πως τα περισσότερα παιδιά έζησαν συνεχείς απωθήσεις από τους συνοριοφύλακες κυρίως στα παράλια της Τουρκίας, με κίνδυνο ακόμα και να πνιγούν. Παράλληλα, υπήρχαν και μαρτυρίες παιδιών για συνοριοφύλακες, ανάμεσα στη Συρία και την Τουρκία, που πυροβολούσαν τους ανθρώπους στα πόδια, ενώ και για συνοριοφύλακες που έκαναν βασανιστήρια στους πρόσφυγες.

Εδώ λοιπόν, παρατηρούμε καταφανείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο είναι παράνομο να απωθούνται από τα σύνορα και να απορρίπτονται πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με βάση την εθνικότητά τους και χωρίς καμία δυνατότητα να διεκδικήσουν άσυλο ή να ληφθούν με άλλο τρόπο υπόψη οι ατομικές περιστάσεις.

Στις συνεντεύξεις μας ενδιέφερε να μάθουμε πέρα από τις συνθήκες του ταξιδιού, τις συνθήκες που βίωσαν τα παιδιά φθάνοντας στη χώρα μας. Σύμφωνα με τη θεωρία πρώτος παράγοντας επικινδυνότητας είναι εκείνος της έλλειψης κατάλληλου χώρου φιλοξενίας των παιδιών. Αν και υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένοι χώροι, είναι ανεπαρκείς. Πολλά παιδιά ακόμα βρίσκονται σε κατάσταση παρατεταμένης κράτησης ή ζουν ανάμεσα σε μεγάλο πληθυσμό ενηλίκων, γεγονός που τα εκθέτει σε επικίνδυνες συνθήκες διαβίωσης και σε βίαιες καταστάσεις. Ακόμα, είναι επίφοβες οι συνθήκες διαβίωσης, καθώς οι χώροι φιλοξενίας μεταναστών-προσφύγων σε πολλές περιπτώσεις είναι ανεπαρκείς για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Οι μετανάστες-πρόσφυγες αναγκάζονται να ζουν σε σκηνές και container, τα οποία έχουν ελάχιστη προστασία από τα στοιχεία της φύσης. Ακόμα, στους χώρους που ζουν παιδιά οι χώροι είναι σε πολλές περιπτώσεις αφύλαχτοι και χωρίς φωτισμό (Digidiki & Bhabha, 2017:12).

Όλα τα παραπάνω αυξάνουν λοιπόν τον κίνδυνο βίας απέναντι στα παιδιά. Επίσης, όλα σχεδόν τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από τις συνεντεύξεις των παιδιών. Τα ίδια αναφέρουν τις άθλιες συνθήκες στα κέντρα φιλοξενίας στα νησιά.

Ακόμα, επιβεβαιώνεται και το γεγονός ότι οι ανήλικοι αλλοδαποί στην Ελλάδα έρχονται αντιμέτωποι με τη βία, τόσο ψυχολογική όσο και σωματική. Τα παιδιά αναφέρουν τους συνεχείς καυγάδες μεταξύ των ενηλίκων στα κέντρα φιλοξενίας των νησιών, που πάσχουν από υπερπληθυσμό. Τα ίδια είτε γίνονταν θεατές αυτής της βίας, είτε συμμετοχοί, είτε δέκτες. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πόσο τραυματικό είναι για ένα παιδί να βιώνει τέτοιες καταστάσεις, τη

στιγμή ειδικά που η βία αυτή φέρνει στο νου του καταστάσεις που βίωσαν στον πόλεμο ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Όλα αυτά έχουν άμεση επίδραση στην ψυχολογική και σωματική τους υγεία (Digidiki & Bhabha, 2017:16-17).

Πέραν όμως της βίας μεταξύ των προσφύγων-μεταναστών, τα παιδιά στις συνεντεύξεις κάνουν λόγο για συνεχή χρήση βίας πάνω τους από την ίδια την αστυνομία, ενώ κάποια παιδιά αναφέρουν ότι ακόμα και κάποιοι εργαζόμενοι τους αντιμετώπιζαν άσχημα. Καταγγελτικό είναι και το γεγονός ότι ενώ η αστυνομία φαίνεται να είναι παρούσα σε καταστάσεις βίας, η ίδια δεν παρεμβαίνει για να προστατεύσει έστω τους ανήλικους. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία ενός παιδιού, πως όταν κατήγγειλε στην αστυνομία και στον διερμηνέα, ότι δέχθηκε σεξουαλική παρενόχληση, δεν δέχθηκε καμία βοήθεια. Αντιθέτως τον έδιωξαν.

Σύμφωνα με το Eurochild (2016:8), υπάρχουν μαρτυρίες εργαζομένων στους χώρους φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, όπου αναφέρουν ως μεγαλύτερο κίνδυνο που αντιμετωπίζουν αυτοί οι ανήλικοι, τις επαφές τους με λαθρέμπορους και διακινητές. Αυτό έρχεται ως αποτέλεσμα του παρατεταμένου εγκλωβισμού των παιδιών αυτών στην Ελλάδα, τη στιγμή που περιμένουν την οικογενειακή επανένωση, η οποία όμως καθυστερεί και τα παιδιά χάνουν τις ελπίδες τους.

Το παραπάνω γίνεται φανερό και στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε. Δεν ήταν λίγα τα παιδιά που είχαν ήδη κάνει κάποια αποτυχημένη προσπάθεια να φύγουν λαθραία από την Ελλάδα και άλλα παιδιά που ανέφεραν έμμεσα, ότι αν δεν γίνει η επανένωση θα προσπαθήσουν να φύγουν με διαφορετικό τρόπο. Άλλωστε, υπάρχει και ο φόβος των παιδιών ότι θα καθυστερήσει τόσο η οικογενειακή επανένωση, που θα φθάσουν στην ενηλικίωση, γεγονός που τους αφαιρεί το δικαίωμα στην επανένωση. Σύμφωνα και με τον Συνήγορο του Πολίτη (Σουλελέ, 2017:43-44), υπάρχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά και την ψυχική υγεία των περισσότερων παιδιών.

Όσον αφορά τα δικαιώματα των παιδιών προσφύγων-μεταναστών και την προστασία τους, παρατηρούμε ότι πολλές φορές παραβιάζονται από τα πολιτικά δικαιώματα του παιδιού ως και το δικαίωμά του στη ζωή. Υπάρχουν ακόμα και περιπτώσεις παιδιών που υπόκεινται βασανιστήρια (Touzenis, 2007:55 & Unicef, 2002).

Όπως είναι φανερό, το παρόν επιβεβαιώνεται από τις μαρτυρίες των παιδιών. Υπάρχουν παιδιά που μίλησαν για τον εξαναγκασμό τους να πολεμήσουν, για τον βασανισμό τους από τον κρατικό στρατό της χώρας τους ή από παρακρατικό

στρατό. Ακόμα, τα παιδιά που δεν βίωσαν πόλεμο, μιλούν για την αποστέρηση βασικών δικαιωμάτων τους. Τέτοια είναι το δικαίωμα στην εκπαίδευση, τον ελεύθερο χρόνο, την ξεκούραση, πρόσβαση στην υγεία κλπ.

Ακόμα, σύμφωνα με την Δ.Σ.Δ.Π., στο άρθρο 22, ορίζεται ότι τα Κράτη οφείλουν να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά πρόσφυγες, και να τα βοηθήσουν στην επανένωση με την οικογένειά τους, σε περίπτωση που είναι ασυνόδευτα. Αυτό το δικαίωμα, το δικαίωμα στην επανένωση, αν και βλέπουμε θεωρητικά να ισχύει, στην πράξη τα προβλήματα είναι μεγάλα και καθοριστικής σημασίας δυστυχώς πολλές φορές, όπως π.χ. να πάρουν τα παιδιά την απόφαση να φύγουν με παράτυπο τρόπο. Παρατηρούμε λοιπόν, πως είναι ένα πολιτικό θέμα, πέρα των άλλων, που εξαρτάται από παραμέτρους, που καμία σχέση δεν έχουν με το σκοπό της ευημερίας της οικογένειας, την οποία ευαγγελίζεται κατα τ'άλλα η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων εποτελεί ενδιαφέρον ύψιστης ανάγκης, λόγω του ότι αποτελούν μία από τις πιο ευάλωτες κατηγορίες μεταναστών-προσφύγων. Δυστυχώς όμως, στην κοινωνία που ζούμε, την καπιταλιστική, τα πάντα, μαζί και οι ζωές των ανθρώπων, εξαρτώνται από το κέρδος. Έχει λοιπόν αποδειχθεί σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α. (2016:45), ότι η φροντίδα των ασυνόδευτων παιδιών συνεπάγεται υψηλότερου κόστους έναντι άλλων προσφυγικών ομάδων, περίπου 3 με 5 φορές παραπάνω από το αντίστοιχο των ενηλίκων, ειδικά τον πρώτο καιρό της εγκατάστασής τους. Το γεγονός αυτό επομένως, αποτελεί έναν ανασταλτικό παράγοντα και για το δικό μας κράτος, μπροστά στην οργάνωσή του για την φροντίδα αυτών των παιδιών.

Όταν μιλάμε για φροντίδα αυτών των παιδιών, εννοούμε να καλυφθούν βασικές ανάγκες. Τέτοιες είναι μια ασφαλή κατοικία, υποστηρικτικό περιβάλλον από κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κατάλληλη διατροφή, ψυχαγωγία, εκπαίδευση κ.α. Ταυτόχρονα έχει αποδειχθεί ότι σημαντικό ρόλο παίζει και η πρόληψη των κινδύνων, που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά. Για αυτό και προτείνεται από τη Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2005:6,11-15,18), τα Κράτη να βρουν ολοκληρωμένες μεθόδους προστασίας των παιδιών αυτών.

Ακόμα, πρώτο και κύριο καθήκον ενός κράτους, που δέχεται ένα ασυνόδευτο παιδί, είναι να του ορίσει έναν νόμιμο προστάτη ή αντιπρόσωπο, που θα τον εκπροσωπεί και θα τον συμβουλεύει στις διοικητικές διαδικασίες. Αυτό ορίζεται από την Ε.Δ.Π., τη Συνθήκη της Χάγης κ.α. Όμως, βλέπουμε ότι κάτι τέτοιο δεν

συμβαίνει με επιτυχία στη χώρα μας. Σε έρευνα του 2016, καταγράφηκαν τα κύρια προβλήματα των παιδιών σε σχέση με την πρόσβαση στο άσυλο στην Ελλάδα (Σουλελέ, 2017:40). Ένα λοιπόν βασικό πρόβλημα ήταν η έλλειψη επαρκούς, σαφούς και τακτικής νομικής ενημέρωσης και υποστήριξης.

Παραπάνω αναφερθήκαμε στους κινδύνους που δημιουργούνται, όταν τα ασυνόδευτα παιδιά δεν βρίσκονται σε ξεχωριστούς χώρους από τους ενηλίκους. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο (4/2016) δίνεται η δυνατότητα να ιδρύονται εντός των δομών φιλοξενίας/υποδοχής, διακριτοί χώροι με τις κατάλληλες προδιαγραφές για την παραμονή των ευάλωτων ομάδων. Προβλέπεται επίσης, σε αυτές τις δομές να παρέχονται μεταξύ άλλων ψυχοκοινωνική υποστήριξη, ανάπτυξη δεξιοτήτων και προσόντων κα.

Τα παραπάνω βέβαια δεν έγιναν πράξη στα κέντρα υποδοχής που ήταν τα παιδιά της έρευνας. Αντίθετα, τα παιδιά μιλούν για κακές συνθήκες, με βία, κρύο, συνωστισμό, άμεση επαφή με ενήλικες κ.α.

Στην έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2017) εντοπίζονται πολλά από τα προβλήματα και σημειώνει ορθά, πως οι περισσότερες δομές υπολείπονται σημαντικά των ελαχίστων προδιαγραφών αξιοπρεπούς διαβίωσης. Αιτία αυτών των προβλημάτων ορίζει την *«έλλειψη συντονισμού και ενός κεντρικού σχεδιασμού, στην αδυναμία άμεσης και επαρκούς κάλυψης υλικοτεχνικών ελλείψεων, στην ολιγωρία εφαρμογής των σχετικών διατάξεων, για την αντιμετώπιση της κατάστασης και στην αποτυχία άμεσης και ορθής αξιοποίησης των ευρωπαϊκών και εγχώριων πόρων»*.

Σε άλλο σημείο η έκθεση σημειώνει ακόμα, ότι οι οργανώσεις που εμπλέκονταν δεν είχαν ελεγχθεί βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων και το προσωπικό ήταν ελλειπές τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά (2017:57-58).

Τα παραπάνω γεννούν πολλά ερωτηματικά και κυρίως γιατί από τη στιγμή που θα μπορούσε το κράτος να σχεδιάσει και να συντονίσει κεντρικά το ζήτημα της φροντίδας των προσφύγων-μεταναστών, δεν το έκανε. Γιατί χρειάζεται να εμπλακούν οι ΜΚΟ τη στιγμή που το κράτος δεν μπορεί να τις ελέγξει, όπως τουλάχιστον θα έπρεπε όπως ισχυρίζονται. Τα ερωτήματα είναι πολλά και οι απαντήσεις βρίσκονται βαθιά στο τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος.

Σχετικά με τις Ασφαλείς Ζώνες, όπως ήταν και ο χώρος που πραγματοποιήσαμε τη συνέντευξη, είναι ειδικά διαμορφωμένοι και εποπτευόμενοι χώροι, με 24ωρη φροντίδα και επείγουσα προστασία. Από την έρευνα φάνηκε, ότι τα περισσότερα παιδιά ήταν πολύ πιο ικανοποιημένα από αυτόν τον χώρο, σε σύγκριση

με τους προηγούμενες χώρους που βρίσκονταν. Βέβαια, υπάρχουν παράπονα για τη σίτιση, την υγιεινή και με το ότι βρίσκεται σε απομακρυσμένη περιοχή.

Ένα ζήτημα που προέκυψε από την έρευνα, ήταν οι λεγόμενες ανεπίσημες δομές φιλοξενίας προσφύγων-μεταναστών, όπως οι μη οργανωμένες, οι άτυποι καταυλισμοί, οι καταλήψεις και οι ιδιωτικές κατοικίες. Στην έρευνα υπήρχε μια περίπτωση παιδιού, που έζησε κάποιους μήνες σε μια κατάληψη στο κέντρο της Αθήνας. Αναφερθήκαμε και στα αποτελέσματα της έρευνας, στις παράνομες και τις παρακρατικές πράξεις στις οποίες συμμετείχε το παιδί, την απλήρωτη εργασία στην οποία υποβλήθηκε ως αντάλλαγμα της στέγης που του προσφερόταν, τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών στο χώρο της κατάληψης κ.α.

Το ερώτημα είναι, πως γίνεται το κράτος να αφήνει να λειτουργούν αυτές οι «ανεπίσημες δομές». Φαίνεται πως αποτελούν χώρους επικίνδυνους, ειδικά για ασυνόδευτους ανήλικους, ενώ ταυτόχρονα πιθανό να υπάρχει πίσω από αυτό κύκλωμα λαθρεμπόρων.

Τέλος, ένα σημαντικό ζήτημα που έχει η Ελλάδα να λύσει είναι η διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών προσφύγων-μεταναστών, και ειδικά το ζήτημα της κράτησης. Όπως αναφέρουμε και στο θεωρητικό μέρος, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε, ότι η κράτηση των παιδιών που συμβαίνει στην Ελλάδα, παραβιάζει το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια και το δικαίωμα στην απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Παρά λοιπόν τις επανειλημμένες καταδικασταίες αποφάσεις για την Ελλάδα, υπάρχουν τρεις νομοθετικές πρωτοβουλίες, που ρυθμίζουν τη διοικητική φύση της στέρησης της ελευθερίας των ανηλίκων. Έτσι πολλοί ανήλικοι μετανάστες-πρόσφυγες, κρατούνται σε κέντρα κράτησης ή υπό τη μορφή προστατευτικής φύλαξης, τόσο σε ΚΥΤ, στην Αμυγδαλέζα και σε αστυνομικά τμήματα

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ένα καθεστώς που ενώ παραβιάζει βασικά δικαιώματα των παιδιών αυτών, συνεχίζει να ισχύει και να λειτουργεί κανονικά. Αποτελεί λοιπόν, ένα ακόμα ζήτημα που κρίνεται ότι χρήζει άμεσης επίλυσης.

Ολοκληρώνοντας συμπεραίνουμε ότι αιτία της συνολικής κατάστασης με το προσφυγικό όπως έχει εξελιχθεί τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο, είναι κυρίως οι ιμπεριαλιστικοί σχεδιασμοί και οι επεμβάσεις, που ξεριζώνουν ανθρώπους από τις εστίες του, αναζητώντας καλύτερη ζωή. Με άλλα λόγια, αιτία είναι η

καπιταλιστική βαρβαρότητα, που είναι συνώνυμη με τη φτώχεια, τον πόλεμο και την προσφυγιά.

Στη χώρα μας οι ανήλικοι μετανάστες-πρόσφυγες έχουν αυξηθεί κατά πολύ τα τελευταία χρόνια. Στόχος πρέπει λοιπόν να είναι η προστασία αυτών των ανθρώπων, ο άμεσος απεγλωβισμός τους από τα νησιά αλλά και γενικά από την Ελλάδα, για όσους το επιθυμούν. Κυρίως όμως να εγκριθούν και να ολοκληρωθούν οι αιτήσεις μεταγκατάστασης με σκοπό την οικογενειακή επανένωση. Χρειάζεται να απαιτήσει ο ελληνικός λαός μαζί με τους μετανάστες-πρόσφυγες, να υπάρχουν ανθρώπινες και αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής στις προσφυγικές δομές και σεβασμός στα προσφυγικά δικαιώματα που απορρέουν από τη Συνθήκη της Γενεύης. Τέλος, όσα παιδιά θα παραμείνουν στην Ελλάδα να ενταχθούν άμεσα στην εκπαίδευση, με ειδική φροντίδα, για να είναι επιτυχής η φοίτησή τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων

Συντομογραφίες:

Σ= συνεντευκτής

Σ.Μ.= σχόλιο μεταφράστριας

Σ., Κ., Ο. κ.α. = ενδεικτικά αρχικά ονομάτων των ανήλικων προσφύγων

1^η Συνέντευξη, Σ.

Στοιχεία:

Όνομα: Σ.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Κούρδος από τη Συρία

Σ: Θέλω να μου πεις αν έμενες στην πατρίδα σου σε πόλη ή σε χωριό

S: Είμαι από χωριό αλλά έμενα κοντά στην πρωτεύουσα...

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου ή χόρια;

S: Με τους γονείς..

Σ: Αδέλφια έχεις; Αν ναι πόσα είναι;

S: Έχω μια αδελφή πιο μικρή και ο αδελφός μου πιο μικρός από την αδελφή μου ακόμα...

Σ: Τρία αδέρφια..

Σ.Μ: Πρώτη φορά στις αραβικές χώρες να είναι τρία παιδιά... (χαμηλά γέλια)

Σ: Λίγα είναι ε;

S: Ναι...

Σ: Οι γονείς σου που εργάζονταν τότε;

S: Ήταν αγρότης... *(αναφέρεται στον πατέρα)* η μητέρα μου ήταν στο σπίτι για τα παιδιά...

Σ: Εργαζόσουν εκεί μαζί του; Βοηθούσες;

S: Ναι...

Σ: Πώς θα χαρακτήριζες σε γενικές γραμμές την οικονομική κατάσταση στο σπίτι; Πώς ήταν;

S: Μεσαία τάξη...

Σ: Σχολείο πήγατε εσύ και τα αδέρφια σου;

S: Πήγα εφτά χρόνια σχολείο... Ο αδελφός μου πάει σχολείο τώρα είναι εκεί στο χωριό στο έβδομο έτος και η αδελφή μου είναι στο ένατο έτος..

Σ.Μ: Για να ξέρεις εκεί είναι εννιά χρόνια το υποχρεωτικό σχολείο και μετά πάνε για πανεπιστήμιο.

Σ: Οπότε από την οικογένειά σου δεν έφυγε κάποιος άλλος πέρα από εσένα;

S: Ο πατέρας μου έχει πεθάνει...τον σκότωσαν...

Σ: Οπότε είσαι ο μοναδικός που έχει φύγει από την οικογένεια;

S: Τα αδέρφια έμειναν στην πατρίδα, μένουν στην γιαγιά μου που είναι του πατέρα μου, του πατέρα μου η μάνα... τα έχει πάρει και μένουν εκεί μαζί της.

Σ: Οπότε τι θα μπορούσες να πεις ότι άλλαξε στη ζωή σου με τον πόλεμο;

S: Ήταν πολύ δύσκολη η ζωή εκεί, με κυνηγούσαν για να με πάρουν, για να με σκοτώσουν...πάντα εκεί είναι κάποιες κυβερνήσεις δεν είναι μία, και κάθε κυβέρνηση ήθελε να πάρουν τα παιδιά για να σκοτώνουν, και να σκοτωθούν και να σκοτώνουν...και δεν δέχτηκα βέβαια ο ίδιος, γιατί σκοτώσαν τον πατέρα μου.

Πήγαινα στα χωράφια και κρυβόμουν, κρυβόμουν παντού, για να μη με πάρουν γιατί δεν ήθελα ούτε να σκοτωθώ ούτε να σκοτώσω...και τελικά πουλήσαμε ένα χωράφι, μου έδωσε η μάνα μου λεφτά, πήγα στην Τουρκία και από την Τουρκία ήρθα στην Ελλάδα.

Σ: Την απόφαση για να φύγεις από την πατρίδα την πήρες μόνος σου;

S: Η μητέρα μου έβγαλε την απόφαση, αυτή το πούλησε το χωράφι. Μου είπε «Φύγε εσύ να γλιτώσεις και μετά άμα φτάσεις σε κάποια χώρα να μας πάρεις και εμάς»..Γιατί είχα δικαίωμα να πάρω τη μάνα μου και τα αδέρφια μου..

Σ: Άρα ήθελες και εσύ κατά μία έννοια, αναγκάστηκες..

S: Έφυγα γιατί μπορούσε και να με σκοτώσουν και να σκοτώσω και για αυτό έφυγα...

Σ: Να σε στρατολογήσουν;

S: Ναι, και έλα ή για να σκοτώσεις ή να σκοτωθείς, δηλαδή ένα από τα δύο...

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις ο προορισμός σου ποιος ήταν;

S: Ξεκίνησα για να πάω στο θείο μου, στον αδελφό του πατέρα μου και ξεκίνησα από εκεί με αυτή την έννοια, να πάω στην Αγγλία...

Σ: Κατάφερες να φύγεις αφού πούλησες το αγρόκτημα, υπήρχε όμως κάποιος άλλος που σε βοήθησε;

S: Είπα πως μέχρι εδώ καλά είναι τα λεφτά για να τα χαλάσω και να πληρώσω...

Σ: Στο ταξίδι σου ήσουν μαζί με άλλους; Αυτούς τους γνώριζες;

S: Μόνος μου ήμουν...στο δρόμο γνωριστήκαμε με κάποιους..

Σ.Μ: Ο S. είναι από το Κουρδιστάν, αλλά Άραβες από το Κουρδιστάν, από τη Συρία..

Σ: Το ταξίδι πόσο περίπου διήρκεσε μέχρι την Ελλάδα;

S: Ενάμισι μήνα...

Σ: Μπορείς λίγο να μας πεις τις συνθήκες στο ταξίδι; Αν είχατε φαγητό, νερό...;

S: Φύγαμε από την πατρίδα μας με οικογένειες, που δεν τους γνώριζα...στο δρόμο τους γνώρισα, φεύγαμε μαζί. Περάσαμε τα σύνορα της Τουρκίας, μπήκαμε στην Τουρκία... Είχαμε λεφτά και ψωνίζαμε λίγα νερά λίγο ψωμάκι...ελαφριά πράγματα...Φτάσαμε στην Σμύρνη, εκεί άλλες μέρες κοιμόμασταν στους δρόμους άλλες μέρες σε κάτι πλατείες σε ό,τι βρίσκαμε...Μετά βρήκαμε αυτόν που θα πληρώναμε για να φύγουμε, πληρώσαμε και φύγαμε με βάρκα. Η βάρκα πήγε στην Μύκονο, ήμασταν οχτώ ώρες στη θάλασσα με μια φουσκωτή βάρκα. Ήμουν τυχερός

που δεν είχαμε κάποια περιπέτεια, πνιγμούς, να γυρίσουμε πίσω και να ξαναέρθουμε. Αυτός που πληρώσαμε μας πήγε μέχρι τη Μύκονο και από τη Μύκονο μας έδωσε εισιτήρια να πάμε στην Αθήνα. Ήταν σαν ένα χαρτί που έλεγε ποιος είναι. Αυτή η κάρτα που μας έδωσε με το όνομα και τα λοιπά πρέπει να ήταν πλαστά, όταν φτάσαμε στον Πειραιά μας πήραν πάλι τα στοιχεία αυτά, μάλλον δεν ήταν τα δικά μας και μας είπε αυτή είναι η Αθήνα και έφυγε.

Σ: Υπήρχαν εμπόδια στην μετακίνησή σας;

S: Όχι, εγώ ήμουν από τους τυχερούς...

Σ: Υπήρξε κάποιο γεγονός στο ταξίδι, το οποίο θέλει να μας το πει;

S: Πήγαμε τρεις φορές στην παραλία, για να φύγουμε. Εκεί μας έπιανε η αστυνομία μας πήγαιναν μια μέρα στο κρατητήριο και μας έβγαζαν, ξαναπηγαίναμε μας ξαναέκλειναν και την τρίτη φορά φύγαμε...

Σ: Από την Τουρκία;

S: Ναι...

Σ: Όταν έφτασες στην Ελλάδα τί αντιμετώπισες;

S: Είχα ένα ξαδερφό μου εδώ, που είχε νοικιάσει σπίτι στην Αθήνα και με πήρε και έμεινα εκεί μαζί του μια ημέρα και μετά ήρθα εδώ μαζί με τον ξάδελφό μου, για να δω τί θα κάνω. Η δικηγόρος μου έδωσε ραντεβού, για να πάω στην Κατεχάκη για να κάνει το σβάις το δικό μου...Αν θες να τελειώσεις, γιατί έχω ραντεβού να φύγω, εννιά η ώρα πρέπει να φύγω...

Σ: Αν θέλεις να μας πεις λίγο εδώ για το campus πως είναι η κατάσταση;

S: Είναι καλά, ωραία αλλά θέλω να φύγω για τον θείο μου..

Σ: Θέλεις κάποια στιγμή να γυρίσεις στην πατρίδα σου;

S: Αν τελειώσει ο πόλεμος ναι...

Σ: Οπότε ποια είναι τα σχέδιά σου για το μέλλον;

Σ: Θέλω να τελειώσω κάποια σχολή...Θέλω να μάθω κάτι, να δουλέψω, να πάρω τη μάνα μου και τα αδέρφια μου γιατί φοβάμαι ότι θα γίνει το ίδιο και θα κυνηγούν μετά τα και τα αδέρφια μου.

Σ: Sukran! (=ευχαριστώ)

2^η Συνέντευξη, Κ.

Στοιχεία:

Όνομα: Κ.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Κουβέιτ

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Κ: Σε πόλη...

Σ: Από πού είσαι;

Κ: Από το Κουβέιτ

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Κ: Ναι...

Σ: Έχεις και αδέρφια; Αν ναι πόσα;

Κ: Τρία κορίτσια και δύο αγόρια και εγώ...

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

Κ: Δεν είχαν δουλειά ούτε οι γονείς μου ούτε εμείς τα παιδιά...

Σ: Άρα σε γενικές γραμμές η οικονομική κατάσταση στο σπίτι σας ποια ήταν;

Κ: Δεν ήταν καλή...

Σ: Σχολείο πήγες;

Κ: Καθόλου...

Σ: Τα αδέρφια σου;

Κ: Εγώ είμαι από οικογένεια Βεδουίνων, οι Βεδουίνοι δεν έχουν ταυτότητα, δεν έχουν κράτος και ζούσαμε στο Κουβέιτ χωρίς ταυτότητα χωρίς τίποτα...Δηλαδή δεν μας αναγνωρίζει το Κουβέιτ, πρέπει να μένουμε έξω, στη Σαχάρα.

Σ: Επομένως δεν πήγαν σχολείο τα παιδιά.

Κ: Όχι. Ξέρω να διαβάζω και να γράφω αλλά από το σπίτι μου, μαθαίνουμε μεταξύ μας.

Σ: Άρα ποιος ήταν ο βασικός λόγος που έφυγες από την πατρίδα;

Κ: Αυτό, αυτό...Δεν έχουμε τίποτα δεν έχουμε δουλειά, δεν αναγνωρίζομαστε στην πατρίδα μας.

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγε κάποιος άλλος;

Κ: Έχω δυο αδέρφια στη Βρετανία.

Σ: Δηλαδή έχουν φύγει τα δυο αδέρφια σου στη Βρετανία και οι γονείς μέιναν πίσω;

Κ: Ναι...

Σ: Η απόφαση να φύγεις ήταν δική σου ή σε παρότρυναν και οι γονείς;

Κ: Έφυγα γιατί έπρεπε να φύγω, γιατί με κυνήγαγε η αστυνομία και είχα και άλλα προβλήματα και έπρεπε να φύγω...Την πήρα μόνος μου την απόφαση.

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις από την πατρίδα σου, ο προορισμός σου ήταν η Ελλάδα;

Κ: Δεν είχα άλλη λύση, έπρεπε πρώτα να φτάσω στην Ελλάδα και μετά να πάω στην Βρετανία.

Σ: Πώς κατάφερες να φύγεις από την πατρίδα σου; Σε βοήθησε κάποιος;

Κ: Είχα κόσμο καλό που με βοήθησε να φύγω. Μπήκα στην Τουρκία με αεροπλάνο και μετά από μια βδομάδα πήγα στη Σμύρνη και από τη Σμύρνη ήρθα στην Ελλάδα.

Σ: Με καράβι;

Κ: Ναι με το γνωστό τρόπο που φεύγουν όλοι, τη βάρκα τη φουσκωτή...Εμείς φτάσαμε στη Χίο, έξι μήνες έμεινα στη Χίο με πολλά προβλήματα, ήταν οι συνθήκες ζωής, ήταν το ψυχολογικό, και τα προβλήματα με τον κόσμο.

Σ: Με τους κατοίκους της Χίου;

Κ: Και με τους άλλους που ήταν στα κάμπινγκ και με τους Έλληνες που ήταν εκεί, δηλαδή είχαμε πολλά προβλήματα...

Σ: Αρα η κατάσταση που βρήκες εδώ στην Ελλάδα δεν ήταν καλή σε κανένα επίπεδο...

Κ: Καθόλου, δεν είναι καλά...Ένα χρόνο δεν βρήκα ησυχία ποτέ, δεν έχω ησυχάσει ποτέ ένα χρόνο στην Ελλάδα. Πρέπει να φύγω.

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μαζί με ανθρώπους που γνώριζες;

Κ: Μόνος μου ήμουν...

Σ: Και πόσο διήρκεσε το ταξίδι περίπου μέχρι την Ελλάδα;

Κ: Δεν μπορώ να θυμηθώ τι έγινε, τότε έφυγα, τότε ήρθα στην Ελλάδα...δεν μπορώ να το σκεφτώ, γιατί έναν μήνα μπορεί να τον νομίζω για ένα χρόνο. Δεν μπορώ να καταλάβω γιατί όλοι με ρωτάνε αυτή την ερώτηση, από το Κουβέιτ μέχρι την Ελλάδα, γιατί με ρωτάνε αυτό...(φανερά εκνευρισμένος)

Σ.Μ: Για να δούνε πόσο βασανίστηκες σε αυτόν τον δρόμο που έκανες...

Σ: Για να δούμε τι εμπόδια βρήκες...Απαντάς σε όποια ερώτηση θέλεις...

Κ: Συγγνώμη που ρώτησα αυτό...

Σ: Όχι αν είναι δυνατόν... Μπορείς να μας περιγράψεις τις συνθήκες στο ταξίδι, αν πάλι το θέλεις, κάτι που να έγινε, αν είχατε να φάτε αν είχατε να κοιμηθείτε;

Κ: Πότε βρίσκαμε φαί, πότε δεν βρίσκαμε φαί, πότε κοιμηθήκαμε στους δρόμους, πότε κοιμηθήκαμε στις πλατείες, για αυτό και δεν μπορώ να προσδιορίσω τον χρόνο...Και αν θα πάω στο Λονδίνο θα πάω να βρω δουλειά, να βγάλω το ψωμί μου. Δεν θα πάω να περιμένω από κάποιους άλλους να με ταΐσουν. Θα πάω να βρω τα

αδέλφια μου για να με βοηθήσουν μέχρι να βρω το δρόμο μου. Δεν θέλω να επιβαρύνω κανέναν και θέλω μόνος μου... να δουλέψω.

Σ: Θέλεις να μοιραστείς κάποιο γεγονός που συνέβη στο ταξίδι σου ή εδώ;

Κ: Όχι, ξεχνάω τα πάντα...

Σ: Οκ, εδώ στο campus η διαμονή πώς είναι;

Κ: Θα αλλάξουν πολλά, έτσι ελπίζω. Οι συνθήκες δεν είναι και τόσο καλές αλλά πιστεύω θα φτιάξει...Step by step (= βήμα βήμα)...We think that (= το πιστεύουμε).

Σ: Επομένως, θέλεις κάποια στιγμή να γυρίσεις πίσω; Το σκέφτεσαι;

Κ: Εννοείται, κάποια στιγμή θέλω να πάω στην πατρίδα μου.

Σ: Όποτε τα σχεδιά σου για το μέλλον ποια είναι; Περιμένεις να πας στην Αγγλία;

Κ: Ναι, ή να φέρω την πατρίδα μου εκεί. Θέλω να πάω να δουλέψω να ζήσω και κάποια στιγμή να πάω να δω τους δικούς μου, να πάω στην πατρίδα μου και να γυρίσω...

Σ: Θέλεις να μας πεις κάτι άλλο, οτιδήποτε;

Κ: Δεν έχω κάτι άλλο να πω...

3^η Συνέντευξη, Κ.

Στοιχεία:

Όνομα: Κ.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Αλγερία

Σ: Μπορείς να μου πεις την καταγωγή σου;

Κ: Από Αλγερία.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

K: Σε πόλη.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

K: Με την αδελφή μου μέναμε μόνοι μας...

Σ: Οι γονείς έμεναν αλλού ή δεν βρίσκονταν εκεί;

K: Οι γονείς μου είχαν χωρίσει, παντρεύτηκε η μάνα μου παντρεύτηκε ο πατέρας μου και μέναμε με την αδελφή μου μόνοι μας.

Σ: Για τη διαβίωσή σου μόνος σου δούλευες για να ζήσεις;

K: Οι παππούδες και οι γιαγιάδες μας βοηθούσαν για να ζήσουμε.

Σ: Εσύ εργάστηκες;

K: Πότε δούλευα πότε όχι, όποτε έβρισκα δουλειά...

Σ: Μπορείς να μας πεις τί δουλειές έκανες;

K: Πούλαγα σε ένα μαγαζί, σε ένα μανάβικο.

Σ: Σε γενικές γραμμές την οικονομική κατάσταση μέσα στο σπίτι θα την χαρακτήριζες άσχημη;

K: Ναι ήμασταν φτωχοί...

Σ: Σχολείο κατάφερες να πας;

K: Μπήκα ένα χρόνο μόνο στο σχολείο, ξέρω όμως να διαβάζω και να γράφω.

Σ: Και η αδελφή σου πήγε σχολείο;

K: Η αδελφή μου πήγε σχολείο αλλά εγώ για να δουλεύω...

Σ: Από την οικογένειά σου, γονείς παππούδες, έφυγε κάποιος άλλος ή έφυγες μόνος σου;

K: Μόνος μου, δεν ήρθε κανείς από την οικογένειά μου ούτε από γνωστούς, τίποτα.

Σ: Άρα η απόφαση για να φύγεις ήταν δική σου;

K: Είχαμε πολλά προβλήματα και με βοήθησε η αδελφή μου να φύγω.

Σ: Συνέβη κάτι συγκεκριμένο και να είπες ότι «Τώρα πρέπει να φύγω;»;

Κ: Έχω έναν αδελφό από τον πατέρα μου, που έπινε πολύ, έκλεβε...είχε πολλά προβλήματα, είχε πάρει λεφτά από κάποιον και μου είπαν αν δεν θα δώσεις τα λεφτά που έχει κλέψει και έχει πάρει ο αδελφός σου θα σκοτώσουμε εσένα. Και σηκώθηκα και έφυγα, η αδελφή μου παντρεύτηκε και έτσι έφυγα...

Σ: Αρα η αδελφή σου μένει ακόμα εκεί;

Κ: Ναι...

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις ο προορισμός σου ποιος ήταν;

Κ: Ήταν να φύγω κατευθείαν για Γαλλία, το κράτος το δικό μου ήταν επί κατοχή πάρα πολλά χρόνια από τη Γαλλία και ξέρω πολύ καλά γαλλικά. Ξέρουν όλοι γαλλικά άπογα. Ήθελα να φύγω κατευθείαν για Γαλλία αλλά δεν μπορούσα να φύγω, γιατί δεν μπορούσα να πάρω βίζα. Προτίμησα να πάω στην Τουρκία, και από την Τουρκία στην Ελλάδα, για να πάω μετά στην Γαλλία. Αλλά όταν ήρθα στην Ελλάδα, έκανα εδώ αίτηση για άσυλο.

Σ: Πας να βρεις κάποιον στην Γαλλία, ή πας λόγω του ότι ξέρεις τη γλώσσα;

Κ: Έχω στη Γαλλία τη θεία μου, η αδελφή της μητέρας μου.

Σ: Υπήρχαν εμπόδια στο ταξίδι;

Κ: Ναι, ήταν πολύ δύσκολο το ταξίδι...τώρα δόξα το Θεό είμαι καλά...Υπήρξαν πολλά εμπόδια από την ώρα που έφυγα από την πατρίδα μου μέχρι να φτάσω στην Ελλάδα αλλά τώρα είναι πιο καλά τα πράγματα.

Σ: Μπορείς να μου περιγράψεις τις συνθήκες;

Κ: Στην Τουρκία κοιμόμουν στους δρόμους, μέχρι να φτάσω στην Ελλάδα...

Σ: Φαγητό, νερό είχατε;

Κ: Όχι πολύ, που και που έβρισκα φαΐ...Ήμασταν σε ένα δάσος για έξι μέρες και περιμέναμε για να φύγουμε για Ελλάδα, γιατί μας έλεγαν θα φύγετε αύριο...ξέρεις...και καθίσαμε σε ένα δάσος έξι μέρες...Ήμασταν πολλοί μαζί που περιμέναμε να φύγουμε...

Σ: Στο ταξίδι ήσουν με ανθρώπους που γνώριζες, ή τους γνώρισες εκεί;

Κ: Γνωρίστηκε με αυτόν τον κόσμο εκείνες τις μέρες, δηλαδή όποιον έβρισκα.....και μετά βρήκα έναν από την πατρίδα μου, από την Αλγερία, και μου είπε «Θα σε βοηθήσω να φύγεις».

Σ: Θυμάσαι από ποιες χώρες περάσατε;

Κ: Όχι ήρθα με το αεροπλάνο, είναι πολύ μακριά...πρέπει να περάσεις πολλές χώρες για να φτάσεις.

Σ: Θυμάσαι πόσο διήρκησε το ταξίδι;

Κ: Ένα μήνα περίπου. Στην Ελλάδα είμαι 8 με 9 μήνες.

Σ: Είναι κάποιο γεγονός που αντιμετώπισες στο ταξίδι σου και θέλεις να μας το πεις;

Κ: Δόξα το Θεό δεν είδα κάτι, δεν μου κάναν κάτι κακό...σε άλλους έκαναν...αλλά εγώ τουλάχιστον έφτασα καλά...

Σ: Όταν έφτασες στην Ελλάδα τί αντιμετώπισες;

Κ: Βρήκα κάποιες παρέες, κάποιους φίλους από την πατρίδα μου και από τη Συρία και από αλλού που ήταν καλοί άνθρωποι, δεν μου έκαναν κάτι. Ευτυχώς δεν είδα κάτι κακό.

Σ: Εδώ στο campus η διαμονή πώς είναι;

Κ: Έτσι και έτσι...περνάμε και καλά και κακά...

Σ: Υπάρχουν κάποια πράγματα που πιστεύεις ότι πρέπει να αλλάξουν;

Κ: Πολλά πρέπει να αλλάξουν!

Σ: Έχεις κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό σου;

Κ: Θα αλλάξουν πολλά πράγματα, πιστεύω θα αλλάξουν...

Σ: Αν τα πράγματα γίνουν καλύτερα θέλεις να γυρίσεις πίσω;

Κ: Ναι, δεν έφυγα επειδή το ήθελα, έφυγα επειδή είχα προβλήματα.

Σ: Ποια είναι τα σχέδιά σου για το μέλλον;

Κ: Να μάθω τη γλώσσα, να δουλέψω και να συνεχίσω τη ζωή μου όπως όλος ο κόσμος...

Σ: Εδώ στην Ελλάδα; Δεν θα πας στη Γαλλία;

Κ: Ναι γιατί παίρνω άσυλο στην Ελλάδα...έχω αλλάξει γνώμη...

Σ: Θέλεις να πεις κάτι άλλο; Κάτι που πιστεύεις ότι πρέπει να ακουστεί;

Κ: Δεν έχω να πω κάτι άλλο...

Σ: Ευχαριστώ πάρα πολύ για τη βοήθεια!

4^η Συνέντευξη, Α.

Στοιχεία: 1 χρόνο είναι στην Ελλάδα

Όνομα: Α.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θες να μας πεις ποια είναι η καταγωγή σου;

Α: Είμαι από τη Συρία

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Α: Έμενα στο Χαμς, το Χαμς είναι πόλη.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Α: Ήμουν μαζί με τους γονείς μου.

Σ: Αδέρφια έχεις;

Α: Είμαστε έξι αγόρια και δύο κορίτσια.

Σ: Και μένατε μαζί στο ίδιο σπίτι;

Α: Ναι.

Σ: Οι γονείς πού εργάζονταν;

A: Η μητέρα μου ήταν στο σπίτι και μεγάλωνε τα παιδιά. Ο πατέρας μου ήταν δημόσιος υπάλληλος.

Σ: Εσύ ή κάποιος άλλος αδελφός, αδελφή εργαζόσασταν;

A: Μόνο ο πατέρας μου...

Σ: Σε γενικές γραμμές πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι;

A: Πριν τον πόλεμο ήταν πολύ καλά. Είχαμε μια πολυκατοικία δικιά μας. Όμως, όταν ξεκίνησε ο πόλεμος η κυβέρνηση θεώρησε πως ο πατέρας μου δεν είναι καλός, ότι δεν είναι μαζί τους και τον είχαν έξι χρόνια στη φυλακή. Έτσι ξεκίνησε η κάτω βόλτα...

Σ: Σχολείο κατάφερες να πας;

A: Ναι πήγα δέκα χρόνια.

Σ: Και τα αδέρφια σου πήγαν και αυτά σχολείο;

A: Η μία μου αδελφή έχει τελειώσει το Πανεπιστήμιο, ο αδελφός μου πήγε στο Λίβανο, και τα άλλα παιδιά σπουδάζουν. Για τον πατέρα μου δεν ξέρουμε αν είναι στη φυλακή, αν έχει πεθάνει. Τον σκότωσαν; Ζει; Δεν ξέρουμε τίποτα, από την ημέρα που τον πήγαν στη φυλακή δεν ξέρουμε τίποτα! Κάποιος πήγε και δήλωσε για τον πατέρα πως είναι προδότης, κατά της κυβέρνησης και τον πήραν στη φυλακή χωρίς να έχει ανακατευτεί πουθενά, δεν ανακατευόταν...Και ακόμα δεν ξέρουμε τίποτα.

Από τότε πήγαμε μια φορά και ρωτήσαμε, γιατί όλο μου το σόι δουλεύει στο δημόσιο, είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Και πήγαν κάποια άτομα και τους είπαν ναι, πρέπει να λίγο να ρωτήσουν, να ψάξουν τί έχει κάνει και τα λοιπά και μετά θα βγει. Από το 2012 μέχρι σήμερα, δεν έχουμε ακούσει τίποτε άλλο. Ζει, πέθανε; Δεν ξέρουμε...

Σ: Αρα με τον πόλεμο η ζωή σου άλλαξε ριζικά.

A: Η μάνα μου δεν άντεχε να κουβαλάει όλο αυτό το βάρος πάνω της, να μεγαλώνει μόνη της τόσα παιδιά, και ζήτησε από μία θεία μου στη Γερμανία να φύγω και μου έστειλε λεφτά και έφυγα.

Σ: Η απόφαση για να φύγεις ήταν δική σου;

A: Ναι, η απόφαση ήταν δική μου γιατί θα με έπιαναν και εμένα αργότερα.

Σ: Υπήρχε κάποιος άλλος που σε βοήθησε να φύγεις ή μόνο η θεία σου;

A: Με βοήθησαν λίγο οι γονείς μου, λίγο ο ξάδελφός μου και η θεία μου...

Σ: Από την οικογένεια έφυγες μόνο εσύ;

A: Ήρθα μαζί με τον ξαδελφό μου, αυτόν που οι δικοί του είναι στη Γερμανία, και μετά χαθήκαμε, δεν ξέρω τίποτα για αυτόν.

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις ο προορισμός σου ήταν η Ελλάδα;

A: Ήθελα κατευθείαν να πάω στη Γερμανία αλλά δεν μπορούσα να φύγω, αφού δεν γινόταν και έμεινα στην Ελλάδα. Στείλαμε τα χαρτιά και ήρθε απόρριψη δύο φορές, γιατί είναι θεία μου δεν είναι πρώτης συγγένειας. Στείλαμε τα χαρτιά δύο φορές και ξαναγυρίσαν και είπαν ότι δεν το δέχονται οι Γερμανοί. Μετά ξαναστείλαμε τα χαρτιά με συμπληρώματα και τέτοια, και ξαναήρθε δεύτερη απόρριψη. Τώρα περιμένω τρίτη φορά να δω αν θα δεχτούν.

Σ: Στο ταξίδι είπες ότι ξεκίνησες με τον ξαδελφό σου αλλά χαθήκατε;

A: Στην Ελλάδα χαθήκαμε.

Σ: Το ταξίδι σου πόσο διήρκησε; αν θυμάσαι.

A: Έφυγα από τη μάνα μου και πήγα στην αδελφή μου, την παντρεμένη σε μια άλλη πόλη στη Συρία, σύνορα με Τουρκία. Είχα δύο χρόνια να τη δω και πήγα να τη βρω, για να φύγω από εκεί και να πάω στην Τουρκία. Έκατσα μαζί της μια βδομάδα, επειδή δεν την είχα δει για καιρό, και μετά πέρασα και μπήκα στην Τουρκία. Όλο όλο το ταξίδι διήρκησε ένα μήνα περίπου.

Σ: Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού οι συνθήκες ποιες ήταν, υπήρχε φαγητό, νερό;

A: Τα λεφτά ήταν όλα από τον ξάδελφό μου, για να με βοηθήσει, για το φαί, το νερό μέχρι να φτάσουμε εδώ. Δεν τον έχασα τον ξάδελφό μου, είχε λεφτά και έφυγε με άλλον τρόπο για την Ελλάδα. Τον έχασα δεν ήθελα να πω ότι τον έχασα, αλλά ότι έφυγε και μετά ο Άιμαν έμεινε στην Ελλάδα, Άιμαν τον λένε.

Σ: Υπήρξε κάποιο γεγονός κατά τη διάρκεια του ταξιδιού που θέλεις να μας πεις;

A: Στη διάρκεια του δρόμου για να φύγουμε από εκεί, από τη Συρία για την Τουρκία, ακούγαμε πυροβολισμούς πάνω μας, φάγαμε ξύλο, από τους Τούρκους, την αστυνομία...Μας γύρναγαν πίσω, ξαναφεύγαμε πάλι. Δύο φορές μας χτύπησαν, δηλαδή πυροβολούσαν όπου τύχει, όπου...και τελικά την τρίτη φορά περάσαμε. Μόλις φτάσαμε στην Τουρκία, ένας μας έκλεψε τα λεφτά, είπε πως θα σας περάσουμε απέναντι στην Ελλάδα, αλλά μας πήραν τα λεφτά και δεν έκαναν τίποτα. Από 450 δολάρια ο καθένας, 450 εγώ και 450 ο ξάδελφός μου, μας τα πήραν, μας κορόιδεψαν και τα χάσαμε εμείς τα λεφτά. Και μετά περιμέναμε στη Σμύρνη για να μας στείλει πάλι η θεία μου λεφτά, για να φύγουμε. Τέσσερις φορές ξεκινήσαμε να φύγουμε με τη βάρκα και ξαναγυρίσαμε. Τρεις φορές παραλίγο να πνιγούμε, γιατί οι Τούρκοι έβγαιναν και μας γύριζαν πίσω με τη βία, μπορεί να έριχναν και τη βάρκα για να πνιγούμε. Και την τρίτη φορά πάλι είδαμε ένα μεγάλο καράβι νομίζαμε πως είναι πάλι αυτοί για να μας γυρίσουν, και κοιτάξαμε πάνω και είδαμε τη σημαία την ελληνική. Η ελληνική σημαία δεν μας έχει κάνει ποτέ κάτι κακό, μας πήρε και μας άφησε στην παραλία. Μας πήγαν στη Σάμο, δεν μας έκαναν τίποτα κακό. Δεν έχω ακούσει ποτέ από την ελληνική κυβέρνηση να κάνει κακό σε κανέναν, μόνο σε κάποιες περιπτώσεις. Ποτέ δεν έχουν κακό, αφού μας έβαλαν στο καράβι πάνω, μας έδωσαν και κουβέρτες, νερό και μας πήγαν στη Σάμο.

Σ: Άρα βρήκατε αρκετά εμπόδια μέχρι να φτάσετε.

A: Ναι...

Σ: Στην Ελλάδα όταν έφτασες τί αντιμετώπισες;

A: Έκατσα οχτώ μήνες στη Σάμο, στο καμπινγκ. Και μετά έφυγε ο ξάδελφός μου κατευθείαν στη Γερμανία, είχε λεφτά πλήρωσε και έφυγε. Όχι έτσι...με λεφτά. Και κάποια στιγμή με έφεραν εδώ, και μου είπαν θα κάτσεις εδώ μέχρι να τελειώσεις με τα χαρτιά σου για να φύγεις.

Σ: Άρα έχεις να αντιμετωπίσεις και μεγάλη γραφειοκρατία;

A: Ο ξάδελφός μου μου είπε να περιμένω γιατί τα λεφτά είναι πολλά, να περιμένω να φύγω με τα χαρτιά. Αλλά τα χαρτιά καθυστερούν πάρα πολύ. Ένα χρόνο είμαι στην Ελλάδα. Σε αυτή τη διάρκεια δύο φορές τα χαρτιά μου γύρισαν πίσω με απόρριψη.

Σ: Η κατάσταση τόσο στη Σάμο όσο και εδώ πώς σου φαίνεται; Τί προβλήματα υπάρχουν;

A: Εδώ είναι καλύτερα, γιατί εκεί ήμασταν όλοι μαζί, ήταν και μεγάλοι και μικροί, ενώ εδώ είναι μόνο τα παιδιά. Στη Σάμο ήταν καλά και δεν ήταν καλά.

Σ: Υπάρχει κάτι που θα πρότεινες για να γίνει εδώ κάτι καλύτερο;

A: Ας πούμε κάτι που δεν έχει...μου κλέψαν και μένα εδώ το τηλέφωνο και του Πασάρ. Εντάξει το φαΐ...Ένας από την κοινότητα, φίλος μας, ήρθε...και αφήσαμε τα τηλέφωνα, και τα πήρε και έφυγε. Ξέρουμε ότι τα πήρε αυτός και δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Το φαΐ δεν μας αρέσει και πολύ, οι συνθήκες ζωής δεν είναι και ότι καλύτερο, είμαστε μακριά από τη Χαλκίδα, δηλαδή μακριά από μία πόλη. Ζούμε σε δάσος, στην ερημιά.

Σ: Επομένως, αυτό που σχεδιάζεις να κάνεις είναι να πας στη Γερμανία, στη θεία και τον ξάδελφό σου;

A: Δεν έχω πρώτη συγγένεια, για αυτό αργεί τόσο πολύ, και μπορεί και να μην γίνει. Ο πρώτος ξάδελφός μου με τα δύο παιδιά είναι εκεί.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος θέλεις να γυρίσεις πίσω;

A: Έφυγα από εκεί για να πάρω και τους γονείς μου, τη μάνα μου δηλαδή με τα αδέλφια μου, που είναι ελεύθερα. Για αυτό θέλω όταν πάω στη Γερμανία, να πάρω τη μάνα μου, τα αδέλφια μου...ο πατέρας μου είναι αγνοούμενος.

Σ: Έχεις επικοινωνία με τη μάνα σου και τα αδέλφια σου;

A: Ναι, αλλά μου κλέψαν το τηλέφωνο και δεν έχω τώρα.

Σ: Αν θέλεις πες μας τη γνώμη σου για τον πόλεμο που τον έζησες, γιατί συνέβη όλο αυτό;

A: Ήμουν 12 χρονών όταν ξεκίνησε ο πόλεμος, ούτε ξέρω γιατί ούτε ξέρω για ποιο λόγο έγινε αυτό. Γιατί έγινε αυτό, γιατί έγιναν μαλλιά κουβάρια δεν ξέρω. Δεν είδα τίποτε πέρα από το ο ένας να σκοτώνει τον άλλον.

Σ: Τα όνειρά σου για το μέλλον;

A: Να τελειώσω το σχολείο, και μετά να φέρω κοντά μου τη μάνα και τα αδέρφια μου.

Σ: Θέλεις να μας πεις κάτι άλλο;

A: Είσαι ωραία και καλή!

5^η Συνέντευξη, Π.

Στοιχεία:

Όνομα: Π.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Συρία

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Π: Σε χωριό.

Σ: Και έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Π: Ναι, με τους γονείς μου;

Σ: Έχεις αδέρφια;

Π: Ναι.

Σ: Πόσα;

Π: Είναι άλλα δύο κορίτσια, εγώ και ένας αδελφός, τέσσερα παιδιά..

Σ: Στην πατρίδα που εργάζονταν οι γονείς σου;

Π: Ήταν κρεοπώλης. (εννοεί τον πατέρα του)

Σ: Εσύ εργαζόσουν εκεί;

Π: Βοηθούσα τον πατέρα μου.

Σ: Και τα αδέρφια σου το ίδιο;

Π: Ήταν μικρά τα άλλα, εγώ είμαι ο πρώτος.

Σ: Σε γενικές γραμμές πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου;

Π: Μεσαίοι...

Σ: Σχολείο πήγες;

Π: Έξι χρόνια.

Σ: Τα αδέρφια σου;

Π: Τα μικρά είναι ακόμα στο σχολείο.

Σ: Με τον πόλεμο όταν ξεκίνησε τί άλλαξε στη ζωή σου;

Π: Τα πάντα άλλαξαν, από τότε που ξεκίνησε ο πόλεμος, όλα...

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ;

Π: Μόνος μου.

Σ: Την απόφαση την πήρες εσύ ή κάποιος άλλος;

Π: Μου είπαν οι γονείς μου να φύγω καλύτερα.

Σ: Εσύ συμφώνησες; Ήθελες να φύγεις;

Π: Ήθελα και εγώ να φύγω και οι γονείς μου το ήθελαν.

Σ: Άρα σε βοήθησαν οι γονείς σου για το ταξίδι;

Π: Ναι.

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις, που σκεφτόσουν να πας; Ποιος ήταν ο προορισμός σου;

Π: Ήταν να πάω στον θείο μου στο Λονδίνο, είναι ο αδελφός του πατέρα μου.

Σ: Πώς κατάφερες να φύγεις από τη χώρα σου;

Π: Πλήρωσα λεφτά και με πήραν και με έφεραν μέχρι την Τουρκία, και από την Τουρκία πάλι έφυγα με τον ίδιο τρόπο που φεύγουν και οι άλλοι, με βάρκα, γιατί κάποιοι πάνε από Θεσσαλονίκη και...

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μαζί με άλλους που γνώριζες;

Π: Στη Χίο γνώρισα κόσμο και έκανα παρέες, στο δρόμο δεν έκανα.

Σ: Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ποιες ήταν οι συνθήκες;

Π: Ασχημες και πολύ ταλαιπωρία.

Σ: Φαγητό, νερό είχατε;

Π: Από την ημέρα που έφυγα από την Τουρκία για την Ελλάδα ήμουν χωρίς φαΐ δύο ημέρες.

Σ: Πόσο περίπου διήρκεσε το ταξίδι αν θυμάσαι;

Π: Τέσσερις μήνες.

Σ: Υπήρξαν εμπόδια στη μετακίνησή σας;

Π: Περνάμε τα σύνορα μας ξαναγυρνάνε, ξαναφεύγουμε ξαναπηγαίνουμε..δηλαδή αυτό είναι που μας καθυστερεί στο δρόμο...

Σ: Θυμάσαι καθόλου τις χώρες από τις οποίες πέρασες;

Π: Είναι ένα χωριό που λέγεται Μπένγκεν..πέρασα από ένα χωριό με ταξί το ΝΤΑΣ (εξηγεί η μεταφράστρια ότι είναι το ISIS), περάσαμε από εκεί, είναι το πιο δύσκολο κομμάτι. Το πιο δύσκολο κομμάτι είναι να περνάμε από το ΝΤΑΣ. Πέρασαμε από ένα άλλο κομμάτι που είναι Ντρούζοι (εξηγεί η μεταφράστρια ότι Ντρούζοι είναι κάποιοι που έχουν ένα θρήσκευμα, είναι κοντά στους χριστιανούς), περάσαμε και από αυτό. Στη Συρία όλα αυτά. Η πρώτη πόλη που βρήκα ήταν το Χάλαπ (εξηγεί: Χαλέπι είναι πόλη), εκεί περάσαμε από το Ελεύθερο Κράτος. Στο Χαλέπι έμεινα μία μέρα, βγήκα σε άλλο μέρος, Έκλεπ, εκεί βρήκα το στρατό των Κούρδων, εκεί ήταν λίγο δύσκολα. Έκανα πέντε μέρες για να περάσω από εκεί, γιατί ήταν πολύ δύσκολο. Έφτασα μέχρι τα σύνορα που είχε και εκεί Ελεύθερο Κράτος. Μόλις έφτασα εκεί

βρήκα αυτούς που θα μας έπαιρναν για να μας βγάλουν από τη Συρία να πάμε στην Τουρκία. Και στα σύνορα Τουρκία-Συρία δεν μπορούσαμε να περάσουμε την πρώτη μέρα, μαζί με αυτόν που πληρώναμε. Μας γύρισε πίσω και μετά ξανά προσπαθήσαμε. Αυτό έγινε τρεις φορές, την τρίτη φορά περάσαμε. Ήταν μαζί μου και μια οικογένεια από το Ιράκ, περάσαμε μαζί, πήγαμε στην Τουρκία. Στην Τουρκία σε ένα μέρος που λέγεται Μερσίν, πήγαμε εκεί, εγώ είχα εκεί κάτι συγγενείς, έμεινα εκεί τρεις μήνες. Αυτοί δουλεύαν εκεί σε ένα εργοστάσιο που φτιάχναν το σαμπουάν και μπάκα εκεί και δούλευα τρεις μήνες, μαζί με τους συγγενείς μου. Και μετά μάζεψα τα λεφτά και πήγα μαζί με τον, αυτόν που θα πλήρωνα, για να φύγω από το μέρος που είναι απένταντι από τη Χίο, δεν θυμάμαι το όνομά του. Τρεις μέρες έκατσα εκεί, δύο μέρες ήμασταν χωρίς φαϊ κρυμμένοι και μετά μας έβαλε στη βάρκα...75 άτομα ήμασταν στην βάρκα. Φτάσαμε στη Χίο. Στην Ελλάδα μας πήραν και βρήκαν κάποιους, και μας πήγαν σε μία ΜΚΟ, και τους είπαν πάρτε τους κάντε τους ό,τι νομίζετε, και μας πήραν...Στην Ελλάδα δεν μου έκαναν τίποτα. Έκανα τα χαρτιά μου για να παώ στο θείο μου, στο Λονδίνο. Έχω δύο θείους, αδέρφια του πατέρα μου, έχω δύο θείους από τη μάνα μου. Αυτοί του πατέρα μου κάναν τα χαρτιά, για να πάω μαζί τους, δηλαδή βοηθούν και αυτοί, βοηθάει και η Ελλάδα, για να πάω στο Λονδίνο. Ήρθε μία φορά απόρριψη, γιατί δεν είχα τα χαρτιά όπως πρέπει, γιατί είναι θείος, είναι αδελφός του πατέρα μου. Ήταν ένα χαρτί που λείπει στον θείο μου, και τώρα συμπληρώσαμε εδώ κάποια χαρτιά...Έκατσα ένα μήνα στη Χίο και μετά ήρθα εδώ, είμαι έξι μήνες περίπου στην Ελλάδα.

Σ: Την κατάσταση που βρήκες εδώ στην Ελλάδα, πώς την βλέπεις;

Π: Δεν είναι καλά στην Ελλάδα...δεν έχω βοήθεια, δεν βοηθούν καθόλου κάτι να προχωρήσει!

Σ: Δεν βοηθούν τις διαδικασίες να προχωρήσουν; Γραφειοκρατικά δεν βοηθούν;

Π: Ναι...

Σ: Εδώ στο campus που έχεις έρθει πώς είναι;

Π: Δεν είναι τόσο καλό και εδώ...

Σ: Έχεις κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό σου, που πιστεύεις ότι πρέπει να αλλάξει; Κάποιο πρόβλημα που εντοπίζεις;

Π: Όλα πρέπει να αλλάξουν.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θέλεις να επιστρέψεις;

Π: Ναι, θέλω...

Σ: Θες να μας πεις, γιατί πιστεύεις ότι έγινε ο πόλεμος;

Π: Φταίει αυτός που κυβερνούσε την πατρίδα μου πολλά χρόνια, αυτός φταίει.

Σ: Για το μέλλον σου έχεις κάποιο σχέδιο; Τι σκέφτεσαι να κάνεις;

Π: Θέλω να πάω στον θείο μου, να δουλέψω, να σπουδάσω και να δουλέψω, και να προχωρήσω τη ζωή μου.

Σ: Αν θέλεις να μας πεις κάτι, κάποιο γεγονός, κάτι που δεν ρώτησα και θέλει να ακουστεί;

Κ: Όχι, αν θέλεις κάτι να ρωτήσεις εσύ..

Σ: Όχι, εντάξει..Ευχαριστώ!

6η Συνέντευξη, Ο.

Στοιχεία:

Όνομα: Ο.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Συρία

Σ: Μπορείς να μας πεις πόσο χρονών είσαι και από πού κατάγεται;

Ο: Είμαι 17 χρονών και είμαι από τη Συρία, από πόλη...

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Ο: Ναι...

Σ: Αδέρφια έχεις;

Ο: Έξι αγόρια και δύο κορίτσια..

Σ: Οι γονείς σου που εργάζονταν;

Ο: Ο πατέρας μου δούλευε στην κυβέρνηση, δηλαδή δημόσιος υπάλληλος, ο αδελφός μου δούλευε οδηγός ταξί, ο άλλος ήταν κουρέας και ο τρίτος δούλευε στα εστιατόρια...

Σ.Μ. Ένα λεπτό γιατί κάποιος....θέλει να έρθει να μιλήσει...(χαμηλά γέλια)

Ο: Εγώ ψάρευα...

Σ: Α, εργαζόσουν ως ψαράς όλα αυτά τα χρόνια..

Ο: Ψάρευα και πολύ...

Σ: Από ποια ηλικία το έκανες αυτό;

Ο: Από τα 14.

Σ: Σε γενικές γραμμές πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου;

Ο: Ήμασταν...ούτε είχαμε δανεικά...ούτε πλούσιοι ούτε φτωχοί! Ήμασταν καλά...Μετά τον πόλεμο όλα τελείωσαν, όλα! Και τώρα φύγαν όλοι από εκεί που ήμασταν, όλοι...οι γονείς μου και τα παιδιά και πήγαμε σε κατασκηνώσεις που είναι έξω από την...(εννοεί: πόλη) γιατί έχουν φτιάξει κατασκηνώσεις για αυτούς που έχουν πολύ πόλεμο στην χώρα μου, και είχαμε πάει εκεί, και μείναμε εκεί, δεν δουλεύει κανείς, καθόμαστε στις κατασκηνώσεις μας...

Σ: Σχολείο πήγες;

Ο: Εννιά χρόνια.

Σ: Και τα αδέρφια σου πήγαν και αυτά σχολείο;

Ο: Ναι.. Έφυγα όμως εγώ, γιατί έπρεπε να πάω πάλι στο στρατό, ή στο ένα ή στο άλλο, για να πολεμήσω, για να σκοτώσουμε ο ένας τον άλλο και δεν θέλαμε...έφυγα μόνος μου.

Σ: Μόνος σου αποφάσισες να φύγεις;

Σ.Μ. Όχι μόνος του έφυγε.

Σ: Ήσουν ο μοναδικός που έφυγες;

Ο: Ναι, όλα τα αδέλφια μου είναι εκεί μαζί με τους γονείς μου...

Σ: Ουσιαστικά έγινε κάποιο συγκεκριμένο γεγονός και αποφάσισες να φύγεις;

Ο: Θα έπρεπε να πάω στο στρατό.

Σ: Ήσουν ο μεγαλύτερος αδελφός;

Ο: Θα φύγουν και τα άλλα αδέλφια μου, αλλά εγώ έφυγα πρώτα γιατί σε μένα ήρθε το χαρτί.

Σ: Κατάλαβα.

Ο: Στον πόλεμο με χτύπησε μια σφαίρα εδώ και βγήκε από πίσω (δείχνει ένα σημείο του προσώπου του, κοντά στη γνάθο), μπήκε από εδώ και βγήκε έτσι (δείχνει). Δεν μπήκε λίγο πιο μέσα για να με πειράξει...μπήκε από εδώ και βγήκε από εκεί (δείχνει), ήμουν τυχερός που δεν χάλασε κάποια όργανα μέσα στο κεφάλι μου.

Σ: Άρα με τον πόλεμο άλλαξαν τα πάντα στη ζωή σου...

Ο: Πάρα πολύ. Πριν τον πόλεμο ήταν μια χαρά, όλα καλά και μετά έγινε ο πόλεμος και...

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

Ο: Βγήκα εγώ γιατί έπρεπε να πάω να κοιτάξω την υγεία μου, γιατί είχα όλα αυτά, και είπαμε ένας ένας γιατί δεν είχαμε λεφτά, γιατί θες λεφτά για να φύγεις... Ήταν ένας εκεί που μέναμε, που έβγαζε τον κόσμο με λεφτά, και μας είπε επειδή έχεις το πρόβλημα αυτό και όλα αυτά που έπαθες, θα σε βγάλω χωρίς λεφτά. Κάθε φορά που πέρναγα κάπου και με έπερνε κάποιος άλλος, από αυτούς που πλήρωνονται, τους έπαιρνε τηλέφωνο αυτός που είναι... (εννοεί: που με έβγαλε) και τους έλεγε να περάσετε αυτόν τον κόσμο, να περάσατε αυτόν τον δικό μου, μέχρι που ήρθα στην Ελλάδα, δεν πλήρωσα τίποτα. Ήθελε πολλά λεφτά, 700 δολάρια...

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μόνος σου;

Ο: Πρώτα βγήκα εγώ με τον θείο μου, αδελφό του πατέρα μου... Τον θείο μου τον πυροβόλησαν οι Τούρκοι στο πόδι και δεν μπορούσε να συνεχίσει και γύρισε πίσω.

Είπα να πάω πίσω; Γιατί να γυρίσω πίσω με τον θείο μου; Καλύτερα να πάω μπροστά μόνος, και ο θείος μου δεν θα άντεχε να περπατήσει με τον πυροβολισμό στο πόδι. Δεν πήγα να σώσω το τομάρι μου απλώς ήξερα ότι πάλι και εγώ μπορεί να μην φτάσω, γιατί θα προχωρήσω και ό, τι γίνει, δεν είναι να σώσω εγώ τον εαυτό μου αλλά μπορεί την άλλη φορά να με χτυπήσουν και εμένα...και έτσι προχώρησα.

Σ: Συνάντησες εμπόδια στο ταξίδι, εκτός από τον πυροβολισμό;

Ο: Ναι, να μας πιάσουν, να μας γυρίσουν, να μας φέρουν πάλι ξανά...Και εκεί που πήγα να περάσω με τη βάρκα με έπιασαν και με άφησαν, ξέρεις αυτά που γίνονται...Μόλις έφτασα εδώ στην Ελλάδα είπα εντάξει, σώθηκα...στη Σάμο...

Σ: Θέλεις να μας πεις κάποιο γεγονός που να συνέβη;

Ο: Φτάνει και πολλά είναι!

(γέλια από όλους)

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις, ο προορισμός σου ποιός ήταν;

Ο: Η Γερμανία. Στη Σάμο ήταν πολύ πολύ δύσκολα τα πράγματα, πολύ άσχημα. Και αναγκάστηκα να πω ναι, θα μείνω στην Ελλάδα, να είμαι πρόσφυγας στην Ελλάδα, για να τελειώνω να φύγω από τη Σάμο, γι' αυτό αναγκάστηκα δεν ήθελα. Δεν έχω πρώτη συγγένεια για να πάω στη Γερμανία, γιατί πρέπει να έχω πρώτη συγγένεια για να πάω στη Γερμανία, δεν έχω, έχω κάτι ξαδέλφια κάτι μακρινές. Και αναγκάστηκα να φύγω από τη Σάμο, γιατί στη Σάμο ήταν πολύ κακή η μεταχείριση. Μεταχειρίστηκα πάρα πολύ άσχημα από τον μεταφραστή μέχρι όποιονδήποτε...τίποτα, ήταν πολύ άσχημη η μεταχείρισή τους στα παιδιά, ακόμα και ο μεταφραστής ήταν... πολύ άσχημα...Ακόμα και η ψυχολόγος, ακόμα και αυτή που έπρεπε να είναι κοντά μας, και αυτή με μεταχειρίστηκε χειρότερα και από τους άλλους. Δηλαδή, όλοι εκεί στη Σάμο δεν ήταν καλοί καθόλου, αυτοί που εργάζονται. Όλοι αυτοί (αναφέρει κάποια ονόματα ΜΚΟ), δεν έχει Ερυθρό Σταυρό εκεί...Ήταν δύσκολες οι συνθήκες, το φαί δεν ήταν καλό, το νερό...μας έδιναν ένα μπουκάλι την ημέρα, και ανοίγαν μια βρύση στο κάμπινγκ όλο, και μας ανοίγαν τη βρύση μία ώρα κάθε μεσημέρι για να πάρεις νερό, για να πλυθείς, για...Πρωί πρωί το πρωινό ήταν ένα κρουασάν, ένα μήλο και ένας χυμός, αυτό από το πρωί μέχρι 1 η ώρα το μεσημέρι, δεν είχε τίποτα άλλο. Ήμουν σε ένα κοντέινερ, και ήμασταν 14 άτομα σε ένα-δύο

δωμάτια πιο μικρά από αυτά (δείχνει το κοντέινερ που βρισκόμαστε), και σκοτωνόμασταν μεταξύ μας, και οι Έλληνες μαζί μας, και οι ξένοι μαζί με τους Έλληνες και χαμός, δεν πέρασα καθόλου καλά...Δεν είχε κανέναν εκεί δικό του άνθρωπο. Και με έπιασε ένας από εκεί και ήθελε να με φιλήσει, να πάει μαζί μου και τέτοια...

Σ: Εργαζόμενος;

Ο: Όχι, όχι, ένας από το Ιράκ, πρόσφυγας.

Σ: Και σε τραυμάτισε;

Ο: Ναι...μου είπε δώσ' μου ένα φιλί, έλα μαζί μου, θα σου δώσω λεφτά...Πήγα στην αστυνομία και μου είπε φύγε, φύγε. Στην πόλη, στη Σάμο όταν κατεβήκαμε βόλτα και τέτοια, ο κόσμος ήταν πολύ καλός. Αυτοί που είναι στο κάμπινγκ δεν είναι καλοί, και η αστυνομία γενικά.

Σ: Για να καταλάβω, η αστυνομία όταν έμαθε το γεγονός σου είπαν φύγε; Δεν ασχολήθηκαν;

Ο: Ήταν εκεί ένας μεταφραστής και μου είπε ότι δεν είναι δουλειά μου να μεταφράσω τέτοια πράγματα...

Σ.Μ. Είναι υποχρεωμένος, είναι η δουλειά του, για αυτό πληρώνεται.

Ο: Μη μου βάζεις μπελάδες μου λέει, φύγε φύγε, κύριε φώναξε τους αστυνόμους, και λέει άντε φύγε φύγε πάρτον... Στο φαί περιμένουν στην ουρά 500 άτομα, και η αστυνομία έχει κάποιους δικούς της από τους ίδιους του Άραβες, από κάποιους ρουφιάνους της, και τους έβαζαν να προσέχουν, να μην μπαίνουν όλοι μαζί, να μην σκοτώνονται και τέτοια αλλά η αστυνομία κάθεται έτσι (δείχνει με σταυρωμένα τα χέρια) και τους έχουν αφήσει να σκοτώνονται μεταξύ τους, και μπαίνει ένας ένας, σε όποιον θέλουν θα του δώσουν φαί σε όποιον δεν θέλουν του κάνουν έτσι, τους σπρώχνουν πίσω.

Σ: Δηλαδή, ουσιαστικά έχουν κάνει σαν αστυνόμηση από εσάς τους ίδιους, οι οποίοι οι ίδιοι σκοτώνεστε μεταξύ σας και η αστυνομία δεν εμπλέκεται;

Ο: Μόλις γίνεται κάτι παίρνει το παιδί που λέει, που σπρώχνει, που θέλει να πάρει το φαΐ και μιλάει με τους άλλους που είναι οι δικοί τους, οι Άραβες αυτοί, και το παίρνει μέσα, το χτυπάει και το πετάει έξω.

Σ: Ο αστυνόμος;

Σ.Μ. Ναι.

Ο: Μιάμιση ώρα με έχουν αφήσει κάτω λιπόθυμο από το ξύλο, και δεν μου έκαναν τίποτα, έχω και βίντεο, έχουν τραβήξει βίντεο κάτι άλλα παιδιά. Με αφήσαν πεταμένο μέχρι που να ησυχάσουν όλοι και φέραν μετά ασθενοφόρο και με πήραν. Με είδαν πεσμένο κάτω μιάμιση ώρα και μου είπαν έτσι είναι αυτά, μετά από μιάμιση ώρα έρχεται το ασθενοφόρο.

Σ: Οι αστυνομικοί;

Ο: Ναι, είπαν πέταξέ τον, πήγαινε πάρτον και πέταξέ τον, μην είναι στην πόρτα. Δεν ήρθε το ασθενοφόρο, ο ένας μου έβαλε λίγη κολόνια ή κάτι, δεν ήρθε ασθενοφόρο...μιάμιση ώρα ήμουν λιπόθυμος και μετά με ξυπνήσαν με οινόπνευμα και μετά με βάλαν στο δωμάτιό μου και...πήγα στον γιατρό την άλλη μέρα, μου είπε κάνε υπομονή ο γιατρός, μετά από μια βδομάδα θα πας σε ένα μέρος πιο καλό, για εδώ (εννοεί το κάμπινγκ που βρίσκεται τώρα). Εδώ όχι, πολύ καλά...

Σ.Μ. Εμείς εδώ όχι, πολύ καλά και άμα βλέπουμε αστυνομία να κάνει βία στα παιδιά γίνεται χαμός, τι λές καλέ; Δεν τους αφήνουμε, όλοι όχι μόνο εγώ, ένας μόνο...

Ο: Πήγαινε μια μέρα να κάτσεις εκεί να δεις, εκεί στη Σάμο. Όταν κάποιος λιποθυμά, όταν κάποιος αρρωσταίνει, αυτό σου λένε καθίστε περιμένετε... Μόλις τα παιδιά ήρθαμε μαζί από τη Σάμο, δεν θέλαμε να καθίσουμε εδώ με τίποτα, λέμε το ίδιο είναι. Είδαμε ότι τα κοντέινερ είναι πιο καλά, πιο περιποιημένα ας πούμε αλλά δεν ξέραμε τι να περιμένουμε πάλι από τους εργαζόμενους. Εδώ τους ανθρώπους τους κοιτούν σαν ανθρώπους.

Σ.Μ. Εμείς που κάνουμε μετάφραση ίσα ίσα, εμείς τους προσέχουμε πάρα πολύ.

Ο: Ρώτησα τους φίλους μου μετά από μία μέρα, αυτοί που κάνουν εδώ μετάφραση πώς είναι, είναι καλοί; Και κοίτα εκεί πώς ήταν...πολλοί, πολλά άτομα που κάνουν μετάφραση...

Σ.Μ. Οι πιο πολλοί που κάνουν μετάφραση δεν είναι Αιγύπτιοι σαν εμένα, οι πιο πολλοί είναι Ελληνο-Αιγύπτιοι ή Ελληνο...κάτι άλλο, μισό μισό. Δεν έχει σημασία αυτό...

Ο: Οι πιο πολλοί είναι Ελληνο-Αιγύπτιοι...

Σ: Όταν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θα γυρίσεις πίσω;

Ο: Μπορεί να μείνω στην Ελλάδα, μπορεί κάπου αλλού αλλά κάποια στιγμή θα πάω να δω την πατρίδα μου, τους γονείς μου, να τελειώσει ο πόλεμος...

Σ: Για τον πόλεμο τί πιστεύεις; Γιατί έγινε;

Ο: Οι πολιτικοί, 500 διαφορετικές ομάδες θέλουν να κάνουν κυβέρνηση.

Σ: Τα όνειρά σου για το μέλλον;

Ο: Θέλω χωρίς πόλεμο, χωρίς προβλήματα, ήρεμη ζωή θέλω. Έγραφα παλιά ποιήματα, τα έγραφα και τα γράφω, και ίσως το συνεχίσω...

Σ: Ίσως μπορεί να γίνεις συγγραφέας!

Ο: Μπορεί...και τραγούδια γράφω...

Σ: Ταλαντούχος (γέλια από όλους)

Ο: Γράφω αλλά δεν ξέρω που θα φτάσω...

Σ: Κάτι άλλο που θέλεις να μας πεις;

Ο: Θέλω να τελειώσουν όλα και να πάω εκεί που πρέπει να παώ, να δουλεύω...

Σ: Ευχαριστώ!

7^η Συνέντευξη, Μ.

Στοιχεία:

Όνομα: Μ.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεται.

M: Είμαι 17 χρόνων και είμαι από τη Συρία.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

M: Είμαι από χωριό, αλλά έμενα δίπλα σε μια πόλη...

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

M: Ναι...

Σ: Αδέλφια έχεις; Αν ναι, πόσα είναι;

M: Είμαστε έξι τα αδέλφια, και με τη μάνα μου είμαστε εφτά.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

M: Ο πατέρας μου ήταν δημόσιος υπάλληλος αλλά σκοτώθηκε. Δεν σκοτώθηκε, πέθανε από φυσικά αίτια...στον πόλεμο.

Σ: Σε γενικές γραμμές η οικονομική κατάσταση στο σπίτι ποιά ήταν;

M: Είμαστε κάτω από τη μεσαία τάξη, δηλαδή μπορείς να πεις φτωχοί.

Σ: Σχολείο πήγες;

M: Έκανα εφτά χρόνια στο σχολείο και έκανα την έβδομη τάξη δυο χρόνια και έφυγα.

Σ: Τα αδέλφια σου πήγαν και αυτά σχολείο;

M: Οι δύο που είναι πιο μικροί δεν πάνε και οι άλλοι οι πιο μικροί πάνε...εγώ είμαι το πρώτο παιδί στην οικογένεια.

Σ: Ο πόλεμος τί άλλαξε στη ζωή σου;

M: Όλα, τα πάντα.

Σ: Από την οικογένεια ήσουν ο μοναδικός που έφυγε;

M: Ναι.

Σ: Την απόφαση να φύγεις ποιος την πήρε;

M: Είναι μια θεία μου, αδελφή του πατέρα μου... η μάνα μου και η θεία μου πήραν την απόφαση, ότι πρέπει να φύγω από εκεί. Η θεία μου είναι στην Ολλανδία και μου έστειλε λεφτά και μου είπε να φύγω και να έρθω στην Ολλανδία.

Σ: Εσύ ο ίδιος ήθελες να φύγεις;

M: Ήθελα να φύγω από τη Συρία, αφού έχουμε πόλεμο... Ή θα πολεμούσα ή θα έφευγα...και εμείς θεωρούμε ότι ο πόλεμος είναι άδικος. Έβλεπα τον αδελφό να σκοτώνει τον αδελφό, αυτό ήταν...

Σ: Συνέβη κάποιο συγκεκριμένο γεγονός και αποφάσεις να φύγεις;

M: Δεν μου άρεσε καθόλου αυτό που γίνεται στην Συρία. Ο πρώτος που έφυγε ήταν ο Άμακ, ο θείος, ο αδελφός του πατέρα μου, ο πρώτος που έφυγε από τον πόλεμο.

Σ: Από τη χώρα πώς έφυγες;

M: Όπως όλος ο κόσμος από τη Συρία Τουρκία από Τουρκία Ελλάδα.

Σ: Σε βοήθησαν οι συγγενείς που είναι στην Ολλανδία;

M: Αυτοί που ήταν έξω με βοήθησαν να φύγω γιατί είναι δύσκολο, είναι χρήματα..

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μόνος σου ή ήξερες και άλλον κόσμο;

M: Από τη Συρία μέχρι τη Συρία δεν ήξερα κανέναν...από την Τουρκία για την Ελλάδα ήξερα κόσμο, από τη διπλανή πολυκατοικία που μέναμε, γείτονες...τέτοιους βρήκα στο δρόμο όχι συγγενείς. Πήγαμε στη Σάμο.

Σ: Το ταξίδι πόσο διήρκεσε;

M: Σαράντα μέρες περίπου...

Σ: Οι συνθήκες στο ταξίδι ποιες ήταν; Είχατε φαΐ, νερό;

M: Τρώγαμε κάτι, ό, τι βρίσκαμε...ελαφριά...έτσι...τρώγαμε από τη Συρία μέχρι την Τουρκία τρώγαμε στο δρόμο ό, τι βρίσκαμε και μετά από την Τουρκία μέχρι την Ελλάδα φάγαμε μία φορά και φτάσαμε στην Ελλάδα.

Σ: Υπήρξαν εμπόδια στη μετακίνηση από τη Συρία μέχρι την Ελλάδα;

M: Υπήρχαν κάποια προβλήματα στο δρόμο, ναι εννοείται...αλλά εντάξει.

Σ: Υπάρχει κάποιο γεγονός που θέλεις να μας το πεις;

M: Στη Σάμο είχε πολλά προβλήματα, πάρα πολλά.

Σ: Όταν έφτασες στη Σάμο, στην Ελλάδα εδώ, τί αντιμετώπισες;

M: Η αστυνομία μας χτύπαγε. Η αστυνομία μας χτύπαγε χωρίς λόγο, αν κάποιος άλλοι κάνουν φασαρία χτυπούσαν όλα τα παιδιά.

Σ: Πόσο καιρό έκατσε στη Σάμο;

M: Δυόμιση μήνες μόνο... Οι μεγάλοι που είναι μέσα στο camp, οι δικοί μας, μεθούσαν και γυρνούσαν πίσω δεν ήξεραν τί να κάνουν και χτυπούσαν τα παιδιά. Η αστυνομία αντί να πάρει τους μεγάλους που έκαναν τα προβλήματα έπαιρνε τα παιδιά. Τα πήγαιναν σε τμήμα...έχω κάτι φίλους που έφαγαν πολύ ξύλο από την αστυνομία.

Σ: Έζησες εκεί και περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης;

M: Δεν άκουσα... σε μένα όχι.

Σ: Εδώ στο camp που έχεις έρθεις πώς σου φαίνεται; Υπάρχουν προβλήματα;

(Σ.Μ. Του λέω να πει ελεύθερα σαν να μην είμαι εδώ.)

M: Όταν ήρθαμε από τη Σάμο και φτάσαμε εδώ, εδώ ήταν το ίδιο με τη Σάμο δηλαδή η εμφάνιση. Ήταν καλά εδώ δεν είναι όπως εκεί, η διαχείριση του κόσμου... είπαμε εντάξει...εμείς με τον τρόπο που μιλάμε θα αναγκαστείτε να μας μιλάτε ωραία γιατί εμείς σας σεβόμαστε και εσείς θα μας σέβεστε γιατί σεβόμαστε τον εαυτό μας.

(Σ.Μ. Του λέω δεν φτάνει εσύ να σέβεσαι τον άλλον, ο άλλος πρέπει να σε σέβεται.)

Σ: Αρα φοβόσασταν όταν ήρθατε εδώ ότι θα έχετε την ίδια μεταχείριση;

M: Δεν φοβήθηκα, αλλά λέω πάλι τα ίδια πάλι εδώ; Είχαν σπάσει τις πόρτες, παράθυρα όλα...

Σ: Στη Σάμο;

M: Ναι, οι άλλοι που έπιναν και χτυπούσαν τα παιδιά...

Σ: Οι άλλοι είναι από τους πρόσφυγες;

M: Και από τους πρόσφυγες και από την αστυνομία. Και ανοιχτές πόρτες, ανοιχτά παράθυρα παγώναμε τη νύχτα.

Σ: Αυτοί οι άλλοι από τους πρόσφυγες ήταν και αυτοί Σύριοι;

M: Απ' όλα...Αφρικανοί, Σύριοι, Ιρακινοί...από παντού...Αλγερινοί...Τριακόσια άτομα εκεί είναι από όλον τον κόσμο.

Σ: Θέλεις να φύγεις από την Ελλάδα να βρεις τους συγγενείς σου στην Ολλανδία ή να πας σε κάποια άλλη χώρα;

M: Ναι θέλω να πάω γιατί είναι εκεί η οικογένεια του πατέρα μου και θέλω να πάω σε αυτούς.

Σ: Όταν με το καλό τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θέλεις να επιστρέψεις;

M: Σε αυτόν τον πόλεμο σκοτωνόμαστε μεταξύ μας, δεν είναι κάποιος απ' έξω. Αν μάθω μια μέρα πως έχουν τελειώσει όλα αυτά και βέβαια θέλω να πάω στην πατρίδα μου, εννοείται...αλλά να μην έχουν...

Σ: Εσύ ο ίδιος μπορείς να σκεφτείς γιατί έγινε ο πόλεμος;

M: Ο κόσμος ξεσηκώθηκε για την κυβέρνηση, για να αλλάξει η κυβέρνηση γιατί δεν πήγαινε καλά, για τον Μπασάρ αλ Άσαντ. Η ίδια η κυβέρνηση, όταν έβγαιναν πορείες για να φωνάζουν για την κυβέρνηση ότι δεν πάει καλά, έχει κάνει πολλά λάθη...όποιος μιλάει τους παίρνει στις φυλακές σαν...κάπου το παρατράβηξε. Σκοτώναν το κόσμο οι ίδιοι, η κυβέρνηση, έβγαιναν με το πιστόλι, με ό, τι έβρισκαν. Ο κόσμος έβγαινε ειρηνικά, δεν είχαν τίποτα μαζί τους... άλλοι έχασαν τα παιδιά τους, άλλοι έχασαν τους άντρες τους, άλλοι τις γυναίκες, παιδιά, έχασαν πολύ κόσμο...άρχισε να χάνεται πολύς κόσμος πια. Πρώτα ήταν με την κυβέρνηση και μετά μεταξύ τους, δηλαδή ξέρεις διαφωνούν συμφωνούν και άρχισαν να χτυπούν ο ένας τον άλλον. Τώρα ό, τι να ναι, ο ένας σκοτώνει τον άλλον, για οτιδήποτε, για λόγους, χωρίς λόγους, άρχισε πια να ξεφεύγει...

(Μας διέκοψε ένα παιδί με ένα πείραγμα από το παράθυρο και ο Μ. έδειξε να εκνευρίζεται μαζί του, εξέφρασε το ότι δεν του αρέσει αυτό που κάνει ούτε και ο χαρακτήρας του.)

Σ: Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να μας πεις;

M: Όχι...

Σ: Θες να μας πεις τί θες να κάνεις στο μέλλον;

M: Να φτάσω στο θείο μου, στην Ολλανδία και να πάρω εκεί τους δικούς μου.

Σ: Ευχαριστώ!

8^η Συνέντευξη, M.

Στοιχεία:

Όνομα: M.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεςαι.

M: Είμαι δεκαέξι χρονών και είμαι από τη Συρία.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

M: Είμαι από την πρωτεύουσα.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

M: Ναι.

Σ: Αδέλφια έχεις;

M: Είμαστε εφτά αγόρια και πέντε κορίτσια.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

M: Έμποροι ήμασταν, ο πατέρας μου...η μητέρα μου ήταν στο σπίτι.

Σ: Εσύ ο ίδιος εργαζόσουν; Τα αδέλφια σου;

M: Ναι, δούλευα. Δούλευα σε μία εταιρεία, που έφτιαχναν τα αυτοκίνητα σαν ηλεκτρολόγος.

Σ: Σε γενικές γραμμές την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου πώς θα την χαρακτήριζες;

M: Ούτε πλούσιοι ούτε φτωχοί.

Σ: Σχολείο πήγες;

M: Πήγα μέχρι την έβδομη τάξη σχολείο.

Σ: Τα αδέρφια σου;

M: Δεν πάει κανένας σχολείο τώρα, γιατί δεν υπάρχει.

Σ: Με τον πόλεμο τί άλλαξε στη ζωή σου;

M: Τα πάντα άλλαξαν.

Σ: Από την οικογένεια ήσουν ο μοναδικός που έφυγε;

M: Οι δύο είναι στη Σαουδική Αραβία, τα αδέρφια μου, ο ένας είναι στη Γερμανία και εγώ είμαι στην Ελλάδα και δύο αγνοούμενοι...και ένας μαζί με τους γονείς μου.

Σ: Όλοι έφυγαν εξαιτίας του πολέμου;

M: Ναι.

Σ: Συνέβη κάποιο γεγονός που σε έκανε να φύγεις;

M: Πολλά προβλήματα, πάρα πολλά.

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

M: Με την οικογένειά μου αποφασίσαμε να φύγω.

Σ: Και ποιος σε βοήθησε; Πώς κατάφερες να φύγεις;

M: Τα λεφτά ήταν πολλά και με βοήθησαν όλοι, τα αδέρφια μου, όλη η οικογένειά μου.

Σ: Αρχικά ποιος ήταν ο προορισμός σου;

M: Ήθελα να φύγω κατευθείαν από τη Συρία για τη Γερμανία.

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μαζί με άλλους; Τους γνώριζες;

M: Μόνος μου, μόνος μου...τελείως μόνος μου.

Σ: Πόσο διήρκησε το ταξίδι περίπου;

M: Από την πόλη που μένω μέχρι την Τουρκία έκανα τέσσερις μήνες.

Σ: Και από Τουρκία Ελλάδα;

M: Ένα μήνα...πέντε μήνες όλα.

Σ: Και πώς επιβίωσες στο ταξίδι μόνος σου;

M: Βασανίστηκα στο ταξίδι πολύ.

Σ: Υπήρξε κάποιο γεγονός κατά τη διάρκεια του ταξιδιού που το θεωρείς σημαντικό και θες να μας το πεις;

M: Ο ISIS, με έπιασαν. Ο ISIS με έπιασαν γιατί δεν είχα κουρέψει τα μαλλιά μου και επειδή φόραγα στενό τζιν...

Σ: Όταν σε έπιασε ο ISIS πώς κατάφερες και έφυγες;

M: Πήραν μια βέργα από δέρμα, αυτοί έτσι βασανίζουν εκεί, με χτυπήσαν κανονικά, μου είπαν να πας να αλλάξεις όλα αυτά και αν σε δούμε ξανά έτσι πάλι θα φας ξύλο.

Σ: Αυτό έγινε στη Συρία;

M: Ναι.

Σ: Υπήρχαν άλλα εμπόδια στη μετακίνησή σου;

M: Αυτό ήταν το χειρότερο από όλα, τα άλλα δεν ήταν τόσο πολύ.

Σ: Στην Ελλάδα όταν έφτασες τί αντιμετώπισες;

M: Πολύ ταλαιπωρηθήκαμε στη Σάμο, πολύ βασανιστήκαμε. Η αστυνομία ερχόταν το βράδυ και μας χτυπούσαν. Και οι μεγάλοι μεθούσαν...έχουν οικογένειες αυτοί που μεθούσαν, έχουν και οικογένειες και παιδιά. Την πληρώναν πάντα τα παιδιά, και οι μεγάλοι αλλά εμείς περισσότερο γιατί δεν είχαμε κάποιον.

Σ: Ο ίδιος έχεις υποστεί βία από την αστυνομία στη Σάμο;

M: Ναι, και από την αστυνομία και από τον κόσμο. Ήμασταν στη μέση από δω ήταν οι οικογένειες και από την άλλη μεριά η αστυνομία, και έπρεπε να φάμε ξύλο και από αυτούς και από εκείνους.

Σ: Μπορείς να πεις για ποιο λόγο;

M: Έβγαζαν το άχτι τους, η αστυνομία σε εμάς.

Σ: Εσύ υπέστης βία;

M: Μόνο ξύλο...

Σ: Εδώ στο camp πώς είναι η κατάσταση;

M: Όπως στη Σάμο.

Σ: Στη Σάμο πόσο καιρό έμεινες;

M: Πέντε μήνες. Δύο μήνες μόλις έφτασε το καράβι το έσκασε και πήγα έκατσα με παρέα για δύο μήνες και μετά πήγα στην αστυνομία και τους είπα ότι ήρθα από το καράβι και θέλω να πάω στο camp. Ήμουν σε ένα σπίτι με κάτι φίλους μου από την πατρίδα μου και έμεινα εκεί...δεν ήθελα να πάω στην αστυνομία και μετά μου είπαν ότι αν δεν πάω στην αστυνομία δεν θα προχωρήσουν τα χαρτιά μου, και για αυτό πήγα, για να προχωρήσουν τα χαρτιά μου να φύγω.

Σ: Εδώ πιστεύεις ότι μπορεί να γίνει κάτι να καλυτερεύσει η κατάσταση;

M: Θέλω να πάω στη Θεσσαλονίκη δεν θέλω να μείνω εδώ.

Σ: Στη Θεσσαλονίκη γιατί;

M: Έχω την οικογένεια του θείου μου, της μάνας μου. Να πάνε τα χαρτιά μου αλλά να πάω και στη Θεσσαλονίκη για να βρεθώ και με τον θείο μου, την οικογένειά μου, στο Κιλκίς. Έχουν σπίτι οι θείοι μου εκεί. Θέλω να είμαι κοντά στην οικογένεια του θείου μου. *(μέχρι να τελειώσουν με τα χαρτιά)*

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θέλεις να επιστρέψεις;

M: Ναι, εννοείται.

Σ: Τον πόλεμο πώς τον αντιλήφθηκες; Γιατί έγινε;

M: Μαφία, είναι μαφίες που ήθελαν να κάνουν πόλεμο.

Σ: Τα όνειρα που έχεις για το μέλλον;

M: Να σπουδάσω και να δουλέψω σε αυτό που ξέρω, ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων. Αυτή η δουλειά που έκανα μου άρεσε.

Σ: Αν υπάρχει κάτι άλλο που θέλεις να μας πεις;

M: Όλα ωραία...

Σ.Μ. Του λέω για τα χαρτιά του. Του λέω καλό είναι να κάνει υπομονή μέχρι να φύγουν, τα χαρτιά του να έρθουν, να ξεκινήσει τη διαδικασία αυτή που θα πάει στο εξωτερικό και μετά να αποφασίσει να φύγει. Εγώ πιστεύω αν κάτσει λίγο θα του αρέσει, γιατί ήρθαν με την έννοια ότι είναι το camp όπως στη Σάμο. Του είπα καλό είναι να περιμένει να του φτιάξουν τα χαρτιά, να προγραμματίσει τα χαρτιά του, γιατί σταματάνε όταν φεύγουν.

Σ: Ευχαριστούμε πολύ!

9^η Συνέντευξη, Μ.

Στοιχεία:

Όνομα: Α.

Ηλικία: 15

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεςαι.

A: Είμαι από τη Συρία και είμαι δεκαπέντε.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

A: Σε πόλη ήμουν.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

A: Ναι.

Σ: Αδέλφια έχεις;

A: Είμαστε δύο κορίτσια δύο αγόρια, τέσσερα παιδιά.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

A: Δούλευε σε ένα μαγαζί που έραβαν ρούχα, ο πατέρας μου. Η μαμά έκανε τα μαλλιά, κομμώτρια.

Σ: Εσύ ο ίδιος εργάστηκες;

A: Στη διάρκεια του πολέμου ήταν βέβαια δύσκολα τα πράγματα, πήγαινα και δούλευα σε μαγαζιά, να πουλήσω ψωμί, να πουλήσω ό, τι ήταν... Πουλούσα μπαχαρικά, πήγα σε ένα μαγαζί του θείου μου δούλεψα λίγο.

Σ: Άρα ήσασταν οικονομικά δύσκολα;

A: Ναι. Όλοι δούλευαν.

Σ: Στο σχολείο πήγες;

A: Εφτά χρόνια πήγα σχολείο.

Σ: Θύμασαι πότε ξεκίνησε ο πόλεμος;

A: Ναι θυμάμαι.

Σ: Τί άλλαξε στη ζωή σου;

A: Τα πάντα άλλαξαν.

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ;

A: Με την οικογένειά μου έφυγα.

Σ: Και η οικογένειά σου τώρα που είναι;

A: Φύγαμε από τη Συρία, όλη η οικογένεια, εγώ, η μάνα, ο πατέρας μου και η μικρή η αδελφή μου, η μία είναι παντρεμένη στο Ντουμπάι και ο μεγάλος ο αδελφός μου έχει πάει στη Γερμανία. Και ήρθαμε τα δύο παιδιά και οι δύο γονείς. Πήγαμε από την Τουρκία στη Χίο, όλη η οικογένεια. Ήταν πολύ δύσκολα στη Χίο, χτυπιόντουσαν οι άνθρωποι μεταξύ τους, βία. Η αστυνομία μόνο μας κοίταζε δεν έπαιρνε μέρος και ο πατέρας μου φοβήθηκε και είπε να πάρει την οικογένειά του και είπε να φύγω Αθήνα καλύτερα να πάμε κάπου αλλού. Φτάσαμε στην Αθήνα και πήγαμε στην Κατεχάκη,

και κάναμε σβάρια, κάναμε την κάρτα...Έδωσαν ένα σπίτι για όλη την οικογένεια. Η μητέρα και η αδελφή μου ήθελαν να φύγουν με λεφτά, και εγώ, και ήρθε ένας θεός μου από τη Γερμανία και επειδή μοιάζω με τον...Μας είπαν αν θέλετε να κάνετε επανένωση με τον γιο σας, πρέπει να γυρίσετε στο νησί και μετά στο νησί θα σας κάνουν τα χαρτιά σας για να φύγετε. Αλλά λόγω της κατάστασης στο νησί δεν θέλαμε να πάμε ξανά και είπαμε να φύγουμε με λεφτά. Η μάνα μου και αδελφή μου έφυγαν με έναν που του δίνεις λεφτά και σε στέλνει, και εγώ ήρθε ο θεός μου από τη Γερμανία, γιατί έχει ένα γιο που μου μοιάζει πάρα πολύ, και είπε θα με βγάλει αυτός με το διαβατήριό του γιού του. Και πήγα μαζί με τον θεό μου και με έπιασαν, κάτι είχε γίνει λάθος και το κατάλαβαν και με γύρισαν πίσω. Έφυγε η μάνα μου, έφυγε η αδελφή μου, ο πατέρας μου χάθηκε, γιατί στο αεροδρόμιο έγινε αυτή η βαβούρα που δεν μπορούσα να φύγω και με πήγαν στη φυλακή μαζί με τον θεό μου, για να ψάξουν ποιος είμαι και τα λοιπά, και βρήκαν ότι είναι θεός μου και έχει κάνει πλαστά τέτοια...Τέλος πάντων, πήγαμε σε δικαστήριο, εμένα με πήγαν στην Αμνυδαλέζα και ο θεός μου είπε ότι ήρθε για να με πάρει και τα λοιπά και τον άφησαν και πήγε στη Γερμανία, ο πατέρας μου είναι χαμένος, η μάνα και η αδελφή είναι στη Γερμανία...

(Υπάρχει διακοπή)

Σ: Θυμάσαι πόσο διήρκεσε το ταξίδι σας;

A: Δεν θυμάμαι.

Σ: Τί συνθήκες υπήρχαν στο ταξίδι; Είχατε φαΐ, νερό;

A: Εντάξει, πεινάγαμε, αλλά που και που βρίσκαμε φαΐ, αγοράζαμε, τρώγαμε στο δρόμο...

Σ: Υπήρχαν εμπόδια στο ταξίδι σας;

A: Υπήρχε κόσμος που ήταν μαζί μας, που πέθαναν. Πέθανε πολύς κόσμος στο δρόμο, πέθαναν γιατί περνάγαμε ένα βουνό για να περάσουμε στην Τουρκία και πέθανε κόσμος. Ένας έπεσε από το βουνό και σκοτώθηκε, άλλος έπεσε σε μια λακκούβα που ήταν μεγάλη. Αυτά είδαμε στο δρόμο μας.

Σ: Θυμάσαι τις περιοχές που πέρασες;

A: Πολλά χωριά και πόλεις περάσαμε...

Σ: Τη διαμονή σου εδώ πώς την βλέπεις;

A: Θέλω να πάω στην Αθήνα, θέλω να πάω σε σπίτι, σε ξενώνα.

Σ: Στόχος σου είναι να βρεις τους συγγενείς σου;

A: Θέλω να πάω στη μητέρα μου.

Σ: Στη Γερμανία;

A: Στη μητέρα μου.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος θες να επιστρέψεις στη Συρία;

A: Όχι.

Σ: Μπορείς να σκεφτείς το λόγο που έγινε ο πόλεμος;

A: Δεν ξέρω γιατί.

Σ: Τί σκέφτεσαι για το μέλλον, τί θες να κάνεις;

A: Θέλω να κάνω τα πάντα! Θέλω να γίνω ή γιατρός ή πολιτικός μηχανικός, κάτι να σπουδάσω, να έχω σπίτι, να έχω αυτοκίνητο, να έχω δουλειά, οικογένεια, παιδιά...

Σ: Θέλεις κάτι άλλο να μας πεις;

A: Από το ένα μέρος στο άλλο κάναμε δέκα ώρες να φύγουμε, δέκα ώρες δεν ήπιαμε ούτε μία σταγόνα νερό, και ο κόσμος πέθανε από τη δίψα.

Σ: Αυτό γινόταν συνέχεια ή μια φορά;

A: Όχι μια φορά, το πιο πολύ. Από τη μέρα που βγήκαμε και περπατάγαμε διψούσαμε, η γλώσσα μας ήταν στεγνή, έτσι να έκανες τη γλώσσα μας σε γρατσουνούσε από τη δίψα (δείχνει)...

Σ: Πριν που είπες για τη Χίο, εκεί δέχτηκες βία, σε χτύπησαν;

A: Εμείς δεν ανακατευτήκαμε με τέτοια επεισόδια και δεν μας έκαναν κάτι. Μόνο όταν πετούσαν πέτρες ο ένας στον άλλον και οι πέτρες έφτασαν μέχρι εμάς. Μόνο αυτό...Όταν βλέπαμε κάτι τέτοια φεύγαμε.

Σ: Ευχαριστώ!

10^η Συνέντευξη, Κ.

Στοιχεία:

Όνομα: Μ.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεςαι.

Κ: Είμαι από τη Συρία και είμαι δεκαέξι χρονών.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Κ: Σε πόλη.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Κ: Ναι.

Σ: Αδέρφια έχεις;

Κ: Ναι.

Σ: Πόσα;

Κ: Πέντε είμαστε όλοι μαζί.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

Κ: Ήταν υπάλληλος ηλεκτρολόγος.

Σ: Ο μπαμπάς;

Κ: Ναι.

Σ: Εσύ εργάστηκες;

Κ: Όχι.

Σ: Ούτε τα αδέρφια σου;

Κ: Οχι.

Σ: Σε γενικές γραμμές πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς σου;

Κ: Καλή.

Σ: Σχολείο πήγες;

Κ: Ναι, μέχρι την ένατη τάξη.

Σ: Τα αδέρφια σου πήγαν και αυτά σχολείο;

Κ: Τα δύο τα μικρά δεν πήγαν, δεν πρόλαβαν.

Σ: Με τον πόλεμο τί άλλαξε στη ζωή σου;

Κ: Τα πάντα.

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ;

Κ: Ο αδελφός μου ο μεγάλος έχει φύγει πολλά χρόνια πριν, και μετά έφυγα και εγώ για να έρθω στην Ελλάδα και να πάω στον αδελφό μου.

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

Κ: Είπα πρώτα εγώ ότι θέλω να φύγω και αποφάσισαν οι γονείς μου...

Σ: Ποιος σε βοήθησε για να φύγεις;

Κ: Μου έδωσαν οι γονείς μου λεφτά να φύγω.

Σ: Όταν ξεκίνησες για να φύγεις ποιος ήταν ο προορισμός σου;

Κ: Στη Σουηδία είναι ο αδελφός μου, και ήθελα να φύγω από Συρία να πάω στη Σουηδία. Δεν ήθελα να έρθω στην Ελλάδα, ήρθα στην Ελλάδα για να φύγω από εδώ στη Σουηδία.

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μαζί με άλλους; Τους γνώριζες αυτούς;

Κ: Πήγα στη Χίο και γνώρισα κόσμο στο δρόμο, δεν ήταν φίλοι...

Σ: Το ταξίδι πόσο κράτησε;

Κ: Τρεις μήνες περίπου.

Σ: Οι συνθήκες στο ταξίδι πώς ήταν;

Κ: Από τη Συρία μέχρι την Τουρκία ήταν καλά. Από την Τουρκία για την Ελλάδα ήταν πολύ δύσκολα.

Σ: Συναντήσατε εμπόδια;

Κ: Πολλά.

Σ: Υπάρχει κάποιο γεγονός που να θες να μας το πεις;

Κ: Αυτό που με στεναχώρησε πολύ και φοβήθηκα ήταν η θάλασσα.

Σ: Όταν έφτασες στην Ελλάδα τί αντιμετώπισες;

Κ: Όχι δεν είχε κάτι άσχημο. Στη Χίο με έπιασε η αστυνομία, με έδειραν, με χτύπησαν. Κάναμε σαν παιδιά προβλήματα μεταξύ μας και η αστυνομία μας χτύπησε και μας πήγαν στο κρατητήριο.

Σ: Στη Χίο πόσο έκατσες;

Κ: Δυο μήνες και μετά ήρθα εδώ.

Σ: Εδώ πώς την βλέπεις την κατάσταση;

Κ: Πιο καλά από τη Χίο.

Σ: Υπάρχουν κάποια προβλήματα εδώ που πιστεύεις ότι πρέπει να λυθούν;

Κ: Θέλουμε να έχουμε τουλάχιστον ένα χαρτζιλίκι, γιατί δεν έχουμε καθόλου λεφτά, γιατί απαγορεύεται να μας δώσουν. Εγώ θα φύγω, γιατί εγώ είμαι έτοιμος, ήρθαν τα χαρτιά μου είμαι έτοιμος να φύγω. Να δώσουν κανά χαρτζιλίκι και το φαΐ να είναι καλύτερο.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος σκέφτεσαι να επιστρέψεις στη Συρία;

Κ: Όχι.

Σ: Ο πόλεμος γιατί πιστεύεις ότι έγινε;

Κ: Ο πόλεμος έγινε για ένα μωρό (έκφραση, δηλαδή έγινε για το τίποτα).

Σ: Ποια είναι τα όνειρά σου;

Κ: Να πάω να σπουδάσω, να δω τι θα κάνω από εδώ και πέρα.

Σ: Θέλω να ρωτήσω, τα σημάδια που έχετε στα χεριά κάποια παιδιά (είναι ίδια σημάδια) τα έχετε από το ταξίδι σας;

Κ: Το κάναμε για διαμαρτυρία.

Σ: Το κάνατε για διαμαρτυρία στη Χίο;

Κ: Εδώ το έκανα εγώ, άλλοι το έκαναν στη Χίο.

Σ: Διαμαρτυρία επειδή δεν σας στέλνουν τα χαρτιά;

Κ: Ναι.

Σ: Ευχαριστώ!

11^η Συνέντευξη, Κ.

Στοιχεία:

Όνομα: Κ.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Κούρδος από τη Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεςαι.

Κ: Είμαι δεκαεπτά και είμαι Κούρδος από τη Συρία.

Σ: Στην πατρίδα σου ζούσες σε πόλη ή σε χωριό;

Κ: Σε πόλη.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Κ: Ναι...

Σ: Αδέλφια έχεις;

Κ: Ναι, δύο αγόρια δύο κορίτσια.

Σ: Πού εργάζονταν οι γονείς σου;

Κ: Ήταν φύλακας σε εργοστάσια, σε...ο μπαμπάς.

Σ: Εσύ εργάστηκες;

Κ: Όχι, ήμουν στο σχολείο.

Σ: Άρα εσύ πήγες σχολείο. Τα αδέρφια σου πήγαν;

Κ: Εγώ είμαι ο πιο μικρός από τα αδέρφια...

Σ: Όλα τα αδέρφια πήγατε στο σχολείο;

Κ: Ναι...

Σ: Σε γενικές γραμμές πως θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου;

Κ: Καλή, δεν ήμασταν ούτε πλούσιοι ούτε φτωχοί.

Σ: Με το που ξεκίνησε ο πόλεμος τί άλλαξε;

Κ: Δεν είχαμε δουλειά, γιατί σταμάτησαν και μετά και τα πράγματα ακρίβηναν πάρα πολύ, δηλαδή με ένα μισθό μπορούσες να πάρεις ένα καρβέλι ψωμί.

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ;

Κ: Τα τέσσερα είναι έξω (τα αδέρφια του). Μόνο η μάνα μου και ο πατέρας μου είναι στην Συρία. Όλα τα παιδιά φύγαμε...οι δύο αδελφές μου είναι στη Γερμανία και οι άλλοι δύο είναι στο Βέλγιο.

Σ: Την απόφαση για να φύγεις την πήρες μόνος σου;

Κ: Ήθελα να φύγω και οι γονείς μου συμφώνησαν να φύγω, γιατί έπρεπε να πάω στο στρατό.

Σ: Για να πολεμήσεις;

Κ: Ναι.

Σ: Φύγατε όλα τα αδέρφια μαζί ή εσύ έφυγες μόνος σου;

Κ: Μόνος μου, τα αδέρφια έφυγαν από πριν.

Σ: Έφυγαν πριν από τον πόλεμο;

Κ: Και αυτοί με τον πόλεμο έφυγαν.

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις ο προορισμός σου ήταν να πας στα αδέρφια σου;

Κ: Ναι.

Σ: Σε ποια χώρα ήθελες να πας;

Κ: Στο Βέλγιο.

Σ: Πώς κατάφερες να φύγεις από τη Συρία;

Κ: Ήταν κάποιες οικογένειες και φύγαμε μαζί με τα πόδια.

Σ: Σε βοήθησαν οι γονείς σου για να φύγεις;

Κ: Ναι...

Σ: Είχες άλλους συγγενείς μαζί όταν έφυγες;

Κ: Ε...γνώριζα κάποιον κόσμο, όχι συγγενείς.

Σ: Περίπου πόσο διήρκεσε το ταξίδι μέχρι την Ελλάδα;

Κ: Ένα μήνα για να φτάσω...

Σ: Μπορείς να μας περιγράψεις τις συνθήκες στο ταξίδι, αν είχατε φαΐ, νερό;

Κ: Στα βουνά πού να βρούμε φαΐ; Μια μέρα ήμασταν στο δάσος και ήπιαμε νερό από το ποτάμι.

Σ: Δηλαδή υπήρχαν μερές που δεν είχατε τίποτα να φάτε και να πιείτε;

Κ: Είχαμε μαζί μας φαΐ αλλά μας τελείωσε στο δρόμο και μετά...

Σ: Υπήρχαν και άλλα εμπόδια στη μετακίνησή σας πέρα ότι δεν είχατε νερό και φαγητό;

Κ: Όχι...

Σ: Συνέβη κάτι στο ταξίδι που θέλεις να μας το πεις;

Κ: Όχι τίποτα, στα βουνά, στο δάσος, το νερό από το ποτάμι...αυτή ήταν η ταλαιπωρία.

Σ: Οπότε οι χώρες που περάσατε ήταν Συρία, Τουρκία, Ελλάδα, δεν κάνατε άλλους σταθμούς;

Κ: Ναι...

Σ: Στην Ελλάδα όταν έφτασες τί αντιμετώπισες;

Κ: Με τα πόδια ήρθαμε, όχι από τη θάλασσα...

Σ: Και τί αντιμετώπισες από τον κόσμο;

Κ: Στα σύνορα μόλις περάσαμε την Τουρκία, κάτι φίλοι μου πήγαν να ζητήσουν νερό από ένα σπίτι, τους είπαν καθίστε και πήραν τηλέφωνο στην αστυνομία και ήρθε και τους πήρε. Μια οικογένεια Έλληνες...και τους γύρισαν στην Τουρκία. Τους πήραν τα κινητά τους και τα πέταξαν στη θάλασσα, η αστυνομία.

Σ: Εσύ ο ίδιος όταν έφτασες στην Ελλάδα πού έμεινες, πότε μπήκε σε ένα camp;

Κ: Ήθελα να φύγω από εδώ με το αεροπλάνο και με έπιασαν, και με έβαλαν στο κρατητήριο και με κράτησαν είκοσι μέρες και με μετά με έφεραν εδώ.

Σ: Δέχτηκες βία από την αστυνομία ή από αλλού;

Κ: Λόγια έλεγαν αλλά αυτό...

Σ: Αυτό είναι το πρώτο camp που έρχεσαι;

Κ: Δεν ξέρω που ήμουν, με πήγαν σε ένα κλειστό camp για τέσσερις μέρες και μετά ο δικηγόρος με έφερε εδώ.

Σ.Μ. Μάλλον η Αμυγδαλέζα ήταν.

Κ: Ήταν Πακιστανοί και άλλες εθνικότητες, που δεν ήταν καλοί εκεί. Δεν μου έκαναν τίποτα απλά δεν ήταν καλές οι συνθήκες καθόλου. Ήταν κλειστό...

Σ: Εδώ στο camp η διαμονή πώς είναι;

K: Καλή.

Σ: Υπάρχουν κάποια πράγματα που πρέπει να αλλάξουν;

K: Ναι, το φαΐ, οι πετσέτες που μας δίνουν, μας δίνουν πετσέτες και τις πέρνουν τις πλένουν και μετά τις φέρνουν και δεν είναι πλυμένα καλά. Θέλω να φτιάξει το φαΐ, να είναι καλύτερο, ζεστό, και να μην έχει πολλές μύγες, γιατί αφήνουμε ανοιχτό το παράθυρο και μπαίνουν οι μύγες μέσα. Δύο μέρες έφεραν ψωμί και μετά τελειώνει και δεν ξαναφέρνουν.

Σ: Δηλαδή τελειώνει το ψωμί και μετά για δύο μέρες δεν έχετε ψωμί;

K: Και δύο και τρεις και μία βδομάδα.

Σ: Στόχος σου είναι να πας στο Βέλγιο, να βρεις τους αδελφούς σου;

K: Ναι.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος θες να πας στη Συρία;

K: Αν τελειώσει θα πάω.

Σ: Ο πόλεμος γιατί πιστεύεις έγινε;

K: Ξεσηκώθηκαν για να αλλάξει και τελικά...ήταν προβλήματα στην αρχή και μετά μεγάλωσαν τα προβλήματα και δεν ...τόρα δεν...έχουμε πόλεμο πια...δεν ξέρω τι θα γίνει.

Σ: Τα όνειρά σου ποια είναι;

K: Να τελειώσω το σχολείο. Θέλω να γίνω γιατρός.

Σ: Θες να μας πεις κάτι άλλο;

K: Όχι, ευχαριστώ!

Σ: Εγώ ευχαριστώ!

12^η Συνέντευξη, Μ.

Στοιχεία:

Όνομα: Μ.

Ηλικία: 17

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεται.

Μ: Είμαι από τη Συρία και είμαι δεκαεπτά.

Σ: Στη Συρία έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Μ: Ήμουν στην πρωτεύουσα.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Μ: Ναι.

Σ: Αδέλφια έχεις;

Μ: Ναι, τέσσερα κορίτσια, εγώ και έναν αδελφό στη Γερμανία.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

Μ: Ήταν οδηγός φορτηγού ο πατέρας μου και η μάνα μου στο σπίτι. Από τότε που έγινε ο πόλεμος δεν ξαναεργάστηκε, δεν είχε δουλειά μετά γιατί αυτό το φορτηγό πήγαινε από πόλη σε πόλη, και μετά αυτό σταμάτησε λόγω του πολέμου και δεν είχε δουλειά.

Σ: Σχολείο πήγες;

Κ: Ναι, τελείωσα την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση.

Σ: Τα αδέλφια σου πήγαν και αυτά σχολείο;

Κ: Ναι, όλοι.

Σ: Πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου;

Κ: Πριν τον πόλεμο ήταν πολύ καλή κατάσταση...ήμασταν λίγο πιο κάτω από το μέσο, περισσότερο από φτωχοί λιγότερο από πλούσιοι.

Σ: Επομένως, μετά τον πόλεμο άλλαξε πολύ η ζωή σου;

Κ: Ναι.

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ στον πόλεμο; Ο αδελφός σου έφυγε πριν;

Κ: Μόλις ξεκίνησε ο πόλεμος έφυγε ο αδελφός μου.

Σ: Οι υπόλοιποι είναι στη Συρία;

Κ: Ναι.

Σ: Την απόφαση για να φύγεις ποιος την πήρε;

Κ: Ήμουν δεκαέξι χρονών και από την κυβέρνηση με πήραν για να πολεμήσω, η κυβέρνηση του Άσαντ, κατά των άλλων. Τριάντα πέντε μέρες ήμουν στο στρατό, και ήμουν δύο μήνες στο νοσοκομείο για να με κάνουν καλά και ψυχολογικά και σωματικά...

Σ: Τραυματίστηκες στον πόλεμο και πήγες στο νοσοκομείο;

Κ: Ήταν στην περιοχή μου ο ελεύθερος στρατός, αυτή είναι άλλη ομάδα, στην περιοχή μου...και εγώ ήμουν με τον Άσαντ. Με πήραν και με χτύπησαν πολύ άσχημα. Βγαίναμε μόνο για να πάρουμε φαΐ, να ψωνίζουμε φαΐ και να πάμε σχολείο πρώτα και όπως γυρνούσαμε μας ρωτούν από πού είσαι ποιός είσαι, σε δέρνουν, σε χτυπούν και ή θα σε πάρει ο ένας στο στρατό ή ο άλλος. Με πήραν, με δείραν καλά καλά, με έβαλαν σε ένα δωμάτιο, μετά από δύο μήνες βγήκα. Επειδή ήμουν από ένας μέρος που είχε ελεύθερο στρατό, όποιος ήταν από αυτό το μέρος μας έπαιρνε ο Άσαντ, μας χτυπούσαν και μας δέρναν και μας κάναν και μετά μας έβαλαν στη φυλακή, γιατί ήμασταν από αυτή την περιοχή. Μου είπαν δεν είδαν τίποτα, δεν έχεις κάνει κάτι κακό, πρέπει να γυρίσεις στο σπίτι σου. Με πήραν και με αφήσαν σε ένα μέρος, και μου λένε άντε πήγαινε στο σπίτι σου. Για αυτό με πήραν στο στρατό, γιατί ήμουν από αυτή την πόλη, μόνο τους άντρες έπαιρναν, από δεκατρία μέχρι εξήντα πέντε.

Σ: Στο νοσοκομείο πώς έφτασες;

Κ: Έφτασα στο σπίτι μου...τρεις μέρες πριν να με πετάξουν εκεί στο δρόμο, δεν με χτύπησαν καθόλου, μου έδωσαν να φάω για να να στέκομαι και μετά με πέταξαν εκεί. Ήμουν πολύ χάλια ψυχολογικά και το σώμα γεμάτο πληγές και από το ξύλο και τέτοια. Είχε νοσοκομείο εκεί που ήμουν, πήραν τηλέφωνο οι γονείς μου στο νοσοκομείο και ήρθαν και με πήραν στ νοσοκομείο. Δύο μήνες ήμουν στο

νοσοκομείο για να γίνω καλά και ψυχολογικά και σωματικά. Βγήκα από το νοσοκομείο κάπως καλύτερα και αποφασίσαμε ότι πρέπει να φύγω γιατί θα ξαναγίνει.

Σ: Ποιός σε βοήθησε; Πώς κατάφερες να φύγεις;

Κ: Οι γονείς μου μου έδωσαν λεφτά και μου είπαν «φύγε».

Σ: Όταν έφυγες από τη χώρα ήσουν με άτομα που ήξερες ή μόνος σου;

Κ: Μόνος μου.

Σ: Ο προορισμός σου ποιος ήταν;

Κ: Έφυγα από εκεί, για να πάω στον αδελφό μου, ήθελα να πάω στον αδελφό μου κατευθείαν αλλά δεν γινόταν αυτό. Μπήκα σε ένα χωριό που συνορεύει με την Τουρκία. Με έκρυβαν ενδιάμεσα στις βαλίτσες, μέσα κάτω που έχει βαλίτσες (εν. λεωφορείο) και έβαζαν τις βαλίτσες μπροστά, για να περάσω κάποια σύνορα. Έκανα υπομονή για να φτάσω γιατί ήθελα να φύγω δεν, ήθελα...

Σ: Μπορείς να υπολογίσεις πόσες ώρες ήσουν μέσα στο λεωφορείο;

Κ: Δώδεκα ώρες περίπου;

Σ: Σύνολο το ταξίδι σου πόσο κράτησε μέχρι την Ελλάδα;

Κ: Έφτασα μέχρι τα σύνορα και ήθελα να περάσω στην Τουρκία. Έμεινα εκεί σε αυτό το χωριό μέχρι να έρθει ένας να με βγάλει από το χωριό αυτό, για την Τουρκία.

Σ: Τι εμπόδια συνάντησες;

Κ: Έψαχνα κάποιον να βγάλει έξω, από αυτούς που τους δίνεις λεφτά. Βρήκα έναν και μου είπε θα σε βγάλω εγώ, έχει αύριο να φύγουμε. Ετοίμασα τα πράγματά μου, τέσσερις φορές προσπαθήσαμε και μας γύρισαν πίσω, τέσσερις φορές για να μπούμε στην Τουρκία και μετά την πέμπτη φορά...Προσπαθούσαμε, προσπαθούσε πολλές φορές και κάθε φορά με βασανιστήρια, μόλις μας έπιανε η αστυνομία και μας έλεγε μαζεύτε τα σκουπίδια πρώτα, μαζεύαμε τα σκουπίδια και πίσω, να γυρίσετε πίσω. Τέτοια βασανιστήρια, να μαζέψετε τα σκουπίδια, μας έπαιρναν τα πράγματα, μας έπαιρναν τα λεφτά, ό, τι έχουμε και μετά μας πάνε πίσω. Πήραμε την Ανατάλια για τη Σμύρνη για να πάρουμε το καράβι, τα ίδια ακριβώς. Μία εβδομάδα κάτσαμε στη Σμύρνη, μίλησα με τον αδελφό μου, του είπα ότι έφτασα στη Σμύρνη και τώρα

περιμένω να φύγω για την Ελλάδα. Του είπα του αδελφού μου, εγώ ψάχνω τώρα να πάω στην Ελλάδα, για να πάω στην Ευρώπη και από την Ευρώπη είναι πιο εύκολο να έρθω σε εσένα, μία βδομάδα στη Σμύρνη, για να περάσω απέναντι, στη Σάμο....ήμασταν σαράντα πέντε άτομα σε μία βάρκα φουσκωτή και φτάσαμε στη Σάμο. Πήγαμε στη Σάμο και από τη Σάμο μας είπαν να φτιάξουμε τα χαρτιά μας, και μου είπαν κάθε ένας να πάει να φτιάξει τα χαρτιά του για να προχωρήσει. Γύρω στους 2,5 μήνες είμαι στην Ελλάδα από τη Σάμο.

Σ: Στη Σάμο όταν έφτασες τί κατάσταση βρήκες;

Κ: Μας είπαν θα πάτε στην Αθήνα, θα πάτε σε σπίτια και θα είναι πιο καλή η κατάσταση εκεί. Με χτύπησαν πολύ άσχημα η αστυνομία εκεί στη Σάμο, στη Σάμο ήταν πολύ άσχημες οι συνθήκες, με χτύπησαν πολύ άσχημα οι αστυνομικοί δύο φορές. Δεν έχω κάνει τίποτα για να με χτυπήσουν εκεί στη Σάμο. Μπαίνουν μέσα στην караβάνα, κοιτούσαν, κλωτσούσαν, έδερναν, χτυπούσαν. Είχαν προβλήματα με τους μεγάλους και χτυπούσαν και τα παιδιά, με τους μεγάλους είχαν προβλήματα, έμπαιναν μέσα...

Σ.Μ. Μήπως οι μεγάλοι έλεγαν πως τα παιδιά δημιουργούσαν τα προβλήματα;

Κ: Όταν γινόταν φασαρία έμπαιναν μέσα χτυπούσαν και έφευγαν (εν. αστυνομία).

Σ: Πόσο καιρό ήσουν στη Σάμο;

Κ: Από 27/7 ως 16 Οκτώβρη που ήρθα εδώ.

Σ: Είναι αρκετός καιρός, είδες την κατάσταση στη Σάμο.

Κ: Ναι, από τις 27/7 που ήμουν εκεί αυτό...αυτό γινόταν, αυτή ήταν η τακτική.

Σ: Αυτό που συνέβαινε στη Σάμο το είπατε κάπου παρα έξω, σε κάποια οργάνωση;

Κ: Το ήξεραν και δεν ενδιαφέρθηκαν καθόλου, δηλαδή πηγαίναμε τους λέγαμε και δεν ενδιαφέρθηκαν. Είναι κάποιοι από τη Συρία και αυτοί, μεγάλοι άνθρωποι στην ηλικία, ήρθαν μέσα και είδαμε να σπάνε πόρτες, παράθυρα από παιδιά, από εκεί που κοιμούνται.

Σ: Για διαμαρτυρία;

Κ: Ε...ή θα σας κάνετε έτσι ή θα σπάσουμε το...για διαμαρτυρία, ναι...

Σ: Εδώ η διαμονή σου πώς είναι;

Κ: Καλή. Είμαι μιάμιση ώρα μακριά από την πόλη (εν. Αθήνα), νόμιζα ότι θα πάω κάπου καλύτερα όχι σε караβάνα πάλι, αλλά σε σπίτι, σε ξενώνα...είναι καλύτερα, πολύ καλύτερα από τη Σάμο, αλλά δεν ήρθαμε για εδώ ήρθαμε για κάτι άλλο, μας κορόιδεψαν, μας είπαν ότι θα πάμε κάπου καλύτερα. Αλλά εδώ είναι πολύ καλά.... (μικρή διακοπή) Θέλω τα χαρτιά μου να φύγουν, γιατί να με κρατήσουν ένα χρόνο εδώ; Αφού θέλω να πάω στον αδελφό μου, ο αδελφός μου είναι εκεί, είναι γνωστό αυτό δεν είναι άγνωστο.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θες να επιστρέψεις;

Κ: Όχι... αυτά που τράβηξα στην πατρίδα μου δεν μπορώ να τα ξεχάσω και δεν θέλω να την ξαναδώ. Γιατί να μην έμενα στο σπίτι μου, να πάω να σπουδάσω, να τελειώσω το σχολείο μου, να έμενα σπίτι μου, να μην φύγω...αφού δεν με άφησαν γιατί να γυρίσω σε αυτή τη χώρα; Αν γυρίσει η Συρία ανάποδα, δηλαδή από όλα αυτά να μην έχει τίποτα, μπορεί...αλλά έτσι αποκλείεται. Δεν θα γίνει ποτέ αυτό που σκέφτομαι εγώ οπότε δεν θέλω να την ξαναδώ.

Σ: Γιατί πιστεύεις ότι έγινε ο πόλεμος;

Κ: Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος ήμουν 11 χρονών, δεν ήξερα τί σημαίνει πόλεμος και δεν ξέρω τί έγινε, γιατί έγινε.

Σ.Μ. Γιατί νομίζεις ότι έγινε;

Κ: Όποιος είχε μέσο έπαιρνε λεφτά, έπαιρνε δουλειά....αν δεν έχεις κάποιον βουλευτή, αν δεν έχεις κάποιον στην κυβέρνηση δεν θα φας, αν έχεις κολλητό από την κυβέρνηση θα φας...υπήρχε αγανάκτηση, ξεσηκώθηκαν, έγιναν ομάδες με όπλα και άρχισαν να σκοτώνονται μεταξύ τους.

Σ: Τα σχέδια, τα όνειρά σου για το μέλλον;

Κ: Να τελειώσω το σχολείο μου, να μάθω τη γλώσσα, γερμανικά...ό, τι μπορώ να κάνω στο σχολείο, να πάω ένα σχολείο, να δω αν μπορώ να περάσω κάπου, να σπουδάσω κάτι καλύτερο, βέβαια έχω χάσει πολλά.

Σ: Αν θες να μας πεις κάτι άλλο;

Κ: Όχι...

Σ: Ευχαριστώ!

13^η Συνέντευξη, Ο.

Στοιχεία:

Όνομα: Ο.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και από πού κατάγεται.

Ο: Είμαι δεκαέξι χρονών και ήρθα από τη Συρία.

Σ: Στη Συρία έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Ο: Είμαι από χωριό αλλά μέναμε σε πόλη.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Ο: Ναι.

Σ: Αδέλφια έχεις;

Ο: Ναι.

Σ: Πόσα είστε τα αδέλφια;

Ο: Πέντε και εγώ μαζί έξι.

Σ: Οι γονείς τί δουλειά έκαναν;

Ο: Ήταν δάσκαλος, ο μπαμπάς και έχει πεθάνει.

Σ: Στον πόλεμο;

Ο: Από την κατάσταση στην πατρίδα του και όλα αυτά, έπαθε έμφραγμα και εγκεφαλικό μαζί. Αυτό καθαρά από στενοχώρια...

Σ: Εσύ εργαζόσουν;

Ο: Όχι, ήμουν στο σχολείο.

Σ: Πήγες κανονικά σχολείο;

Ο: Ναι, εννιά χρόνια.

Σ: Και τα αδέρφια σου;

Ο: Μόνο η αδελφή μου η μεγάλη δεν πήγε, η μεγάλη μόνο έξι χρόνια πήγε σχολείο...

Σ: Η οικονομική κατάσταση στο σπίτι ποια ήταν;

Ο: Είμαστε καλά, είμαστε μεσαία τάξη, πολύ καλά, δηλαδή ζούσαμε καλά.

Σ: Με τον πόλεμο τί άλλαξε;

Ο: Στον πόλεμο σκότωσαν τον θείο μου, τον αδελφό του πατέρα μου, τα ξαδέρφια του...έφυγα από την πατρίδα μου, έφυγα από το χωριό μου, από το σπίτι μου... στην πόλη που έμενα είχε πόλεμο. Ο αδελφός μου ήταν τέσσερα χρόνια στη Γερμανία και μου είπε ο πατέρας μου φύγε να πας στον αδελφό σου, πριν να πεθάνει, για να μπορείς να σωθείς.

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

Ο: Φοβήθηκε ο πατέρας μου γιατί ήμουν παιδί και μπορούσα να κάνει προβλήματα ή θα έκανα προβλήματα ή θα με έπιαναν ή όλα αυτά...και μου είπε ο πατέρας μου «φύγε».

Σ: Και συμφώνησες αμέσως;

Ο: Δεν ήθελα πολύ να φύγω αλλά ο αδελφός μου εκεί μου είπε έλα να κάτσεις μαζί μου, για να είμαι και εγώ μαζί σου, για να μην είμαι και εγώ μόνος μου, να είσαι και εσύ μόνος σου...Ήρθα με τα πόδια από τα σύνορα, για να φύγω αμέσως.

Σ: Πήγες με τα πόδια στα σύνορα στη Συρία;

Ο: Από την Τουρκία ήρθα όχι από τη θάλασσα...γιατί από εκεί μου είπαν θα φύγεις πιο γρήγορα ενώ από τα νησιά σε κρατούν κ.λπ.

Σ: Ο αδελφός σου έφυγε αζαιτίας του πολέμου στη Γερμανία;

Ο: Ναι.

Σ: Για να φύγεις από τη Συρία ποιός σε βοήθησε, πώς κατάφερες να φύγεις;

Ο: Ήταν ανοιχτά τα σύνορα από εκεί που πήγαμε να μπούμε, ήταν τα σύνορα ανοιχτά πάνω...

Σ: Εννοώ, από τη Συρία πώς έφυγες; Σου έδωσε κάποιος λεφτά;

Ο: Ναι, μου έδωσαν λεφτά και μπήκα από τα σύνορα εδώ, ήταν ανοιχτά τα σύνορα.

Σ: Από Τουρκία στην Ελλάδα;;

Ο: Από την Μακεδονία...

Σ: Οι συνθήκες στο ταξίδι πώς ήταν;

Ο: Βρήκα στο δρόμο μου και καλούς και άσχημους, και καλούς ανθρώπους και κακούς ας πούμε ανθρώπους...

Σ: Φαγητό και νερό είχατε;

Ο: Δεν τρώγαμε τίποτα, κάναμε οχτώ ώρες για να περάσουμε από τα σύνορα...

Σ: Από την Τουρκία στην Ελλάδα;

Ο: Όχι, από τα σύνορα της Συρίας στα σύνορα της Τουρκίας ήταν οχτώ ώρες, χωρίς φαΐ, χωρίς τίποτα μετά μόλις φτάσαμε τρώγαμε...δεν με έπιασε κανείς, πλήρωσα για να με πάμε από καλούς δρόμους, πληρώσαμε για να πάμε από καλούς δρόμους, δεν βρίσκαμε εμπόδια σαν άλλα παιδιά.

Σ: Πόσο διήρκησε περίπου το ταξίδι;

Ο: Δώδεκα ώρες από την Κωνσταντινούπολη μέχρι την Αθήνα και από τη Συρία μέχρι την Κωνσταντινούπολη μία μέρα, δύο μέρες σύνολο.

Σ: Ήσουν μαζί με συγγενείς;

Ο: Όχι υπήρχε κόσμος αλλά δεν τους ήξερα.

Σ: Θυμάσαι κάποιο γεγονός στο ταξίδι που θες να μας το πεις;

Ο: Στην Ομόνοια, όταν έφτασα στην Ομόνοια, αφού έφτασα στη Θεσσαλονίκη έφτασα στην Ομόνοια, βρήκα κάποιους που ξέρουν αραβικά και με πιάσαν, μου βγάλαν τα λεφτά, μου πήραν τα κινητά εδώ στην Ομόνοια, αλλά είναι Άραβες, μιλούσαν αραβικά, αλλά δεν ξέρω από πού είναι. Μου είπαν ή θα σε σκοτώσουμε με μαχαίρι ή θα βγάλεις τα λεφτά, έβγαλα ό, τι είχα στην τσέπη μου και τους τα έδωσα. Είχα εδώ έναν ξάδελφό μου, μακρινό ξάδελφο, με βρήκε και μου είπε «έλα στο camp» το δικό μας «είναι για τους ανήλικους και να πας εκεί να μείνεις», και με έφερε εδώ και με πήραν.

Σ: Άρα η πρώτη σου διαμονή σε camp ήταν εδώ;

Ο: Ναι, πρώτη φορά.

Σ: Και πώς βλέπεις τη διαμονή σου;

Ο: Δεν είναι καλά, θέλω να πάω στην Αθήνα.

Σ: Να πας στην Αθήνα σε άλλο camp;

Ο: Όχι, σε σπίτι, κάποιοι φίλοι μου και κάποιοι που γνωρίζω είναι στην Αθήνα, είναι οι φίλοι μου εκεί στην Αθήνα.

Σ: Στόχος σου είναι να πας Γερμανία;

Ο: Ναι.

Σ.Μ. Τότε γιατί δεν περιμένεις εδώ να πας στην Γερμανία;

Ο: Εκεί στην Αθήνα έχω φίλους να περάσω καλά, να βγω βόλτα, να βλέπω κόσμο, ενώ εδώ δεν βλέπω κανέναν, δεν πάω βόλτα, δεν βλέπω κανέναν!

Σ: Πόσο καιρό είσαι εδώ στην Ελλάδα;

Ο: Έξι μήνες.

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος, θες να γυρίσεις;

Ο: Δεν ξέρω...θέλω να πάω να σπουδάσω στον αδελφό μου, στη Γερμανία.

Σ: Ο πόλεμος γιατί πιστεύεις έγινε;

Ο: Ε..αυτές οι κυβερνήσεις, αυτοί που θέλουν να κυβερνήσουν, ο Άσαντ με τον ISIS, αυτοί, ο καθένας που θέλει να κυβερνήσει...όλοι θέλουν να πάρουν το κράτος.

Σ: Ποια είναι τα όνειρά σου για το μέλλον;

Ο: Αν θα πάω στην Συρία, αυτό το τελευταίο που θέλω να σου πώ, αν θα πάω στη Συρία θα πάω να σκοτώσω αυτόν που σκότωσε το θείο μου και τα ξαδέλφια μου! Τον σκότωσαν γιατί ήταν με τον Άσαντ, πάνε δύο χρόνια που τον σκότωσαν, τον αποκεφάλισαν. Ήταν 70 χρονών, δεν ήταν μικρός να κάνει κάτι, και ήταν με τον Άσαντ, τί κακό έκανε; Τα πάντα έγιναν, έγιναν τα πάντα εκεί, όλα, τα πιο άσχημα πράγματα έγιναν εκεί! Μωρά τα κρατούσαμε στα χέρια και πετούσαν βόμβες και τα σκότωναν στα χέρια μας. Κρατούσα τον ξάδελφό μου και έπεσε μια βόμβα και τον χτύπησε εδώ (δείχνει). Δέκα μέρες ήταν σε κώμα και μετά πέθανε.... Μην στεναχωριέσαι.

Σ: Αν θες να μας πεις κάτι άλλο;

Ο: Εντάξει δεν θέλω να πω κάτι παραπάνω...Θέλω να πάω στην Αθήνα.

Σ: Ευχαριστώ!

14^η Συνέντευξη, Μ.

Στοιχεία:

Όνομα: Μ.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την καταγωγή και την ηλικία σου.

Μ: Από τη Συρία και είμαι δεκαέξι χρονών.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Μ: Σε χωριό, στο Χαμά.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

Μ: Ναι.

Σ: Αδέρφια έχεις;

M: Ναι, τέσσερα αγόρια και ένα εγώ.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

M: Ήταν ψαράς, πουλούσε ψάρια, ο πατέρας.

Σ: Εσύ εργάστηκες;

M: Όχι.

Σ: Σχολείο πήγες;

M: Ναι, επτά χρόνια.

Σ: Και τα αδέρφια σου πήγαν σχολείο;

M: Ναι. Είμαι τέταρτος στην οικογένεια, και μετά ένα αγόρι, πέντε.

Σ: Σε γενικές γραμμές η οικονομική κατάσταση στο σπίτι ποια ήταν;

M: Μεσαία...

Σ: Με τον πόλεμο τί άλλαξε στη ζωή της οικογένειάς σου;

M: Δεν έμεινε τίποτα όρθιο μετά τον πόλεμο.

Σ: Από την οικογένειά σου μόνο εσύ έφυγες;

M: Είναι στην Ολλανδία ο αδελφός μου ο μεγάλος.

Σ: Άρα έχετε φύγει μόνο εσύ και ο αδελφός σου ο μεγάλος;

M: Ναι.

Σ: Εξαιτίας του πολέμου φύγατε και οι δύο;

M: Ναι.

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

M: Οι άλλοι κάθισαν, αλλά οι πιο πολλοί μου είπαν «να φύγεις, για να σωθείς εσύ τουλάχιστον».

Σ: Η οικογένειά σου στο είπε;

M: Η οικογένειά μου, ο αδελφός μου, εκείνος που είναι έξω... έχει πόλεμο.

Σ: Εσύ συμφώνησες να φύγεις;

M: Ναι ναι και εγώ, και οι γονείς μου, και ο αδελφός μου και...

Σ.Μ. Θες να τραβήξεις και τους άλλους;

M: Να φτάσω εγώ και θα δούμε.

Σ: Σε βοήθησε κάποιος για να φύγεις από τη χώρα;

M: Ο αδελφός μου που είναι έξω και οι γονείς μου, όλοι έβαλαν κάτι...

Σ: Όταν ξεκίνησες να φύγεις από τη Συρία ποιός ήταν ο προορισμός σου;

M: Ο σκοπός μου είναι αυτός ο δρόμος, να φύγω από τη Συρία, Συρία-Τουρκία, Τουρκία-Ελλάδα, από την Ελλάδα να πάω στον αδελφό μου, γιατί ήταν ο πιο κοντινός δρόμος για να πάω στην Ευρώπη.

Σ: Στο ταξίδι ήσουν μόνος ή μαζί με άλλους;

M: Γνώρισα κάποιους στο δρόμο.

Σ: Μπορείς να μας πεις λίγο τις συνθήκες του ταξιδιού, αν υπήρχε φαγητό, νερό, αν είχατε κάπου να κοιμηθείτε;

M: Αγόραζα, είχα μαζί μου, μετά αγόραζα, δεν πείναγα.

Σ: Υπήρχαν εμπόδια στην μετακίνηση;

M: Πολύ, πολύ δύσκολο για να μετακινηθείς...

Σ: Μπορείς να μας πεις πιο συγκεκριμένα τί συνάντησες;

M: Η θάλασσα. Ήταν αυτοί που τους δίνουμε λεφτά, μας πήγαιναν μέχρι τη θάλασσα και (εν. μας έλεγαν) δεν γίνεται σήμερα, γυρνάτε πίσω, ξανά πάλι έλα να φύγετε, δεν φεύγετε, έχει θάλασσα, έχει τέτοιο...ε φαίνεται βλέπουν πώς είναι οι...έβλεπαν πώς πρέπει να φύγουν, αλλά δεν μας είπαν σήμερα θα φύγετε, σήμερα-αύριο, σήμερα-αύριο... Μας είπαν ελάτε να φύγετε τρεις η ώρα τη νύχτα, η θάλασσα δεν ήταν καλή,

γυρνάτε πίσω...η αστυνομία, γυρνάτε πίσω...δηλαδή κάθε μέρα μας έλεγαν αυτό. Αυτό ήταν κούραση και ψυχολογικά...

Σ: Συνέβη κάτι άλλο στο ταξίδι το οποίο θέλεις να μας το περιγράψεις;

Μ: Η θάλασσα ήταν το χειρότερο στο ταξίδι. Είχε πολύ κύμα, και η βάρκα πήγαινε έτσι *(δείχνει)*... Ήταν όμως ωραία, γιατί η θάλασσα ήταν άγρια *(γελάει)*.

Σ: Πόση ώρα κάνατε από την Τουρκία στην Σάμο;

Μ: Τρεις ώρες...ήταν λίγες ώρες. Τρεις ώρες περπατούσαμε για να πάμε σε ένα μέρος άλλο και ήταν και μια ανάπηρη μαζί μας, και περπατούσαμε κάποια βουνά, και πηγαίναμε σε μία παραλία, πήραμε τη βάρκα και πήγαμε απέναντι που είναι πιο κοντά...

Σ: Το ταξίδι σύνολο από τη Συρία πόσο κράτησε;

Μ: Ξέχασα τα πάντα, ένα μήνα, δεκαπέντε μέρες...; ενάμιση μήνα περίπου...; δεν μπορώ να το σκεφτώ, το ξέχασα.

Σ: Εδώ στην Ελλάδα όταν έφτασες, στη Σάμο τί αντιμετώπισες;

Μ: Αυτό που με πείραξε πάρα πολύ στη Σάμο, δύο παιδιά έβριζαν τους αστυνομικούς και έμπαιναν μέσα και χτυπούσαν όλα τα παιδιά, δεν χτυπούσαν αυτούς που τους έβριζαν. Αυτό ήταν το χειρότερο που είδα.

Σ: Πόσο έκατσε στη Σάμο;

Μ: Είναι πολύ άσχημη η μεταχείριση! Δεν κάναμε τίποτα όλοι, οι πιο πολλοί όμως έτρωγαν ξύλο, κακή μεταχείριση και τέτοια.

Σ: Πόσο καιρό έκατσε στη Σάμο;

Μ: Δυόμιση μήνες.

Σ: Εδώ στο camp πώς σου φαίνεται η διαμονή;

(γέλια) Σ.Μ. Την πρώτη μέρα έκανε φασαρία, «δεν θέλω να μείνω εδώ, θέλω να φύγω».

M: Είναι μακριά από την πόλη και δεν έχεις κάτι να κάνεις, βαριόμαστε, είναι βαρετά...

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θες να επιστρέψεις;

M: Θα γυρίσω.

Σ: Τα σχεδιά σου; Τί θες να κάνεις;

M: Να πάω στο αδελφό μου.

Σ: Στην Ολλανδία, για να σπουδάσεις;

M: Θέλω να παίζω μπάλα, μου αρέσει πάρα πολύ! Και το ύψος μου πάει στην μπάλα.

Σ: Θες να μας πεις για τον πόλεμο; γιατί πιστεύεις ότι έγινε;

M: Συνέχεια, συνέχεια περνούν τα αεροπλάνα ρίχνουν, φεύγουν, κάτω με όπλα, με βόμβες, πολλά πάρα πολλά έχει... από μακριά πετούν τα τανκς...σκοτώθηκε πάρα πολύς κόσμος.

Σ: Γιατί πιστεύεις έγινε ο πόλεμος;

M: Είναι πράγματα πολιτικά που δεν τα ξέρω...Ο Μπασάρ αλ Άσαντ φταίει γιατί ο λαός πεινούσε και δεν τους έδινε σημασία και ξεσηκώθηκαν και ξεσηκώθηκαν μετά μεταξύ τους...

Σ: Αν θες να μας πεις κάτι άλλο...

M: Όχι...

Σ: Ευχαριστώ!

15^η Συνέντευξη, Μ.

Στοιχεία:

Όνομα: Μ.

Ηλικία: 18

Καταγωγή: Αίγυπτος

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και την καταγωγή σου.

M: Είμαι από Αίγυπτο και είμαι δεκαοχτώ χρονών, μόλις τα έκλεισα και θα πρέπει να φύγω από εδώ, περιμένω να μου φτιάξουν τα χαρτιά μου πάω εδώ πίσω (εν. τμήμα ενηλίκων).

Σ: Στην πατρίδα σου την Αίγυπτο έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

M: Σε χωριό.

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

M: Ναι...

Σ: Αδέρφια έχεις;

M: Ναι έχω, δύο κορίτσια, δύο αγόρια.

Σ: Οι γονείς σου που εργάζονται;

M: Φύλακας στο χωριό, αστυφύλακας... (εν.ο πατέρας)

Σ: Εσύ εργαζόσουν;

M: Δούλευα, δούλευα σε πολλά...σε ένα μαραγκό, σε υδραυλικό... ό, τι έβρισκα, έκανα πολλά πράγματα. Από εφτά χρονών ξεκίνησα να δουλεύω, δεύτερα δημοτικού...

Σ: Θυμάσαι πόσες ώρες δούλευες;

M: Πήγαινα στο σχολείο, και μετά το σχολείο πήγαινα στη δουλειά αυτή, να μάθω να είμαι ξυλουργός, υδραυλικός... άλλες φορές πήγαινα στη δουλειά και δεν πήγαινα στο σχολείο, άλλες φορές πήγαινα στο σχολείο και δεν πήγαινα στη δουλειά...

Σ: Το σχολείο το τελείωσες;

Σ.Μ.: Δεν μου τα λέει καλά, δεν ξέρει...

M: Πέντε χρόνια σχολείο...κάτι τέτοιο...Είχα πρόβλημα στη γλώσσα, δεν μπορούσα να μιλήσω καλά, για αυτό πήγα στο σχολείο αλλά δεν έκανα τίποτα...

Σ.Μ.: Δεν ξέρει να γράφει και να διαβάζει...άστο αυτό...

Σ: Τα αδέρφια σου πήγαν στο σχολείο;

M: Τα ίδια...πήγαν και δεν πήγαν, πήγαν για λίγο , βγήκαν...

Σ: Σε γενικές γραμμές η οικονομική κατάσταση στο σπίτι ποια ήταν;

M: Φτωχοί...

Σ: Από την οικογένειά σου έφυγες μόνο εσύ;

M: Εγώ μόνο...

Σ: Συνέβη κάτι και έφυγες;

M: Είχα ένα πρόβλημα με τους γείτονες...Τσακώθηκα με τους γείτονες και σηκώθηκα και έφυγα.

Σ: Υπήρχε κίνδυνος για τη ζωή σου;

M: Φοβήθηκα και είπα στον πατέρα μου ότι πρέπει να φύγω.

Σ: Άρα η απόφαση ήταν δική σου;

M: Ναι...

Σ: Οι γονείς σου συμφώνησαν να φύγεις;

M: Μου είπαν, εντάξει πήγαινε να δουλέψεις, να βρεις λεφτά, να μας βοηθήσεις και εμάς, και εσύ να περάσεις καλά και σηκώθηκα και έφυγα. Έφυγα για αυτούς τους λόγους...

Σ: Πώς κατάφερες να φύγεις; Σε βοήθησε κάποιος;

M: Έφυγα από την Αλεξάνδρεια και πήγα στην Κρήτη, σε ένα χωριό μετά την Αλεξάνδρεια που πάει κατευθείαν στην Κρήτη...πήρα λεφτά, ο πατέρας μου πούλησε και ένα χωράφι, μου έδωσε και ό,τι λεφτά είχε και μου είπε φύγε και ήρθα από ένα χωριό από την Αλεξάνδρεια και ήρθα Κρήτη και μου είπαν ότι αυτή είναι η Ελλάδα, αυτοί που με πήγαν στην Κρήτη. Και μετά βρέθηκα σε ένα νησί κοντά στην Κρήτη. Από την Κρήτη πήγα στην Αθήνα, από την Αθήνα πήγα στη Θεσσαλονίκη μήπως βρω κάτι καλύτερο και από τη Θεσσαλονίκη με έφεραν εδώ γιατί ήμουν ανήλικος.

Σ: Από την περιοχή σου στην Αίγυπτο για την Αλεξάνδρεια πώς πήγες;

M: Με το λεωφορείο μέχρι την Αλεξάνδρεια, από την Αλεξάνδρεια ένα χωριό...όχι η μετακίνησή μου ήταν...δεν ήταν τίποτα.

Σ: Το ταξίδι σου μέχρι την Κρήτη πόσο διήρκησε;

M: Τέσσερις μέρες.

Σ: Από την Αλεξάνδρεια στην Κρήτη, τέσσερις μέρες στη θάλασσα;

M: Ναι, γιατί οι βάρκες είναι μικρές.

Σ.Μ. Κανονικά με τα μεγάλα καράβια είναι 12 ώρες.

Σ: Είχατε φαγητό, νερό;

M: Τρώγαμε λίγο κάθε μέρα.

Σ: Υπήρχαν μαζί σου άτομα που τα γνώριζες;

M: Είχα κάποια άτομα μαζί μου αλλά φτάσαμε και μετά φύγαμε, ο καθένας πήγε κάπου. Δεν τους ήξερα, τους γνώρισα εκεί...

Σ: Όταν έφτασες στην Ελλάδα τί αντιμετώπισες;

M: Ήθελα να φύγω από την Ελλάδα, αλλά με πήγαν μέχρι τα σύνορα...ο προορισμός μου ήταν η Γερμανία. Με έπιασαν, με πήγαν στην αστυνομία, από τα σύνορα μας έπιασαν, με έβαλαν στο κρατητήριο, μας έβγαλαν φωτογραφίες... μου είπαν «*Γιατί ήρθες; Γιατί βρίσκεσαι εδώ; Γιατί θες να το σκάσεις;*» και τους είπα αυτά που σας είπα. Τους έλεγα είμαι από τη Συρία μου έλεγαν όχι είσαι Αιγύπτιος.

Σ: Γιατί ήθελες να δηλώσεις Σύριος;

M: Γιατί έχουν καλύτερη μεταχείριση, για να φύγουμε. Ήταν ένας εκεί και μου είπε «*πες ότι είσαι Σύριος για να κάνεις πιο γρήγορα τα χαρτιά*» και μου είπαν «*όχι δεν είσαι Σύριος*»... Βρήκα στην Αθήνα έναν που τον λένε Κάστρο, κάνει τον αριστερό...μας έπαιρνε να δουλέψουμε στα χωράφια. Είναι ένας που έχει κάνει κατάληψη στα Εξάρχεια, στα σχολεία και στα τέτοια και λέει ότι είναι κομμουνιστής και τον λένε Κάστρο, είναι Σύριος, παντρεμένος με μια γυναίκα Ελληνίδα. Μας έπαιρνε με αυτοκίνητα, μας πήγαινε στα χωράφια, μας έβαζε να δουλέψουμε και δεν μας έδινε λεφτά, μας έλεγε θα μένετε σε αυτά που έχει κάνει κατάληψη, κάποια

σπίτια, κάποια σχολεία, και μας είπε κοιμηθείτε, θα σας δώσω φαί και θα δουλέψετε. Και μας είπαν, *«όταν έχει συγκέντρωση, θα σας κατεβάζω, θα σπάσετε, θα κλέψετε και θα φύγετε, να το σκάσετε, δεν θα σας πιάσει η αστυνομία»*.

Σ: Δεν το κατάλαβα αυτό. Όταν έχει στην Αθήνα μια συγκέντρωση πολιτική;

Μ: Μας είχε μαζί του, και μας έλεγε αυτός *«θα σπάσετε, θα κλέψετε, αν μπορείτε να πάρετε από τις βιτρίνες πράγματα, και θα το σκάτε και θα τρέχετε πάλι στα σχολεία»*, αυτά που είναι υπό κατάληψη. Είναι ένα σχολείο που έχει κατάληψη στα Εξάρχεια, και σπίτια παλιά, πολύ παλιά σπίτια που είναι και αυτά...και μας είχε εκεί και κοιμόμασταν εκεί.

Σ: Πόσο καιρό έμεινες εκεί;

Μ: Τρεις μήνες.

Σ: Μπορείς να μας πεις τί έκανες όταν έμενες εκεί;

Μ: Όταν είχε δουλειά στα χωράφια μας έπαιρνε να μαζέψουμε σταφύλια, να μαζέψουμε μήλα...ό,τι έχει, ό,τι δουλειά. Το τηλέφωνό μου μια φορά μου έκλεψαν και μου έδωσε 20 ευρώ να πάρω τηλέφωνο και μετά μας γυρνούσε σε αυτά τα σπίτια που είναι υπό κατάληψη, ή σε ένα σχολείο που είναι και αυτό υπό κατάληψη.

Σ: Και δεν πληρωνόσασταν για την εργασία σας στο χωράφι;

Μ: Μόνο μια φορά που μου έκλεψαν το τηλέφωνό μου και μου έδωσαν 20 ευρώ να πάρω τηλέφωνο. Μέσα τα παιδιά αυτά, μάζεψαν ένα ένα ευρώ και πήρα το τηλέφωνο.

Σ: Δεν σου τα έδωσε αυτός;

Μ: Όχι...

Σ: Συμμετείχες σε κάποια από τα γεγονότα στις συγκεντρώσεις;

Μ: Ναι, δεν φόραγα κουκούλα...έχω φωτογραφίες *(δείχνει)*.

Σ: Μία φορά συμμετείχες σε αυτό;

Μ: Πολλές.

Σ: Συμμετείχες σε συγκεντρώσεις ειρηνικά ή έκανες αυτά που έλεγες πριν;

M: Ναι και ειρηνικές και...

Σ: Θέλατε και οι ίδιοι να συμμετάσχετε σε αυτά ή σας έβαζε ο Κάστρο;

(δείχνει τον Κάστρο σε φωτογραφία)

(μικρή διακοπή)

M: Μας έλεγε «να τρέχετε να χτυπήσετε τους αστυνομικούς»...μας είπε «θα πάμε σε συγκέντρωση και θα είμαστε πίσω και μόλις θα χτυπήσουν θα πετάμε...μόλις θα σας πω εγώ τότε θα ξεκινήσουμε και ξεκινήσουμε να πετάμε μολότοφ, θα σπάμε, τέτοια πράγματα...να σπάσετε, να κάψετε και να προκαλείτε τους αστυνομικούς».

Σ: Και σε αυτά συμμετείχες μία φορά ή πιο πολλές;

M: Τρεις φορές σε δύο μήνες... «Εγώ θα ξεκινήσω και θα κάνετε και εσείς το ίδιο» (λόγια Κάστρο), «αν θα ξεκινήσω να σπάω τζάμια θα κάνετε και εσείς, θα ξεκινήσουμε να προκαλούμε την αστυνομία θα κάνετε και εσείς, ό,τι θα κάνουμε εμείς θα κάνετε και εσείς».

Σ: Σας έλεγε για ποιο λόγο;

M: Όχι.

Σ.Μ.: Δεν ρώτησες εσύ ποτέ;

M: Όχι, δεν ρώτησα. Πέραμε και παιδιά 10 χρονών, 11 χρονών, 12 χρονών, πέραμε μαζί μας...

Σ: Και σπάγατε;

M: Οι μεγάλοι προκαλούσαν την αστυνομία και εμείς κάναμε ό,τι μας έλεγαν. Βάζαμε και στα σκουπίδια φωτιές, στους κάδους...

Σ: Με κουκούλες;

M: Άλλοι έβαζαν κουκούλα άλλοι...εγώ δεν έβαλα κουκούλα. Έβαζα την μπλούζα μου, έβαζα εδώ για να (δείχνει)...όχι δεν έβαλα κουκούλα. Μας κυνηγούσαν,

κρυβόμασταν και ξαναβγαίναμε...Χτυπούσαν οι αστυνομικοί αλλά όχι να χτυπάνε, απλώς στο αέρα...

Σ: Έκαναν ότι σας χτυπάνε αλλά δεν σας χτυπούσαν;

Μ: Ναι.

Σ: Τα παιδιά τα μικρά που συμμετείχαν από πού ήταν;

Μ: Από τη Συρία.

Σ: Και το έκαναν με τη θέλησή τους ή τα πίεζαν;

Μ: Τους έλεγε (εν. ο Κάστρο) και πήγαιναν, χωρίς βία. Βγαίναμε και τα κάναμε αυτά και στα Εξάρχεια και στην Ομόνοια. Έξω από το σχολείο ήταν παιδιά που έβαζαν ναρκωτικά, χασίσι και τέτοια και τους χτυπούσαμε, γιατί είχαμε μέσα στο σχολείο παιδιά μικρά.

Σ: Ποιός τους χτυπούσε;

Μ: Οι μεγάλοι χτυπούσαν τους ναρκομανείς που ήταν απ'έξω από το σχολείο, γιατί μέσα ήταν παιδιά 11 χρονών, 12 χρονών...ήταν οικογένειες που είχαν έρθει στην Ελλάδα με αυτά τα παιδιά...είχε και οικογένειες, είχε και παιδιά, είχε και...απ'όλα.

Σ: Το κάνατε σαν αντίδραση στην κυβέρνηση;

Μ: Ναι, ήθελα να χτυπήσω την κυβέρνηση.

Σ: Εδώ στο camp πώς είναι η διαμονή;

Μ: Εγώ θα φύγω τώρα από εδώ γιατί έγινα 18 χρονών και θα πάω πίσω, και θα μου δώσουν χρήματα για να φάω, για να πω...γιατί τώρα τρώω εδώ μέχρι να με τακτοποιήσουν, να μου δώσουν κάρτα, να πάρω λεφτά...θα παίρνω μισθό, θα μένω σε μια караβάνα και μετά θα μου πουν πώς να βρω δουλειά, γιατί θα μείνω στην Ελλάδα...

Σ: Στόχος σου είναι να μείνεις εδώ;

Μ: Ναι, ναι...έχω κάνει τα χαρτιά μου, είμαι πρόσφυγας.

Σ.Μ. Μόλις κλείνεις 18 χρονών, του το ξαναλέω, γιατί του το έχω ξαναπεί... θα του δώσουν ταυτότητα, αυτό που δίνουν στον πρόσφυγα.(μιλούν) Του λέω να μην ξαναπάει εκεί στον Κάστρο...

Σ: Από εκεί τελικά πώς αποφάσισες να φύγεις;

Μ: Τσακώθηκα με ένα παιδί εκεί...ήταν ένα παιδί μέσα σε ένα δωμάτιο, τσακώθηκα με αυτό, και του είπα του Κάστρο «αυτό το παιδί τσακώθηκε μαζί μου» και μου είπε «άλλαξε δωμάτιο, πήγαινε σε άλλο» και του είπα «παίρνει χασίς αυτό το παιδί» και μου είπε «μάζεψε τα ρούχα σου και φύγε, πήγαινε κάπου αλλού».

Σ: Πρόσφυγας ήταν και αυτός;

Μ: Παλαιστίνιος.

Σ: Ήταν και αυτός ανήλικος;

Μ: Ήταν μεγάλος, 40 χρονών...

Σ: Μέσα στην κατάληψη, στο σχολείο, είχατε διακίνηση χασίς;

Μ: (δείχνει εννοώντας πολύ)

Σ: Ευχαριστώ!

16^η Συνέντευξη, Α.

Στοιχεία:

Όνομα: Α.

Ηλικία: 16

Καταγωγή: Κούρδος από Συρία

Σ: Θέλω να μας πεις την ηλικία σου και την καταγωγή σου.

Α: Είμαι γεννημένος το 2001, 16 χρονών και είμαι Κούρδος από τη Συρία.

Σ: Στην πατρίδα σου έμενες σε πόλη ή σε χωριό;

Α: Ήταν ένα χωριό αλλά πέντε λεπτά από την πόλη. Σε πέντε λεπτά ήσουν στην πόλη...

Σ: Έμενες μαζί με τους γονείς σου;

A: Ναι, που αλλού μπορούσα να μείνω;

Σ: Αδέλφια έχεις;

A: Ναι, τέσσερα δύο αγόρια δύο κορίτσια.

Σ: Οι γονείς σου πού εργάζονταν;

A: Έχουμε τα πάντα, κοτόπουλα, αγελάδες...σαν αγρότες, αλλά όχι με αγρότης με την έννοια πολλά χωράφια και πολλά τέτοια... λίγα πράγματα, δίνουμε πουλάμε, παίρνουμε...κότες...

Σ: Εσύ εργαζόσουν εκεί μαζί με τον πατέρα σου;

A: Ήμουν στο σχολείο...

Σ: Πήγες δηλαδή στο σχολείο κανονικά;

A: Εννιά χρόνια, η ένατη τάξη ήταν πολύ δύσκολη και δεν συνέχισα...

Σ: Τα αδέλφια σου πήγαν και αυτά στο σχολείο;

A: Ναι.

Σ: Σε γενικές γραμμές πώς θα χαρακτήριζες την οικονομική κατάσταση στο σπίτι σου;

A: Έτσι κι έτσι...Δεν είμαστε ούτε πλούσιοι, ούτε φτωχοί, ούτε μεσαίοι...λίγο πιο...εεε...τρώμε και πίνουμε, έχουμε τα πάντα. Δεν είμαστε πλούσιοι.

Σ: Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος τί άλλαξε στη ζωή σου;

A: Πριν να γίνει ο πόλεμος και πριν να ξεσηκωθούμε πηγαίναμε και βγαίναμε σε διαδηλώσεις, έβγαινα σε αυτά, όταν είδα που άρχισαν να σκοτώνονται μεταξύ τους δεν ήθελα και σηκώθηκα και έφυγα. Μέχρι εκεί πήγαινα, ξέρεις διαδηλώσεις και να φωνάζουμε, να κάνουμε και είδα πια ότι έχει ξεφύγει και παίρνουν τα όπλα για να σκοτώνονται μεταξύ τους και έτσι δεν ήθελα...

Σ: Συνέβη κάποιο συγκεκριμένο γεγονός και αποφάσισες να φύγεις;

A: Αυτό, είδα ότι ξέφυγε πια και έπρεπε να με πάρουν να πολεμήσω και δεν ήθελα πια αυτό.

Σ: Από την οικογένειά σου μόνο εσύ έφυγες;

A: Εγώ πρώτος, τα αδέρφια μου είναι στη Συρία και οι γονείς μου.

Σ: Την απόφαση να φύγεις την πήρες μόνος σου;

A: Είπα πρώτα εγώ στον πατέρα μου να φύγω και μου είπε ο πατέρας μου «*όχι, κάτσε μαζί μας*» και είδε ο πατέρας μου μετά τί θα γίνει, ότι πρέπει να πάω να σκοτώνω ή θα με σκοτώσουν και μου είπε «*όχι, καλύτερα φύγε*».

Σ: Αυτοί που σε βοήθησαν να φύγεις ήταν οι γονείς σου;

A: Ο θείος μου μου έδωσε λίγα, ο πατέρας μου πήρε δανεικά και μου έδωσαν τα λεφτά να φύγω.

Σ: Ποιός ήταν ο προορισμός σου όταν ξεκίνησες;

A: Γερμανία ήθελα να πάω.

Σ: Έχεις κάποιον συγγενή;

A: Έχω τον θείο μου, αδελφό του πατέρα μου, εκεί και θα γίνει επανένωση.

Σ: Στο ταξίδι σου ήσουν μαζί με άλλους; Τους ήξερες;

A: Ήμουν μαζί με έναν γείτονα, μέναμε δίπλα εκεί στο χωριό. Πυροβόλισαν στα πόδια μας αλλά δεν μας έπιασε...έτσι δίπλα μας, στα σύνορα Συρία με Τουρκία.

Σ: Σας πυροβόλησαν οι Τούρκοι;

A: Ναι...

Σ: Τί εμπόδια συναντήσατε, πέρα από τα σύνορα της Τουρκίας;

A: Αυτό μόνο, δεν μας πέτυχε, μας πυροβόλισαν κάτω...

Σ: Περίπου πόσο διήρκεσε το ταξίδι σου από την Συρία στην Ελλάδα;

A: Ένα τέταρτο, είναι στα σύνορα το χωριό μου, στα σύνορα με Τουρκία.

Σ: Ένα τέταρτο έκανες από τη Συρία στην Τουρκία δηλαδή. Από εκεί για Ελλάδα;

A: Για να περάσω τα σύνορα, και μετά βρήκα ένα αυτοκίνητο που μας περίμενε, το πληρώσαμε και μας πήρε για να πάμε μέσα...Μας πήγε σε ένα μέρος στην Τουρκία, ήταν ο θείος μου εκεί, πήγα και έκατσα λίγες μέρες σε αυτόν...έφυγε στον Καναδά ο θείος μου, μετά πήγα στη Σμύρνη, κοιμήθηκα στο δρόμο, στις πλατείες, στα... όπου έβρισκα...πήγα σε ένα εργοστάσιο και είπα «θέλω δουλειά και να κοιμηθώ μέσα»...εντάξει δούλεψα αλλά δεν με πλήρωσαν, μου έφαγαν τα λεφτά και μόνο κοιμόμουν...

Σ: Στη Σμύρνη αυτά;

A: Ναι. Δουλέψαμε την πρώτη εβδομάδα, μου είπαν «θα σου δίνουμε 100 ευρώ τη βδομάδα», δεν μου έδωσαν λεφτά, δούλεψα και μία βδομάδα ακόμα και μετά τους είπα «δώστε μου τις δύο εβδομάδες» και μου λένε «όχι, δεν έχουμε λεφτά, δεν χρωστάμε τίποτα, φύγετε από εδώ»...

Σ: Δουλεύατε οχτώ ώρες κάθε μέρα;

A: Από το πρωί πρωί μέχρι 5-6 το απόγευμα...

Σ: Και μετά πώς έφυγες από εκεί;

A: Μου έφαγαν τα λεφτά και έφυγα, και δεν έχω χαρτιά, είμαι παράνομος μέσα στην Τουρκία, δηλαδή δεν μπορούσα να πάω να μιλήσω στην αστυνομία και τελείωσε...μου έδωσαν και ένα χαρτί... (μικρή διακοπή)

Σ: Στη Σμύρνη αυτό;

A: Όχι, στη Χίο.

Σ: Από τη Σμύρνη στη Χίο πέρασες με καράβι;

A: Ναι, με φουσκωτά...τα γνωστά και μετά μου έδωσαν ένα χαρτί για να συμπληρώσω τα στοιχεία μου και τα λοιπά,και μου έδωσαν το χαρτί αυτό, με πήγαν στη Ρόδο...

Σ: Στη Ρόδο πήγες σε κάποιο camp;

Α: Έφυγα από τη Χίο έτσι...ας πούμε σκαστός, γιατί αν δεν έχεις χαρτιά δεν φεύγεις από το νησί και πήγαμε στη Ρόδο έτσι και έφυγα από τη Ρόδο ήρθα στον Πειραιά και πήγα για να φύγω με λεφτά για έξω...

Σ: Για Γερμανία;

Α: Ναι, και πήγα στο αεροδρόμιο, και με πιάσαν και με γύρισαν πίσω. Δεν πλήρωσα τα λεφτά, γιατί πληρώνουμε τα λεφτά αφού φτάσουμε. Έφτασα μέχρι το αεροπλάνο και μου είπαν «Έλα εδώ, πού είναι το διαβατήριό σου;» μου λέει «έλα, έλα... είναι πλαστό»...ε και με πήγαν στην αστυνομία...μου είπαν «Από πού είσαι;» λέω «Συρία» και μου λένε «Πού είναι αυτά που λένε ότι είσαι Σύριος;»...είχα τα χαρτιά μου, τους τα έδωσα και μου λένε «φύγε» και με έβγαλαν από το αεροδρόμιο.

Σ: Και σε πήγαν στην αστυνομία;

Α: Όχι, τίποτα, απλά με έβγαλαν από το αεροδρόμιο. Ήμασταν 15 άτομα, νοικιάσαμε ένα σπίτι στην Αθήνα...εγώ έφυγα σαν Έλληνας, καθένας που φεύγει έτσι με αυτόν τον τρόπο μας δίνουν ταυτότητα, ή ταυτότητα ελληνική ή ταυτότητα γιουγκοσλάβικη ή ρουμάνικη...μας δίνουν στον καθένα ανάλογα πώς είναι η φάτσα του δίνουν μια ταυτότητα. Εμένα μου δώσαν ελληνική ταυτότητα με άλλο όνομα, αλλά με έπιασαν στο αεροδρόμιο και με έβγαλαν έξω... άφησα τον πρώτο έμπορο, που του δίνεις λεφτά για να σε βγάλει και βρήκα έναν άλλον...μου έδωσε ένα διαβατήριο να πάω στο καράβι για τα Χανιά στην Κρήτη. Αυτός που μου είπε θα σας πάω πάλι για να φύγεις δεν μπορούσε φαίνεται να κάνει τίποτα, μου λέει θα κάτσεις εδώ σε ένα...

Σ: Στην Αθήνα αυτά;

Α: Όχι, στην Κρήτη...με πήγε μου έκοψε εισιτήριο, μου λέει θα πας στην Κρήτη και στην Κρήτη θα σε πάω σε ένα αεροδρόμιο και θα πας από εκεί για την Γερμανία...μου βρήκε ένα αυτοκίνητο, μόλις κατέβηκα από το καράβι στα Χανιά, με έβαλε στο αυτοκίνητο με πήγε σε ένα κήπο, μια πλατεία που έχει παγκάκια και τέτοια...μου λέει «κάτσε εδώ, θα έρθει άλλο αυτοκίνητο να σε πάει στο αεροδρόμιο», με αφήσαν στο παγκάκι μία, δύο, τρεις, μέχρι το πρωί εφτά η ώρα δεν ήρθε κανείς να με πάρει...κοιμήθηκα εκεί στο παγκάκι, το πρωί εφτά η ώρα, γύρισα πίσω πήρα το καράβι και ήρθα στην Αθήνα πάλι...

Σ: Πήρες πίσω τα λεφτά;

A: Τα λεφτά τα δίνουμε μετά... *(μικρή διακοπή)*...και μετά ήρθα εδώ, από τότε μένω εδώ περιμένω τα χαρτιά μου...έχω κάνει τα χαρτιά μου, προχωρούν...περιμένω τώρα.

Σ: Εδώ πώς είναι η διαμονή;

A: Είναι καλά για αυτό μένω εδώ...

Σ: Αν τελειώσει ο πόλεμος στη Συρία θέλεις να επιστρέψεις;

A: Ναι...ο πρώτος που θα γυρίσει θα είμαι εγώ. Θα πάω κολυμπώντας!

Σ: Ο πόλεμος γιατί πιστεύεις ότι έγινε;

A: Για ένα σκυλί! Ένας μας κυβερνούσε, δεν άκουγε, δεν μίλαγε, δεν έβλεπε τίποτα...ήθελε μόνο να ζήσει, αυτός φταίει. Πηγαίναμε φωνάζαμε στις διαδηλώσεις «να φύγεις Πασάρ αλ Άσαντ» και εμείς φύγαμε και αυτός έμεινε...

Σ: Το πρόβλημα της ακοής το απέκτησες στον πόλεμο;

A: Από τη γέννησή μου, και πήγαμε στους γιατρούς και είπαν ότι θα διορθωθεί όταν θα μεγαλώσω...δεν διορθώθηκε...να το δούμε και εδώ. Θέλω να μου κλείσουν ραντεβού και εδώ αλλά δεν μου έχουν κλείσει.

Σ: Θέλεις να πεις κάτι παραπάνω, οτιδήποτε;

A: Ραντεβού στα αεροπλάνα! Έχω 10 μήνες στην Ελλάδα... σήμερα έχουμε γιορτή για το Κουρδιστάν, έγινε κράτος. Θέλω σημαία, αν μου βρεις σημαία...

Σ: Ευχαριστώ!

Βιβλιογραφία

1. Δαμανάκης, Μ. (2000). Η πρόσληψη της διαπολιτισμικής προσέγγισης στην Ελλάδα. *Επιστήμες Αγωγής*, τεύχος 1-3/2000, 3-23.
2. Διεθνής Αμνηστία (2016). *Παγιδευμένοι στην Ελλάδα, μια προσφυγική κρίση που θα μπορούσε να αποφευχθεί*.
3. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.).(2018).*Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδετα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα*.
4. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2013). *Έκθεση Πεπραγμένων 2012*. Διαθέσιμο στο: https://www.gcr.gr/index.php/el/.../105_2ab7e830031264ac1a0c1244e3472432
5. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2014). *Έκθεση Πεπραγμένων 2013*. Διαθέσιμο στο: https://www.gcr.gr/index.php/...reports/.../158_d156b6bf20415ba79db00602df7f35c...
6. Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2014). *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Μετανάστευση*. Ελ.Στατ.
7. Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (1986). *Προβλήματα μετανάστευσης-παλλινόστησης*. Αθήνα: ΙΜΕΟ-ΕΔΗΜ.
8. Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η Μεταναστευτική πρόκληση*. 1η εκδ. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών.
9. Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων. (2017). *Το έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.
10. Γκικόκα, Μ. & Biswas, D. (2017). *Παιδιά που φεύγουν άτυπα. Εμπειρίες ασυνόδευτων ανηλίκων που εγκαταλείπουν δομές φιλοξενίας στην Ελλάδα*. Faros, Following their footsteps.
11. Ζντάμοφ, Γ. (2000). *Ο Καρλ Μαρξ και ο κοινωνικός ρόλος της επιστήμης*. ΚΟ.ΜΕΠ., 3. Διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/2000-teyxos-3/o-karl-marks-kai-o-koinonikos-rolos-ths-episthmhs>
12. Ζωγραφάκης, Σ., Κόντης, Α., Μητράκης, Θ. (2009). *Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.
13. Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. 1η εκδ. Αθήνα: Κριτική.

14. Καραμανλή, Θ. (2008). *Η επίδραση της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας και στην εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
15. Κροκίδη, Λ. (2009). Για τα δικαιώματα μεταναστών και προσφύγων. *ΚΟΜ.ΕΠ.*, 5. Διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/2009-teyxos-5/gia-ta-dikaiomata-metanaston-kai-prosfygon>
16. Κροκίδη, Λ. (2012). Για τη μετανάστευση. *ΚΟΜ.ΕΠ.*, 3. Διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/2012teyxos3/giathmetanasteysh?highlight=WyJcdTAzYmNcdTAzYjVcdTAzYzRcdTAzYjFcdTAzYmRcdTAzYWNcdTAzYzNcdTAzYzRcdTAzYjVcdTAzYzVcdTAzYzNcdTAzYjciXQ>
17. Κροκίδη, Λ. (2016). Για το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα και τα καθήκοντα των κομμουνιστών, *ΚΟΜ.ΕΠ.*, 3. Διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/2016-teyxos-3/gia-to-prosfygiko-metanasteytiko-zhthma-kai-ta-kathhkonta-ton-kommoyniston>
18. Λένιν, Β.Ι. (1913-1914). *Άπαντα*, Τόμος 24 (5η έκδ.). Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
19. Λένιν, Β. (2009). *Ιμπεριαλισμός, το ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*. 1η εκδ. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
20. Λιανός, Θ.Π., Καβουνίδη, Τζ. (2012). *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ο αιώνα*. Αθήνα: Κ.Ε.Π.Ε..
21. Μουσούρου, Λ.Μ. (1991). *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.
22. Παλαιολόγου, Ν. & Ευαγγέλου, Ο. (2011). *Διαπολιτισμική παιδαγωγική, Εκπαιδευτική πολιτική για παιδιά μεταναστών*. Αθήνα: Πεδίο.
23. Παπανικολάου, Ν. (2014). Η σχολική επίδοση των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Στο Δ. Δασκαλάκης (Επιμ.), *Ζητήματα κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Διάδραση, 161-200.
24. Παρασκευοπούλου Κόλλια, Ε. (2008). *Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις*. Open Education-The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology 4, 1.
25. Ρόντος, Κ., Ναγόπουλος, Ν., Πανάγος, Ν. (2017). *Το προσφυγικό-μεταναστευτικό φαινόμενο στη Λέσβο και η τοπική κοινωνία: Στάσεις και συμπεράσματα*. Αθήνα: Τζιόλα.

26. Σουλελέ, Δ. (2017) *Τα δικαιώματα των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα*. UNICEF. Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjBiJOMdXbAhVFshQKHem2DBgQFjAAegQIARAr&url=https%3A%2F%2Fwww.synigoros.gr%2Fresources%2F20170420ekthesimixanismos.pdf&usg=AOvVaw3AeLDi-CrrxipKCW7grDOA>
27. Συκάς, Θ. (2004). *Η οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης. Θεωρίες και πραγματικότητα. Η Ευρωπαϊκή και η Ελληνική εμπειρία*. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ στην Οικονομική Επιστήμη.
28. Σύμβαση της Γενεύης, *Ερωτήσεις και απαντήσεις*. (1951). Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjeg9Po8NXbAhXMAcAKHcJ8AWsQFjAAegQIARAr&url=http%3A%2F%2Fwww.unhcr.org%2Fgr%2Fwpcontent%2Fuploads%2Fsites%2F10%2F2017%2F05%2FGeneva1951faq.pdf&usg=AOvVaw1jA9tAtZGQWms1wYcNbPdj>
29. Συνήγορος του Πολίτη α. (2017). *Η πρόκληση των μεταναστευτικών ρών και της προστασίας των προσφύγων*. Αθήνα.
30. Συνήγορος του Πολίτη β. (2017). *Τα παιδιά που μετακινούνται στην Ελλάδα, βασικά στοιχεία 31/10/2017*. Διαθέσιμο στο: <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwj4nqWpjzYAhUC6qQKHTyaDxoQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.efsyn.gr%2Farthro%2Fdiethnis-amnistia-pagideymenoi-stin-ellada-oi>
31. Τμήμα Παιδείας και Έρευνας της ΚΕ του ΚΚΕ. (2010). *Η εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών. Οι θέσεις του ΚΚΕ. ΚΟΜ.ΕΠ.,3*. Διαθέσιμο στο: <https://www.komep.gr/2010-teyxos-3/h-ekpaideysh-ton-paidion-ton-metanaston-oi-theseis-toy-kke>
32. Τζωρτζοπούλου, Μ. & Κοτζαμάνη, Α. (2008). *Η εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών, Διερεύνηση των προβλημάτων και της προοπτικής επίλυσής τους. Κείμενα Εργασίας 2008/19*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
33. Υπηρεσία Ασύλου α. (2018). *Στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου- Διαδικασίες Μετεγκατάστασης*. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής. Διαθέσιμο στο: http://asylo.gov.gr/?page_id=143

34. Υπηρεσία Ασύλου β. (2018). *Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 31.05.2018)*. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής. Διαθέσιμο στο: http://asylo.gov.gr/?page_id=143
35. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2016). *Στατιστικά στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου*. Ελληνική Δημοκρατία.
36. Φασουλής, Β. (2012). *Τα δικαιώματα του παιδιού: Ιστορική διάσταση και σύγχρονη εξέλιξη. Θεσμικές προβλέψεις και αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η πραγματική κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστημίο Αθηνών.
37. Φίλιας, Β. (1994). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*. Αθήνα: Gutenberg.
38. Ary, D., Jacobs, L.C., Sorensen, C. and Razavieh, A. (2010). *Introduction to research in education*. 8th ed. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
39. Cohen, L. and Manion, L. (1994). *Research methods in education*. 4th ed. London and New York: Routledge.
40. Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 6 (2005): *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*. CRC/GC/2005/6, 17 May-3 June 2005.
41. Dawson, C. (2007). *A practical guide to research methods*. 3rd ed. Oxford, U.K.: Howtobooks.
42. DELBOS, L. (France terre d'asile) (2013). *Δικαίωμα στο άσυλο για τους ασυνόδευτους ανηλίκους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συγκριτική μελέτη σε 27 χώρες*. Foundation Pour L'Enfance. Διαθέσιμο στο: <http://www.france-terre-asile.org/dam27>
43. Digidiki, V. & Bhabha, J. (2017). *Emergency within an emergency, the growing epidemic of sexual exploitation and abuse of migrant children in Greece*. FXB Center for Health and Human Rights Harvard University.
44. Eurochild. (2016). *Turning the tide for children on the move*. Brussels: Eurochild.
45. Euronews. (2017). *Τα παιδιά του πολέμου το 2017*. Διαθέσιμο στο: <http://gr.euronews.com/2017/12/28/ta-paidia-tou-polemou-to-2017>
46. European Commission (2014). *Proposal for a regulation of the European parliament and of the council, amending Regulation (EU) No 604/2013 as*

- regards determining the Member State responsible for examining the application for international protection of unaccompanied minors with no family member, sibling or relative legally present in a Member State, Brussels, 26.6.2014.*
47. EuroStat (a). (2017). *Asylum applicants considered to be unaccompanied minors - annual data.* Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00194&plugin=1>
 48. EuroStat (b). (2017). *63 300 unaccompanied minors among asylum seekers registered in the EU in 2016.* Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8016696/3-11052017-AP-EN.pdf/30ca2206-0db9-4076-a681-e069a4bc5290>
 49. EuroStat. (2018). *Στατιστικές για τη μετανάστευση και τον μεταναστευτικό πληθυσμό.* Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/el
 50. Farrow, C. (2007). *A Review of European Research Findings on Children in Migration.* In: *Conference Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective.* Save the Children Sweden.
 51. Fili, A. & Xythali, V. (2017). *Unaccompanied minors in Greece: Who can 'save' them?* Retrieved on 10-1-2018 from: <https://www.law.ox.ac.uk/research-subjectgroups/centrecriminology/centrebordercriminologies/blog/2017/02/unaccompanied>
 52. Fraenkel, J. and Wallen, N. (2009). *How to design and evaluate research in education.* 7th ed. New York: McGraw-Hill.
 53. Green, N.L. (2004). *Οι δρόμοι της μετανάστευσης. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις.* Αθήνα: Σαββάλας.
 54. Hammarberg, T. (2007). *Unaccompanied and separated migrant children in Europe: legal perspectives and policy challenges.* S. Swärd & L. Bruun (Ed.), *Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective.* Warsaw, Poland: Save the Children Sweden, 58-60.
 55. Hernandez, D.S. & Touzenis, K. (2009). *Introduction.* In: *Migrating Alone Unaccompanied and Separated Children's Migration to Europe.* UNESCO.
 56. Huijsmans, R. (2006). *Children, Childhood and Migration.* Institute of Social Studies-Working Papers Series No.427, Hague.

57. Hunner-Kreisel, C. & Bohne, S. (2016). *Childhood, Youth and Migration, Connecting Global and Local Perspectives. Children's Well-being: Indicators and Research*, 12. Springer. Available at: https://books.google.gr/books?id=2F6vDAAAQBAJ&pg=PR8&lpg=PR8&dq=sociology+of+childhood+and+migration&source=bl&ots=n6StFK_8Kv&sig=d_kU8g9z4Mxhgen9DYXFShjowjns&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiQ84DThrR_AhUG5xoKHckRDTEQ6AEIbzAI#v=onepage&q&f=false
58. Inghilleri, M. (2017). *Translation and Migration*. 1st Ed. New York: Routledge.
59. Johnson, J.M. (2001). In-depth-interviewing. In: J.F. Gubrium & J.A. Holstein (Eds.), *Handbook of interview research, Context and method*. California: Sage Publications, 103-120.
60. Marquardt, L., Krämer, A., Fischer, F. & Prüfer-Krämer, L. (2016). *Health status and disease burden of unaccompanied asylum-seeking adolescents in Bielefeld, Germany: cross-sectional pilot study*. Tropical Medicine & International Health Journal. Vol.21, 210-218. Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/tmi.12649/full>
61. Metadrasi. (2017). *Uncertain futures. A briefing note on the situation for unaccompanied and separated refugee children in Greece*. International rescue committee.
62. Naftemporiki.gr. (2017). *Εκατομμύρια παιδιά έχουν εγκαταλείψει το Νότιο Σουδάν εξαιτίας του πολέμου*. Διαθέσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/video/1232779/ekatommuria-paidia-exoun-egkataleipsei-to-notio-soudan-eksaitias-tou-polemou>
63. [Organization for Economic Co-operation and Development \(2016\). *Making Integration Work: Refugees and others in need of protection*. Paris: O.E.C.D. Available on: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264251236-en>](#)
64. [Refugee Support Aegean \(χ.χ.\). *Ασυνόδευτα ανήλικα*. Διαθέσιμο στο: <http://rsaegean.org/el/asinodefta-aniliaka/>](#)
65. Robin, N. & Senovilla Hernández, D. (2010). The migration of unaccompanied and separated Senegalese children to Spain. In: *Migrating Alone Unaccompanied and Separated Children's Migration to Europe*. UNESCO.
66. Ruggiero, R. (2007). The CRC approach to unaccompanied foreign children refugees and asylum seekers: the European context. S. Swärd & L. Bruun

- (Ed.), *Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective*. Warsaw, Poland: Save the Children Sweden, 47-50.
67. Shuteriqi, M. (2007). Children in Migration: Who are they and how can we assist? In: *Conference Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective*. Save the Children Sweden.
 68. The Global Partnership to End Child Marriage (2016). *Girls not brides, Child marriage in Humanitarian Crises-June 2016*. Available at: <http://www.girlsnotbrides.org/wp-content/uploads/2016/05/Child-marriage-and-humanitarian-crises-June-2016.pdf>
 69. Touzenis, K. (2007). The international protection of migrant children-is it adequate? S. Swärd & L. Bruun (Ed.), *Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective*. Warsaw, Poland: Save the Children Sweden, 55-57.
 70. Townsend, M. (2016). 'Sexual assaults on children' at Greek refugee camps. *The Guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/13/child-refugees-sexually-assaulted-at-official-greek-camps>
 71. UNICEF, (2002). *Το έργο της UNICEF/Δικαιώματα του Παιδιού*. Διαθέσιμο στο: <https://www.unicef.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%8D/%CF%84%CE%BF-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-unicef/1>.
 72. UNICEF. (2017). *Children under attack at shocking scale in conflicts around the world, says UNICEF*. Available at: https://www.unicef.org/media/media_102357.html
 73. UNICEF. (2018). *Data brief. Children on the move, Key facts & figures*. New York: UNICEF.
 74. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (1992). *Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*. Διαθέσιμο στο: https://www.unhcr.gr/no_cache/prostasia/paidia.html?cid=802&did=599
 75. UN Refugee Agency (UNHCR). (2017). *Global trends. Forced displacement in 2016*. Geneva, UNHCR.

76. Vasquez, L. (2007). Child Helpline International: Connecting To Children and Young People. In: *Conference Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective*. Save the Children Sweden.
77. Wenden. C. (2007). Child Migration: A Global Perspective. In: *Conference Report Focus on Children in Migration - From a European Research and Method Perspective*. Save the Children Sweden.
78. Yaqub, S. (2010). Assessing the risks in children's independent migration: back to the origins. In: *Migrating Alone Unaccompanied and Separated Children's Migration to Europe*. UNESCO.